

Bosna i Hercegovina

Босна и Херцеговина

Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босна и Херцеговина

Predmet br. S1 1 K 015124 14 Kri

Datum: objavljivanja 15.04.2016. godine
pismenog otpravka 29.07.2016. godine

Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Mediha Pašić
sudija Mira Smajlović
sudija Zoran Božić

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE
protiv
NIKOLE MARIĆA

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine: Sanja Jukić

Branilac optuženog: Irena Pehar, advokat iz Mostara

Sud Bosne i Hercegovine, Sarajevo, ul. Kraljice Jelene br. 88

Telefon: 033 707 100, Fax: 033 707 155

Izreka.....	6
Obrazloženje	18
(a) Tok postupka	18
B. DOKAZNI POSTUPAK	19
C. ZAVRŠNE RIJEČI	19
(a) Završne riječi Tužilaštva	19
(b) Završne riječi odbrane	22
II. PRIMJENA MATERIJALNOG ZAKONA	23
A. OPŠTA OCJENA DOKAZA	25
B. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI	
IZ ČLANA 172. KZ BiH	27
1. Postojanje širokog (rasprostranjenog) ili sistematičnog napada.....	28
2. Usmjerenost napada protiv civilnog stanovništva	48
3. Svijest optuženog o postojanju napada i da njegove radnje čine dio tog napada (neksus).....	50
III. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI	52
A. PROGON	52
B. LIŠENJE DRUGE OSOBE ŽIVOTA (UBISTVO) IZ ČLANA 172. STAV (1) TAČKA A) KZ BiH	54
(i) Ubistvo Zulfe Bećirovića - tačka 4. izreke presude.....	55
(ii) Ubistvo Šabana Munikoze - tačka 21. izreke presude.....	60
(iii) Ubistvo Muje Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića - tačka 22.1 izreke presude.....	65
(iv) Ubistvo Muniba Grcića - tačka 23. izreke presude.....	74
(v) Ubistvo Đuzela Bećirovića - tačka 20. izreke presude.....	83
C. PRISILNO PRESELJENJE STANOVNIŠTVA	88
(i) Prisilno preseljenje stanovnika sela Lug - tačka 11.4 izreke presude.....	90
(ii) Prisilno preseljenje stanovnika sela Duge - tačka 11.5 izreke presude.....	95
(iii) Prisilno preseljenje stanovnika sela Višnjani - tačka 13.2 izreke presude.....	98
(iv) Prisilno preseljenje stanovnika sela Družinovići - tačka 16. izreke presude.....	102
E. ZATVARANJE ILI DRUGO TEŠKO ODUZIMANJE FIZIČKE SLOBODE SUPROTNO OSNOVNIM PRAVILIMA MEĐUNARODNOG PRAVA IZ ČLANA 172. STAV (1) TAČKA E) KZ BiH	107

(i) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Skrobućani - tačka 2. izreke presude.....	108
(ii) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Paroš - tačka 3. izreke presude.....	112
(iii) Teško oduzimanje fizičke slobode Hamdi Bevabu i Muji Bećiroviću - tačka 6.2 izreke presude.....	115
(iv) Nezakonito zatvaranje Nusreta Nuspahića i Adema Katlaka- tačka 7. izreke presude.....	117
(v) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Gračanica - tačka 8. izreke presude.....	119
(vi) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Varvare - tačka 9. izreke presude....	125
(vii) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Duge - tačka 10. izreke presude.....	128
(viii) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Lug - tačka 11.2. izreke presude....	132
(ix) Teško oduzimanje fizičke slobode Omeru Purgiću, Jusi Ramiću, i Dervi Osmiću - tačka 11.3 izreke presude.....	137
(x) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Višnjani - tačka 13.1. izreke presude.....	139
(xi) Teško oduzimanje fizičke slobode Aliji Šabiću i Edinu Šabiću - tačka 15. izreke presude.....	141
(xii) Teško oduzimanje fizičke slobode oštećenom Ibri Selimoviću - tačka 22.1 izreke presude.....	143
(xiii) Teško oduzimanje slobode oštećenom Ibri Selimoviću – tačka 22.1 izreke Presude.....	145
D. MUČENJE IZ ČLANA 172. STAV (1) TAČKA F) KZ BiH	132
(i) Mučenje oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirovića.....	151
(ii) Mučenje Šefika Munikoze, svjedoka "S-19", Ibri Lapo i Muje Gorančića - tačka 1. izreke presude.....	160
(iii) Mučenje Semira Hanića, Mustafe Mustafića, Edina Begluka i Safeta Sarajlića - tačka 5. izreke presude.....	167
E. PRISILNI NESTANAK OSOBA.....	1744
(i) Prisilni nestanak oštećenih Haska Hrinića, Nume Imamovića, Ahmeta Hodžića, Bajre Pilava, Omera Purgića i Abdulaha Alibegovića – tačk 24. Izreke presude.....	175
F. DRUGA NEČOVJEČNA DJELA.....	181
(i) Nečovječno postupanje prema oštećenom Almiru Bevabu – tačka 6.2. izreke presude.....	184
(ii) Nečovječno posutpanje prema oštećenom Čamilu Subašiću – tačka 8. Izreke presude.....	186

(iii) Nečovječno postupanje prema oštećenom Bećiru Motiki – tačka 11.1 izreke presude.....	188
(iv) Nečovječno postupanje prema oštećenoj Zulki Purgić i njenoj kćerki – tačka 12. Izreke presude.....	190
(v) Nečovječno postupanje prema oštećenom Mustafi Demiroviću – tačka 14. Izreke presude.....	192
(vi) Nečovječno postupanje prema oštećenoj Ajli Šabić – tačka 15. Izreke presude.....	193
(vii) Nečovječno postupanje prema oštećenom Esadu Beganoviću – tačka 17. Izreke presude.....	195
(viii) Nečovječno postupanje prema oštećenom Mirzi Bektašu – tačka 19. Izreke presude...	199
(ix) Nečovječno postupanje prema oštećenom svjedoku „S-1” – tačka 22.2 izreke presude.....	201
(x) Nečovječno postupanje prema oštećenom Izetu Pilavu – tačka 25. Izreke presude.....	202
(xi) Nečovječno postupanje prema oštećenom Hamdi Bevabu – tačka 6.1. izreke presude.....	204
(xii) Nečovječno postupanje prema oštećenim Ibrahimu Husiću i „S-22” – tačka 18. Izreke presude.....	204
G. IDENTITET OPTUŽENOG I NJEGOVO PRISUSTVO U MJESTIMA PREDUZIMANJA RADNJI	
IZVRŠENJA	195
IV. ZAKLJUČAK O ODGOVORNOSTI OPTUŽENOG.....	212
A. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST.....	212
(a) Individulana krivična odgovornost (član 180. stav 1 KZ BiH).....	213
(b) saizvršilaštvo (član 29. KZ BiH)	213
V. ZAKLJUČAK	216
VI. ODLUKA O KAZNI	229
VII. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA	231
VIII. ODLUKA O IMOVINSKO PRAVNIM ZAHTJEVIMA	231
IX. ANEKS A PROCESNE ODLUKE	233
(a) Zaštita svjedoka i isključenje javnosti.....	233
(i)Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-1“ do „S-14“	233
(ii)Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-15“, „S-16“ i „S-17“.....	235
(iii)Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-18“ i „S-19“.....	237

(iv) Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-20“ i „S-21“	239
(v) Dodatne mjere zaštite dodijeljene svjedocima na glavnom pretresu	241
(b) Izuzetak od neposrednog izvođenja dokaz.....	244
(c) Probijanje roka za održavanje glavnog pretresa.....	245
(d) Ostale procesne odluke koje se tiču toka dokaznog postupka	245
X. ANEX B.....	249
A. IZVEDENI DOKAZI TUŽILAŠTVA BiH	249
1. Lista saslušanijh svjedoka Tužilaštva.....	249
2. Lista saslušanih vještaka Tužilaštva BiH.....	252
3. Lista uloženi dokaza Tužilaštva BiH.....	252
B. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE.....	261
1. Lista saslušanih svjedoka odbrane.....	261
2. Lista saslušanih vještaka odbrane	262
3. Lista uloženi dokaza odbrane.....	262

U IME BOSNE I HERCEGOVINE

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudije Medihe Pašić, kao predsjednika vijeća, te sudije Mire Smajlović i Zorana Božića, kao članova vijeća uz sudjelovanje stručnog saradnika Dženane Sipović, kao zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Nikole Marića, postupajući po optužnici Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0008268 13 od 04.02.2014. godine, potvrđene dana 18.02.2014. godine, zbog krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), d), e), f), i) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BiH), u vezi sa članom 29. i članom 180. stav 1. KZ BiH, nakon održanog javnog glavnog pretresa, na kojem je dijelom bila isključena javnost, održanom u prisustvu tužiteljice Tužilaštva Bosne i Hercegovine Sanje Jukić, optuženog Nikole Marića i braniteljice optuženog, advokata Irene Pehar, nakon vijećanja i glasanja donio je, a dana 15.04.2016. godine, u prisustvu stanaka i branioca, javno objavio slijedeću:

P R E S U D U

OPTUŽENI NIKOLA MARIĆ, zv. „Nidžo“ i „Kobra“, sinu Ivana i majke Mire rođeno Rotin, rođen 28.01.1958. godine u mjestu Lug, opština Prozor, gdje je i nastanjen, po nacionalnosti, državljanin, JMBG, oženjen, otac sedmoro djece (dvoje mladb djece), po zanimanju tesar, SSS, ranije neosuđivan, služio vojsku u 1978. Godine, nema čina, nije odlikovan, neosuđivan, drugi krivični postupak se ne vodi.

K R I V J E

Što je:

U periodu od novembra 1992. godine do kraja oktobra 1993. godine, u okviru širokog i sistematičnog napada vojnih snaga Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) i Hrvatke vojske (HV), usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Prozor, znajući za takav napad, te da njegove radnje čine dio napada, kao pripadnik HVO Prozor vršio progon civilnog stanovništva bošnjačke nacionalnosti na političkoj, nacionalnoj i vjerskoj osnovi, učestvujući u zajedničkom planu i doprinoseći ostvarenju zajedničkog cilja lišavanja drugih osoba života (ubistvo), prisilnom preseljenju stanovništva,

prisilnom nestanku, mučenju i drugim nečovječnim djelima učinjenim u namjeri nanošenja velike patnje i ozbiljne fizičke i psihičke povrede, tako što je izvršavao i učestvovao u napadu te naređivao izvršenje radnji opisanih u dijelu koji slijedi:

1. Tačno neutvrđenog dana u mjesecu novembru 1992. godine, najvjerojatnije 29.11.1992. godine, u prostorjama Vatrogasnog doma u gradu Prozoru, zajedno sa više pripadnika HVO suajelovao u mučenju grupe zatvorenih Bošnjaka među kojima su bili Šefik Munikozza, zaštićeni svjedok „S19“, Ibro Lapo i Mujo Gorančić (umro), na način što ih je, svakog ponaosob, u više navrata, prilikom ispitivanja kcje je trajalo od sat do dva, po svim dijelovima tijela udarao šlaufom, šakama, nogama, električnom palicom kcju je stavljao na osjetljive vratne djelove, zaštićenom svjedoku „S19“ stavljao pištolj na čelo, oštećenog Ibru Lapo udarao drvenim predmetom u leđa, od kcje siline udarca mu je pukla jakna, šakom dva puta u stomak, a nogom obuvenom u vojničku čizmu udario u lijevu potkolenicu, Muju Gorančića (umro) zamahnutom šakom u precjelu lica te ga snažno držao pritisnutim uz zid dok ga je drugi vojni policajac tukao u leđa, a što je sve za posljedicu imalo nanošenje snažne fizičke i psihičke boli oštećenima.

2. Polovinom mjeseca aprila 1993. godine, najverovatnije 17.04.1993. godine u jutarnjim satima, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO-a došao u selo Skrobučani u namjeri hapšenja bošnjačkih muškaraca, pa je tako suajelovao u nezakonitom oduzimanju fizičke slobode oko 20 muškaraca Bošnjaka među kojima su bili Muharem Šjivo, Đulaga Šjivo, Avdo Husić, Šerif Motika i Smajo Motika, da bi nakon hapšenja, svi muškarci Bošnjaci bili kamionom prebačeni i zatvoreni u pritvorski centar kcji se nalazio u skladištu Policijske stanice Prozor, odakle su prebačeni u logore izvan grada Prozora.

3. Istoga dana, najvjerojatnije 17.04.1993.godine, nakon hapšenja muškaraca Bošnjaka iz sela Skrobučani, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u selo Paroš, općina Prozor u namjeri hapšenja muškaraca bošnjačke nacionalnosti, kcjom prilikom je nezakonito oduzeo fizičku slobodu Rami Bećiroviću i Ibrahimu Ramiću (umro) kcjim je naredio da se popnu na kamion u kcjem su se već nalazili muškarci bošnjačke nacionalnosti iz sela Skrobučani, a potom je naredio vojnicima HVO kcji su obezbjeđivali kamion sa zarobljenim muškarcima riječima „ako se bilo tko pomjeri, počne bježati, sve ih odmah ubijte“, odakle su kamionom prebačeni u pritvorski centar

kcji se nalazio u skladištu Policijske stanice Prozor, a potom u logore izvan grada Prozora.

4. Istog dana, najvjerojatnije dana 17.04.1993. godine, prilikom hapšenja muškaraca bošnjačke nacionalnosti iz sela Paroš, došao pred kuću civila Zulfe Bećirovića, psihički bolesnog starca rođenog 1927.godine, gdje je, izrevoltiran ponašanjem istog, kcji nije dozvoljavao prisutnim pripadnicima HVO-a da uđu i pretresu njegovu kuću, naredio nepoznatom pripadniku HVO-a da ubije Zulfu Bećirovića riječima: „Ubijte ga majku mu“, što je ovaj nakon toga i učinio, ispalivši neutvrđen broj hitaca u Zulfu Bećirovića, usmrтивši ga na licu mjesta.

5. Tačno neutvrđenog dana u mjesecu martu 1993. godine, najvjerojatnije 22.3.1993.godine, u prostorjama Vatrogasnog doma u gradu Prozoru, zajedno sa više pripadnika HVO sucjelovao u mučenju grupe zatvorenih Bošnjaka među kcjima su bili Semir Hanić, Safet Sarajlić, Mustafa Mustafić i Edin Begluk na način što ih je, u više navrata, prilikom ispitivanja tukao i to Semira Hanića rukama, nogama, bezbol palicom po svim djelovima tjela, a potom, kako nije bio zadovoljan izjavom kcju je oštećeni pisao, istom svezao ruke za jedan željezni krevet, a potom palicom i tzv.osom (ručni bacač rakete) snažno udarao u precjelu leđa, oštećenog Safeta Sarajlića tukao nogama, kojnom po svim djelovima tjela, dabelim kablom u precjelu rebara, oštećenog Mustafu Mustafića bezbol i policijskom palicom, kablom, rukama udarao po cijelom tjelu, oštećenog Edina Begluka tukao rukama, nogama, kojnom po svim djelovima tjela od kcjih udaraca je oštećeni pao na tlo, gdje ga je nastavio udarati po bubrezima i leđima tzv.osom (ručni bacač raketa), a što je sve za posljedicu imalo nanošenje snažne fizičke i psihičke boli oštećenima.

6.1. Neutvrđenog datuma u mjesecu aprilu 1993. godine u prostorjama Vatrogasnog doma u Prozoru gdje je nezakonito bio lišen slobode oštećeni Hamdo Bevab, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO, najmanje pola sata tukao oštećenog zamahnutim nogama obuvenim u vojničke čizme u precjelu leđa i rebara od kcjih udaraca je pao na tlo, gdje ga je nastavio udarati, a od težine i bola udaraca je gubio svijest, a što je za posljedicu imalo prelom šest rebara.

6.2. Neutvrđenog dana u avgustu 1993. godine, najvjerojatnije 27.08.1993. godine zajedno sa dvojicom pripadnika HVO došao u selo Goricu sa namjerom da od Hamde Bevaba oduzme skriveno oružje, pa kada mu je oštećeni Hamdo Bevab odgovorio da nema, istog počeo udarati nogama i kundakom puške po cijelom tijelu koja tuča je trajala sat i pol, za koje vrijeme je najmanje 10 cigareta gasio po njegovom licu, vratu i čelu, njegovom mladm. sinu Almiru Bevabu stavljao pod vrat pištolj „magnum“ i nož veličine oko 30 cm, a šakom u lice ga udario dva puta, pa kada je starica Munta Čorbadžić (umrla), žena koja je invalid sa štakama u rukama rekla „što ga udaraš“, istu je udario nogom u tijelo, od kojeg je udarac pala na tlo, a potom ga vjerovao da krampom kopa po betonu riječima „kopaj ovoje, majku ti balijsku, nakon čega je Hamdu Bevaba, zajedno sa njegovim mladm. sinom Almirom Bevabom i Mujom Bećirovićem, odvezao do jedne kuće u mjestu Lug, gdje ih je, zajedno sa dvojicom pripadnika HVO ispitivao o skrivenom oružju, kojim prilikom je tukao oštećene Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića nogama i šakama, Hamdi Bevabu ključima zv.kombinerke čupao nokte a potom sa oštećenim Hamdom Bevabom i njegovim sinom Almirom Bevabom igrao tzv.ruski rulet, te iz pištolja pucao pored glave Hamde Bevaba i to tako blizu da mu je barut opržio lice, a kako nije bio zadovoljan odgovorima oštećenih, izvadio je nož kojim je udario po glavi Muju Bećirovića, a zatim mu, kako bi bilo što bolnije, polako zarivao sječivo u lijevo stopalo nakon čega je zavezao Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića za ogradu stepenica u kući i ostavio ih da tako stje cijelu noć, do jutra, kada ih je odveo i zatvorio u Vatrogasni dom, što je sve za oštećene imalo za posljednju snažne psihičke i fizičke povrede, a za oštećene Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića i nezakonito oduzimanje fizičke slobode.

7. Tačno neutvrđenog dana u mjesecu aprilu 1993.godine oko 23,00 sati, naoružan, došao u kuću vlasništvo oštećenog Nusreta Nuspahića u selo Duge, kojeg je, zajedno sa Ademom Kaltakom, odvezao i bez ikakvog zakonskog osnova zatvorio u prostorje policijske stanice Prozor, na koji način mu je nezakonito oduzeo fizičku slobodu.

8. Dana 01.07.1993. godine ili približno ovog datuma, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO, došao u selo Gračanica gdje je suočavao u pretresanju kuća vlasništvo Bošnjaka sa namjerom nezakonitog oduzimanja fizičke slobode muškaraca, civila bošnjačke nacionalnosti kojim prilikom je uhapšeno oko 40 muškaraca Bošnjaka među kojima je su bili zaštićeni svjedok „S4“, „S13“, Smajo Bekrić, Ibrahim Bekrić,

Ćazim Balić, Emin Balić, Kasim Munikoza(umro), Hamdo Husić, Šaban Ahmetović, Mujo Lulić, Muharem Malanović i Ćamil Subašić kcjeg je istog dana kada ga je i uhapsio, tukao rukama, nogama, kundakom puške po glavi i cijelom t.jelu, nanjjevši mu fizičku i psihičku bol, pa kada su se gore navedeni civili popeli na kamion kcjim su odvedeni i zatvoreni u Vatrogasni dom i prostor,je Srednjoškolskog centra (SŠC) u Prozoru a potom i u druge logore izvan Prozora, rekao pripadniku HVO kcji je bio tu prisutan „puške na gotovs, ako neko krene sa kamiona, odmah ub,jaj“.

9. Dana 15.07.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vcjnika HVO došao u selo Varavara gcje je sucjelovao u nezakonitom lišer,ju slobode više desetina muškaraca Bošrjaka kcjom prilikom su lišeni slobode i zatvoreni u logor SŠC U Prozor Ismet Bašinac, Smajo Ugarak, Semir Ugarak, Halil Mar,jušak, Mustafa Mar,jušak, Mirza Bektaš.

10. Početkom jula m,jeseca 1993. godine, najvjercjatn,je 06.07.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vcjnika HVO došao u selo Duge, općina Prozor, gcje je sucjelovao u nezakonitom lišer,ju slobode više desetina muškaraca Bošrjaka kcjom prilikom su lišeni slobode i zatvoreni u logor SŠC Prozor, među kcjima su bili Galib Sabitović, Sead Sabitović, Al,ja Sabitović (umro), Muriz Mustajbegović, Salih Ćorbadžić, Meho Šćuku,j (umro), Zejnil Grcić, Džemo Sabitović (umro), Nisim Dautbegović, Aziz Dautbegović, Mehmed Dautbegović, Njaz Hasanbegović, Safet Hadžibegović, a potom iz SŠC u druge logore širom Hercegovine.

11.1. Dana 01.jula 1993. godine, na autobuskcj stanici u m,jestu Lug, općina Prozor na m,jestu gcje je stajao oštećeni Bećir Motika, zajedno sa grupom Muslimana Bošrjaka kcjim je predhodnog dana naređeno da se moraju javiti u Prozor kako bi išli na prinudni rad, opsovao bal,jsku majku, a kada je iz straha za svcj život, oštećeni počeo bježati iz vatrenog oružja u r,jegovom pravcu ispalio nekoliko hitaca kcji ga nisu pogodili jer se spasio bacajući se u jedan obližnji potok, što je za pos,jedicu imalo strah, šok i velike psihičke povrede.

11.2. Neutvrđenog datuma tokom m,jeseca jula 1993.godine, najvjercjatnije 17.jula 1993. godine, zajedno sa grupom vcjnika pripadnika HVO došao u selo Lug gcje je sucjelovao u nezakonitom lišer,ju slobode više desetina muškaraca Bošrjaka kcjom

prilikom su lišeni slobode i zatvoreni u logor SŠC Prozor, a oni muškarci kcji su iz straha za svcju sigurnost potjegli od svcjih kuća da se moraju sami javiti u SŠC Prozor u protivnom njihove porodice, žene i ojece će biti ubijene, među kcjima su bili zaštićeni svjedok „S10“, Ekrem Bećirović, Mujo Bećirović sin Omera, zaštićeni svjedok „S11“, zaštićeni svjedok „S12“ (umro), Salko Bećirović, M. Č., M. Š., Enver Osmić (ubjen), Selim Purgić (ubjen), Omer Bećirović (umro), Ibro Bećirović, mlđb. Ćazima Bećirović, Alja Bećirović, Ibrahim Čiča (ubjen), kcji su prebaćeni do logora u gradu Prozor a potom u druge logore izvan grada Prozora, da bi potom ponovo, za deset dana, došao u isto selo i sa istom namjerom, nezakonito lišio slobode i zatvorio u prostorje SŠC Prozor Šefika Čiča (ubjen) i Abdurahmana Rustempašića,

11.3. Dana 09.augusta 1993.godine, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO došao u selo Lug sa namjerom hapšerja preostalih muškaraca Bošnjaka kcji nisu bili ranije uhapšeni, pa je tako ušao u kući vlasništvo Omera Purgića (ubjen), kcjeg je zajedno sa njegovom porodicom isijerao iz kuće, a oštećenog Omera, zajedno sa Jusom Ramićem i Dervom Osmićem (umro), nezakonito lišio slobode i zatvorio u logor SŠC u Prozor.

11.4. Istog dana, 09.augusta 1993.godine, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO, došao u selo Lug sa namjerom prisilnog presejerja žena, ojece, staraca bošnjačke nacionalnosti pa je tako naredio da uđu u kamion i rekao „selite se odavde“, što su oni morali i uraditi, te su kamionom prebaćeni do mjesta Duge, a potom na teritorju pod kontrolom Armje BiH.

11.5. U drugcj polovini mjeseća augusta 1993.godine najvjercjatnije 28.08.1993. godine, zajedno sa grupom vcjnika HVO sucjelovao u prisilnom presejerju više stotina civila bošnjačke nacionalnosti, žena ojece starih i iznemoglih civila na način da je došao u selo Duge gdje su se nalazili civili prethodno proijerani iz Luga, Gorice i drugih okolnih sela općine Prozor, a potom naredio svim civilima da „idu svcjima“, te da uđu u prethodno pripremljene kamione, što su ovi morali i uraditi, a potom su prebaćeni do mjesta Ustirame i Kućana, odakle su pješice morali otići na teritorju pod kontrolom Armje BiH.

12. Dana 10.augusta 1993.godine, na seoskom putu kcji povezuje selo Lug i Duge, prišao oštećencj Zulki Purgić, kcja je nosila hranu u rućnim kolicima, opsovao jcj

baljsku majku i pobacao svu hranu kcju je nosila, te u momentima kada je krenula niz put, okrenuta leđima, iz pišto.ja u njencj blizini, ispalio nekoliko metaka, a potom sjeo u vozilo kcje je, krećući se velikom brzinom, usmjerio prema mjestu gdje su se nalazile oštećena i njena kćerka, kcjom prilikom su iste, bacajući se u obližnji potok, u djelićima sekunde, uspjele izbjeci neposredni udar vozila u njihovo tjelo pri brzini kcjom se vozilo tada kretalo, što je sve za posjedicu imalo nanošenje velike psihičke boli oštećene Zulke Purgić i njene kćerke.

13.1. Neutvrđenog datuma sredinom jula mjeseca 1993.godine, zajedno sa još grupom vojnika pripadnika HVO došao u selo Višnji, općina Prozor, gdje je sucjelovao u nezakonitom oduzimanju fizičke slobode muškaraca, civila Bošnjaka na način što je naredio da se svi muškarci moraju predati u protivnom njihove žene i djeca će biti ubijeni što su ovi morali i uraditi i to: Ramiz Letica sin Mustafe, Salem Korjarić sin Safeta, Himzo Korjarić sin Suje, Bećir Korjarić sin Suje, Ismet Korjarić sin Suje, Fikret Korjarić sin Nazifa, Mirsad Korjarić sin Nazifa, Halil Korjarić sin Huse, Alja Korjarić sin Huse, Muharem Korjarić i Mujo Korjarić kcji su kamionom odvezeni i zatvoreni u SŠC u Prozor, a potom u druge logore širom Hercegovine.

13.2. U drugcj polovini augusta mjeseca 1993.godine, najvjercjatnije 28.08.1993.godine zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO sucjelovao prisilnom presejercju civila Bošnjaka iz mjesta Višnji i u nezakonitom oduzimanju fizičke slobode malodobnih i starjih, vcjno nesposobnih muškaraca bošnjačke nacionalnosti iz mjesta Višnjana i to tako što je naredio da preostalo stanovništvo, među kcjima su bili starci, žene i djeca uđu u prethodno pripremljene kamione i idu prema Kućanima odakle su prebaćeni na teritor.j pod kontrolom Armije BiH, dok su malojetni muškarci i starci prebaćeni i zatvoreni u logor u SŠC Prozor, među kcjima su bili mlmb. Amir Korjarić, mlmb. Ibrahim Lulić, mlmb.Džemal Korjarić, mlmb.Elvedin Korjarić (ubjen), mlmb. Enes Korjarić, Nazif Korjarić, Safet Korjarić, Hašim Osmić, Sujo Korjarić(umro), Ibro Letica(umro).

14. Neutvrđenog dana u jetu 1993.godine, došao u selo Gorica ispred kuće Mustafe Demirovića u namjeri pronalaska njegovog starjeg brata Mehe Demirovića, pa kada je oštećeni rekao da ne zna gdje se brat nalazi, iz vatrenog oružja ispalio jedan metak ispod njegovih nogu, a potom mu rekao: „ukoliko ga nađem, ubiću i tebe i njega“ što je

sve za posjedicu imalo nanošenje ozbiljne psihičke povrede oštećenom Mustafi Demiroviću.

15. Dana 15./16.07.1993.godine, došao u Pograđe-Prozor u kuću Alje Šabića, tražeći naoružanje i sa namjerom da uhapsi njega i njegovog sina Edina Šabića (ubijen), što je i uradio, pa kada je kćerka oštećenog, Ajla Šabić, rekla da nemaju skrivenog naoružanja, stavio joj pištolj u usta govoreći joj da će je ubiti, što je za posjedicu imalo nanošenje psihičke boli oštećene, a potom je oduzeo nezakonito slobodu Alji Šabiću i njegovom sinu Edinu Šabiću, te ih zatvorio u prostorije SŠC gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, dok je Edina Šabića (ubijen) jedne prilike u navedenom periodu pretukao tako jako da je bio sav modar od udaraca.

16. Dana 13.09.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO sa namjerom prisilnog proijerivanja komplet Bošnjaka sa područja Družinovića u kojem selu su bili i proijerani civili bošnjaci iz sela Orašca, Varvare, Gračanice i Ripaca koji u ranijem periodu nisu bili proijerani, na način što je došao u selo Družinovići gdje je naredio da svi Bošnjaci uđu u kamione, te im rekao: „perjite se balje, ovoje više ne možete živjeti, idete u pakao, ili ćemo vas pobiti ili će te ići kod Alje da umrete od gladi,“ a potom je naredio dvojici vojnika HVO koji su kupili Bošnjake po kućama da „ni živa duša ne smije ostati u selu ni muškaraci ni žene ni ojece , pa je na taj način oko 100 civila starijih osoba žena i ojece prebačeno kamionima do Kućana, a potom do teritorije pod kontrolom Armije BiH, te je naredio da se vojno sposobni muškarci među kojima su bili Sujo Kmetaš, kojem je držao pušku na zadnjem djelu glave, Ahmu Kmetaša i Omera Kmetaša nezakonito zatvore u zgradu Vatrogasnog doma u Prozoru koji je služio kao zatvor za Bošnjake.

17. Tačno neutvrđenog dana u ljeto 1993. godine, najvjerojatnije u mjesecu julu 1993. godine u ugostiteljskom objektu „Trinaestka“ u Prozoru u kojem se nalazi oštećeni Esad Beganović, koji je nakon obavljanja prinudnog rada za potrebe HVO ušao i sjeo u objekat, pa kada je vidio da se u objektu nalazi oštećeni Esad Beganović rekao „Šta će balje ovcje“ te naredio da isti odmah napusti objekat što je ovaj i uradio, te u momentu kada je napuštao objekat, udario ga u glavu pištoljem iz kojeg je potom ispalio jedan metak u zrak, da bi potom, nakon nekoliko dana, istog oštećenog koji je obavljao prinudne poslove za potrebe HVO, poveo u prostorije Vatrogasnog doma, gdje ga je

pištoljem udarao nekoliko puta po cijelom tijelu, psovao mu baljsku majku, te zaprijetio nepoznatom vojniku HVO koji se tu nalazio da ga ne smije pustiti, u protivnom ubiće i njega i oštećenog, što je sve za posljedicu imalo nanošenje teške fizičke i psihičke boli oštećenom Esadu Beganoviću.

18. Tačno neutvrđenog dana u ljeto, najvjerojatnije u avgustu 1993. godine, u prostorjama Atorskog skloništu u Prozoru, gdje su bili nezakonito lišeni slobode i zatvoreni Bošnjaci, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO, u više navrata, tukao Ibrahima Husića i „S-22“, na način što je oštećenog Ibrahima Husića tukao drškom pištolja po glavi, a oštećenog „S-22“ zamahnutom otvorenom šakom u precjelu lica, što je sve za posljedicu imalo nanošenje fizičke i psihičke boli oštećenim.

19. U junu mjesecu 1993. godine, ispred SŠC u Prozoru, u prostorji za ugađanje se nalazio oštećeni Mirza Bektaš, istom nanio fizičke povrede, na način što ga je udario drvenim kolcem u precjelu ramena od kojeg udarca mu je polomljena hrskavica na ramenu što je za posljedicu imalo nanošenje psihičkih i fizičkih povreda oštećenom Mizi Bektašu.

20. Dana 18.07.1993. godine ili približno ovog datuma, zajedno sa grupom vojnika HVO, došao u selo Paroš gdje je ispred kuće vlasništvo Rasima Bećirovića zatekao Đuzela Bećirovića koji je bio svezan za željeznu ogradu od strane N/N vojnika HVO i molio da se pusti jer je srčani bolesnik i penzioner, pa kada ga je odvezao i poveo desetak metara ispod njegove kuće, istog oborio na zemlju, držeći iznad njegovog tijela nož u rukama, pa u momentu kada je oštećeni, zbog straha za svoj život, odgurnuo ga sa sebe i počeo tježati, zajedno sa još jednim vojnikom HVO ispalio neutvrđeni broj metaka u njegovo tijelo, usmrivši ga na licu mjesta, pa kad se uvjerio da je mrtav rekao „neka ga vrane pojedu“

21. Dana 19.07.1993.godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u zaseok Tolovac - općina Prozor gdje su se u jednoj planinskoj kući krili Šaban Munikova i njegova porodica, istog lišio života, na način što ga je u momentima dok je oštećeni išao putem, držeći kazetofon u ruci, iz vatrenog oružja pucao u njegovo tijelo što je za posljedicu imalo smrt oštećenog.

22.1. Dana 19.07.1993. godine ili približno ovog datuma, u ranim jutarnjim satima, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u planinsko selo Prain u kojem su se skrivali projerani Bošnjaci iz drugih sela, pa je tako upao u kuću Muje Selimovića kojeg je, zajedno sa cijelom njegovom porodicom, ženom i djecom izveo iz kuće, kao i njegovog sina Selima Selimovića, kojeg je pretukao kundakom puške po glavi tako jako da ga je oblila krv, pa kada je od Muje Selimovića oduzeo novac, istog poveo u pravcu kuće Omera Selimovića, a kako je bio izrevoltiran što oštećeni Mujo Selimović, starac od 85 godina teško korača, jer se kretao pomoću dva štapa, u njegovu glavu i leđa iz vatrenog oružja ispalio dva hica, usmrivši ga na licu mjesta, dok je oštećenog Selima Selimovića svezao za jedan drveni stub, gdje ga je nastavio, zajedno sa ostalim pripadnicima HVO udarati po cijelom tijelu a potom iz vatrenog oružja ispalio hitac u glavu, usmrivši ga na licu mjesta, da bi potom otišao do kuće Omera Selimovića kojeg je izveo iz njegove kuće i na putu prema hambaru koji se nalazio u blizi kuće oštećenog Omera Selimovića, iz vatrenog oružja u njegovu glavu ispalio dva hica, usmrivši ga na licu mjesta, da bi se potom obratio bratu ubijenog Selima Selimovića, oštećenom Ibri Selimoviću, koji je vidio ubistvo svoga brata, rekavši mu „ubio sam ti oca i brata, od oca sam ti uzeo 100 maraka, on večeras časti“, te naredio vojnicima HVO da oštećenog Ibri Selimovića zatvore u Vatrogasni dom u Prozor, što su ovi i učinili.

22.2. Neutvrđenog datuma u julu mjesecu 1993.godine u prostorji SŠC Prozor gdje su bili nezakonito lišeni slobode Bošnjaci među kojima je bio i mladi zaštićeni svjedok S1, u dva navrata, nanio mu fizičke i psihičke povrede na način što ga je u vremenskom intervalu od 15-20 minuta udarao šakama, nogama obuvenim u vojničke čizme po cijelom tijelu od kojih udaraca je bio sav modar, a potom ga zamahnutom nogom udario u leđa takvom snagom da je od tog udarca proletio na suprotnu stranu učionice i pao na tlo.

23. Dana 03.08.1993. godine ili približno tog datuma, u kasnim popodnevnim satima, lišio života Muniba Grcića kojeg je prethodno zarobio i doveo u prostorje SŠC Prozor gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, pa kada ga je poveo uz stepenice hodnika, iz vatrenog oružja ispalio nekoliko hitaca u leđa oštećenog Muniba Grcića od kojih povreda je oštećeni istu noć izdahnuo.

24. Neutvrđenog datuma, krajem mjeseca augusta ili početkom septembra 1993. godine, u kasnim popodnevnim satima, zajedno sa nekoliko neidentificiranih pripadnika HVO, iz logora SŠC Prozor gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, izveo šest civila Bošnjaka i to: Haska Hrnića, Numu Imamovića, Ahmeta Hodžića, Omera Purgića, Avdu Alibegovića i Bajru Pilava koji ga je molio da ponese jaknu na što mu je odgovorio „neće ti više ni trebati“, a oštećeni se više nikada nisu vratili i od tada im se gubi svaki trag a njihova tijela nikada, ni do danas nisu pronađena.

25. Neutvrđenog datuma u mjesecu septembru 1993.godine, iz prostorja SŠC gdje je nezakonito bio zatvoren oštećeni Izet Pilav, istog izveo, zajedno sa još nekoliko civila Bošnjaka i odveo na obavljanje prinudnih poslova- kopanje grobnice u blizini Zemljoradničke zadruge u gradu Prozoru gdje ih je, sve redom, kao i oštećenog Izeta Pilava, tukao šakama, nogama, lopatom, krampom po svim dijelovima tijela a kada su završili sa kopanjem, naterao ih da trče dva do tri kilometra, nazad do SŠC Prozor, gdje su, prolaskom kroz grad Prozor, psovani, vrjeđani i udarani od strane hrvatskog stanovništva, što je sve za posjedicu imalo nanošenje teške fizičke i psihičke boli oštećenom Izetu Pilavu.

Čime je počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz čl.172. stav 1.tačka h) u vezi sa djelima istog stava navedenog člana, kako slijedi:

Tačka a) – ubistvo u radnjama opisanim u tačkama 4., 21., 22.1. i 23. dispozitiva, a u tački 20. dispozitiva, koja je u vezi sa članom 29. KZBiH,

Tačka d) - prisilno preseljenje stanovništva, u radnjama opisanim u tačkama 11.4., 11.5., 13.2. i 16., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBiH

Tačka e) - zatvaranje ili drugo teško oduzimanje slobode u radnjama opisanim u tačkama 6.2, 7., 15., 16., 22.1. dispozitiva, a u radnjama opisanim u tačkama 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3.,13.1., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBiH

Tačka f) – mučenje, u radnjama opisanim u tački 6.2., dispozitiva, a u tačkama 1.i 5., dispozitiva presude koja je u vezi sa članom 29. KZBiH,

Tačka i) - prisilni nestanak, u radnji opisanoj u tački 24. dispozitiva koja je u vezi sa članom 29. KZBiH

Tačka k) - druga nečovječna djela, u radnjama opisanim u tačkama 6.2., 8., 11.1, 12., 14., 15., 17., 19., 22.2. i 25. dispozitiva, a u tačkama 6.1. i 18., dispozitiva, koja su u vezi sa članom 29. KZBiH,

a sve u vezi sa članom 180. stav 1. KZBiH

pa ga Sud primjenom navedenih odredaba, uz primjenu odredaba članova 39., 42. stav 1. i 2. i 48. stav 1. KZ- a BiH

OSUĐUJE

Na kaznu zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina

Optuženom se u skladu sa članom 56. stav 1. KZ BiH u izrečenu kaznu uračunava vrijeme koje je proveo u pritvoru u trajanju od 03.09.2013. godine, pa nadalje.

II

Na osnovu člana 188. stav 4. ZKP- a BiH optuženi se oslobađa od dužnosti naknade troškova krivičnog postupka.

III

Na osnovu odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH, oštećeni Elvedin Grcić, Mustafa Demirović, Hamdo Bevab, Almir Bevab, Mirza Bektaš, Izet Pilav, Mujo Bećirović sin Arifa, zaštićeni svjedok „S-1“, Ibro Selimović, Senad Selimović, Ekrem Selimović, Hazim Hodžić, zaštićeni svjedok „S-19“, Mirsad Munikoza, Šefik Munikoza, Safet Sarajlić, Semir Hanić, Mustafa Mustafić, Ibro Lapo, Edin Begluk, Ćamil Subašić, zaštićeni svjedok „S-11“, M. Š., M. Č., Zulka Purgić i Safija Hrinić se sa imovinsko – pravnim zahtjevima za naknadu štete upućuju na parnicu.

Obrazloženje

1. Optužnicom Tužilaštva BiH broj: T20 O KTRZ 0008268 14 od 04.02.2014. godine, potvrđenom dana 18.02.2014. godine, a koja optužnica je gramatički i jezički ispravljena od strane Suda, optuženom Nikoli Mariću stavlja se na teret da je u vrijeme i na način pobliže opisan u činjeničnom dijelu optužnice, odnosno ove presude, počinio krivično djelo, Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), d), e), f), i) i k) KZ BiH.

(b) Tok postupka

2. Statusna konferencija u ovom predmetu održana je 08.04.2014.godine na kojoj je dogovoren način i dinamika izvođenja dokaza u ovom predmetu. Tužilaštvo BiH je u svom pismenom podnesku od 02.04.2015.godine koji je uredno dostavljen i odbrani, detaljno označilo tok izvođenja svojih dokaza, te vremenski okvir koji će biti potreban za izvođenje dokaza optužbe. Tužilaštvo se u podnesku decidno odredilo da u ovom predmetu neće predlagati prhvatanje činjenica pravosnažno presuđenih pred Međunarodnim tribunalom za ratne zločine počinjene na teritoriji SFRJ.

3. Braniteljica optuženog, advokat Irena Pehar je dana 07.04.2015.godine, dan prije održavanja statusne konferencije u ovom predmetu, također Sudu dostavila podnesak u kojem je istakla da namjerava pozvati i saslušati 24 svjedoka od kojih jedan svjedok zahtjeva mjera zaštite identiteta, a isti su trebali biti pozvani i saslušani na opšte okolnosti postojanja širokog i sistematičnog napada, te na pojedine tačke optužnice. Također, braniteljica je u podnesku taksativno pobrojala sedam materijalnih dokaza predloženih u optužnici¹ koji za odbranu nisu bili sporni.

4. Redovni dokazni postupak optužbe okončan je na glavnom pretresu održanom dana 09.07.2015.godine, nakon čega je 20.08.2015.godine održana statusna konferencija na kojoj je iznesen plan izvođenja dokaza odbrane. Dokazni postupak odbrane je okončan dana 11.03.2016. godine

¹ Radi se o dokazima predloženim pod r.br. 1, 2, 3, 4, 5 i 105 optužnice.

5. Glavni pretres u ovom predmetu je započeo 16.04.2014.godine čitanjem optužnice a okončan je dana 18.03.2016. godine iznošenjem završnih riječi odbrane.

B. DOKAZNI POSTUPAK

6. Tokom predmetnog postupka saslušani su brojni svjedoci i uvedeni obimni materijalni dokazi, koji su pobrojani u Aneksu II ove presude, dok Anex I sadrži procesne odluke koje je Vijeće donosilo u toku postupka,

C. ZAVRŠNE RIJEČI

(a) Završne riječi Tužilaštva

7. Postupajuća tužiteljica Tužilaštva BiH je na nastavku glavnog pretresa odražanog dana 11.03.2016. godine, iznijela završnu riječ, koju je i u pismenoj formi uložila u spis. U završnom obraćanju, tužiteljica je istakla da je nakon saslušanja 95 svjedoka i 2 vještaka, kao i ostalih provedenih dokaza, utvrđeno da je optuženi radnjama navedenim u optužnici, ostvario sva bitna obilježja bića krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH. Tužiteljica je detaljno elaborirala sve provedene dokaze, koji dokazuju postojanje širokog i sistematičnog napada na području općine Prozor, te donijela zaključak da je ispunjen prvi opći element krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti.

8. Kada je u pitanju slijedeći opći element predmetnog krivičnog djela, tužiteljica je izvela zaključak da su radnje optuženog dio sprovođenja civilne i vojne politike na području općine Prozor, a da su radnje navedene u optužnici dio širokog i sistematičnog napada vojnih snaga HVO-a, čiji je optuženi bio pripadnik i to HVO brigade Rama, tačnije Kinder voda. Imajući u vidu u kojem vremenskom intervalu su se radnje dešavale, njihovu raznolikost i surovost sa kojom su počinjene, kao i konstantno prisustvo optuženog u njihovom izvršavanju, tužiteljica je istakla da je potpuno jasno da je optuženi pristao na njihovo izvršenje, te da je kao pripadnik HVO-a sa direktnim umišljajem i potpuno svjestan svojih postupaka počinio sve protivpravne radnje za koje se tereti, a sve u cilju etničkog čišćenja određene vjerske i nacionalne skupine sa područja općine Prozor. Konstatovala je i da je na temelju činjenica i okolnosti koje su

prezentirane tokom postupka, utvrđeno i postojanje veze između djela optuženog i napada, na način da su njegovi postupci i činjenja u direktnoj vezi sa napadom.

9. Tužiteljica je detaljno analizirala iskaze svjedoka i za pojedinačne inkriminacije koje se optuženom stavljaju na teret. Tako za lišenje druge osobe života (ubistvo) iz tačke a) člana 172. KZ BiH, optuženi direktno izvršava u tačkama 4., 21., 22., 23., dok u tački 20. zajedno sa drugim pripadnikom HVO-a. Ove radnje ubistva, po mišljenju tužiteljice, optuženi je počinio u sklopu širokog i sistematičnog napada usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva pri čemu je optuženi znao da dolazi među civile Bošnjake, koji su prethodnih mjeseci razoružani i pohapšeni, obzirom da je i sam sudjelovao u njihovom hapšenju, znao je da je u selu ostalo samo nekolicina civila, te je takvo njegovo ponašanje, dio širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva.

10. Tužiteljica je detaljno elaborirala i dokaze na osnovu kojih je došla do zaključka da je optuženi sa drugim pripadnicima HVO-a, počinio inkriminacije koje se tiču prisilnog preseljenja stanovništva u radnjama opisanim u tačkama 11.4, 11.5, 13.2., i 16. Optuženice.

11. Nadalje, tužiteljica se detaljno bavila analizom dokaza i za počinjenje krivično-pravnih radnji zatvaranje ili drugo teško oduzimanje slobode opisano u tačkama: 6.2, 7., 15., 16., 22.1, dok u tačkama 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3. i 13.1 su u vezi sa članom 29. KZ BiH. Ukazala je da su među oštećenim bili i maloljetnici, a koja lica prema odredbama međunarodnog humanitarnog prava spadaju u zaštićenu kategoriju stanovništva. Istakla je da je optuženi bio obučeni vojnik, komandir odjeljenja, stručno osposobljen u bivšoj JNA, te da je znao da su protuvpravno zatvaranje, progon i dr., nedopušteni prema ratnom pravu, imao je zakonsku mogućnost i obavezu da spriječi povrede prava civila, znao da se predmetna sela ne nalaze u zoni borbenih dejstava, a iz kojih sela nije postojao oružani otpor.

12. Posebnom pažnjom tužiteljica je ukazala i na radnje optuženog kada je u pitanju djelo mučenja za tačke 6.2, optužnice, kao i za mučenje lica u tačkama 1. i 5. optužnice, koje je optuženi počinio sa drugim pripadnicima HVO-a. Istakla je bol koju su oštećeni pretrpili od strane optuženog prilikom ispitivanja, a koje mučenje je imalo

snažne fizičke i psihičke posljedice koje oštećeni i danas trpe, a koje radnje je optuženi poduzimao sa direktnim umišljajem.

13. Tužiteljica se osvнула i na tačku 24. optužnice, kojom se optuženom na teret stavlja počinjenje djela radnje „prisilni nestanak osoba“, te konstatovala da je nesporno utvrđeno da je optuženi u inkriminisanom periodu bio dio oružane formacije HVO Brigade Rama, čiji pripadnici su privodili zarobljena lica u logor koji se nalazi u SŠC Prozor, kao i u druge logore u gradu Prozoru, odakle su izvođeni na rad sa kojeg se veliki broj nikad nije vratio niti se za njihovu sudbinu ne zna ni danas.

14. Tužiteljica se u završnom obraćanju osvнула i na razloge zbog kojih tereti optuženog za nečovječna djela opisana u tačkama 6.2., 8., 11., 12., 14., 15., 17., 19., 22.2., 25, kao i za nečovječna djela koja je počinio u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, opisanim u tačkama 6.1. i 18. Zaključila je da je optuženi u počinjenju ovih djela opisanih u tačkama optužnice, postupao sa direktnim umišljajem, jer je znao da će njegove radnje rezultirati fizičkim i psihičkim povredama integriteta oštećenih, pa je to htio i ostvario, a što ukazuje i njegova izuzetna upornost u poduzimanju radnji i vrijeđanja oštećenih, pa je tako zabranjena posljedica i nastupila.

15. Posebno je istaknuto da Tužilaštvo smatra da je dokazalo postojanje svih krivičnopравnih radnji, krivicu optuženog, kao i da je osnova svih djela progon.

16. Tužiteljica je osporila dokaze odbrane, ukazujući da su iskazi svjedoka odbrane u suprotnosti sa provedenim dokazima Tužilaštva. Osporila je i nalaz i mišljenje vještaka odbrane jer isti nije potpun i objektivan, ukazujući da se vještak oslonio na dokaze sa interneta i to portala Slobodan Praljak, bez analiziranja dokaza Tužilaštva.

17. Konačno, tužiteljica je ukazala da se jasno može zaključiti da je u periodu koji se optuženom stavlja na teret od strane hrvatskih snaga koje su činile vojnu i policijsku formaciju, izvršen širok i sistematičan napad usmjeren protiv civilnog stanovništva nehrvatske nacionalnosti općine Prozor, da je optuženi to znao, da je bio svjestan da njegove radnje koje je počinio na način opisan u optužnici, predstavljaju dio tog napada i poduzete su isključivo u cilju progona civila muslimanske nacionalnosti zasnovanog na političkoj, nacionalnoj i vjerskoj osnovi. Stoga, predlaže da se optuženom izrekne kazna dugotrajnog zatvora.

(b) Završne riječi odbrane

18. Odbrana optuženog Nikole Marića, na nastavku glavnog pretresa održanog dana 11.03.2016. godine iznijela je završnu riječ, a čiji pismeni otpravak, je također, uložen u spis. Odbrana je ukazala da optužba nije uspjela da dokaže postojanje nijednog od općih elemenata krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

19. Istakla je da optuženi nije bio pripadnik snaga koje su imale za cilj etničko čišćenje jednog naroda niti je poduzimao bilo kakve zločinačke radnje s ciljem da diskriminira bilo koga, pa tako i pripadnike drugog naroda različitog po nacionalnoj, vjerskoj ili političkoj pripadnosti.

20. Podcrtala je tezu odbrane, da se radilo o napadu Teritorijalne odbrane, odnosno Armije BiH na HVO u općini Prozor, a ne suprotno. Detaljno je elaborirala nalaz i mišljenje vještaka odbrane, na osnovu kojeg je došla do zaključka da je 23.10.1992. godine stigla vijest na Crnom Vrhju da je od strane pripadnika TO-a, ubijen vojnik Frano Zadro, pripadnik HVO-a, a što se moglo protumačiti da se radi o napadu na pripadnike hrvatskog naroda.

21. Ukazala je i na činjenicu da je u općini Prozor ubijeno 106 vojnika HVO-a, te 38 civila, te se pozvala na materijalne dokaze kojim smatra da je dokazana prava namjera Armije BiH, tačnije, namjera da isprovocira sukob i dobije razlog za napad.

22. Također, ukazala je da od strane optužbe, nije izveden nijedan dokaz koji bi naveo na zaključak da je optuženi znao za napad, kao i da su njegove protuvpravne radnje bile dio tog napada.

23. Ukazala je i na kontradiktornost iskaza svjedoka optužbe i odbrane kada je u pitanju izgled optuženog, te pritiske sa kojim su se susreli svjedoci odbrane bošnjačke nacionalnosti koji su htjeli da svjedoče u korist optuženog, kao što je primjer svjedoka Emira Dervišbegovića kojem je zbog ovog predmeta odbijeno učlanjenje u Stranku demokratkse akcije, kao i članovima njegove porodice.²

² Odluka SDA, broj: 7.8-02-12/16 od 26.02.2016. godine na ime Emir Dervišbegović, Odluka SDA, broj: 7.8-02-14/16 od 26.02.2016. godine na ime Zlatka Dervišbegović, te Odluka SDA, broj: 7.8-02-13/16 od 26.02.2016. godine na ime Ibrahim Dervišbegović

24. Elaborirajući iskaze svjedoka odbrane, braniteljica je ukazala da Tužilaštvo nije van svake razumne sumnje dokazalo da je optuženi počinio inkriminacije koje mu se predmetnom optužnicom stavljaju na teret, te da svjedoci koji su prepoznali optuženog u sudnici nisu izvršili prepoznavanje u skladu sa zakonskim odredbama.

25. Ukazuje na nedosljednosti iskaza svjedoka, što je ključni faktor, koji doprinosi nedostatku dokaza da je optuženi bio prisutan na području općine Prozor i to u selu Duge, Gornji Višnjani, Donji Višnjani, Paroš, Gračanica, Lapsunj, Ustirama, SŠC u Prozoru u pekari u Prozoru, Vatrogasnom domu u Prozoru.

26. Konačno, braniteljica je ukazala da se nakon provedenog postupak, ne mogu izvan svake razumne sumnje, prihvatiti navodi iz činjeničnog opisa optužnice, u pogledu svih inkriminacija, te da izvedeni dokazi optužbe, po svom kvalitetu nemaju potrebnu snagu uvjerljivosti da je optuženi počinio radnje koje mu se stavljaju na teret.

27. Ukazala je žaljenje zbog svake nedužne žrtve, svake patnje, pogotovo civila i djece, ističući da optuženi nije činio zločine, te predložila da Vijeće istog oslobodi od optužbe.

28. Optuženi se složio sa završnom riječi braniteljice, te dodao da predmetna optužnica sadrži puno neistina. Osvrćući se na završne riječi optužbe, optuženi je ukazao da je on prilikom svjedočenja izjavio da se nalazio u Tolovcu, a ne u Munikozama, te je prigovorio na mapu područja Prozor koja je prezentirana na glavnom pretresu, jer ne obuhvata sela koja nisu predmet optužnice, kao i skici koju je crtao svjedok „S1“. Konačno ukazao je žaljenje prema svim žrtvama koje su stradale u proteklom ratu, uključujući i žaljenje za članove svoje porodice koji su stradali.

II. PRIMJENA MATERIJALNOG ZAKONA

29. Vijeće je na samom početku razmotrilo pitanje primjenjivog materijalnog prava na konkretan predmet. Naime, iz optužnice Tužilaštva proizilazi da su inkriminisana djela počinjena u periodu od novembra 1992. godine do kraja oktobra 1993 .godine, kada je na snazi bio Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ).

30. Iako KZ SFRJ sadrži poglavlje pod nazivom „Zločini protiv čovječnosti i međunarodno pravo“, Vijeće primjećuje da Zakon nije sadržavao odredbe koje bi se odnosile direktno na zločine protiv čovječnosti.

31. Pravna kvalifikacija krivičnih dijela u optužnici, a analogno tome i u presudi, data je u skladu sa KZ BiH iz 2003. godine, dakle, krivičnim zakonom koji je stupio na snagu nakon inkriminisanog perioda. U članu 4. ovog Zakona, propisano je vremensko važenje krivičnog zakona što podrazumijeva da se na učinitelja krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela, osim u slučajevima kada se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, jer se tada na učinitelja primjenjuje blaži zakon.

32. Član 3. KZ BiH propisuje načelo legaliteta, odnosno da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*).

33. Međutim, članovi 3. i 4. ovog Zakona ne sprječavaju suđenje ili kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo krivično djelo u skladu s opštim načelima međunarodnog prava (član 4a. KZ BiH). Na isti način pitanje principa legaliteta i izuzeci od istog, propisani su i odredbama Evropske konvencije o ljudskim pravima (Konvencija) čiji član 7. glasi:

„(1) Niko se ne može smatrati krivim za krivično djelo nastalo činjenjem ili nečinjenjem koje nije predstavljalo krivično djelo u vrijeme izvršenja, prema nacionalnom ili međunarodnom pravu. Isto tako, izrečena kazna neće biti teža od one koja se primjenjivala u vrijeme izvršenja krivičnog djela.

„(2) Ovaj član ne utječe na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda.”

34. Prema izričitoj odredbi člana II (2) Ustava BiH, prava i slobode predviđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

35. Analizirajući konkretnu situaciju, jasnim se nameće zaključak da su Zločini protiv čovječnosti nesumnjivo i u inkriminisanom periodu predstavljali krivično djelo prema „opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda”, odnosno „opštim načelima međunarodnog prava”. Prema tome, iako u krivičnom zakonu koji je važio u vrijeme počinjenja krivičnih dijela koja su predmet optužnice, Zločini protiv čovječnosti

nisu bili izričito propisani kao krivično djelo, ipak je postojala obaveza njihovog procesuiranja.

36. Najzad, Vijeće je imalo u vidu i da KZ SFRJ nije predviđao postojanje dugotrajnog niti doživotnog zatvora, nego je za najteža krivična djela propisivao smrtnu kaznu, a za lakše oblike maksimalne zatvorske kazne do 15 godina zatvora. Ukidanjem smrtne kazne, cjelokupan sistem kažnjavanja KZ SFRJ je postao neprimjenjiv, jer kako ranije pomenuta odluka Ustavnog suda BiH naglašava „*ne može se odvojiti jedna sankcija od cjelokupnosti cijela kcji se želio postići kaznenom politikom u vrijeme važenja tog zakona*”.

37. Iz svega naprijed navedenog, Vijeće zaključuje da je u konkretnom slučaju bilo potrebno i opravdano primjeniti Krivični zakon BiH.

A. OPŠTA OCJENA DOKAZA

38. Nakon što je vijeće u smislu člana 281. ZKP BiH savjesno i sadržajno ocijenilo svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, koji su izvedeni na glavnom pretresu, te prethodno analizirajući navode optužbe i odbrane, utvrđeno je činjenično stanje kao u izreci iz slijedećih razloga:

39. Član 3. stav 1. ZKP BiH propisuje da se optuženi smatra nevinim za krivično djelo dok se ne dokaže njegova krivnja.³ Tužilac stoga nosi teret utvrđivanja krivice optuženog, i u skladu sa članom 3. stav 2. ZKP BiH optužba to mora uraditi izvan razumne sumnje.⁴

40. Teret dokazivanja ostaje na tužiocu za svaku optužbu tokom cijelog suđenja. Shodno tome, u utvrđivanju da li je tužilac dokazao predmet izvan svake razumne sumnje, Vijeće je pažljivo razmotrilo da li postoji bilo kakva druga razložna interpretacija uvrštenih dokaza, osim one koju je prihvatilo, kada je odlučilo da su ispunjena obilježja

³ Član 3. stav 1. ZKP BiH navodi da „ se svako smatra nevinim za krivično djelo dok se pravomocnom presudom ne utvrdi njegova krivnja”. Ova odredba je u skladu sa svim glavnim institutima o ljudskim pravima. *Vicjeti*, Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 6. stav 2; međunarodna konvencija o civilnim i političkim pravima, član 14. stav 2.

⁴ Član 3. stav 2. ZKP BiH navodi da “sumnju u pogledu postojanja činjenica koje čine obilježja krivičnog djela ili o kojima ovisi primjena neke odredbe krivičnog zakonodavstva, Sud rješava presudom na način koji je povoljniji za optuženog.”

krivičnog djela za koje se optuženi tereti, kao i oblik odgovornosti za koji je oglašen krivim.

41. U skladu sa članom 15. ZKP BiH, vijeće ima pravo da slobodno ocjenjuje dokaze.⁵ Prema tome, optužbe protiv optuženog su pažljivo razmotrene, uključujući i sve provedene dokaze. Prilikom ocjene dokaza izvedenih tokom glavnog pretresa, Vijeće je poklonilo dužnu pažnju, između ostalog, pojedinačnim okolnostima svjedoka, kao i njihovog mogućeg učešća u događajima i rizika da sebe inkriminiraju, te njihovom odnosu sa optuženim. Vijeće je također razmotrilo internu konzistentnost svjedočenja svakog svjedoka tokom direktnog ili unakrsnog ispitivanja i uporedilo ga sa izjavama drugih svjedoka saslušanih na iste okolnosti.

42. Nesumnjivo je veći broj svjedoka koji su se pojavili pred Vijećem očevici događaja koji su se desili kako u gradu Prozoru, tako i okolnim selima koja su bila obuhvaćena širokim i sistematičnim napadom, dok su mnogi od njih neposredno oštećeni upravo radnjama koje je prema njima ili njima bliskim srođnicima poduzeo optuženi Nikola Marić, pa je jasno da podsjećanje i iznošenje tako trumatičnih događaja može kod svjedoka izazvati jake emocionalne reakcije i narušiti njihovu sposobnost da se izraze jasno, te iznesu potpun iskaz njihovih iskustava u pravnom kontekstu.

43. Također, Vijeće je imalo u vidu da je određeni broj svjedoka, duže vrijeme boravio u uslovima zatočeničkih objekata (vatrogasni dom, SŠC i atomsko sklonište) čime se samo dodatno pojačavao već prisutni strah za vlastiti život. Jasno je da u takvim trenucima mnogi od njih nisu obraćali pažnju na detalje, ili su ih smatrali nevažnim ili neznatnim, ipak, Vijeće nalazi da su svjedoci kojima poklanja vjeru, temeljno i vjerodostojno opisali suštinu događaja o kojem su svjedočili.

44. Vijeće svoju konačnu odluku temelji prvenstveno na usmenim i neposrednim svjedočenjima na glavnom pretresu, pri čemu su izvjesne nedosljednosti između iskaza različitih svjedoka predstavljale relevantan faktor u procjeni njihove dokazne težine. Ocjenu kvaliteta dokaza na kojima je zasnovana presuda, Vijeće će dati detaljnije u odnosu na svaku pojedinačnu tačku optužbe, odnosno izreke presude.

⁵ Član 15. ZKP BiH navodi da "... postojanje ili nepostojanje činjenica nije vezano ni ograničeno posebnim formalnim dokaznim pravilima".

45. Najzad, u ovom krivičnom postupku optuženi se dobrovoljno odrekao prava na šutnju, koje uživa saglasno odredbi člana 6 stav 3. ZKP BiH⁶ i član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima⁷ koje predviđaju da niti jedan optuženi nije dužan svjedočiti protiv sebe, te je u svojstvu svjedoka saslušan na nastavku glavnog pretresa održanom dana 12.02.2016. godine.

46. Vijeće napominje da je iskaz optuženog podlijegao slobodnoj ocjeni dokaza zajedno sa ostalim dokazima izvedenim tokom predmetnog postupka. Prilikom ocjene dokaza u smislu odredbe člana 281. ZKP BiH cijenjen je svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izveden je zaključak da li je neka činjenica dokazana. Dokazi koji nisu posebno obrazlagani, po mišljenju Vijeća nisu ni bili pravno relevantni za utvrđivanje činjeničnog stanja.⁸

B. ZAKONSKA OBILJEŽJA KRIVIČNOG DJELA ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI **IZ ČLANA 172. KZ BiH**

47. Vijeće je na temelju svih provedenih dokaza van svake sumnje zaključilo da je optuženi Nikola Marić, radnjama pobliže opisanim u izreci presude ostvario sva obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a), d), e), f), i) i k) KZ BiH.

48. Navedena zakonska odredba u relevantnom dijelu glasi:

Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela:

a) lišenje druge osobe života (ubistvo);

d) deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva;

⁶ Član 6. stav 3. ZKP BiH navodi da optuženi "optuženi nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja".

⁷ Iako nije posebno navedeno u članu 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima, Evropski sud za ljudska prava smatra da je pravo na šutnju i pravo da se ne inkriminira su opće priznati međunarodni standardi koji su ključ principa pravičnog postupka po članu 6. stav 1. Konvencije. Ova prava su usko povezana sa načelom utemeljenim u članu 6. stav 2, da osoba optužena za zločin jeste nevinna dok se ne dokaže da je kriva po zakonu. Vidjeti, *Saunders protiv Ljeditrenog Krajevstva* (Žalba 19187/91), presuda od 17. decembra 1996. godine (1997. godine); *R. protiv Direktora ureda za teške prevare, ex parte Smith*, 3 WLR 66 (1992. godine).

⁸ Ovo stajalište je potvrđeno i detaljno obrazloženo i u praksi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ-a): „Žalbeno Vijeće podsjeća da svaki optuženi na osnovu člana 23. Statuta i pravila 98 ter (C) Pravidnika, ima pravo da mu se predoči obrazloženo mišljenje. Međutim ovaj uslov se odnosi na presudu pretresnog Vijeća. Pretresno Vijeće nije obavezno da obrazlaže svoje zaključke u vezi sa svim argumentima iznesenim na glavnom pretresu“.

e) zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode, suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava;

f) mučenje

i) prisilni nestanak osoba;

k) druga nečovječna djela slične prirode, učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja,

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

49. Vijeće će u daljem izlaganju iznijeti svoj zaključak o postojanju općih elemenata koji su uslov egzistiranja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, a čije postojanje je ustanovljeno temeljnom ocjenom provedenih dokaza.

50. Naime, iz zakonske definicije krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. KZ BiH, a u vezi sa radnjama izvršenja navedenim u izreci presude, za koje je optuženi oglašen krivim, proizilaze sljedeći opći elementi ovog krivičnog djela:

1. postojanje širokog ili sistematičnog napada,
2. da je djelo optuženog učinjeno kao dio takvog napada,
3. da je napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva,
4. da je optuženi znao za takav napad

51. Vijeće će u daljem dijelu presude obrazložiti razloge na kojima je zasnovalo uvjerenje o ispunjenosti opštih elemenata krivičnog djela za koje je oglasilo krivim optuženog Nikolu Marića.

1. Postojanje širokog (rasprostranjenog) ili sistematičnog napada

52. Vijeće je u konkretnom slučaju na temelju provedenih dokaza, nesumnjivo utvrdilo da je u periodu od novembra 1992. godine do kraja oktobra 1993. godine na prostoru opštine Prozor izvršen širok i sistematičan napad vojnih snaga HVO-a i HV-a, koji je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva ove opštine.

53. Kako bi utvrdilo karakter napada, Vijeće je imalo u vidu ranije prihvaćene stavove sudske prakse, izražene u presudama Međunarodnog tribunala za bivšu Jugoslaviju

(MKSJ), kojima su definisani faktori pri ocjenjivanju rasprostranjenosti ili sistematičnosti napada, pa tako "U procjenjivanju što napad čini rasprostranjenim ili sistematičnim sudsko vijeće mora prvo identifikovati stanovništvo koje je objekt napada, a zatim, u svjetlu metoda, sredstava, resursa i rezultata napada na to stanovništvo ustanoviti da li je napad doista bio rasprostranjen ili sistematski. Posljedice napada po cijano stanovništvo, broj žrtava, priroda ožela, eventualno suočavanje zvaničnika ili predstavnika vlasti ili bilo koje prepoznatljivi obrazac zločina mogu se uzeti u obzir kako bi se utvrdilo da li taj napad na civilno stanovništvo ispunjava jedan od uslova, odnosno da li je rasprostranjen ili sistematski ili pak ispunjava oba uslova".⁹

54. Pojam „rasprostranjen“ podrazumijeva napad koji je po svojoj prirodi opsežan i za posljedicu ima veliki broj žrtava. Također, zločin može biti rasprostranjen ili počinjen u širokim razmjerama zbog kumulativnog efekta niza nečovječnih djela ili zbog jedinstvenog efekta jednog jedinog djela izuzetno velikih razmjera, dok pojam *sistematski*“ ukazuje na organizovanu prirodu djela nasilja i na malu vjerovatnost da je do tih djela došlo nasumice.¹⁰

55. Da je napad u konkretnom slučaju bio širok, odnosno rasprostranjen i sistematičan proizilazi iz iskaza saslušanih svjedoka optužbe koji potvrđuju činjenične navode optužbe o postojanju opširne akcije razoružavanja bošnjačkih civila, i to ne samo na području grada Prozora, već na cjelokupnoj teritoriji općine pod kontrolom HVO, pljačkanja i uništavanja njihove imovine, neovlaštenom ograničavanju slobode kretanja i ukidanju drugih prava, odvođenju muškaraca u logore na području Prozora, a zatim i dalje u logore širom Hercegovine, te protjerivanja žena, djece i starijih muškaraca na teritoriju pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH). Navedeno proizilazi iz iskaza svjedoka Esada Beganovića, Hazima Kuloglića, Elvedina Grcića, Zejnila Grcića, Galiba Sabitovića, Izeta Pilava, Šemse Bećirović, Ibrahima Lulića, Amira Konjarića, Muharema Konjarića, Muje Perviza, Ibri Selimovića, zaštićenih svjedoka „S-9“, „S-18“ i „S-20“, kao i drugih svjedoka optužbe saslušanih tokom predmetnog postupka.

⁹ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Dragojub Kunarac i dr.*, paragraf 95.

¹⁰ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Mladen Naletilić i dr.*, paragraf 236; presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Dario Kordić i dr.*, paragraf 179.

56. Tako je na ovu okolnost svjedok **Esad Beganović**¹¹ izjavio da je prvi napad na Prozor počeo 23./24.10.1992. godine od strane HVO i HV formacija. Svjedok je izjavio da je tog kritičnog dana boravio u Prozoru u stanu brata. *„Tog dana je u Prozor ušla HVO i hrvatska vjerska, nastale su pjevane, pjačke i isjerenje iz kuća. Vidio sam oznake vjerske imali su ih na rukavima i vozilima, to sam lično vidio.“* Svjedok dalje pojašnjava da je tog dana mogao vidjeti da su gorjele kuće na Paljikama, naselje koje je bilo pretežno nastanjeno muslimanskim življem.

57. Već 24.10.1992. godine odlazi u naselje Lug gdje je boravio nekoliko dana sa suprugom i djecom i sjeća se da je jedne prilike u Lug dolazila delegacija koju su sačinjavali predstavnici HVO-a, te mještani muslimanske nacionalnosti Dervo Karahodžić i izvjesni Alajbegović i da su Muslimani pozivani te prilike da se vrate svojim kućama, a muškarci koji su bili vojno sposobni da se jave u stanicu policije radi evidentiranja. Na izričit upit tužiteljice svjedok je pojasnio da se obaveza javljanja u policijsku stanicu odnosila samo na stanovnike Prozora bošnjačke nacionalnosti.

58. Svjedok **Hazim Kuloglić**¹² koji je prije napada 24.10.1992. godine bio pripadnik Armije BiH, pojašnjava kako su prije ovog datuma pripadnici Armije djelovali zajedno sa pripadnicima HVO-a, te zajedno držali linije prema Vojsci Republike Srpske. Sjeća se da je 24./25.10.1992. godine napadnut Prozor, da su gorile muslimanske kuće i da je nakon tog datuma HVO preuzeo vlast u samom gradu Prozoru, ali i šire.

59. Zaštićeni **svjedok „S-9“**¹³ na identičan način opisuje „pad Prozora“ odnosno preuzimanje vlasti od strane HVO-a u gradu i njegovoj okolini. Sjeća se da je to trajalo veoma kratko odnosno da pripadnici Armije i muslimanskog naroda nisu te prilike pružili bilo kakav oružani otpor.

60. **Svjedok Zejnil Grcić**¹⁴ navodi da je u oktobru mjesecu 1992. godine došlo do manjeg sukoba između AR BiH i HVO, te da je tada došlo do pada grada Prozora, odnosno zauzimanja tog grada od strane HVO. Svjedok se tada nalazio u selu Duge, te kaže, da je nakon pada grada Prozora, bošnjačko stanovništvo došlo u selo Duge, a

¹¹ Svjedok optužbe Esad Beganović, svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 08.05.2014. godine

¹² Svjedok optužbe Hazim Kuloglić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 22.05.2014. godine

¹³ Svjedok optužbe „S-9“ svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 22.05.2014. godine

¹⁴ Svjedok optužbe Zejnil Grcić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 29.01.2015. godine

nakon toga odlazi prema selima Here, Klek i Parcani. U Dugama je, navodi svjedok, bio sve do jula mjeseca 1993. godine kada je uhvaćen od strane pripadnika HVO, te pojašnjava, da su nakon napada i pada Prozora, svi koji su otišli pozvani da se vrate svojim kućama, pa se tako i on vratio u selo Duge. Tri dana nakon što se vratio, svjedok navodi da su došla četiri čovjeka iz susjednog sela Perići i dali im ultimatum da predaju svo naoružanje, čak i lovačke puške za koje su imali odobrenja, pa su svi koji su imali pištolje i puške, to i učinili. Poslije toga, počeli su dolaziti pozivi da idu na liniju prema Srbima, gdje su i odlazili do jula 1993. godine i tom prilikom zaduživali oružje koje su vraćali po povratku sa linije.

61. Izjašnjavajući se o strukturi stanovništva u selu Duge, svjedok navodi da je selo bilo čisto muslimansko, te da je u njemu 1992. i 1993. godine živjelo oko 70 domaćinstava. Opisujući dešavanja iz jula 1993. godine, kaže da su Hrvati dva dana prije nego što će biti uhvaćen, pripadnici HVO-a pucali iz pravca sela Krančića, zapaljena su prva sijena i štala, a nakon dva dana je nastao „pravi haos“. Sa uzvišenja na koje se sklonio, vidi da je došla vojska HVO, odnosno specijalna jedinica zvana „Kinder vod“ koja je počela pucati po selu i hapsiti Muslimane, ljudi su počeli bježati.

62. Vojska je, prema daljem kazivanju svjedoka Grcića, došla sa tri strane, tako da je selo bilo u okruženju, s tim da Bošnjaci nisu pružali otpor, niti su mogli, obzirom da su prethodno razoružani. Vidjevši jednog komšiju kako bježi i biva ranjen svjedok Grcić je i sam počeo bježati, ali je uhvaćen, a onda i maltretiran, udaran i izložen vrijeđanju.

63. Prema kazivanju svjedoka, svi muškarci su okupljeni na jedno mjesto, pod lipu, gdje su postrojani, i gdje su ih prisutni pripadnici HVO-a tjerali da pjevaju nacionalističke pjesme poput „*Evo zore evo dana evo Jure i Bobana*“ da bi po dolasku teretnih kamiona, istim bili prebačeni u SŠC u Prozor, gdje je (svjedok) ostao 10 – 15 dana, a nakon toga prebačen u logor „Dretelj“ u kojem je ostao još 60 dana gdje je boravio u krajnje teškim i nehumanim uslovima.

64. Na iste okolnosti svjedočio je i svjedok **Galib Sabitović**¹⁵ koji navodi da je grad Prozor pao pod vlast HVO u oktobru 1992. godine, te da je živio u selu Duge sa svojim ocem, suprugom i troje djece sve do 06. jula 1993. godine kada je protjeran i zatvoren u

logor. Kaže da je tog dana, oko 11–12 sati, vidio grupu vojnika iz pravca Prozora, te četiri-pet auta koja su se kretala iz Podhuma prema Dugama. Vozila se zaustavljaju i vojnici počinju pucati na selo sa udaljenosti 300 – 400 metara. Ta grupa vojnika odlazi u selo, nastaje panika, vidi da se ljudi koji su radili po njivama tjeraju u selo i okupljaju kod lipe, vidi kako privode ljude, kako žene bježe. Dok je bio sklonjen u šumi odakle je sve to posmatrao, odlučio je da se preda jer su njegovi otac, žena i troje djece ostali u selu i bio je u strahu da će biti ubijeni.

65. Prema iskazu svjedoka, okupljeni muškarci Bošnjaci su kod lipe bili postrojeni, a zatim su transportovani teretnim vozilom u SŠC u Prozoru, sabirni centar za privedene Muslimane, odakle su kasnije prebačeni u logor „Dretelj“. Svjedok navodi da je jedini razlog zbog kojeg su bili uhapšeni samo zato što su Muslimani.

66. Svjedok Sabitović se dalje izjasnio da nakon pada Prozora, u njegovom selu, a vjerovatno i na cijeloj općini, osim Hera, Kuta i Šćipa, nije bilo pripadnika Armije BiH, svi stanovnici muslimanske nacionalnosti koji su ostali su bili civili i svi su se bavili poljoprivredom. Ne zna da li je iko imao oružje, ali zna da je oružje koje je bilo zaduženo, po popisu svo i vraćeno, jer kako pojašnjava oružje su dobijali i zaduživali pripadnici AR BiH i HVO kada su skupa išli na liniju, kako biva sve do pada Prozora.

67. Shodno tome, svjedok je kategoričan da u vrijeme kada se navedeno dešavalo, nije bilo nikakvog otpora, nikakve pucnjave od strane stanovnika muslimanske nacionalnosti. Tog dana, 06.07.1993. godine, nakon dolaska vojnika HVO-a, zapaljena je štala i neka sijena, dok je u Kleku ubijena 21 osoba, kao i na Parošu, gdje je ubijen ogroman broj ljudi. Svjedok kaže da je po dolasku u donje selo, kod džamije, prepoznao optuženog Nikolu Marića, Željka Jukića, neku osobu sa nadimkom „Šiša“, i još neke momke koje je poznavao iz viđenja, ali nije im znao imena. Za optuženog Marića tvrdi da ga je dobro poznavao, jer je bio njegov komšija iz Jeličića. Poznavao je oca i majku optuženog, te pojašnjava da je imao i neku rodbinu u Perićima. Vjeruje da je i on poznat optuženom, te je pokazao na njega u sudnici.

¹⁵ Svjedok optužbe Galib Sabitović svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 29.01.2015. godine

68. Svjedok **Izet Pilav**¹⁶ također je potvrdio navode prethodnih svjedoka da je u toku oktobra mjeseca 1992. godine došlo do prvobitnog kratkog sukoba između AR BiH i HVO, na način da je odmah naredni dan HVO zauzeo grad Prozor, da je bilo paljenja bošnjačkih kuća, te da su u tom trenutku pripadnici ARBiH već napustili grad. Opisao je da su vojnici HVO-a i HV-a palili muslimanske kuće, a među vojnicima je prepoznao jednog po nadimku „Mićo“ koji je bio iz Prozora i koji je vojnicima pokazivao koje su muslimanske kuće. Svjedok opisuje da je u to vrijeme dobro poznavao i optuženog Nikolu Marića zv. „Nidžo“ i „Kobra“, u tom pravcu pojašnjava *„Nikola zv. Nidžo i Kobra je u tom periodu bio strah i trepet za Muslimane, nekada je bilo dovoljno ružno pogledati da bi vas udario. Živio je više Luga, jedno nase, je kao Jeličići se zvalo, znao sam mu sestru Vlatku, brata Celu kcji je ubjen u Prozoru i drugog brata Dragana.“*

69. Dakle, Vijeće na temelju navedenih iskaza zaključuje da su nakon manjeg sukoba u oktobru 1992. godine jedno vrijeme Bošnjaci ponovo sa Hrvatima išli na linije, na način da su zaduživali oružje dolaskom na liniju, a razduživali po odlasku sa linije. Svjedok Pilav je dalje posvjedočio da je jedno vrijeme boravio u Prozoru, odakle je sa svojom porodicom otišao u Lapsunj, gdje je bio sve do avgusta mjeseca 1993. godine, kada je zajedno sa drugim Muslimanima koji su bili na liniji, razoružan i odveden u Vatrogasni dom u Prozoru.

70. Kada je došao u Vatrogasni dom, gdje je zatvoren *„samo zbog toga što sam Musliman“* i gdje je zatekao njemu poznate Muslimane iz Prozora i okolnih mjesta, shvatio je da se radi o jednom sistematskom odnosu nasilja prema njima. Tako svjedok opisuje da je sa jednom grupom odveden na prinudni rad, tačnije na Komin i Here da kopaju rovove, gdje je proveo 10-ak dana, a potom su odvedeni u SŠC gdje su zatekli veći broj zatvorenih Muslimana. Svjedok dalje opisuje da su istu noć po dolasku u SŠC prebacili jednu grupu iz Varvare i Kovačeva Polja dalje za Hercegovinu dok ovaj svjedok ostaje tu sve do 11. mjeseca, kada je prebačen u skladište teritorijalne odbrane iza policijske stanice u Prozoru. Za vrijeme boravka u SŠC optuženog je vidio u dva navrata.

¹⁶ Svjedok optužbe Izet Pilav svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 10.07.2014. godine

71. Govoreći o sudbini svoje porodice, svjedok Pilav kaže da je njegova porodica početkom mjeseca augusta 1993. godine dovedena pred SŠC zajedno sa drugim bošnjačkim stanovništvom, a potom su odvedeni u selo Pograđe gdje su se zadržali 7 do 10 dana i onda su organizovano kamionima prebačeni dalje na teritoriju pod kontrolom ARBiH. Skoro cijela njegova porodica je protjerana, a neki članovi njegove porodice su odvedeni i nikada nisu pronađeni.

72. Svjedokinja **Šemsa Bećirović**¹⁷ je potvrdila da su 17. jula 1993. godine pripadnici HVO upali u selo Lug i odveli njenog muža i ostale muškarce starije od 15 do 16 godina. Nakon 2 – 3 dana vidjela je supruga u SŠC zajedno sa Bošnjacima iz ostalih sela. U protjerivanju stanovništva iz sela Lug u selo Duge, učestvovali su Nikola Marić, kojeg je prepoznala u sudnici, njegov brat i drugi pripadnici HVO. U selu Duge je ostala 7 – 10 dana, a zatim je otišla u Borovnice gdje je bila do 28. augusta 1993. godine kada se desio „*progon Muslimana*“.

73. Svjedok **Tarik Zaimović**¹⁸ je izjavio da je prije izbijanja ratnih sukoba, imao pekaru u Prozoru, gdje su ga 1992. godine pripadnici HVO-a lišili slobode, te su ga zatvorili u Ripice. Svjedok je išao na prinudni rad, tako što je traktorom odvezio posmrtno ostatke Srba i Bošnjaka, te je kao pekar, radio u pekari koja je bila pod kontrolom HVO-a i HV-a. Svjedok je potvrdio mučenje i nečovječno postupanje prema zatočenicima u objektima u gradu Prozoru.

74. Da su pripadnici HVO-a i HV-a, imali unaprijed smišljen plan da homogeniziraju područje opštine Prozor, potvrdio je i svjedok **Mesud Hero**¹⁹, koji je izjavio da je dana 28.08.1992. godine, opkoljen grad Prozor, te da je održan sastanak između pripadnika bošnjačkog i hrvatskog naroda. Zapovjednik Franjić je na sastanku verbalno napao komadanta TO Armije BiH, bacio stolicu, te izjavio da njega pregovori ne zanimaju, nakon čega je napustio sastanak. Za to vrijeme pripadnici HVO-a i HV-a su započeli napad, dok je svjedok boravio u svom selu Here sve do 28.08.1993. godine, kada je izvršeno prisilno iseljenje stanovnika njegovog sela.

¹⁷ Svjedok optužbe Šemsa Bećirović svjedočila na glavnom pretresu održanom dana 02.04.2015. godine

¹⁸ Svjedok optužbe Tarik Zaimović svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 02.07.2015. godine

¹⁹ Svjedok optužbe Mesud Hero svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 09.07.2015. godine

75. Prilikom saslušanja ovog svjedoka, postupajuća tužiteljica je prezentirala video zapis²⁰ za koji je svjedok izjavio da je nastao u septembru 1993. godine na planini Vranici, te da je reporter bio Akif Avdić. Odbrana je prigovorila autentičnost tog dokaza obzirom da iz istog nije vidljivo vrijeme sačinjavanja, niti ko je autor. Vijeće je prihvatilo prigovor odbrane, te ovaj dokaz nije cijenilo prilikom utvrđivanja činjenica postojanja širokog i sistematičnog napada na području opštine Prozor.

76. Također, odbrana je prilikom saslušanja ovog svjedoka prezentirala Alfa i Beta plan²¹ iz kojih je vidljivo da je postojao plan formiranja TO. Međutim, svjedok je pojasnio da je postojao plan formiranja štabova TO-a, ali da taj plan nije nikad realiziran, a čemu je Vijeće poklonilo vjeru cijeneći da iz iskaza ovog svjedoka, kao i iz cjelokupnog dokaznog materijala subjektivne i objektivne prirode, proizilazi da je na prostorijsku opštine Prozor postojao širok i sistematičan napad od strane HVO-a i HV-a.

77. Da se protjerivanje Muslimana na teritoriju pod kontrolom Armije BiH desio i 28. augusta 1993. godine, te da su muškarci zatvarani u logore od strane pripadnika HVO, potvrdili su i svjedoci, Amir Konjarić, Muharem Konjarić, i brojni zaštićeni svjedoci, odnosno Vijeće će u daljem dijelu presude kroz pojedinačne tačke inkriminacije, za koje je optuženi oglašen krivim ukazati na niz sistematičnih postupaka optuženog i pripadnika HVO-a prema Bošnjacima Prozora, okolnih sela i zaselaka ove opštine, među kojima su mjesta Varvare, Skrobućani, Lapsunjski, Klek i dr.

78. Ostali saslušani svjedoci optužbe također su saglasno potvrdili da su stanovnici muslimanske nacionalnosti sistematski iseljavani iz sela oko Prozora, Lapsunjski, Varvara, Paroš, Skrobućani, Gorica, Duge, Lug Donji – Gornji, Kranjčići. Svi ti svjedoci su potvrdili da svoje domove nisu napustili dobrovoljno, već su iz njih otjerani sistematičnim nasiljem, ubistvima, paljevinom i pljačkom koju su provodili pripadnici HVO-a, u čemu je prema provedenim dokazima aktivnu ulogu uzeo i sam optuženi Nikola Marić.

²⁰ T-112- Video zapis - progon Bošnjaka Varvara 1993.godine

²¹ O-3- Dopis Odjeka krivične odbrane sa prilogom Dokumenta „Alfa“ i Dokumenta „Beta“, ovjereni od strane Haškog Tribunala

79. Osim pripadnika HVO-a, Vijeće se tokom postupka uvjerilo i da su u oktobru 1992. godine vojne formacije Hrvatske vojske (HV) učestvovala u napadu na Prozor i u napadu na bošnjačka sela u periodu na koji se presuda poziva, te o njihovom prisustvu na teritoriji općine Prozor, govorili su mnogobrojni svjedoci optužbe.

80. Činjenične navode o prisustvu pripadnika Hrvatske vojske na području općine Prozor, potvrđuje svjedok **Hazim Hodžić**²² koji je nakon što je uhvaćen, tokom transporta kamionom, vidio vojnike i HVO i HV koje je prepoznao po amblemima na rukavima. Navode o prisustvu jedinica HV na teritoriji općine Prozor i njihovog učešća u napadu saglasno potvrđuju i svjedoci Izet Pilav, Esad Beganović, Šemsa Bećirović, Ibro Selimović i brojni drugi svjedoci koji su i netom prije napada po gradu Prozoru i okolini viđali transportere i oklopna vozila sa oznakama Hrvatske vojske (HV).

81. Vijeće u potpunosti prihvata iskaze naprijed navedenih svjedoka koji kao sudionici događaja sasvim jasno i saglasno govore o okolnostima napada, mjestima napada, ko su učesnici napada, te koje se radnje poduzimaju prema civilima.

82. Da su jedinice HV učestvovala u napadu na općinu Prozor zajedno sa vojnim formacijama HVO proizilazi iz dokaza Tužilaštva²³, konkretno Izvještaja o situaciji na terenu sačinjenog od strane Brigade „Rama“ HVO od 24. oktobra 1992. godine u kojem je navedeno da su „...grad Prozor i Ramsko jezero u kontroli HV Prozor.“

83. Navedeno također proizilazi iz tačke 3. Zapovijedi Stožera OS Zenica od 26. novembra 1992. godine koja je upućena svim jedinicama HVO-a²⁴ u kojoj se navodi: „*Pripadnici Hrvatske vojske koji su prisutni na ovim prostorima, a nose oznake HV, upozorit da skinu oznaku jer time uvlačimo RH u probleme*“. Isto tako u Zapovijedi HVO Općinski stožer Mostar izdatoj 09. decembra 1992. godine²⁵, u tački 3. stoji da treba „*Pripadnike HV zamoliti /uz obješnjenje/ da za vrijeme boravka na našim prostorima nose oznake HVO.*“ U Zapovijedi od 12. aprila 1993. godine dostavljenoj svim

²² Svjedok optužbe Hazim Hodžić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 30.10.2014. godine

²³ T-23- Izvješće HZ HB općina Rama – Prozor, brigada Rama od 24.10.1992. god. o situaciji na terenu haški broj: 01515592.

²⁴ T-26- Zapovjedništvo Stožera Zenica br.540/92 od 26.11.1992. god., haški broj, 00402371.

²⁵ T-27- Zapovjedništvo Općinskog stožera Mostar 3. brigade HVO-a broj: br. 02-01-11/92, od 09.12.1992., haški broj: 00405563 i 00405564.

brigadama²⁶, uključujući i brigadu „Rama“, u tački 1. zapovijedi stoji: „Dostaviti popis svih časnika HV kcji se nalaze u vašim postrojbama i zapovjedništvima.“

84. Iz dokaza Tužilaštva²⁷ proizilazi da je zapovjednik GS HVO, general-bojnik Slobodan Praljak, uputio molbu 24. jula 1993. godine predsjedniku RH, Franji Tuđmanu, ministru odbrane RH, Gojku Šušku i načelniku GS HV, generalu zbora Janku Bobetku, za angažovanje snaga iz 4. i 5. gardijske brigade, zbog izuzetno teške situacije za hrvatski narod i hrvatski prostor HZ HB i HVO.

85. Iz službene zabilješke HVO Sektora sigurnosti od 13. augusta 1993. godine²⁸, koja se odnosi na sigurnosnu situaciju na području Rame i Uskoplja, proizilazi da je predložena smjena dotadašnjeg zapovjednika brigade „Rama“ i da je za zapovjednika predložen Ante Pavković, pripadnik HV. U istom dokumentu se navodi da je sigurnosna situacija na području Uskoplja mnogo bolja, naročito od kada su pristigle jedinice iz drugih dijelova HZ HB „...kao i djela 5. gardijske brigade HV.“

86. U pogledu učešća HV u dešavanjima na području općine Prozor govore i drugi materijalni dokazi, konkretno Zahtjev za spas muslimanskog stanovništva Prozora i sela prozorske opštine od 17. augusta 1993. godine²⁹, upućen Međunarodnom crvenom križu-krstu od strane Odbora za povratak legalnih organa i prognanih lica Prozor-Jablanica, Kratkog pregleda zbivanja i stanja u prozorskoj opštini od 10. aprila 1994. godine³⁰, sačinjen od strane Opštinskog centra za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava-Prozor i Informacije o situaciji u opštini Prozor prije i poslije brutalne agresije HVO i HV od 23./24. oktobra 1992. godine i položaja muslimanskog naroda u vezi sa događajima od 20. aprila 1994. godine³¹, sačinjene od strane Opštinskog centra za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava-

²⁶ T-30- Zapovjed oružanih snaga S/Z Hercegovina br: 05/6-276, od 12.04.1993. god., haški broj 00398827.

²⁷ T-57- Zamolba za pomoć postrojbama HVO-a br: 02-2/1-01-1537/93, od 24.07.1993. godine 0420 – 0777.

²⁸ T-69- Službena zabilješka HVO, br: 02-4-1-1109/93, od 13.08.1993. godine, haški broj 01505907, 08.

²⁹ T-74- Zahtjev za spas muslimanskog stanovništva Prozor br: 1-01-99-4/93, od 17.08.1993. godine, spisak ubijenih civila na teritoriji općine Prozor od 23.10.1992. do 17.08.1993. godine, spisak zapaljenih kuća, haški broj 01034320, 21, 22, 23 – ovjeren.

³⁰ T-96- Opštinski centar za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Ratno predsjedništvo Prozor-Kratki pregled zbivanja i stanja u Prozorskoj opštini, br: 1-09-09/94, od 10.04.1994. godine.

³¹ T-97- Informacija o situaciji u opštini Prozor prije i poslije agresije HVO i HV od 23./24.10.1992. godine i položaj muslimanskog naroda u vezi s događajima, br: 1-09-13/94, od 20.04.1994. godine, Ratnog predsjedništva Prozor, Opštinskog centra za istraživanje zločina protiv čovječnosti.

Prozor, u kojima se HV spominje u kontekstu učešća u napadu na civilno stanovništvo na području općine Prozor, na strani HVO-a.

87. Zaključak Vijeća o prisustvu pripadnika HV na području općine Prozor također proizilazi i iz Informacije podcentra SIS Rama od 12. januara 1994. godine³², u kojoj je navedeno da se dana 11. januara 1994. godine desio incident između pripadnika HV, jedinice „Marija Vlačić“ i pripadnika VP Prozor, odnosno da je nekoliko pripadnika VP Prozor pretuklo jednog pripadnika navedene jedinice HV-a.

88. Kako navedeni materijalni dokazi potvrđuju iskaze mnogobrojnih svjedoka koji su govorili o prisustvu jedinica HV na području općine Prozor, to je Vijeće ocjenom ovih dokaza, pojedinačno i u međusobnoj povezanosti, izvelo jasan i nedvosmislen zaključak da su u inkriminisanom vremenskom periodu jedinice HV-a bile prisutne na teritoriji općine Prozor.

89. Međutim, kako predmet optužnice u ovom postupku nisu bile aktivnosti hrvatske vojske u napadu na Prozor i širu okolinu, niti njihovo učešće u nekom od opisanih zločina, te kako je optuženi Nikola Marić, prema vlastitoj, kao i prema izjavama svjedoka pripadao vojnoj policiji HVO-a, to se Vijeće nije detaljnije upuštalo u elaboriranje tačnog načina učešća HV-a u širokom i sistematičnom napadu kao ni stepenu njihovog doprinosa u izvršenju istog, konstatujući samo da navedene jedinice jesu sadejstvovala sa pripadnicima HVO-a.

90. Da je na području opštine Prozor postojao širok i sistematičan napad, vještak opštuzbe prof. Dr. Dragomir Keserović, je iznio u nalazu i mišljenju³³, koji je usmeno iznio na glavnom pretresu³⁴. Vještak je analizom dokaza došao do zaključka da je u inkriminirano vrijeme došlo do protjerivanja Muslimana iz sela Skrobučani, Paroš, Gračanica, Duge, Lug, Višnjani, Gorica, Družinovići, Lapsunj, Slatina, Tolovac, Klek, Mahala, Paljike, Prain, Krančići, Varvara, Orašac, Heljdovi, Parcani, kao i da su se

³² T-93- Informacija „A“ Pod Centar SIS Rama Prozor, broj:02-4/2-7-60794 od 12.01.1994. godine, preuzet iz Državnog arhiva RH, haški broj 01545878.

³³ T-10- Nalaz i mišljenje vještaka vojne i bezbjednosne struke u odnosu na osumnjičenog Nikolu Marića, Prof. Dr. Dragomira Keserovića iz oktobra 2013. godine

³⁴ Vještak optužbe prof. Dr. Dragomir Keserović, usmeno je iznio svoj nalaz i mišljenje na glavnom pretresu održanom dana 11.06.2015. godine

navedena sela nalazila u zoni odgovornosti brigade Rama, kao i da ta sela nisu u zoni borbenih dejstava.

91. Vještak je na pretresu također pojasnio da u dokumentima nema podataka da je u tim selima bilo nekog oružanog sukoba ili vojnog otpora, tačnije da navedena sela nisu bila oružano uporište Armije BiH. Vještak je pojasnio da je analizirao i sudsku medicinsku dokumentaciju oko 35 žrtava, lica koja su nastradala u dejstvima u inkriminisanom periodu, te zaključio da ta lica nisu imala aktivno učešće u istim.

92. Istakao je i da u dokumentima HVO-a, stoji da dio vojno sposobnih muškaraca muslimanske nacionalnosti odlazi u zatvore ili logore, dok se drugi dio vodi na liniju razgraničenja, da neki odlaze na područje pod kontrolom Armije BiH, a neki u sabirne centre.

93. Vještak je vještačio i o ulozi optuženog, što će biti obrazloženo u dijelu kojim se obrazlaže svijest optuženog o postojanju napada i da njegove radnje čine dio tog napada.

94. Također, je došao do zaključka da je HV učestvovala u borbenim aktivnostima Kralj Tomislav i Livno, te da postoje materijalni dokazi kada je došlo do pogibije komandanta tenkovske jedinice HV-a na tom području, da autoriteti, visokopozicionirani predstavnici HVO-a od Ministarstva odbrane R Hrvatske traže pomoć u rješavanju nekih situacija, kao i da dobijaju tu pomoć, kao i da postoje dokumenti koji potvrđuju djelovanje HV-a na tom području.

95. Nadalje, odgovarajući na unakrsno ispitivanje odbrane, vještak je izjavio da napad na Prozor sa vojnog aspekta nije počeo kada se desilo ubistvo Hrvata u Herama jer napad mora da bude planiran, te u tako kratkom roku, ubistvo navedene osobe ne može biti razlogom napada.

96. Kada su u pitanju obilježja R Hrvatske i Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, vještak se opredijelio da su na samom početku obilježja bila identična, dok u dokumentima nije pronašao dokaz o postojanju diverzantskih grupa domicilnog naroda, i da je pučanstvo bilo uvezano. Konačno, vještak se opredijelio i da su evidentirana dva različita perioda razoružavanja stanovništva, ali da u dokumentima nigdje ne postoji podataka da su razoružavane vojne formacije, nego samo civilno stanovništvo.

97. Vijeće je apsolutno poklonilo vjeru vještaku, prihvatajući nalaz i mišljenje, kao i njegov usmeni iskaz (koji je potom uslijedio na glavnom pretresu), kao istinit, pouzdan, zasnovan na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi o dugogodišnjem sudskom vještaku, a pri čemu se nalaz i mišljenje temelji na materijalnoj dokumentaciji i isti je saglasan sa dokazima optužbe kako objektivne prirode koje je Tužilaštvo uložilo u spis i koji su pobrojani u Anex-u B Presude, tako i subjektivne, te je isti cijenjen u kontekstu opštih okolnosti.

98. Da je na području općine Prozor odvijao sistematičan napad, potvrdio je i svjedok Amor Mašović³⁵, član Kolegija direktora Instituta za nestale osobe. Svjedok Mašović je prezentirao tabelarni prikaz spiska lokacija ekshumiranih žrtava na području općine Prozor sa grafičkim prikazom njihovog spola, starosti i nacionalne strukture, kao i spisak nestalih osoba. Iz navedenog spiska je vidljivo da su na području općine Prozor pronađene tri masovne grobnice i to „Lapsunj“ iz koje je ekshumirana 21 žrtva, grobnica „Harem – Mašeta – Klek“ iz koje je ekshumirano 5 žrtava, te masovna grobnica „Jama Denčevica“ iz koje je ekshumirano 4 žrtve. Osim masovnih grobnica, na području općine Prozor je pronađena i 31 pojedinačna grobnica.

99. Dakle, detaljnom analizom iskaza navedenih svjedoka, cijenjenih pojedinačno i u međusobnoj vezi, te u vezi sa uložnim relevantnim objektivnim dokazima optužbe, kao i nalazom i mišljenjem vještaka vojne struke, Vijeće je zaključilo van razumne sumnje da je u vremenskom periodu na koji se optužba poziva izvršen napad od strane vojnih formacija HVO i HV, na civilno bošnjačko stanovništvo grada Prozora i pripadajućih sela općine Prozor (Duge, Lapsunj, Klek, Skrobučane, Klek, Munikoze, Varvare, Kovačevo Polje, Uzdol, Ustirama, Poroš, Gorica, Kranjčići, Donji i Gornji Lug, Višnjani, Orašac, Gluvačevo polje, Pograđe), te da je tom napadu prethodilo oduzimanje oružja, a potom odvođenje i zatvaranje bošnjačkih muškaraca u logore na području općine Prozor (SŠC, Vatrogasni dom, atomsko sklonište, MUP) i Hecegovine (Dretelj), te protjerivanjem preostalog bošnjačkog stanovništva na teritoriju pod kontrolom ARBiH.

100. Također, analizom kako subjektivnih, tako i objektivnih dokaza Vijeće je zaključilo da je napad, u naznačenom vremenskom periodu, **po svom karakteru bio širok** jer po

³⁵ Svjedok optužbe Amor Mašović je svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

svom opsegu uključuje veliki broj zabranjenih radnji poduzetih prema velikom broju bošnjačkog civilnog stanovništva kako samog grada Prozora tako i šire, sela na teritoriji općine Prozor koji su postali žrtve protjerivanja, fizičkog zlostavljanja, prisilnog nestanka i drugih oblika nečovječnog postupanja koji u svojoj ukupnosti i efektima, napad čine širokim.

101. Osim toga, analizirajući sam karakter i okolnosti napada, Vijeće zaključuje da do napada na civilno bošnjačko stanovništvo nije došlo nasumice, jer su široko rasprostranjena djela nečovječnog postupanja višestruko ponavljana prema istom ili sličnom obrascu zločina na navedenom području, što zapravo znači da je izvršeni napad imao **sve karakteristike sistematičnog**.

102. Takav zaključak jasno proizilazi iz saglasnih iskaza svjedoka optužbe, kako onih koji su živjeli u gradu Prozoru, tako onih koji su živjeli po okolnim mjestima-selima općine Prozor, a koji na skoro identičan način govore o razoružavanju civila bošnjačkih sela, uništavanju i pljačkanju njihove imovine, načinu prikupljanja civilnog stanovništva u pojedinim selima i njihovom deportovanju na teritoriju pod kontrolom ARBiH, hapšenju i zatvaranju muškaraca u oformljene logore, prisilnom nestanku i vršenju drugih nečovjećnih krivičnih djela itd.

103. Dakle, cijeneći iskaze svih svjedoka koji su svjedočili na naprijed navedene okolnosti, uložene materijalne dokaze, kao i nalaz i mišljenje vještaka vojne struke, Vijeće nalazi dokazanim da je u vrijeme obuhvaćeno izrekom presude, na području općine Prozor, postojao **širok i sistematičan napad**, poduzet od strane vojnih formacija HVO i HV, koji je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva ove opštine, o čemu će više biti riječi u dijelu presude koji se odnosi na taj slijedeći opšti element predmetnog krivičnog djela.

104. Vijeće je u kontekstu iznesenog zaključka, razmotrilo i tezu odbrane optuženog Nikole Marića, kojim se ukazivalo na par incidentnih situacija u kojem je prije samog napada ubijeno nekoliko stanovnika opštine Prozor hrvatske nacionalnosti, što je bilo povodom za manji sukob između HVO-a i pripadnika Armije BiH, kao i da je HVO napadnut od strane Armije BiH.

105. Tako svjedok odbrane Nenad Meter³⁶ tvrdi da je 23.10.1992. godine došlo do određenih „nesuglasica“ na terenu pa je bio sazvan sastanak predstavnika bošnjačkog i hrvatskog naroda sa ciljem smirivanja tenzija, međutim nakon ubistva Frane Zadre na Crnom vrhu došlo je do eskalacije zaoštenih odnosa. Svjedok odbrane Miroslav Dolić³⁷ je izjavio da su do polovine 1993. godine napadana i sela naseljena hrvatskim stanovništvom te je u tom pravcu izjavio da je iz šest takvih sela protjerano stanovništvo, a njihova imovina spaljena, te su svi na kraju pobjegli u zaseok Uzdol gdje su također minirane kuće Hvata. Svjedok je pojasnio da se sve to dešavalo za vrijeme privremenog primirja sa pripadnicima Armije BiH, dodavši da je Prozor grad u kotlini te da je stanovništvo masovno bježalo iz njega odlaskom u sela van grada kao npr.selo Dolići koje je geografski imalo puno povoljniji položaj i tu su prema riječima ovog svjedoka sigurnost tražili i Muslimani i Hrvati. I svjedok odbrane M. D.³⁸ je izjavio da je u desetom mjesecu 1993. godine izbio sukob kada su muslimanske snage imale kamp za obuku na planini Makljen, te potvrdio ubistvo Zadre. Izjavio je da su žene i djeca bili u kućama, a da su iz sigurnosnih razloga vojno sposobni Bošnjaci dovedeni u objekte u Vatrogasni dom, SŠC ili u tvornicu Unis, jer su se naoružani krili po šumama. Konačno i svjedokinja Slobodanka Milović³⁹ je potvrdila da je 23/24.10.1992. godine napadnut Prozor, te da se ona sa porodicom sklonila u kuću kod roditelja optuženog Nikole Marića, gdje se susrela i sa optuženim, koji joj je pomagao, ali da joj nije poznato šta se dešavalo u muslimanskim selima u julu i avgustu 1993. godine.

106. Odbrana je na ove okolnosti izvela i određeni broj materijalnih dokaza, te je uložila nalaz i mišljenje vještaka Milana Gorjanca, koji je svoj nalaz i mišljenje iznio na glavnom pretresu⁴⁰.

107. Vješak je svoj nalaz i mišljenje zasnovao na materijalnoj dokumentaciji koji su u predmetu uloženi kao dokazi odbrane i Tužilaštva, te je istakao da je mnoštvo dokumenata koji potvrđuju njegovu tvrdnju našao na internetskoj stranici www.slobodanpraljak.com. Istakao je i da na neka pitanja nije mogao odgovoriti usljed

³⁶ Svjedok odbrane Nenad Meter, svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 17.09.2015. godine

³⁷ Svjedok odbrane Miroslav Dolić, svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 23.10.2015. godine

³⁸ Svjedok odbrane M. D., svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 30.10.2015. godine

³⁹ Svjedokinja odbrane Slobodanka Milović svjedočila na glavnom pretresu dana 08.01.2016. godine

⁴⁰ **O-175** – Nalaz i mišljenje vještaka vojne struke dr. Milan Gorjanc, januar 2016, a koji nalaz i mišljenje je vještak iznio na glavnom pretresu održanom dana 05.02.2016. godine

nedostatka materijalne dokumentacije, tačnije nije mogao da utvrdi ulogu i djelovanje HV-a na području Središnje Bosne i Sjeverne Hercegovine, kao i na ulogu i mjesto optuženog Nikole Marića ističući da ponašanje i djelovanje optuženog nije stvar vojne struke.

108. Obrazlažući opće uvjete koji su se dešavali, vještak je došao do zaključka da su Bošnjaci već početkom 1992. godine, proučavali mogućnost oružanog sukoba sa Hrvatima, kao i da je HVO smatrao da su civilna lica bez obzira na starost i pol potencijalni sudionici oružane borbe i djelatnosti u direktnoj potpori te borbe. Takvo shvaćanje je bilo temelj za izolaciju bošnjačkog stanovništva. Istakao je i da je namjera Vojske Republike Srpske bila da se preko teritorije općine Prozor srpske snage sa Kupreškog polja i doline Vrbasa spoje sa snagama sa područja Nevesinja i tako razdvoje Središnju Bosnu od Hercegovine, te da je u tom povezivanju općina Prozor imala izuzetno značajnu ulogu i da je za Hrvate u BiH bila uvjet opstanska na prostoru Sjeverne Hercegovine i Središnje Bosne. Vještak je došao i do zaključka da je za bošnjačku stranu bilo otvaranje prometnica ka Hercegoviniu i dalje prema svijetu od životnog značaja i iste su morali otvoriti svim mogućim sredstvima, čak i po cijenu oružanog sukoba sa Hrvatima. Osvrćući se na oružani sukob HVO-a i Armije BiH krajem oktobra 1992. godine, vještak je zaključio da su se čelnici bošnjačke strane u općini intenzivno pripremali za napad snaga HVO i zauzimanje grada i cjelokupnog područja općine u sadejstvu sa snagama Teritorijalne odbrane Gornjeg Vakufa, Jablanice i Konjica. Snage Armije BiH su na području konjičke i prozorske općine počinile više zločina od kojih je najteža bio pokolj HVO i civilnih sela Trusina, Buščak, Orlište, Jukići, Bjelovčina, Vrca i Radešine. Došao je i do zaključka da su u razdoblju novembar 1992 – april 1993. godine bošnjačka sela iz crte HVO bila gotovo pa ispražnjena, stanovnici su bili prognani odnosno uhapšeni. Izbjeglicama Hrvatima je bio spriječen odlazak na teritoriju općine Prozor. Analizirajući period od septembra do novembra 1993. godine, vještak je zaključio da je raspored snaga u operaciji Neretva Armije BiH bio u vidu isprekidanih odbrambenih crta u cijelom dijelu. Snage obje strane su bile angažovane sa polaznih crta i unutar rasporeda jedne strane nije bilo snaga druge strane, osim snaga ubačenih preko crte odbrane pred sam početak operacije, kao i da je stanovništvo obje strane već u ranijim sukobima napustilo svoja prebivališta i izbjeglo na područja pod nadzorom svoje strane.

109. Iznoseći svoj nalaz i mišljenje na glavnom pretresu, vještak je istakao da su dana 23.10.1992. godine, neka bošnjačka sela predala oružje HVO-u, tačnije sela Varvare, Kovačevo polje, Lug Lapsun i Duge, te odustale od boja. U selima Varvare, Lud, Duge, Višnjani, po popisu iz 1991. godine je pretežno nastanjeno bošnjačko stanovništvo. Sela Višnjani, Skrobučani, Paroš, Heljdani i Klek se nisu branila, ali nisu ni predali oružje, ali nisu ni vršili napad prema HVO-u.

110. Izjavio je da prema dostavljenoj skici u sklopu nalaza i mišljenja, u selima Skrobučani, Paroš, Lug, Klek, Mahala i Orašac je postojao plan odbrane općine Prozor, općinskog štaba odbrane Przora. Vještak je naveo da su navedena sela predstavljala glavni problem obzirom da su se nalazila u centru općine i da su gravitirala prema putnoj komunikaciji Prozor – Jablanica.

111. Kada je u pitanju organizacija formacije brigade HVO Rame i komandovanje SŠC, Vatrogasnim domom i Atomskim skloništem, vještak se nije mogao očitovati o navedenom, obzirom da nije raspolagao sa materijalnom dokumentacijom na tu okolnost. Međutim, vještak se opredijelio da su navedeni objekti bili prostorije za izolaciju jer se u to vrijeme cijeno da je svaki muškarac potencijalni protivnik. Muškarci koji su boravili u navedenim objektima su bili starije dobi, ali bilo je i mladb dječaka u starosnoj dobi od 16 godina.

112. Nakon analize materijalne dokumentacije, vještak je došao do zaključka da na području opštine Prozor nije postojao širok i sistematičan napad, nego da su pripadnici HVO preduhitрили planirani napad bošnjačke strane.

113. Odgovarajući na unakrsna pitanja tužiteljice, vještak je istakao da se u svom nalazu pozvao na 26 materijalnih dokaza koje mu je odbrana dostavila, a da je u ostalom dijelu došao do zaključka putem publikacija i knjiga. Istakao je i da su većina dokaza na koje se pozvao i dokazi Tužilaštva, ali da je sve tretirao kao dokaze odbrane.

114. Odgovarajući na pitanje tužiteljice u vezi, Službene zabilješke koja sadrži iskaz Ekrema Hubijar⁴¹, vještak je istakao da je sa tom Službenom zabilješkom upotpunio svoj

⁴¹ O-85 – Službena zabilješka HVO, općinski stožer Prozor, SIS, broj 01-71/92 od 28.10.1992. godine

nalaz, a ne zasnovao, kao i da nije imao u vidu iskaz Mesuda Here, prilikom obrazlaganja alfa i beta plana, a koji svjedok je svjedočio pred Sudom na te okolnosti.

115. Istakao je i da je svoj nalaz za događaje koji su se desili u periodu od 20.11.1992. godine do kraja 1993. godine, utemeljio isključivo na osnovu interneteskih stranica, kao i da se nije pozvao ni na jedan iskaz svjedoka ni odbrane ni Tužilaštva.

116. Tužilaštvo je osporilo nalaz i mišljenje ovog vještaka ukazujući da isti nije potpun i tačan, te da je od 174 materijalna dokaza koja je imao na raspolaganju vještak koristio samo 26, a da su sve ostalo dokazi sa interneta. Tužiteljica je ukazala i na nezakonitost dokaza, a koji se tiče iskaza Ekrema Hubijara.

117. Vijeće nije poklonilo vjeru ovom vještaku, cijeneći da je isti nepotpun, kao i da je u bitnim elementima u suprotnosti sa svim provedenim dokazima, kako Tužilaštva, tako i odbrane. Sam vještak je izjavio da je zaključak o nepostojanju širokog i sistematičnog napada na području općine Prozor utemeljio na osnovu internetskih publikacija, tačnije informacije koje je crpio sa internetske stranice Slobodana Praljka, a koje publikacije same po sebi nemaju dokaznu snagu. Nadalje, po mišljenju Vijeća, vještak svoj nalaz zasniva na paušalnim tvrdnjama, čiji konačni zaključak donosi čak i temeljem citata književnika Ive Andrića, a ne temeljem materijalnih dokaza. Isto tako, Vijeće nije prihvatilo ovaj nalaz iz razloga što vještak nije cijenio nijedan iskaz svjedoka, kako odbrane tako i Tužilaštva, nego se pozvao na Službenu zabilješku u kojoj je na nezakonit način uzet iskaz lica Ekrema Hubijara. Konačno, vještak se koristio sa dokazima, koje je odbrana uložila kao materijalne dokaze, čiju je autentičnost osporilo Tužilaštvo. Dakle, Vijeće cijeni, a imajući u vidu sve pobrojane okolnosti, da navedeni nalaz i mišljenje vještaka u kontekstu opštih okolnosti, nije nijeobjektivan, istinit, tačan, potpun i u pravilima sa strukom.

118. Vijeće je razmotrilo i ostale materijalne dokaze koje je odbrana uložila na ovu okolnosti. Tužilaštvo je prigovorilo da dokazi pod rednim brojem 67⁴², 70⁴³, 72⁴⁴, 75⁴⁵,

⁴² O-67 – Izvješće o broju prognanih Hrvata Podureda za rad, socijalnu skrb i obitelj, općina Rama broj 75/93 od 31.08.1993. godine

⁴³ O-70 – Dopis glavnog imama odbroa IZ-e, Prozor, Elkaz Hidajeta ef. od 04.09.1992. godine Kuvajtskoj Igasa predsjedništvu Split

⁴⁴ O-72 – Zaključci i zadaci Armije R BiH, Opštinski štab obrane Prozor broj 1-01-117/92 od 01.09.1992. godine, Odluka Glavnog štaba oružanih snaga Sarajevo broj 02/7002 od 26.07.1992. godine, naredba Armije R BiH, TG-1 Konjic broj

78⁴⁶, 80⁴⁷, 93⁴⁸, 96⁴⁹, 98⁵⁰, 134⁵¹, 135⁵², 136⁵³, 137⁵⁴, 138⁵⁵, 140⁵⁶, 141⁵⁷, 142⁵⁸, 143⁵⁹, 146⁶⁰, 148⁶¹, 150⁶², 153⁶³, 155⁶⁴. Vijeće je izvršilo uvid u dokaze, te je utvrdilo da je prigovor Tužilaštva osnovan, obzirom da su pobrojani materijalni dokazi dostavljeni u kopiji, koja nije ovjerena, niti na sebi nosi hašku oznaku. Isto tako dokazi pod rednim brojem 78, 93, 96, 98, 137, 138, 148, 150 i 153 na sebi nemaju vidljiv potpis osobe koja je navodno sačinila navedeni dokaz, dok dokaz pod brojem 96 je uložen u lošoj kopiji iz koje nije moguće utvrditi naziv organa koji je sačinio dokaz, a dokaz pod brojem 93 nije uložen u čitljivoj formi. Dokazi koji su uloženi u spis, a koji su preuzeti sa stranice www.slobodanpraljak.com, osim što su preuzeti i isprintani sa navedene stranice, na sebi ne nose nikakvu oznaku niti je na bilo kakav način potvrđena autentičnost istih. Vijeće je u konkretnom slučaju razmotrilo i stav Vrhovnog Suda Federacije BiH⁶⁵, da nisu nezakoniti dokazi isprave koje su uložene u spis u obliku kopija, s obzirom da je njihov sadržaj kao neizmijenjen u odnosu na orginale potvrđen iskazima svjedoka. Međutim, kako nijedan svjedok koji je sačinio navedene dokumente, nije pozvan u

02/349-23 od 04.08.1992. godine, Plan odbrane opštine Prozor broj 1-01-1/92 od 01.06.1992. godine, naredba Štaba Vrhovne komande oružanih snaga Sarajevo, taktička grupa – 1 broj 02/349-59 od 28.08.1992. godine – izvor Ramski zbornik 2000

⁴⁵ **O-75** – Izvještaj štaba teritorijalne odbrane Prozor komandantu OpŠO Prozor o boravku jedinice formacije dva voda na ratištu u rejonu Ravašnica – Kicelj – Zahum od 09.09.1992. godine – 2 strane

⁴⁶ **O-78** – Izvješće o stanju međunacionalnih odnosa Hrvata i Muslimana HZHB HVO, Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-20/92 od 15.09.1992. godine

⁴⁷ **O-80** – Izvješće o aktuelnim zbivanjima na području općine, Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-31/92 od 16.10.1992. godine, haški broj 01525808

⁴⁸ **O-93** – Obavijest o nestanku vojnika brigade „Rama“ Prozor broj 1447/93 od 08.01.1993. godine

⁴⁹ **O-96** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-59/93 od 14.06.1993. godine

⁵⁰ **O-98** – Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 23,00 sati RBiH HZ HB HVO, IZM OZ S/Z H broj 01-3641/93 od 24.08.1993. godine

⁵¹ **O-134** – Štab Vrhovne komande oružanih snaga Sarajevo broj 02/1010-390 od 09.11.1992. godine

⁵² **O-135** – Upotreba snaga - obavještenje, str.pov.broj 02/33-167 od 18.01.1993. godine

⁵³ **O-136** – naređenje komande 4. Korpusa-preformiranje artiljerijskih jedinica, naređenja broj 01-1618/93 od 05.03.1993. godine

⁵⁴ **O-137** – Komanda 3. Korpusa OS broj 02/181-1 od 14.12.1992. godine

⁵⁵ **O-138** – Naređenje komande 3.Korpusa-pripravnost jedinica za upotrebu, str.pov.br. 02/33-144 od 15.01.1993.godine

⁵⁶ **O-140** – Ured nacionalne sigurnosti HVO-a broj 03-1-1969/93 od 09.04.1993. godine

⁵⁷ **O-141** – Glavni stožer HVO-a, VOS Dnevno obavještajno izvješće br. 211/93, str.pov.br.03-304/93 od 24.03.1993.godine

⁵⁸ **O-142** – Zapovjedništvo OZ S/ZH, SIS, klasa 1-29/93, Ur.br. 152/93 od 25.03.1993. godine

⁵⁹ **O-143** – Glavni stožer HVO-a, VOS, Dnevno obavještajno izvješće br. 209/93, str.pov.br. 03-297/93 od 22.03.1993. godine

⁶⁰ **O-146** – Komanda 3.Korpusa, odluka br. 01/1049-1 od 04.04.1993. godine

⁶¹ **O-148** – Brigada "Herceg Stjepan" Konjic, Izvješće od 13.05.1993. godine

⁶² **O-150** – Zapovjedništvo OZ S/Z H, Situacija na terenu i problemi, broj 01/5-240 od 01.06.1993. godine

⁶³ **O-153** – Štab Vrhovne komande OS R BiH, Borbeno naređenje op.br. 14, Str.pov.br. 02/777-1 od 21.06.1993. godine

⁶⁴ **O-155** – Komanda 3.Korpusa, odluka Komandanta 3.Korpusa za izvođenje odbrane i logorovanja jedinica, broj: 01/1049-1 od 04.04.1993. godine

⁶⁵ Presuda Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine broj: 09 0 K 000374 10 Kž 6 od 13.07.2010. godine

svojstvu svjedoka odbrane, Vijeće ni na taj način se nije moglo uvjeriti u autentičnost navedenih materijalnih dokaza odbrane.

119. Tužilaštvo je uložilo i prigovor zakonitosti na materijalni dokaz broj 85⁶⁶. Nakon što je Vijeće izvršilo uvid u navedeni dokaz, utvrdilo je da je i ovaj prigovor Tužilaštva osnovan. Naime, izjava je uzeta u obliku službene zabilješke, te je uzeta suprotno zakonskim odredbama. Svjedok nije poučen o svojim pravima, te je na ove okolnosti trebao biti saslušan Ekrem Hubijar, osoba od koje je eventualno uzeta izjava. Isto tako, Službena zabilješka nije potpisana, te je iz zaglavlja dokumenta vidljivo da je preuzeta iz Ramskog zbornika 2000.

120. Dakle, Vijeće ne nalazi da je odbrana svojim dokazima dovela u pitanje zaključak Vijeća o postojanju širokog i sistematičnog napada, koji je bio usmjeren protiv civilnog stanovništva opštine, jer je na osnovu dokaza evidentno da se radilo o sporednim i izolovanim aktima nasilja, u kojima su nastradale pojedine osobe hrvatske nacionalnosti, ali se navedeno nikako ne bi moglo podvesti po sistematski napad na to stanovništvo, niti pod termin pravog oružanog sukoba dvije zaraćene strane.

121. Naime, na osnovu provedenih dokaza subjektivne i objektivne prirode, kako optužbe tako i odbrane, Vijeće je utvrdilo da je u općini Prozor, u drugoj polovini 1992. godine, došlo do postepenog zaoštavanja odnosa između vojnih komponenti hrvatskog i bošnjačkog⁶⁷ naroda koje je kulminiralo ubistvom pripadnika HVO Frane Zadre na Crnom Vrh, od strane pripadnika ARBiH, dana 23. oktobra 1992. godine i izbijanjem otvorenog manjeg sukob., Međutim, provedeni dokazi jasno ukazuju da je nakon ovog incidenta HVO bez pružanja ozbiljnijeg otpora od strane muslimanskog dijela stanovništva ili pripadnika Armije BiH, zauzeo grad Prozor, kao i veći dio teritorije te općine.

122. Teza odbrane, koja implicira da je zapravo druga strana odgovorna za izbijanje neprijateljstava, odnosno da se prilikom preuzimanja kontrole u Prozorskoj opštini zapravo radilo o odbrani od napada jedinica ARBiH na HVO, ne može opravdati ono što

⁶⁶ O-85 – Službena zabilješka HVO, općinski stožer Prozor, SIS, broj 01-71/92 od 28.10.1992. godine

je uslijedilo nakon preuzimanja vlasti od strane HVO, niti napad protiv konkretnog civilnog stanovništva.⁶⁸

123. Iz iskaza svjedoka i uloženi materijalnih dokaza optužbe, kao i nalaza i mišljenja vještaka, nesumnjivo proizilazi da je u inkriminisanom periodu postojao širok i sistematičan napad jedinica HVO usmjeren protiv bošnjačkog civilnog stanovništva općine Prozor. Pri tom, Vijeće ima u vidu da je prema prihvaćenoj sudskoj praksi, svaki napad na civilno stanovništvo protivpravan i zločini počinjeni u okviru jednog takvog napada mogu se, ako su ispunjeni i svi drugi uslovi, okvalifikovati kao zločini protiv čovječnosti.⁶⁹

124. Iskazi svjedoka optužbe o preuzimanju vlasti od strane HVO-a u oktobru 1992. godine na teritoriji općine Prozor i napadu na bošnjačka sela, razoružavanju bošnjačkog stanovništva nastanjenog na području pod kontrolom HVO, uništavanju i oduzimanju njihove imovine, ograničavanju kretanja, te postojanju logora u koje su zatvarani Bošnjaci i protjerivanju bošnjačkog stanovništva iz općine Prozor su potkrijepljeni i uloženi objektivnim dokazima Tužilaštva BiH, a na iste će se Vijeće osvrnuti kada bude iznosilo pojedinačnu ocjenu dokaza u odnosu na tačke izreke presude kojima je utvrđena krivica optuženog za pojedinačne inkriminacije u osnovi zločina protiv čovječnosti.

2. Usmjerenost napada protiv civilnog stanovništva

125. Drugi opći element krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti kojeg je bilo neophodno utvrditi jeste da je napad bio usmjeren protiv civilnog stanovništva.

⁶⁸ Vijeće u svrhu označavanja u izreci i obrazloženju presude povremeno koristi termin «Bošnjaci», koji nije bio opšteprihvaćen u vrijeme izvršenja krivičnog djela, ali se radi o historijskom, etničkom i kulturološkom terminu, koji obuhvata između ostalog i jedinstvo vjere/religije, te ovo Vijeće prihvata da se osnov diskriminacije prema grupi Bošnjaka u ovom predmetu može definisati kao vjerski osnov. Etnička, odnosno nacionalna i vjerska osnova usko su povezane i također sadržane u terminu *Bošrjak*. Pod navedenim se misli na muškarce i civile iz opštine Prozor, koji su bili muslimanske nacionalnosti.

⁶⁹ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Drago, jub Kunarac i dr.*, paragraf 87.: „Kao što je primjetilo Pretresno vijeće, prilikom utvrđivanja da li je došlo do napada na neko konkretno civilno stanovništvo, irelevantno je da je druga strana takode počinila zvjerstva protiv civilnog stanovništva neprjateja. To što je jedna strana izvršila napad na civilno stanovništvo druge strane ne opravdava napad te druge strane na civilno stanovništvo one prve, a niti ne iskjučuje zaključak da su snage te druge strane zapravo svcj napad usrijerile upravo na civilno stanovništvo kao takvo. Svaki napad na civilno stanovništvo neprjateja je protivpravan i zločini počinjeni u okviru jednog takvog napada mogu se, ako su ispunjeni i svi drugi uslovi, okvalifikovati kao zločini protiv covjecnosti.”

126. Napad je usmjeren protiv civilnog stanovništva ako je ono primarni cilj napada. Dakle, izraz „usmjeren protiv“ je formulacija koja podrazumijeva da civilno stanovništvo nije sporedni cilj napada.

127. Kada je u pitanju status lica prema kojima su počinjene radnje, Vijeće prevashodno ukazuje na opću odredbu zajedničkog člana 3. ženevskih konvencija prema kojem se civilima imaju smatrati *“osobe koje ne učestvuju neposredno u nepr.jate.jstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i osobe onesposobljene za borbu usljed bolesti, ranjavanja, lišenja slobode ili iz kojeg bilo drugog uzroka.”*⁷⁰ U slučaju sumnje da li je neka osoba civil, ta osoba smatrat će se civilom.

128. Na osnovu činjenica koje su detaljno analizirane i obrazložene prilikom ocjene postojanja i karaktera napada, Vijeće nalazi da nema nikakve sumnje da su sva lica prema kojima je bio usmjeren napad, pa tako i ona koja su navedena u izreci ove presude, bili civili, da su muškarci civili odvođeni u logore, a žene, djeca i starije osobe protjerane sa područja općine Prozor koje je kontrolisalo HVO, samo zato što su bili Muslimani, odnosno Bošnjaci, iz čega Vijeće izvodi zaključak da je napad preduzet na diskriminatorskoj osnovi.

129. Svi svjedoci Tužilaštva su potvrdili da je veći dio teritorije općine Prozor, nakon manjeg sukoba između ARBiH i HVO iz oktobra 1992. godine, bio pod kontrolom HVO, te da se napad odvijao isključivo prema civilnom stanovništvu koje u tom trenutku nije imalo oružje ni uniformu, niti je djelovalo u okviru borbenog konteksta, iz čega slijedi zaključak da civilno stanovništvo nije bilo sporedni, već primarni cilj napada.

130. Naime, iz provedenih dokaza subjektivne prirode jasno proizilazi da, nakon kratkog sukoba između ARBiH i HVO u oktobru 1992. godine, na teritoriji općine Prozor pod kontrolom HVO nije bilo oružanih formacija bošnjačkog naroda koje su pružale organizirani otpor HVO, niti je bošnjačko stanovništvo bilo naoružano, niti se borilo, odnosno pružalo oružani otpor vojnim snagama HVO. Isto tako, u momentu napada

⁷⁰ Član 3. stav 1. Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba propisuje da će se prema ovoj kategoriji stanovništva postupati, u svakoj prilici čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju, imovnom stanju ili kojem drugom sličnom mjerilu.

jedinica HVO na bošnjačka sela i prikupljanja bošnjačkih muškaraca i njihovog odvajanja od ostalog stanovništva, nije bilo otpora, niti su isti bili naoružani.⁷¹

131. Prema tome, uzimajući u obzir sredstva i metode korištene tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, prirodu krivičnih djela počinjenih tokom napada, Vijeće nalazi dokazanim da je cilj napada, koji je bio širok i sistematičan, bilo civilno bošnjačko stanovništvo općine Prozor.

132. Tokom predmetnog postupka odbrana nije prezentirala dokaze kojima bi osporila dokaze optužbe u ovom pravcu, niti je ponudila dokaze koji bi ishodili drugačiji zaključak Vijeća od onoga koji je ovdje izložen.

3. Svijest optuženog o postojanju napada i da njegove radnje čine dio tog napada (nexus)

133. Vijeće je na temelju provedenih dokaza nesumnjivo utvrdilo i da je optuženi bio svejstan širokog i sistematičnog napada snaga HVO-a protiv civilnog stanovništva opštine Prozor, te je svjesno preduzimao inkriminisane radnje kao dio takvog napada.

134. U pogledu utvrđivanja nužne *mens rea* kod krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, počinilac mora, ne samo imati namjeru da počini krivično djelo ili djela u osnovi zločina, nego mora i znati da njegova djela ulaze u okvir rasprostranjenih ili sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog stanovništva, te da se njegova djela uklapaju u taj obrazac.⁷² Počinilac ne mora biti upoznat sa pojedinostima napada, niti mora odobravati kontekst u kojem se čine njegova djela.⁷³ Dovoljno je da optuženi razumije opći kontekst u kojem je djelovao.⁷⁴

135. Zaključak o postojanju nekusa između konkretnih djela za koja je optuženi i osuđen i prethodno opisanog i utvrđenog napada na civilno stanovništvo, Vijeće je izvelo razmatranjem pitanja: (1) prisustva optuženog na području općine Prozor u inkriminisanom periodu, (2) njegovom znanju o dešavanjima koja u tom periodu na

⁷¹ Svjedoci Zejnil Grcić, Galib Sabitović, Izet Pilav i dr.

⁷² MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Duško Tadić*, paragraf 248.

⁷³ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Fatmir Limač*, paragraf 190.

⁷⁴ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Dario Kordić*, paragraf 185.

teritoriji općine, te (3) pitanjem neposrednog učešća optuženog u pojedinim radnjama napada na civilno stanovništvo, kao što je nezakonito odvođenje i zatvaranje bošnjačkih civila u logore i druge opisane radnje nečovječnog postupanja.

136. S obzirom na vrstu krivičnog djela za koje je optuženi Nikola Marić ovom presudom oglašen krivim, o čemu će Vijeće dati detaljnije obrazloženje uz svaku pojedinu radnju optuženog u osnovi progona, jasno proizilazi da je optuženi Nikola Marić, kao pripadnik Brigade „Rama“ HVO⁷⁵, odnosno kao pripadnik voda vojne policije (koji je bio poznat i po nazivu Kinder vod) i stanovnik opštine Prozor, u periodu od novembra 1992. godine pa do kraja oktobra 1993. godine, u vrijeme širokog i sistematičnog napada, bio prisutan i viđan na širem području općine Prozor.

137. Također, isti je i sam pripadao vojnoj formaciji koje su vršile napad, pa je u pojedinim situacijama i sam lično učestvovao u prikupljanju stanovništva općine Prozor i njihovom deportovanju na teritoriju pod kontrolom AR BiH, u hapšenju i zatvaranju muškaraca u logore koji su na području iste općine formirani u tu svrhu, u prisilnom nestanaku, fizičkom zlostavljanju i vršenju drugih nečovjećnih krivičnih djela.

138. Uzevši u obzir utvrđeno činjenično stanje, te navedene kriterijume, Vijeće je zaključilo da nema sumnje da je optuženi Nikola Marić znao za postojanje niza rasprostranjenih i sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Prozor, te nema sumnje da je znao i htio da i njegova djela budu dijelom napada i da doprinese takvom napadu protiv civilnog stanovništva.

139. Odbrana je uložila i materijalne dokaze⁷⁶ iz kojih je vidljivo da se optuženi u aprilu 1992. godine javljao na ljezarski pregled obzirom da je bio ranjen, međutim, za Vijeće ti dokazi nisu relevantni niti ni na koji način umanjuju aktivu ulogu koju je optuženi poduzimao kao pripadnik HVO-a za vrijeme širokog i sistematičnog napada.

⁷⁵ **T-115**- Karton Vojnog obveznika na ime Marić Nikola

⁷⁶ **O-159** Nalaz i mišljenje specijaliste Džudža dr. Mulija broj 543/93 od 25.05.1993. godine na ime Nikola Marić (u ovjerenoj kopiji), **O-160** - Nalaz i mišljenje specijaliste dr. Z.Ostojić broj 5977/93 od 20.04.1993.godine i od 18.09.1994.godine na ime Nikola Marić (u ovjerenoj kopiji), **O-161** – Uvjerenje Ministarstva obrane, Uprave za obranu Mostar, odjel za obranu Mostar broj 17-22-08-41-1-283/07-3 od 20.06.2007. godine na ime Nikola Marić (u ovjerenoj kopiji)

140. Dakle, na temelju izvedenih dokaza, Vijeće je zaključilo, da je u periodu od novembra 1992. godine do kraja oktobra 1993. godine, na području općine Prozor, izvršen širok i sistematičan napad, koji je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, a koji je uključivao zatvaranja u logore i teška oduzimanja slobode, nečovječna djela, pljačkanja imovine stanovništva, namjerna i teška uskraćivanja osnovnih prava zbog pripadnosti određenoj skupini ljudi, a sve s ciljem progona bošnjačkog stanovništva sa područja općine Prozor pod kontrolom HVO-a, koji napad je izvršen od strane formacija HVO i HV.

141. Vijeće je zaključilo i da je optuženi obzirom na svojstvo koje je imao u to vrijeme, bio u potpunosti upoznat sa svim elementima napada, te je svjesno poduzimao sve radnje za koje je oglašen krivim, svjestan da su njegove radnje sastavni dio takvog napada.

142. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće nalazi dokazanim postojanje općih elemenata krivičnog djela iz člana 172. KZ BiH.

III. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI

143. Vijeće će u narednom dijelu presude dati obrazloženje razloga na kojima je zasnovalo zaključak o krivici optuženog po pojedinačnim tačkama izreke presude, podvodeći radnje optuženog pod kriterije inkriminacija u osnovi zločina protiv čovječnosti.

144. Prije svega, Vijeće je zaključilo da je optuženi radnjama poblize opisanim u tačkama izreke presude **počinio progon** civilnog bošnjačkog stanovništva ubistvima, prisilnim preseljenjem, zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem slobode, mučenjem, prisilnim nestankom i drugim nečovječnim djelima.

A. PROGON

145. Odredba člana 172. stav 2. KZ BiH u tački g) definiše progon kao „*namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici*“. Kod ovog djela počinilac na grub način i suprotno

međunarodnom pravu jednoj ili više osoba oduzima temeljna ili ljudska prava, pri čemu je odabir takvih osoba ili osobe izvršen na osnovu identiteta skupine ili kolektiviteta ili je baš ciljano na tu skupinu ili kolektivitet. Takav odabir se temelji na naznačenim razlikama među skupinama ili drugim razlozima koji su općeprihvaćeni kao nedozvoljeni po međunarodnom pravu.⁷⁷

146. Prema zakonskoj definiciji elementi krivičnog djela progona kao zločina protiv čovječnosti su:

- namjerno i teško uskraćivanje osnovnih prava;
- suprotno međunarodnom pravu;
- zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici;
- protiv bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu;
- u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz stava ovog člana zakona, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.

147. Iz navedenog proizilazi da se djelo progona može učiniti sa svim radnjama koje, u cjelini, predstavljaju namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici.

148. Sudska praksa MKSJ o radnji izvršenja (*actus reus*) progona zauzela je slijedeće zaključke:

Međunarodno običajno pravo ne podržava usku definiciju progona.

U svojoj interpretaciji progona sudovi uključuju djela kao što su ubistvo, istrebljenje, mučenje i druga teška djela protiv fizičkog integriteta kao što su ona sada navedena u članu 5. Statuta MKSJ.

Progon može obuhvatati i razna druga djela diskriminacije koja uključuje atake na politička, društvena i ekonomska prava.

Progon se obično koristi kako bi se opisalo niz djela, a ne jedno zasebno djelo. Djela progona obično tvore dio politike ili barem prakse koja slijedi određeni obrazac i moraju se posmatrati u svom kontekstu. U stvarnosti se djela progona

⁷⁷ Komentari krivičnih zakona u BiH, Vijeće Evrope, 2005. godina, stranica 567 – 568.

često vrše u skladu sa politikom diskriminacije ili rasprostranjenom diskriminirajućom praksom.

Kao korolar stavki, diskriminirajuća djela za koja se tereti kao za progona ne smiju se posmatrati izolirano. Neka od pomenutih djela mogu sama po sebi ne biti tako teška da predstavljaju zločine protiv čovječnosti. Na primjer, ograničenja koja se nameću određenoj grupi kako bi se ograničila njihova prava učestvovanja u određenim aspektima društvenog života (kao što su posjete javnim parkovima, pozorištima ili knjižnicama) predstavljaju diskriminaciju, koja je sama po sebi za pokudu; no, ona sama po sebi možda ne predstavljaju progona. Ta djela se ne smiju posmatrati izolirano.⁷⁸

149. Slijedom navedenog, diskriminacija, odnosno diskriminatorni osnov, predstavlja jedan od osnovnih elemenata kojeg je potrebno utvrditi za dokazivanje počinjenja krivičnog djela progona.

150. U konkretnom slučaju, optuženi je vršio progona na vjerskoj i etničkoj osnovi i to ubistvima, prisilnim preseljenjem, zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem slobode, mučenjem, prisilnim nestankom i drugim nečovječnim djelima.

151. Da je u počinjenju svih naprijed opisanih inkriminacija optuženi postupao sa diskriminatorskom namjerom jasno proizilazi iz iskaza svjedoka koji će biti detaljno elaborirani u daljem dijelu presude u kojem se obrazlaže zaključak Vijeća o krivici optuženog po pojedinim tačkama izreke presude. Kako će to jasnije biti vidljivo iz daljeg dijela presude, Vijeće je nesumnjivo utvrdilo i da je optuženi sve inkriminisane radnje podzimaio isključivo prema oštećenim licima koja su bila bošnjačke nacionalnosti, odnosno njegov motiv je bio isključivo diskriminatorne prirode.

B. LIŠENJE DRUGE OSOBE ŽIVOTA (UBISTVO) IZ ČLANA 172. STAV (1) TAČKA A) KZ BiH

152. Vijeće je nakon provedenih dokaza nesporno utvrdilo da je optuženi Nikola Marić, radnjama opisanim u tačkama 4., 21., 22.1. i 23. dispozitiva, a u tački 20. dispozitiva, koja je u vezi sa članom 29. KZBIH, ostvario sva bitna obilježja djela ubistvo iz tačke a) stav 1. član 172. KZ BiH.

153. Prilikom ocjene dokaza, Vijeće je imalo u vidu pojedinačne elemente navedene inkriminacije u osnovi zločina koja predviđa postojanje slijedećih elemenata:

- da je osoba lišena života
- da je lišenje izvršeno iz direktnog umišljaja, jer je optuženi bio svjestan svoje radnje izvršenja i htio je učinjenje te radnje.

154. U tom kontekstu, korisno je ukazati i na praksu pretresnog vijeća MKSJ u predmetu *Krncjelac* gdje je zaključeno da se „Činjenica smrti žrtve može izvesti posrednim zaključivanjem na osnovu ukupnih dokaza kcji su predočeni (...) vijeću. Dovoljno je utvrditi da je jedini razuman zaključak kcji se može izvesti iz raspoloživih dokaza taj da je smrt žrtve nastupila kao posljedica ojela ili propusta optuženog ili jedne ili više osoba za kcje je optuženi krivično odgovoran.“⁷⁹

155. Dakle, pobrojani elementi su bili predmetom analize i ocjene od strane ovog Vijeća u odnosu na sve tačke izreke presude za koje je ustanovljena krivica optuženog za ubistvo iz tačke a) stav 1. član 172. KZ BiH.

156. Vijeće će u nastavku navesti svaku pojedinačnu tačku izreke presude za koju je optuženog oglasilo krivim, kao i razloge zbog kojih je došao do takvog zaključka.

(i) **Ubistvo Zulfe Bećirovića – tačka 4. izreke presude**

157. Prema Optužnici Tužilaštva, optuženi Nikola Marić se teretio da je istog dana⁸⁰, najvjerovatnije dana 17.04.1993. godine, prilikom hapšenja muškaraca bošnjačke nacionalnosti iz sela Paroš, došao pred kuću civila Zulfe Bećirovića, psihički bolesnog starca rođenog 1927.godine, gdje je, izrevoltiran ponašanjem istog, koji nije dozvoljavao prisutnim pripadnicima HVO-a da uđu i pretresu njegovu kuću, naredio nepoznatom pripadniku HVO-a da ubije Zulfu Bećirovića riječima: „Ubijte ga majku mu“, što je ovaj nakon toga i učinio, ispalivši neutvrđen broj hitaca u Zulfu Bećirovića, usmrivši ga na licu mjesta.

158. Činjenične navode iz tačke 4. Izreke presude, Vijeće je utvrdilo na osnovu iskaza svjedoka koji su svjedočili na glavnom pretresu i to Rame Bećirovića, zaštićenog

⁷⁸ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kupreškić i dr.*, paragraf 615.

⁷⁹ Vidjeti i predmet *Tadić*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 240., predmet *Kvočka*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragraf 260. i predmet *Mrkšić i dr.*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 486.

⁸⁰ Tačka 4. Izreke se nadovezuje na tačke 2. i 3. Izreke presude

svjedoka S 23, Muje Bećirovića, Hazima Hodžića, kao i iz nalaza i mišljenja vještaka dr. Vede Tuće.

159. Vijeće nalazi bitnim ukazati da su tačke iz izreke presude 2., 3. i 4. povezane, na način da je u tački 2. optuženi oglašen krivim za teško lišenje slobode stanovnika Skrobućana, u tački 3., za nezakonito lišenje stanovnika sela Paroš, što je rezultiralo ubistvom Zulfe Bećirovića koji se stavlja na teret optuženom u tački 4. izreke presude. Vijeće će svoju ocjenu tačaka 2. i 3. Izreke presude dati u dijelu kada bude obrazlagalo dio izreke presude kojom je optuženi oglašen krivim za zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika.

160. Svjedok Ramo Bećirović⁸¹, stanovnik sela Paroš, je izjavio da je dana 17.04.1992. godine došao Nikola Marić sa vojskom HVO u selo Paroš. On tada nije lično poznao optuženog, ali je istakao da su ga drugi vojnici oslovljavali sa „Nidžo“, kao i da mu je Ibro Ramić, „šapnuo“ na uho da se radi o Nikoli Mariću. Tom prilikom je ubijen Zulfo Bećirović, koji mu je bio komšija, i nije bio dobrog mentalnog zdravlja, a radilo se i o osobi starije dobi, tačnije, bio je 1927. godište, a što potvrđuje i uložena materijalna dokumentacija⁸².

161. Vijeće cijeni da je svjedok detaljno opisao dešavanja kobnog dana, na način da opisuje da je stajao direktno uz optuženog ispred svoje kući, opisujući da je te prilike optuženi na sebi imao crni mantil i traku, kao i maramu povezanu oko glave. Imao je pušku, te osvrćući se na razlog dolaska optuženog u selo Paroš, svjedok je cijenio da je razlog bio da odvede stanovnike u logor, što je i učinio, kao i da nekog ubije, što je, također, učinio.

162. Način ponašanja optuženog i ostale vojske, svjedok je detaljno opisao i na način da je vojska pucala i u kokoške i pse, da je njega lično maltretirao jedan vojnik koji je imao željezni šljem na glavi i „upirao“ u njega pušku prijeteći da će ga ubiti. Na taj dan je ubijena i Ajka Ramić, supruga Ibre Ramića. Ubio ju je jedan vojnik koji je došao sa optuženim.

⁸¹ Svjedok optužbe Ramo Bećirović svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 06.11.2014. godine

⁸² Dio dokaza T-113- Izvod iz matične knjige umrlih za Bećirović Zulfo, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-338/2013 od 21.11.2013. godine

163. Nakon opisa dešavanja koja su prethodila predmetnom ubistvu, svjedok je dalje pojasnio da je kuća oštećenog Zulfe Bećirovića bila zaključana, da se Zulfo nalazio vani i kada su počeli da odvaljuju vrata na kući, oštećeni je počeo, kako svjedok opisuje, „galamiti“. Pitao je zašto mu odvaljuju kuću, da ne smiju to da rade, na šta je optuženi Nikola Marić zavikao: „*ubijte ga, šta čekate, majku mu*“, nakon čega se čuo rafal, oštećeni Zulfo Bećirović je ušutio. Svjedok sebe u trenutku ubistva stavlja na udaljenost od cca 50 metara od ovog događaja. Činjenica da svjedok nije vidio kako oštećeni Zulfo Bećirović nakon pucnja pada je zbog pozicije mjesta odakle je posmatrao, oštećeni se nalazio iznad kuće i bio je zaklonjen, što Vijeću nije probudilo sumnju da se događaj odvio na način na koji opisuje ovaj svjedok. Naime, svjedok je posebno istakao da nakon što je optuženi izdao naredbu, čuo rafal, nakon čega je optuženi otišao do Zulfine kuće sa još 4-5 vojnika. Dalje opisuje da je oštećeni ostao da leži na tom mjestu do sutra, kada je optuženi pustio njegovog sina i pastorka iz logora da ga odu sahraniti.

164. Da se događaj odigrao na način na koji je svjedok Ramo Bećirović opisao, potvrdio je i zaštićeni svjedok „S 23“⁸³ koji je izjavio da je 17.04.2014. godine oko 10,00 sati ujutro „upala“ vojska HVO-a u selo Paroš i počela da puca po selu, te su svi stanovnici sela Paroš počeli da bježe, da se sakriju, a da ko nije uspio, ubijen je.

165. Dalje je opisao da su kuće Rame Bećirovića i Zulfe Bećirovića bile udaljene oko 50 metara jedna od druge. Za to vrijeme, svjedok se nalazio u svojoj kući u trenutku kada dolazi vojska, te da bi se sakrio od iste, iskočio je kroz prozor i otišao u obližnju šumu odakle je mogao da vidi dobar dio sela.

166. Opisujući dalje dešavanja, svjedok se referisao da je sa pozicije u šumi na udaljenosti od cca 100 m zračne linije, posebno vidio kuću oštećenog Zulfe Bećirovića, obzirom da je ista malo izdvojena od ostalih i nalazila se na brdašcetu, te da je sve mogao dobro da vidi i čuje.

167. Dalju hronologiju događanja, svjedok je opisao na način da je u selu vidio vojnike u maskirnim i crnim uniformama, kao i da tri vojnika idu prema kući Zulfe Bećirovića koji je bio duševni bolesnik i koji je „galamio“ na te pripadnike HVO-a, govoreći im da ne idu u njegovu kuću. Ubrzo nakon toga, svjedok je čuo rafal, jauk „jao majko moja“. Svjedok

je čuo samo glas oštećenog, obzirom da je isti bio okrenut prema mjestu gdje se svjedok krio.

168. Na taj dan, a kako je tvrdio i svjedok Ramo Bećirović, ubijeni su i brat Zulfe Bećirovića, Bećir Bećirović i supruga Ibri Ramića, Ajka Ramić, zvana Šida.

169. I svjedok Mujo Kukić⁸⁴, je potvrdio da je kuća Rame Bećirovića bila udaljena od kuće Zulfe Bećirovića nekih 50 do 60 m zračne linije. Iako je bio nastanjen u selu Gorica, svjedok je poznavao selo Paroš, obzirom da mu je od zeta otac bio Bećir Bećirović, a poznavao je i Ramu Bećirovića.

170. Svjedok je opisao da je dana 17.04.2016. godine, zaustavljen na mostu na magistralnom putu Jablanica – Prozor prije skretanja za njegovo selo. Tu je vidio optuženog koji je na sebi imao crnu uniformu sa još 15 do 20 vojnika. koji su se nalazili na mostu. Optuženi koga on naziva „Nidžo“ je rekao vojnicima da ga puste, nakon što je svjedok rekao da ide u „Putnik“. Kasnije je svjedok saznao da je ta grupa vojnika, predvođena sa optuženim, otišla u selo Paroš gdje su ubijeni supruga od Ramića, od zeta otac i brat, odnosno Bećir i Zulfo Bećirović.

171. I svjedok Hazim Hodžić⁸⁵ je svjedočio da mu je poznato da je u Parošu ubijen Zulfo Bećirović, Bećir Bećirović i Šida Ramić. Svjedok se nije mogao opredijeliti za tačan datum kada se to desilo, ali misli da je to bilo u maju 1993. godine.

172. Vijeće je poklonilo vjeru svjedocima, cijeneći da su iskaze dali nepristrasno i da su u odlučujućem dijelu apsolutno saglasni. Jedina razlika je da se svjedok Hazim Hodžić nije mogao odrediti kojeg datuma se desilo ovo ubistvo, međutim Vijeće cijeni da je analizom svih dokaza van svake razumne sumnje utvrđeno da se predmetno ubistvo desilo isti dan kada je bilo nezakonito odzimanje fizičke slobode stanovnika sela Paroš i Skrobučani, najvjerovatnije 17.04.1993. godine.

173. Da je kod oštećenog Zulfe Bećirovića nastupila nasilna smrt, proizilazi iz nalaza i mišljenja vještaka sudskomedicinske struke dr. Vede Tuće, koji je iznio i na glavnom pretresu⁸⁶.

⁸³ Svjedok optužbe „S23“ svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 06.11.2014. godine

174. Vještak je vještačio sve ekshumirane osobe na lokalitetima Lapsunj, Gorica, Klek, Heljdovi i ostalim mjestim, među kojima su bili i oštećeni Šaban Munikoza, Selim Selimović, Mujo Selimović, Omer Selimović, Zulfo Bećirović i Đuzel Bećirović, sa zadatkom da utvrdi uzrok smrt za lica za čiju se smrt tereti optuženi predmetnom optuženicom.

175. Vijeće će pojedinačni uzrok smrti oštećenog dati u dijelu presude u kojoj obrazlaže svaku pojedinačnu tačku kojom se optuženi tereti za ubistvo, dok će u ovoj tački Vijeće obrazložiti samo ubistvo oštećenog Zulfe Bećirovića. Naime, vještak je utvrdio da je sudskomedicinskom obradom, ljekar pregledom utvrdio da se u predjelu lobanje nalazi oštećenje nastalo vatrenim oružjem, da je oštećenje nastupilo zaživotno, odnosno da je smrt nasilna usljed djelovanja vatrene oružja.

176. Vijeće je apsolutno poklonilo vjeru vještaku, cijeneći nalaz i mišljenje, koji je dao neposredno na glavnom pretresu, koji je saglasan i sa pismenom nalazom i mišljenjem, kao istinit, pouzdan, zasnovan na pravilima struke i nauke, imajući u vidu da se radi o dugogodišnjem sudskom vještaku, a pri čemu se nalaz i mišljenje temelji na materijalnoj dokumentaciji i isti je saglasan sa iskazima svjedoka koji su saglasno svjedočili na okolnosti koje su se desile kada su oštećeni lišeni života, te je isti cijenjen u kontekstu nastupanja smrti oštećenih lica. Vijeće ukazuje da je poklonilo vjeru ovom vještaku za sva oštećena lica, tako da će u dijelu u kojem konstatuje smrt svakog pojedinačnog oštećenog, Vijeće navesti samo zaključak vještaka o uzroku i načinu smrti koja je nastupila kod Šabana Munikoze, Selima Selimovića, Muje Selimovića, Omera Selimovića i Đuzela Bećirovića.

177. I svjedok Amor Mašović⁸⁷ je potvrdio da je Zulfo Bećirović ekshumiran u selu Paroš, na lokalitetu Bećirovića Harema 1998. godine, te da se zvanično vodi kao žrtva

⁸⁴ Svjedok optužbe Mujo Kukić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 06.11.2014. godine

⁸⁵ Svjedok optužbe Hazim Hodžić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 30.10.2014. godine

⁸⁶ Vještak optužbe dr. Vede Tuće, iznio nalaz i mišljenje na glavnom pretresu održanom dana 02.07.2015. godine

⁸⁷ Svjedok optužbe Amor Mašović svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

posljedica ratnih zbivanja, obzirom da je konstatovano da je uzrok smrti oštećenog - ubistvo⁸⁸.

178. Dakle, Vijeće nalazi da je optuženi postupajući sa direktnim umišljajem, svjestan izvjesnosti nastupanja smrti oštećenog Zulfe Bećirovića, nastupanje te zabranjene posljedice i htio, počinio progon ubistvom oštećenog Zulfe Bećirovića, na način kako je to opisano u dispozitivu tačke 4. Izreke presude.

(ii) **Ubistvo Šabana Munikoze – tačka 21. Izreke presude**

179. Ovom tačkom, optuženom se stavlja na teret da je dana 19.07.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u zaseok Tolovac - općina Prozor gdje su se u jednoj planinskoj kući krili Šaban Munikoza i njegova porodica, istog lišio života, na način što je u momentu dok je oštećeni išao putem, držeći kazetofon u ruci, iz vatrenog oružja pucao u njegovo tijelo što je za posledicu imalo smrt oštećenog.

180. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za ovu tačku donijelo nakon saslušanja svjedoka Mirsada Munikoze, svjedoka „S-19“, Hazima Hodžića, Ibre Selimovića i Ibrahima Husića, vještaka Vede Tuće, svjedoka odbrane Žarka Zelenike, kao i nakon saslušanja optuženog u svojstvu svjedoka, koji je svjedočio u svoju korist.

181. Tako je očevidac predmetnog ubistva Hazim Hodžić⁸⁹ opisao svoj dolazak na Tolovac, gdje je došao sa drugim stanovnicima sela Gračanica jer su se tu osjećali bezbiježno iz razloga što su sva sela u dolini bila popaljena. Sa njim je bila njegova porodica, tačnije otac, majka, pet sestara od kojih se jedna porodila u šumi, zatim Jusuf Munikoza, kao i ljudi iz Parcana. Svjedok je dalje opisao da je na Tolovcu bio mir, sve dok nisu došli, kako svjedok navodi „*Nidžo i njegov Kinder vod*“.

182. Ovaj svjedok je izjavio da je naredni put vidio optuženog dana 19.07.1993. godine oko 7-8 ujutro. Svjedok je na karti⁹⁰ označio raspored sela i gdje se nalazio

⁸⁸ T-101- Spisak evidentiranih žrtava iz općine Prozor broj:926 sačinjen od strane Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima Sarajevo 25.04.1995. godine, T-102- Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882

⁸⁹ Svjedok optužbe Hazim Hodžić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 30.10.2014. godine

⁹⁰ T-116- Karta općine Rama – svjedok Hodžić Hazim od 30.10.2014. godine

Tolovac u odnosu na druga sela. Hronologiju događaja svjedok je opisao da je pored kuće spazio Milana Papka kako sjedi na panju kod kuće, te potrčao prema Šabanu Munikozi, kako bi ga upozorio, obzirom da je isti krenuo prema „gore“, ali je tada već bilo kasno. Naime, na udaljenosti između 200-300 m, vidio je kako je Šaban Munikoza⁹¹, mlad momak oko 21 godinu, nosio veliki kazetofon, koji je slušao u šumi na baterije. Tada je po, kazivanju ovog svjedoka, optuženi Nikola Marić „naletio odozgo“, zapucavši na oštećenog mladića Šabana Munikozu, kojeg je lišio života. Opisujući trenutak pucanja, svjedok je izjavio da kada je oštećeni Šaban Munikoza spazio optuženog, pokušao je da pobjegne prema žitu, ali nije uspio obzirom da je u tom trenutku optuženi pucao u istog.

183. Odgovarajući na pitanja postupajuće tužiteljice, svjedok je izjavio: „100% je... pucao na njega, on ga je ubio, ja sam ga ukopao.“ Svoju tvrdnju i dalje svjedok je opisao, na način da se po selu pucalo, ali da je u Šabana Munikozu optuženi sam pucao. Kod svjedoka nije moglo da dođe do zamjene identiteta optuženog, sa nekim drugim pripadnikom HVO-a, obzirom da je optuženog poznavao od ranije. Nije vidio u koji dio tijela je upucan, ali prilikom sahrane oštećenog, svjedok je opisao da su na tijelu bili vidljivi tragovi da je oštećeni bio pogođen u glavu i cjevanicu, da je jedna strana glave bila skroz izbijena, pao je u žito potbuške, i tako i ostao. Oštećenog je kada je pao mrak, sahranio zajedno sa Sabahudinom Bekrićem i Jusufom Munikozom, koji se krio u šumi i još dvojicom čijih se imena nije mogao da sjeti.

184. Pojašnjavajući svoj iskaz tokom unakrsnog ispitivanja, svjedok je izjavio da je oštećeni Šaban bio leđima okrenut prema optuženom koji je stajao na brijegu. Oštećeni je trčao prema nizini i kućama. Svjedok optuženog nije vidio sve do trenutka kada je počeo da puca na oštećenog. Svjedok se čak u sudnici obratio optuženom sa riječima: „ti si ubijao“, a što je kod Vijeće izazvalo uvjerenje da se događaj odvio baš na način na koji je opisao ovaj svjedok, cijeneći da se toliko detalja sjeća, da živopisno opisuje događaj, kao i da identitet optuženog ni u jednom trenutku nije doveden u pitanje, obzirom da svjedok poznaje istog, od ranije, prije rata, kao i da mu poznaje porodicu, kao i sudbinu brata Cele koji je poginuo u ratu.

⁹¹ Dio dokaza T-113- Izvod iz matične knjige umrlih za Munikoza Šaban, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-339/2013 od 21.11.2013. godine

185. Navode ovog svjedoka je potvrdio i zaštićeni svjedok „S-19“⁹² koji je opisao da je u selu Tolovac u julu mjesecu 1993. godine u jutarnjim satima vidio optuženog Nikolu Marića, dok se nalazio na obližnjem brdašcu, prepoznao je optuženog, obzirom da je istog pozavao od ranije.

186. Svjedok se kritičnog jutra probudio oko 7- 7,30 sati, te je dvogledom sa udaljenosti od oko 200 m zračne linije vidio optuženog, apsotrofirajući da se sa te udaljenosti mogao prepoznati neko koga se poznavalo od ranije, a što je konkretno i bio slučaj.

187. Kada je gledao kroz dvogled, vidio je kako Šaban Munikoza trči niz livade prema žitu, čuli su se pucnjevi. Sa udaljenosti koje je bio, nije mogao da vidi ko je pucao u oštećenog, ali je vidio optuženog na mjestu gdje je oštećeni ubijen. Sa njim nisu bili drugi vojnici, jer 10-15 vojnika koji su kritične prilike došli sa optuženim su se u trenutku ubistva oštećenog nalazili u selima.

188. Tako i svjedok Mirsad Munikoza⁹³, brat oštećenog, je izjavio da ima posredna saznanja da mu je brat ubijen dana 19.07.1993. godine napadom tzv. „Kinder voda“ na selo Tolovac, te da je imao informaciju da mu je brata ubio vođa tzv. Kinder voda Nikola zv. „Nidžo“.

189. Na okolnosti ubistva oštećenog Šabana Munikoze, svjedočio je i svjedok Ibrahim Husić⁹⁴. Svjedok nije bio očevidac događaja, obzirom da se sa suprugom i djetetom, krio na brežuljku u šumarku, ali je čuo pucanj iz puške, nakon čega rafal po mjestu Tolovac. Svjedok je uzeo dvogled sa kojim je mogao da vidi kako u selu Tolovac gori kuća i štala Rasima Pilava. Svjedok je na karti skicirao poziciju sela⁹⁵. Kroz 20 minuta, pridružio mu se komšija koji mu je rekao da ubijaju sve redom, da su ubili „malog Šabana“, ali da svjedoku u to vrijeme nije bilo poznato na kojeg Šabana misli. Svjedok se odredio da se predmetna inkriminacija desila oko 10 dana prije nego što mu je otac ubijen, a otac mu je ubijen 30.07.1993. godine.

⁹² Svjedok optužbe „S-19“ svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 30.10.2014. godine

⁹³ Svjedok optužbe Mirsad Munikoza svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 30.10.2014. godine

⁹⁴ Svjedok optužbe Ibrahim Husić svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 25.09.2014. godine

⁹⁵ T-116a- Karta općine Rama – svjedok Husić Ibrahim od 25.09.2014. godine

190. Svjedok je zajedno sa komšijom došao navečer u Tolovac, gdje su njih dvojica i još nekoliko momaka, pronašli mrtvog Šabana Munikozu na putu, pored kuća Hamšića i Pilava. Mrtvo tijelo oštećenog Šabana su odnijelina mjesto oko 50 metara udaljeno od kuće, gdje su iskopali rupu, stavili daske po njemu i ukopali.

191. Konačno, da upravo optuženi počinio progon ubistvom Šabana Munikoze, potvrdio je i svjedok Ibro Selimović⁹⁶, koji je opisao da je na putu za Munikoze, optuženi rekao da će ubiti petoricu za ubistvo svog brata Roberta, ali da tamo nisu nikog zatekli, ali što nije spriječilo optuženog i druge pripadnike HVO-a da ubijaju „sve što se kreće“. Obrazlažući zašto je izjavio navedeno, svjedok se referisao da su ubili Juse Gorančiće konja, pse, mačke, da su palili štale. Izjavio je da je u Vatorgasnom domu optuženi komadantu Franjiću rekao: „...ubio sam mu babu i uzeo sam mu sto maraka i Mujo časti večeras. Ubio sam mu amidžića, ubio sam mu brata, a „Šaban Šaulić“ je pokušao da pobjegne i nije uspio, pogodio je glavom u bukvu ostao je...ne znam...“, a iz čega je svjedok izveo zaključak da se radi o Šabanu Munikozi, a što i Vijeće smatra logičnim.

192. Da je nastupila nasilna smrt oštećenog na način kako je to opisano u izreci, potvrdio je i vještak Vedo Tuče, koji je prilikom iznošenja svog nalaza i mišljenja na glavnom pretresu, izjavio da se radi o potpuno skeletiziranim ostacima. Da se radi o muškarcu procjenjene starosne dobi od oko 23 godine, visine oko 183 cm, te da su uz posmrtno ostatke pronađeni kožni kaiš, gornji dio trenerke, pantalone i tenisice marke „adidas“. Pregledom je utvrđeno razorenje glave strijelnog porijekla, prijelom gornje vilice, trojni prijelom donje vilice, odlom lopatičnog djela, sve strijelog porijekla.

193. I svjedok Amor Mašović⁹⁷ je potvrdio da je Šaban Munikoza ekshumiran u mjestu Tolovac 1998. godine, te da se zvanično vodi kao žrtva posljedica ratnih zbivanja, obzirom da je konstatovano da je uzrok smrti oštećenog - ubistvo⁹⁸.

194. Odbrana je na ovu okolnosti izvela saslušanje svjedoka Žarka Zelenike⁹⁹ koji je izjavio da je krajem jula mjeseca zajedno sa optuženim i nekoliko vojnih policajaca išao

⁹⁶ Svjedok optužbe Ibro Selimović je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 04.09.2014. godine

⁹⁷ Svjedok optužbe Amor Mašović svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

⁹⁸ **T-101**- Spisak evidentiranih žrtava iz općine Prozor broj:926 sačinjen od strane Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima Sarajevo 25.04.1995. godine, **T-102**- Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882

po zadatku na Tolovac. Svjedok je posebno apostrofirao je optuženi Nikola Marić sve vrijeme bio s njim, tačnije da se nije odvajao odnjega, uz tvrdnju da optuženi nije nikog ubio niti se nečovječno ponašao. Izjavio je da je to jedini put kad su skupa dolazili na Tolovac, te da mu nije poznato da li je optuženi naknadno dolazio.

195. I sam optuženi, svjedočeci¹⁰⁰ u svoju korist je priznao da je dolazio na Tolovac, bez da se mogao da odredi tačno koji je datum bio, te da je kritične prilike sa njim bio njegov desetar Žarko Zelenika. Izjavio je da su dolaskom na Tolovac, zvali civile da se predaju, da nije nikog maltretirao niti da je primjenjivao fizičku silu. Međutim, imao je saznanja da su svi civili pobijeni, te da je Zoran Drljo zv. Zoka iz Konjica, ubio „momka koji je nosio na ramenu kazetodon“. Optuženi je izjavio da mu je to rekao lično Drljo, kada je „malo popio“.

196. Analizom iskaza optužbe i odbrane, Vijeće je izvelo zaključak da je optuženi počinio predmetnu inkriminaciju, na način opisan u izreci presude, te da dokazi koje je odbrana izvela na ovu okolnost, nisu kod Vijeće, dovele u sumnju da se događaj odvio, na način kako to prvenstveno opisuje svjedok Hazim Hodžić i zaštićeni svjedok „S-19“.

197. Događaj o kojem govori Žarko Zelenika se desio krajem jula mjeseca, a kako se optuženom stavlja na teret da je predmetnu inkriminaciju počinio 19.07.1993. godine, to kod Vijeće izvodi zaključak, da postoji mogućnost da su optuženi i svjedok dolazili na Tolovac, u prilici kada se nije desila predmetna inkriminacija. Također, tvrdnje optuženog da je predmetno ubistvo počinio neko drugi, bez da je na tu okolnost predložio ijedan dokaz, za Vijeće je paušalna i neutemeljena, izrečena u cilju izbjegavanja krivične odgovornost. Prije svega, optuženi tvrdi da je tada bio i Žarko Zelenika prisutan, bez da ga je na te okolnosti išta pitao, kada je davao svjedočki iskaz na glavnom pretresu kao svjedok odbrane, kao i da su bili i drugi pripadnici iz Konjica prisutni, bez da je imenovao ijednog, osim onog koji je svjedočio u njegovu korist. Optuženi je identificirao mogućeg počiniča, tvrdeći da se isti nalazio u Rami, odakle je otišao za Mostar u selo Šuškovo ili Bobano, bez navođenja tačne lokacije na kojoj bi se

⁹⁹ Svjedok odbrane Žarko Zelenika je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 25.09.2015. godine

¹⁰⁰ Optuženi Nikola Marić, je svjedočio svoju korist na glavnom pretresu održanom dana 12.02.2016. godine

to lice moglo pronaći. Dakle, optuženi je tvrdio da je osoba, koja se nalazi na nepoznatoj lokaciji, počinila predmetnu inkriminaciju.

198. Stoga, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je optuženi radnjama opisanim u izreci presude počinio progom ubistvom oštećenog Šabana Munikoze iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) KZ BiH.

(iii) **Ubistvo Muje Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića - tačka 22.1 izreke Presude**

199. Tužilaštvo BiH je ovom tačkom optužnice, optuženom Nikoli Mariću stavlja na teret da je dana 19.07.1993. godine ili približno ovog datuma, u ranim jutarnjim satima, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u planinsko selo Prain u kojem su se skrivali protjerani Bošnjaci iz drugih sela, pa je tako upao u kuću Muje Selimovića kojeg je, zajedno sa cijelom njegovom porodicom, ženom i djecom izveo iz kuće, kao i njegovog sina Selima Selimovića, kojeg je pretukao kundakom puške po glavi tako jako da ga je oblila krv, pa kada je od Muje Selimovića oduzeo novac, istog poveo u pravcu kuće Omera Selimovića, a kako je bio izrevoltiran što oštećeni Mujo Selimović, starac od 85 godina teško korača, jer se kretao pomoću dva štapa, u njegovu glavu i leđa iz vatrenog oružja ispalio dva hica, usmrivši ga na licu mjesta, dok je oštećenog Selima Selimovića svezao za jedan drveni stub, gdje ga je nastavio, zajedno sa ostalim pripadnicima HVO, udarati po cijelom tijelu a potom iz vatrenog oružja ispalio hitac u glavu, usmrivši ga na licu mjesta, da bi potom otišao do kuće Omera Selimovića kojeg je izveo iz njegove kuće i na putu prema hambaru koji se nalazio u blizi kuće oštećenog Omera Selimovića, iz vatrenog oružja u njegovu glavu ispalio dva hica, usmrivši ga na licu mjesta, da bi se potom obratio bratu ubijenog Selima Selimovića, oštećenom Ibri Selimoviću, koji je vidio ubistvo svoga brata, rekavši mu „ubio sam ti oca i brata, od oca sam ti uzeo 100 maraka, on večeras časti“, te naredio vojnicima HVO da oštećenog Ibru Selimovića zatvore u Vatrogasni dom u Prozor, što su ovi i učinili.

200. Vijeće će zaključak o krivici optuženog za ubistva Muje Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića, obrazložiti u ovom dijelu presude, dok će dio izreke koji se tiče zaključka o krivici optuženog za nezakonito zatvaranje oštećenog Ibre

Selimovića obrazložiti u dijelu presude koji se bavi zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem fizičke slobode oštećenih.

201. Zaključak o krivici optuženog za ubistva iz ove tačke izreke presude, Vijeće je prvenstveno izvelo na osnovu iskaza svjedoka „S-1“, Ibri Selimovića, Mehe Selimovića, Senada Selimovića, Ekrema Selimovića i Zlate Selimović.

202. Svjedoka „S-1“¹⁰¹ je očevidac predmetnih ubistva, te je ujedno i blizak srodnik lica koja su lišena života od strane optuženog. Iako je svjedok tokom davanja svog svjedočkog iskaza, oslovljavao oštećene po srodstvu u kojem su se nalazili, Vijeće je, u cilju zaštite identiteta istog, prilikom elaboracije iskaza, umjesto srodstva u kojem se oštećeni nalazio sa svjedokom, navodio ime i prezime oštećenog.

203. Tako je svjedok opisao da je sa porodicom iselio u selo Prajin koje se sastojalo od pet kuća, tačnije da je to bilo vikend naselje. Tu su se nalazile kuće Omera Selimovića, dvije kuće Muje Selimovića, te još jedna kuća. Raspored kuća u selu Prajin, svjedok je detaljno opisao raspored kuća ta kao očevidac predmetnih ubistava je i na papiru na glavnom pretresu skicirao njihov raspored¹⁰², te obilježio tačnu lokaciju ubistva oštećenog Selima Selimovića, a kako bi Vijeću slikovito prikazao raspored u kojem su se nalazile kuće, njegovu lokaciju, te udaljenost sa koje gleda predmetna ubistva.

204. Svjedok je potresno svjedočio da je dana 19.07.1993. godine, pred zoru oko 4 ili 5 sati ujutro, dok je spavao vani u zemunici, čuo rafal. Svjedok je izašao iz zemunice, ušao u lomovinu koprive, grm, te je bio udaljen od kuće Selima i Muje Selimovića cca 30m. Selim Selimović je po kazivanju svjedoka noćio u kući sa dvije kćerke, kao i Mujo Selimović sa suprugom, kada je „*zlikovac. gospodin Kobra*“ došao i „*isijerao*“ ih iz kuće. Svjedok je očevidac kako optuženi Nikola Marić tuče Selima Selimovića puškom po glavi, sa upitima gdje se kriju ostali vojnici.

205. Nadalje, svjedok „S-1“, je izjavio da je optuženi i Muju Selimovića, starca od oko 85¹⁰³ godina, koji se jedva kretao sa dva štapa, udarao uz komentar da je otac

¹⁰¹ Zaštićeni svjedok „S-1“, kao svjedok optužbe saslušan na glavnom pretresu održanom dana 04.09.2014. godine

¹⁰² T-117- Skica mjesta zločina svjedok "S-1" od 04.09.2014. godine

¹⁰³ Dio dokaza T-113- Izvod iz matične knjige umrlih za Selimović Mujo, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-341/2013 od 21.11.2013. godine

oštećenog Muje, oca optuženog u II svjetskom ratu ranio, zbog čega će ga ubiti. Svjedok „S-1“ je rekao da je očevidac kako optuženi uzima novčanik starca Muje Selimovića.

206. Vijeće primjećuje da je na svjedoka „S-1“ predmetni događaj ostavio dubok trag, da se svih detalja predmetnog događaja sjećao toliko živopisno, da je Vijeće steklo utisak da se svjedok sjeća ovog događaja, kao da se dogodio u neposrednoj prošlosti. Kod svjedoka nije bilo sumnje ni kada je u pitanju identitet optuženog, obzirom da se jasno opredijelio: *„...ja sam Nikolu poznavao, 100% sam njega te prilike vidio..crna uniforma i pištoj opasan oko noge..“* Posvjedočio je i kako su kćerke Selima Selimovića plakale, da ih je optuženi maltretirao i da ih je supruga Muje Selimovića tješila.

207. Svjedok je događaj posmatrao sa udaljenosti do 30m, bez da mu je išta ometalo vidik. Opisao je da su pripadnici HVO-a tukli Muju i Selima Selimovića,navodeći: *„...krv...pišala niz glavu..maltretirali ih i onda su krenuli.“* Precizirajući svoj iskaz, svjedok je opisao kako su Selima Selimovića pripadnici HVO-a „mlatili“ pored kuhinje kada su mu stavili rančeve naprijed i nazad, te ga tjerali da ide. Sve vrijeme dok se kretao oštećeni Selim Selimović, pripadnici HVO-a su ga udarali. Kada je u pitanju Mujo Selimović, svjedok je opisao da je isti imao brkove, da nije bio sposoban ni da hoda, ali da bez obzira na stanje u kojem se nalazio i starosnu dob, Muju Selimovića zajedno sa njegovim sinom Selimom, pripadnici HVO-a su odveli prema mjestu Lice, gdje se nalazila kuća Omera Selimovića.

208. Opisujući lokaciju kuće Omera Selimovića, svjedok je izjavio da se ispod njegove kuće nalazila livada, te da je postojao i put kojim se vuklo sijeno, kao i štala i orah kod koje je ubijen Omer Selimović.

209. Opisujući dalju hronologiju događaja, svjedok je izjavio da su Selim i Mujo Selimović došli do korita, gdje se nalazilo drvo trešnje, pa obzirom na zdravstveno stanje i starosnu dob oštećenog Muje Selimovića, jedan od vojnika je te prilike upozorio da oštećeni Mujo Selimović ne može više da hoda, ali tada: *„...govori Nidžo zvani „Kobra“. Ma ne treba rjemu da je, sad ću ja sa njim rješiti. Uzima pušku i gađa ga s leđa direkt u potijak, to je od ramena 'vako ov'da glava...gađa ga...puškom...“*

210. Tada je Mujo Selimović pao na desnu stranu pored trešnje i tu ostaje, nakon čega Selima Selimovića nastavljaju da udaraju: *„...ja sam to gledao svcjim*

očima..Kobra ga udara.“ Krećući se i dalje ga tuku iako je bio sav krvav, dolaze do kuće Omera Selimovića koja se nalazi na brežuljku gdje su ga i dalje tukli.

211. Optuženi je sa još tri pripadnika HVO-a, otišao do kuće Omera Selimovića, kojeg je izveo iz kuće, postavljajući mu pitanja gdje mu se nalazin sin, kojeg su svi poznavali pod nadimkom „Zenga“. Svjedok je dalje izjavio da je Omer Selimović bio bolestan čovjek, imao je čir i astmu, ali ga odvođe do štale gdje ga maltretiraju, a čega je, također, svjedok bio očevidac. Svjedok „S-1“ se opredijelio da se sada nalazio na udaljenosti od oko 60m odakle posmatra kako optuženi ubija Omera Selimovića u što je siguran sto posto. Svjedok izjavljuje da je Omer pogođen direktno u čelo, pao je na stranu, a ruka je bila ispod njega. Za to vrijeme dok se dešavaju predmetna ubistva, Selim Selimović se još uvijek nalazio na brežuljku, gdje ga drže tri vojnika, na njemu su rančevi, krvav. Nakon što je ubio Omera Selimovića, Nikola Marić se vratio do Selima Selimovića. Svjedok je i u ovom dijelu apostrofirao svoju raniju izjavu da se on nalazio na udaljenosti od cca 60 m, da je sve jasno vidio, kao i da je vidio da optuženi: *„...skida pušku i direkt gađa..uglavu, on pada..“*

212. Tada je svjedok vidio da je Ibro Selimović zarobljen i da su ga doveli da skine rančeve sa Selima Selimovića i natjerali su ga da opere rančeve od krvi na koritu kod Omerove. Nakon toga svjedok opisuje odvođenja Ibre Selimovića prema selu Munikoze, a što će biti u obrazloženo, a kako je to naprijed i navedeno, u dijelu presude koji se bavi radnjama optuženog za zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode.

213. Svjedok „S-1“ je opisao i da je u vrijeme dok su tukli Selima Selimovića, preko njega prešla zmija, ali da se on nije smio pomjeriti jer bi ga drugi vojnici uočili, obzirom na malu udaljenost od oko 5m u odnosu na tri vojnika, te da bi i on i njegova majka i braća, bili također, ubijeni.

214. Nakon odlaska optuženog i drugih vojnika, svjedok „S-1“, je zajedno sa amidžom koji se krio na tavanu i majkom, izašao, te im je svjedok „S-1“ te prilike saopštio da su ubijeni Mujo, Selim i Omer Selimović, da ih je ubio Nidžo zv. Kobra, nakon čega su ih sahranili. Muju Selimovića su ostavili u ćebetu ispod kuće jer se tu nalazi porodično groblje, te je svjedok naknadno pokazao ljudima koji su vršili ekshumaciju gdje se

nalaze posmrtni ostaci Muje Selimovića. Omera Selimovića su ukopali kod štale koja se nalazila pored njegove kuće.

215. Odgovarajući na unakrsna pitanja odbrane, svjedok „S-1“ je precizirao da se sve odvijalo u vremenskom intervalu između 30 i 40 minuta, te se nije mogao decidno izjasniti u kojem položaju je on lično ležao dok je pomatrao dešavanja, a što za Vijeće nije ni relevantno. Izjavio je da je i Ibro Selimović mogao da vidi ubistvo Selima Selimovića, a ne i ubistvo Muje Selimovića.

216. Svjedok Ekrem Selimović¹⁰⁴ je opisao da je u rano jutro 19.07.1993. godine, čuo kako neko hoda, pa je ustao i izašao na potkrovlje kuće odakle je vidio ulazna vrata susjedne kuće. Svjedok je čuo da su mu izveli oca, Muju Selimovića, te majku, Zlatu Selimović. Kinder vod je ušao u selo, te je svjedok prepoznao Nikolu Marića zv. Nidžo, koji je bio pripadnik tog voda. Samo je njega mogao da vidi obzirom da je stajao na vratima kuće njegovog oca. Tada je vidio da Selima Selimovića i Muju Selimovića, pripadnici HVO-a udaraju kundacima, među kojim je bio i optuženi. Osim optuženog, svjedok sa lokacije na kojoj se nalazio, nije mogao da vidi tačno koji još od pripadnika HVO-a su udarali njegovog oca Muju Selimovića. Te prilike je čuo kada njegova majka govori da se njen suprug, Mujo Selimović, treba vratiti kući kako bi obukao čarape, na šta je optuženi rekao: „...*Neće mu trebati.*“

217. Svjedok Ekrem Selimović je prilikom davanja iskaza na glavnom pretresu prepoznao optuženog, uz konstataciju da istog poznaje od ranije, tačnije sa Luga, Jeličići, kao i njegovog oca Ivana, koji nije imao ruku, koji je radio kuću njegovog brata, te da je ponekad i optuženi dolazio sa ocem. Svjedok se nije mogao da opredijeli koju ruku nije imao otac optuženog, a što za Vijeće nije ni relevantno, obzirom da je svjedok dao dosta detalja koji se tiču identiteta optuženog, kao i njegove porodice, iz čega je Vijeće izvelo zaključak da je svjedok siguran da je kritične prilike optuženi bio na mjestu gdje je počinjena predmetna inkriminacija. Opisao je i da su pripadnici HVO-a u toku rata skupljali u kafiću „Trinaeska“, da je optuženi nosio crnu vojnu uniformu, a koju je nosio i kritičnog dana, a koje prilike je nosio i malokalibarsku i automatsku pušku i pištolj. Svjedok se opredijelio da je jasno mogao da vidi, da je optuženi pušku držao „na

¹⁰⁴ Svjedok optužbe Ekrem Selimović svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 19.09.2014. godine

gotovs“ dok mu je pištolj bio vezan za nogu. Svjedok događanja posmatra sa poktrovlja, okrenut lijevom bočnom stranom. Kada je optuženi prilazio kući, svjedok ga je vidio sa leđa, dok ga je kasnije uspio da vidi sa svih strana. I ovaj svjedok je na pretresu napravio skicu¹⁰⁵ lica mjesta, kako bi vjerodostojnije opisao poziciju u kojem se nalazio on u odnosu na ostale učesnike predmetne inkriminacije.

218. Kada je u pitanju ubistvo oštećenog Muje Selimovića, svjedokovog oca, svjedok je izjavio da kada mu je otac odveden, kroz nekoliko minuta se čuo pucanj ili iz pištolja ili iz malokalibarske puške, pa nakon toga opet jedan pucanj, obzirom da se svjedok bavio lovom, pa je mogao da razaznaje pucnjeve. Vijeće primjećuje da je iskaz ovog svjedoka u saglasan sa iskazom svjedoka „S-1“ koji je opisao ubistvo oštećenog Muje Selimovića, te Vijeće cijeni da iako svjedok Ekrem Selimović nije direktni očevidac ubistva oštećenog Muje Selimovića, nego je očevidac njegovog odođenja, isti na osnovu pucnja koji je čuo nakon nekoliko minuta, logično cijenio da ga je optuženi lišio života, a na način kako je to opisao svjedok „S-1“.

219. Svjedok Ekrem Selimović je izjavio da je nakon otprilike sat vremena do njega došao svjedok „S-1“ koji mu je rekao da je optuženi Nikola Marić ubio Muju Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića. Svjedok je izjavio da mu je i majka, Zlata Selimović, potvrdila da je optuženi Nikola Marić bio na vratima njihove kuće, da je udarao svjedokovog brata, Selima Selimovića, te da ga je ubio kod izvora. Svjedok je pronašao tijelo svog oca, Muje Selimovića, kod korita, kod česme, brata u avliji kod kuće, a Omera Selimovića kod štale. Opisao je i da je kod Selima Selimovića, na glavi bilo tragova gašenja cigarete, kao i da mu je metak ispaljen u čelo, ispod Muje Selimovića je bila velika lokva krvi, u novčaniku je ostala samo svjedokova fotografija, dok je ostatak novčanika bio prazan.

220. I svjedok Ibro Selimović¹⁰⁶ je svjedočio da se dana 19.07.1993. godine, u jutarnjim satima, tačnije oko 4 ili 5 sati, nalazio u šumi ispod kuće amidžića Omera Selimovića. Vidio je da je kada je optuženi Nikola Marić „upao“ u selo sa grupom od desetak bojovnika koje je on predvodio. Vidio je da je Mujo Selimović, od amidžića sin,

¹⁰⁵ T-117a- Skica mjesta zločina svjedok Selimović Ekrem od 18.09.2014. godine

¹⁰⁶ Svjedok optužbe Ibro Selimović svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 04.09.2016. godine

koji je bio dijete, strčao do njih u šumu i da je čuo pucanj pištolja iz pravca kuće njegovog oca. Svjedok je tada izašao na livadu, uzeo dvogled, ali su ga tu zatekli Miro Jakovljević, Milan Ivandić i još jedan sa „brazbotinom“, ali mu svjedok nije znao ime.

221. Ti vojnici su ga pitali za Muju zv. „Zenga“, ali im svjedok nije odao informaciju gdje se „Zenga“ nalazi, te je uočio da ispod puta „Zengin“ otac Omer Selimović, leži pored štale, na leđima sa rukom ispod nogu, na šta je jedno od lica reklo: „Šta ga je bolilo, bolio ga je stomak“, nakon čega je svjedok uočio da je bio sav krvav, da je bio ubijen.

222. Svjedok je detaljno opisao put, svaki korak, ističući da je došao do kuće amidžića, Omera Selimovića, koja je bila udaljena cca 10 m, te da su na leđima brata Selima bili rančevi, te da je optuženi Nikola Marić krećući se od puta prema Selimu Selimoviću, prišao mu na udaljenost od oko 10 m, skinuo malokalibarsku pušku, te ga pogodio direktno u čelo.

223. Opisuje da je optuženi tada bio naoružan sa automatskom puškom, nosio je crnu uniformu i maramu, te je bio namazan po licu. Svjedok je izjavio da je jedini razlog zbog kojeg je optuženi ubio njegovog brata, Selima Selimovića¹⁰⁷, jer je bio Musliman. Te prilike mu je optuženi rekao da mu je djed bio „ustaša“, da mu je uzeo 100 maraka, te da je Muju Selimovića u toku II svjetskog rata ranio djed od optuženog, ali da ga je optuženi „dokrajčio“, potvrđujući da je optuženi lično lišio života Muju Selimovića.

224. Nakon ovih dešavanja, svjedok je skinuo rančeve sa Selima Selimovića, oprao krv te je sa optuženim i drugim licima koji su kritične prilike došla sa optuženim, odveden prema Munikozama.

225. Na upit postupajuće tužiteljice svjedok je izjavio da se čudi da je on preživio navodeći: „samo mi je Bog pomogao... ja govorim ovu istinu, sve sam ovo vidio. I vidiš li ti...dođe vrijeme nakon dužeg vremena...da mu sad govorim u lice, a rjega je stid pogledati meni u oči. Vidi jednu stvar. Ali ja tebe gledam i vidiš kako ti sad govorim jarane mcj. Ovo sve istinu, sve istina. Mcj Mariću.“

¹⁰⁷ Dio dokaza T-113- Izvod iz matične knjige umrlih za Selimović Selim, Općine Prozor-Rama, broj: 03/11-15-13/08 od 05.02.2008. godine

226. Svjedok je poznavao i porodicu optuženog, tačnije da je imao braću Celu, Roberta, te da je u Munikozama ubio pet Muslimana zbog smrti svog brata Raoberta. Također je svjedok izjavio „*To je bilo taj dan 19.07. kad su me doveli u Vatrogasni dom i 'đe su me najerali da sjednem i onda je on (misleći na optuženog) potvrdio svom zapovjedniku Franjicu kako mi je ubio oca i kako mu je uz'o sto maraka i rekao da Mujo časti..*“

227. Postupajuća tužiteljica je na glavnom pretresu održanom dana 16.10.2014. godine pročitala iskaz svjedokinje Zlate Selimović¹⁰⁸. U svom iskazu svjedokinja je navela da se sjeća da su dana 19.07.1993. godine, u njihovu kuću „upali“ trojica pripadnika HVO-a, dok ih je ostalih desetorica opkolilo ostale kuće. Te prilike ti pripadnici HVO-a su počeli da viču: „izlazite, izlazite..“ uperivši pušku u njih. Prepoznala je optuženog Nikolu Marića i izvjesnog Tokića. Svjedokinja je navela da je uz prethodno odobrenje Nikole Marića, suprugu Muji Selimoviću dodala kaput, na šta je optuženi tražio da provjeri da li ima bomba, ali je u džepu našao 100 DM i lične dokumente. Nakon toga, optuženi je naredio oštećenom Muji Selimoviću, da ide, ali on nije mogao, obzirom da se teško kretao, te nakon što je prešao samo desetak metara, optuženi je stao ispred oštećenog i lišio ga života iz puške. Oštećeni Mujo je pao, prevrnuo se, te ležao u lokvi krvi. Svjedokinja je izjavila da nije mogla da vidi u šta je oštećeni pogođen, obzirom da nije smjela da gleda, nego ga je samo prekrila bijelim čaršafom. Tada joj je optuženi rekao da se može vratiti u kuću, on je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a otišao prema kući Omera Selimovića, čije ubistvo je svjedokinja posmatrala sa udaljenosti od oko 50 m, te je vidjela trenutak kada optuženi lišava života i oštećenog Omera Selimovića kojeg je prethodno ispitivao o njegovom sinu „Zengi“, čije skrovište oštećeni nije htio da otkrije optuženom.

228. Na okolnost predmetnih ubistava je svjedočio i Meho Selimović¹⁰⁹, koji je također bi u rodbinskim vezama sa oštećenim, međutim, ovaj svjedok nije očevidac događaja, nego je imao posredna saznanja. Izjavio je da se u vrijeme ubistava, 19.07.1993. godine u jutarnjim satima, krio u šumi, da je Zlata Selimović, supruga Muje Selimović

¹⁰⁸ T-1- Zapisnik o saslušanju svjedoka Zlate Selimović, Mostar od 16.05.1996. godine, Izvod iz MKU, broj: 10-13-3-4398/02 od 28.juni 2002. godine, Konjic

¹⁰⁹ Svjedok optužbe Meho Selimović je svjedočio na glavnom pretresu dana 18.09.2014. godine

„dotjerala“ krave, te da mu je svjedok „S-1“ rekao da su svi ubijeni. Također je izjavio da je Ibro Selimović bio sa njim u šumi, ali je on izašao iz šume kako bi vidjeo šta se događa i tu je lišen slobode.

229. Posredna saznanja o ubistvima je imao i Senad Selimović¹¹⁰, koji se također, kobnog dana krio u šumi, a sa kojim se, između ostalih, nalazio i Ibro Selimović. Spavali su između sela Prajin i Lice, te su dana 19.07.1993. godine, u ranim jutarnjim satima čuli puškarenje. Svjedok je sa Ibrom Selimovićem otišao do ruba šume, te se vratio da se umije, ali po povratku ne zatiče Ibru, za kojeg je tek naknadno saznao da je zarobljen.

230. Kroz nekih sat vremena, prema kazivanju ovog svjedoka, je došla Zlata Selimović, koja im je ispričala šta se desilo sa Ibrom Selimovićem, kao i sa oštećenim Mujom i Selimom Selimovićem, a što im je naknadno potvrdio i svjedok „S-1“. Svjedok je dalje izjavio da su na putu prema prema mjestu Lica kada se ide sa Prajina, vidjeli kako leži mrtav Mujo Selimović. U Licu, pored Omerove kuće je ležao Selim, a Omer se nalazio iza štale. Kod Selima je lice bilo krvavo i na licu je imao tragove gašenja cigarete. Ostale detalje obzirom da je bio mrak nije mogao dobro da vidi. Svjedok je potvrdio da ih je on sahranio lično zajedno sa Ekremom, Mehom, Ragibom, Ramizom, svjedokom „S-1“, te da su im te prilike pomogli još neki momci koji su se kritične prilike krili sa njima.

231. Odgovarajući na unakrsna pitanja, svjedok Senad Selimović se opredijelio da mu je Ekrem Selimović rekao da je kritične prilike vidio Nikolu Marića, te da je čuo kako mu se drugi pripadnici HVO-a obraćaju sa rečenicom: „*Kobra nema niko dole*“, tačnije kada su htjeli da saopšte neku informaciju optuženom.

232. Konačno i vještak Vedo Tuće je utvrdio u svom nalazu i mišljenju da je smrt oštećenog Selima Selimovića nastupila prostreljivanjem glave, Muje Selimovića djelovanjem vatrenog oružja sa prostrelnim oštećenjima lobanje u lijevom dijelu zatioka glave i izlaza u predjelu čela, dok vještak nije mogao da utvrdi uzrok smrti oštećenog Omera Selimovića uz konstataciju da je smrt mogla nastupiti bez oštećenja koštanih

¹¹⁰ Svjedok optužbe Senad Selimović je svjedočio na glavnom pretresu dana 18.09.2014. godine

struktura u slučaju da je uzrok smrti djelovanje projektila ili tupe tupe mehaničke sile, te da je smrt mogla nastupiti uslijed iskrvavljenja.

233. Svjedok Amor Mašović¹¹¹ je potvrdio da su Mujo Selimović, Selim Selimović i Omer Selimović ekshumirani u Prainu 1998. godine, te da se zvanično vode kao žrtva posljedica ratnih zbivanja, obzirom da je konstatovano da je uzrok smrti oštećenih - ubistvo¹¹².

234. Imajući u vidu naprijed elaborirane iskaze, Vijeće se van svake razumne uvjerilo da je dana 19.07.1993. godine, dolaskom u selo Prajin, optuženi postupajući sa direktnim umišljajem, lišio života oštećene Muju Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića, na način kako je opisano u izreci, te je apsolutno poklonilo vjeru iskazima svjedoka, cijeneći da su isti dati objektivno, da su u odlučujućem dijelu međusobno saglasni, te potkrijepljeni iskazima ostalih navedenih svjedoka koji nisu neposredni očevici događa, što kod Vijeće nameće logičan zaključak da se događaj odvio kako je to prije svega opisao svjedok „S-1“, koji je očevidac sva tri ubistva. Stoga, je Vijeće je zaključilo da je optuženi u ovoj tački ostvario obilježja bića krivičnog djelao progon ubistvima ovih oštećenih civila, postupajući sa direktnim umišljajem, te da je jedini razlog njihovog lišenja života diskriminatoraska namjera na nacionalnoj osnovi. Stoga, Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za ovu tačku optužnice.

(iv) **Ubistvo Muniba Grcića - tačka 23. Izreke presude**

235. Tužilaštvo BiH optuženom u ovoj tački stavlja na teret da je dana 03.08.1993. godine ili približno tog datuma, u kasnim popodnevnim satima, lišio života Muniba Grcića kojeg je prethodno zarobio i doveo u prostorije SŠC Prozor gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, pa kada ga je poveo uz stepenice hodnika, iz vatrenog oružja ispalio nekoliko hitaca u leđa oštećenog Muniba Grcića od kojih povreda je oštećeni istu noć izdahnuo.

¹¹¹ Svjedok optužbe Amor Mašović svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

¹¹² **T-101**- Spisak evidentiranih žrtava iz općine Prozor broj:926 sačinjen od strane Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima Sarajevo 25.04.1995. godine, **T-102**- Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882

236. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za ovu tačku izvelo na osnovu iskaza svjedoka Esada Beganovića, Hazima Kuloglića, svjedoka „S-9“. Elvedina Grcića, svjedoka „S-18“, svjedoka „S-7“, Remze Čolaka, a djelimično i na osnovu iskaza svjedoka odbrane Stipe Petrovića, Mate Zadre, te iskaza optuženog kao svjedoka, koji je dao u svoju korist.

237. Svjedok Hazim Kuloglič¹¹³, očevidac predmetnog ubistva oštećenog Muniba Grcića. On je opisao da je u vrijeme zatočenja u SŠC-u, jedan dan doveden oštećeni Munib Grcić, kojeg je poznao „iz viđenja“ obzirom da je radio u „Hidrogadnji“.

238. Opisao je da se događaj desio u zgradi SŠC, negdje poslijepodne, u augustu mjesecu 1993. godine. Čulo se kočenje automobila i otvaranje ulaznih vrata. Za to vrijeme svjedok se nalazio na drugom spratu u SŠC, jer je zajedno sa drugim zatočenicima izašao iz učionice kako bi vidio šta se dešava, ali tada im je optuženi Nikola počeo da psuje balijsku majku, te im naložio da se vrate u učionice. Ljudi koje je Nikola doveo, među kojim je bio i Munib Grcić, su počeli po njegovoj naredbi da trče uz stepenice. Svjedok je detaljno opisao kako je optuženi izvadio pištolj koji je držao sa lijeve strane, desnom rukom, te iz pištolja držeći ga objeručke, pucao i s leđa pogodio Muniba Grcića, koji se u tom trenutku nalazio na međustepenicama, odnosno kada je zagazio na gornje stepenište. Zvuk je odjeknuo, metak je ušao u donji dio rebara, a izašao naprijed kroz grudni koš, prošao kroz džep, kroz ličnu kartu, te da je vidio kako je pao po gornjem stepeništu. Imao je ispruženu ruku, i malo mu je falilo da rukom dotakne vrh stepenica. Nikola se malo zadržao, okrenuo udesno i izašao, a u hodniku je vidio jednog domobrana, misli da je bio neki „Peša“.

239. Postupajuća tužiteljica je svjedoku prezentirala fotografije¹¹⁴ hola i stepenica u SŠC, kojom prilikom je svjedok pojasnio poziciju oštećenog Muniba Grcića, kao i optuženog Nikole Marića u momentu ubistva oštećenog, a iz čega prizilazi da je optuženi kada se gleda od početka stepenica bio na desnoj strani ograde, a da je Munib Grcić bio iznad njega, da je prešao prvi podest međustepeništa, te je na fotografiji tačno pokazao i obilježio mjesto gdje je oštećeni pao. Svjedok je pojasnio na fotografiji broj 3

¹¹³ Svjedok optužbe Hazim Kuloglič je svjedočio na glavnom pretresu dana 22.05.2014. godine

¹¹⁴ T-100- Fotografija mjesta ubistva Muniba Grcića

koja mu je te prilike prezentirana da lokaciju gdje se nalazio domobran i Peša, do stakla su stajali školski stol i stolica uz zid.

240. Na upit tužiteljice da li postoji mogućnost da je „Peša“ mogao da ubije oštećenog Muniba Grcića, svjedok se jasno opredijelio da nije moguće, obzirom na pozicije koje su imali on i oštećeni, nedvojbeno se opredijeljujući da je optuženi Nikola Marić jedina osoba koja je mogla da puca i liši života oštećenog.

241. Svjedok Hazim Kulogić je dalje kazivao da su svi u strahu za vlastiti život, ušli u učionice, a da je oštećeni Munib ostao da leži i da je jaukao. Kad je optuženi izašao iz SŠC-a, zalupila su se vrata, neki zatočenci su izašli iz učionica, izvukli oštećenog iznad stepenica na podest, stavili ga na čebe, te su te prilike uočili prostrelnu ranu na leđima, tražio je zraka, neko je predlagao da mu ranu začepi najlon vrećicom, nakon toga opisuje: *Ljudi su tražili od domobrana da nazove doktora da dođe u pomoć, da li je zvao nje, to ne znam. To nisam čuo, ni vidio, ali čuo sam đe ljudi govore zovite doktora...mi smo ga snjeli do, dole do ulaza, prije znači, tu je bio stolica, sto, stolica i mi smo ga do zida stavili, iz škole izlazeći znači na desnu stranu zida. Tu smo ga spustili, bilo nas je 7, 8 i mi smo se vratili u sobe, da ne bi opet neko doš'o i šta ja znam, i ovaj, prošlo je vremena, naveče po., nisam mog'o spavati pravo da vam kažem, tu se ne mere spavati, nisam mog'o zaspati, izlazio sam u wc malu nuždu da izvršim poslje 12 sati...tu istu noć, to je bilo znači već 03. avgust, haj'mo reći, znači poslje pola noći, čovjek je ležao dole onako mrtav...“*

242. Nakon nekog vremena, kada je počelo da sviće, čuo se zvuk automobila, ali svjedoku nije bilo poznato gdje su odnijeli tijelo oštećenog Grcića. Dodaje da je i svjedok „S-9“ također stajao sa desne strane stepenica i da je također vidio je predmetni događaj.

243. Kada je u pitanju fizički izgled optuženog, svjedok Kulogić je izjavio da je optuženi nosio crnu uniformu, šešir, maramu crnu, te da je to bila njegova uobičajena uniforma.

244. Odgovarajući na unakrsna pitanja odbrane, svjedok je sa još više detalja opisao trenutak ubistva oštećenog Muniba Grcića: *„...Vidim Munibu košu,ju kcja ide, kao da zrak puhne na njojzi.. Pazite, ja dođem Nikoli... sa ljeve strane stepeništa.. i košu,ju mu vidite da zrak puše iz njegove, iz njegovih prsa onda, šta imate više...“*

245. Svjedok se opredijelio da je u toku istrage izjavio da je optuženi imao pištolj marke "Zastava", obzirom da mu je saznao da kada je matak izvađen iz pištolja da se radi o toj marki.

246. Odbrana je insistirala da svjedok pojasni da li poznaje Antu Bradića, na šta je svjedok potvrdno odgovorio, referišući se da je on iz Banja Luke, te da je bio zapovjednik Kinder voda. Svjedok je izjavio da mu je jedne prilike Anto Bradić spasio život, kada je izvjesni Tomo htio da njega i izvjesnog Đogića ubije, što je Bradić spriječio govoreći Tomi da to nije naredba.

247. Da se događaj odvio kako je to opisao svjedok Hazim Kuloglič, potvrdio je i svjedok „S-9“¹¹⁵, koji je također bio zatočen u SŠC. Svjedok je izjavio da je doveden u logor 02.08.1993. godine, a da je sljedeću noć, 03.08.1993. godine Nikola Marić ubio Muniba Grcića, na polovici stepenica.

248. Svjedok je pojasnio da je u sumrak stajao na stepenicama, te vidio kako Nikola Marić dovodi Muniba Grcića u prostorije logora SŠC. Stepence su se nalazile pravo spram ulaza, pa je svjedok mogao sve jasno da vidi. Dok se Munib kretao sa rukama na potiljku i kada je došao do podesta, optuženi mu je pucao u leđa, uz tvrdnju: „100% sam siguran da je Nikola pucao u njega“. Svjedok je tada pobjegao, nije više izlazio iz učinioce, te je tek ujutro saznao šta se desilo sa tijelom oštećenog Grcića.

249. Svjedok je, jednako kao i svjedok Hazim Kuloglič, na fotografijama pokazao pozicije optuženog i oštećenog. Svjedok nije mogao tačno da tada prepozna optuženog, jer je on (svjedok) bio iznad njega, ali opisuje da je nosio šešir na glavi, svjetlo je bilo iza njega, ali nije bilo upaljeno. Svjedok se izjasnio da je prepoznao glas optuženog, da bi nakon samo nekoliko sekundi bio siguran da se radi o optuženom jer je optuženi počeo da galami i psuje „balijsku majku“. Svjedok je prilikom davanja svog svjedočkog iskaza, prepoznao optuženog Marića u sudnici, uz konstataciju da ga je poznavao od prije rata, da je optuženi bio obični radnik, a da mu je nadimak bio „Nidžo“ i „Kobra“. Svjedok je pojasnio i da je viđao optuženog u krugu SŠC, precizirajući da ga je jedne prilike vidio kroz prozor kada je nosio sijač smrti, i tada je nosio prsluk i crni šešir. Obzirom da ga je poznavao dobro prije rata, svjedok je izjavio da mu je bila jako

dobro poznata boja glasa optuženog, te da mu je prepoznao glas čim je progovorio, a i lik mu je vidio samo nekoliko sekundi nakon što je progovorio.

250. I svjedok Esad Beganović¹¹⁶ je izjavio da je bio zatvoren u SŠC, detaljno opisujući unutrašnji izgled tog objekta

251. Jedne prilike, svjedok je sa hodnika gornjeg sprata SŠC vidio kako ulaze dvojica muškaraca, Munib Grcić i Muharem Bećirović, sa rukama na potiljku, a iza njih ide Nikola Marić. Optuženi se zadržao kod policajaca koji su obezbjeđivali SŠC, dok su se Grcić i Bećirović penjali uz stepenice na podest. Tada im je optuženi Nikola Marić opsovao „balijsku majku“, rekavši im „mrš na spavanje“, te je izvadio pištolj. Obzirom da su svjetla bila upaljena, a nalazio se na stepeništu pored hodnika gdje su se nalazile učiniocce, pa je mogao i da vidi cijelo stepenište i hol. Svjedok je bio na prvom spratu. Oštećeni i Muharem Bećirović su krenuli prema podestu kada im je opsovao optuženi.

252. Kako je to opisao i svjedok Hazim Kuloglić, i ovaj svjedok je potvrdio da je optuženi povukao desnom rukom pištolj. Svjedok se nalazio sa desne strane, te je utrčao u „svoju učiniocu“, čuo pucanj, a nakon toga i jauk „*aj majko mcja*“, prepoznavši glas oštećenog Muniba Grcića.

253. Tužilaštvo je na ovu okolnost saslušalo i svjedoka „S-18“¹¹⁷, koji je potvrdio da je optuženi kritične prilike doveo Muniba Grcića u SŠC, gdje je i ovaj svjedok bio zatočen. Svjedok se nalazio na drugom spratu, kada je optuženi doveo oštećenog, kojeg je svjedok dobro poznavao. Optuženi je išao pravo sa ulaza, a oštećeni Munib se počeo penjati uz stepenice. Svjedok je očevidac momenta kada je optuženi pucao u oštećenog Muniba Grcića i to jednim hicem iz pištolja. Optuženi je stajao na prvom spratu, svjedok je uspio da jasno vidi kako Munib korača stepenicama prema svjedoku. Svjedok je sva ova dešavanja posmatrao sa udaljenosti od 6 do 7 m. Vidio je trenutak kada je oštećeni Munib pao na stomak, odnosno prsa, te se svjedok odmah sklonio u učiniocu.

¹¹⁵ Svjedok optužbe „S-9“ je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 22.05.2014. godine

¹¹⁶ Svjedok optužbe Esad Beganović je svjedočio na glavnom pretresu dana 08.05.2014. godine

¹¹⁷ Svjedok optužbe „S-18“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 12.06.2014. godine

254. Tada su s njim bili svjedoci „S-9“, Esad Beganović i Hazim Kuloglič, koji svjedoci su detaljno opisali ovaj događaj, te je Vijeće analizom iskaza ovih svjedoka, izvelo zaključak da su isti dali objektivno, da se podudaraju u odlučujućem dijelu, te da manje razlike u iskazima nisu mogle da dovedu do zaključka da se događaj nije desio na način kako je to opisano u izreci ove presude.

255. Da se događaj odvio kako su to opisali ovi svjedoci, potvrdio je i svjedok „S-7“¹¹⁸, koji je također bio zatočen u SŠC, a gdje se i nalazio u vrijeme počinjenja predmetne inkriminacije. Svjedok je izjavio da je na momenat pogledao, te je vidio kako jedna osoba drži uperen pištolj u drugu osobu, za koju je naknadno saznao da je Munib Grcić.

256. Tužiteljica je na glavnom pretresu održanom dana 16.10.2014. godine, pročitala iskaz svjedoka Remze Čolaka¹¹⁹ koji je potvrdio da je dana 03.08.1993. godine, optuženi doveo Muniba Grcića u prostorije SŠC, te da ga je te prilike lišio života.

257. Kada su u pitanju manje nedosljednosti u iskazima saslušanih svjedoka, koje se tiču činjenice da li je bilo upaljeno svjetlo ili nije, Vijeće cijeni da je potpuno razumljivo u izvjesnoj mjeri očekivati određene protivrječnosti i nedosljednosti prilikom davanja iskaza ovih svjedoka, posebno cijeneći traumatičan događaj koji se dogodio, okolnosti u kojim su se nalazili svjedoci, da su bili zatočeni, da su svi izjavili da su bili u velikom strahu, bojeći se za vlastiti život, kao i činjenicu da se ovaj događaj odigrao mnogo godina prije nego što su svjedoci dali u istrazi, a nakon toga i na glavnom pretresu.

258. Konačno svjedok Elvedin Grcić¹²⁰, sin oštećenog Muniba Grcića, je izjavio da je bio u zatočeništvu u Vatorgasnom domu odakle je zajedno sa drugim zatočenicima vođen na prinudne radove. Jedne prilike ih je vodio optuženi Nikola Marić, kada ih je odveo da očiste kafanu u vlasništvu Emina Plečića, te ga je optuženi pitao ko mu je otac, a on mu je odgovorio, Munib Grcić, na šta mu je optuženi rekao da mu je otac ranjen i odveden u Split. Svjedok je naknadno saznao da mu je otac ubijen. Svjedok nije nikada saznao gdje su posmrtni ostaci njegovog oca, koji ni do sada nisu pronađeni.

¹¹⁸ Svjedok optužbe „S-7“ je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 10.07.2014. godine

¹¹⁹ **T-5-** Zapisnik o saslušanju svjedoka Remzo Čolak, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 09.06.2009. godine, Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3431/2013 od 05.11.2013., Prozor

¹²⁰ Svjedok optužbe Elvedin Grcić je svjedočio na glavnom pretresu dana 02.06.2014. godine

259. Na ovu okolnost saslušan je svjedoka odbrane Stipe Petrovića¹²¹, koji je u sedmom mjesecu 1993. godine bio raspoređen kao čuvar SŠC-a, kao pripadnik Domobrana. Svjedok je izjavio da je poznavao oštećenog Muniba Grcića obzirom da je stanovao u blizini njegove majke. Izjavio je da je oštećeni ubijen kasno u noć dana 02.08.1993. godine, kada su ga doveli zajedno još dvojicom Bošnjaka. Svjedok je otvorio vrata da uđu, a s njim se sve vrijeme nalazio i čuvar Mato Zadro, sin Andrije koji je sve također vidio. Dovedeni Bošnjaci su bili obučeni u maslinaste uniforme, te su krenuli uz stepenice, te da je te prilike jedan od tih vojnika, koji nije prešao prag SŠC, pucao i pogodio u Muniba Grcića dok se penjao uz stepenište.

260. Nakon toga, vojnici odlaze, a zatočeni Bošnjaci uzimaju tijelo oštećenog Muniba Grcića. Nakon otprilike pola sata došao je automobil sa trojicom vojnika, koji ga stavljaju u gepek. svjedok je naveo da je o svim dešavanjima, dan kasnije, obavijestio drugog Matu Zadru koji je bio upravnik SŠC-a. Svjedok se opredijelio da optuženi za vrijeme njegove smjene nije nikad dolazio u krug SŠC-a.

261. Odgovarajući na unakrsna pitanja tužiteljice, svjedok je pojasnio da je on zajedno sa Matom Zadrom, sinom Andrije, sjedio ispred škole kada su došli vojnici sa trojicom Bošnjaka, da oni kao čuvari nisu imali stol, nego da su zapisivali ko dođe, u svesku koju je držao u ruci. Te prilike nije zapisao ko je došao u SŠC, jer je bio u strahu, a ni naknadno navodeći: „*kad ga je već ubio..šta ću..*“ , iako im je zadatak bio da evidentiraju sve ukaske, ko dovodi i koga dovode.

262. Izjavio je da se Munib Grcić prilikom ulazka u SŠC pozdravio s njim, te da su sva trojica Bošnjaka, rame uz rame, krenuli uz stepenice, jedan im je vojnik rekao da idu brže i ispalio je metak iz pištolja u Muniba s leđa, koji je po mišljenju svjedoka odmah izdahnuo, uz tvrdnju da nije čuo jauk, te se izjasnio da su tijelo oštećenog Muniba Grcića, samo nekoliko minuta poslije smrti, Bošnjaci snijeli dole u hol.

263. Da se Munib Grcić vodi kao nestalo lice od 02.08.1993. godine, Vijeće se uvjerilo i ocjenom iskaza svjedoka Amora Mašovića koji je potvrdio da se isto lice vodi

¹²¹ Svjedok odbrane Stipo Petrović je svjedočio na glavnom pretresu dana 17.09.2015. godine

kao nestalo od navedenog datuma, te da je posljednji put viđen u prostorijama SŠC, a što je potkrijepljeno i materijalnim dokazima¹²².

264. Odbrana je na ovu okolnosti kao svog svjedoka saslušala i Matu (Andrije) Zadra¹²³, koji je, također, bio pripadnik Domobrana i zajedno sa Stipom Petrovićem kako je potvrdio čuvao SŠC. Suprotno iskazu svjedoka Petrovića, ovaj svjedok je izjavio da je svako dolazio u prostorije SŠC-a se morao evidentirati u svesku koju je vodio Petrović. Kritični događaj opisuje na način da suprotno od iskaza svjedoka Petrovića izjavljuje da u kritičnom momentu nije bio kod škole, nego je bio u krugu iste, udaljen oko 20 m, da je poslije saznao od Stipe, koji se nalazio ispred škole da su dovedena tri Muslimana i izdaleka je vidio da je neko ranjen, da krvari, da ga nose u ćebet i da ga odvezi „hitna“. Izjavljuje da je Stipe sve pisao u svesku i da ne zna je li i šta je Stipe tada napisao. Također je izjavio da Nikolu Marića nije poznavao, a i da jeste ne bi ga mogao prepoznati tu noć obzirom da je bio mrak ispred SŠC-a.

265. Prilikom unakrsno ispitivanja, svjedok se na upit tužiteljice da li je moguće da je svjedok Petrović mogao da izjavi da je neko ubijen tu noć, opredijelio: „*To n.je istina. Otišao je živ iz škole.*“

266. Svjedok je izjavio da je saznanja o broju vojnika koja su došla i broju lica koja su doveli, imao od Stipe Petrovića, a da je on stajao sa strane i nije ništa mogao da vidi.

267. Vijeće je analiziralo iskaze ova dva svjedoka odbrane, dovodeći ih u međusobnu vezu, te u vezu sa iskazima svjedoka optužbe izvelo zaključak da iskazima ova dva svjedoka, Stipi Petroviću i Mati Zadro, ne može pokloniti vjeru. Prije svega, iskazi ovih svjedoka su u međusobnoj suprotnosti i to u odlučnom dijelu. Dok svjedok Petrović tvrdi da je kritične prilike sve vrijeme s njim bio svjedok Zadro, da je sjedio s njim ispred SŠC-a, to svjedok Zadro negira uz konstataciju da je stajao udaljen od tog mjesta sa druge strane i da nije mogao da vidi ko je došao. Suprotan im je iskaz i u dijelu koji se tiče evidentiranja lica koja su dolazila u SŠC, i to suprotno iskazu svjedoka Petrovića, svjedok Zadro je izjavio da svako ko je došao morao je biti evidentiran. Razlika je i u

¹²² T-102- Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882, T-103- Spisak nestalih osoba na teritoriji BiH sa posebnim osvrtom na općinu Prozor, izdatu od strane Međunarodnog crvenog križa

¹²³ Svjedok odbrane Mate Zadro je svjedočio na glavnom pretresu dana 25.09.2015. godine

dijelu u kojem opisuju pucanje, svjedok Petrović je izjavio da je vojnik pucao u oštećenog sa vrata, da nije ulazio u zgradu, dok je svjedok Zadro izjavio da se pucanj čuo iz škole. A posebno je kontradiktoran u dijelu u kojem svjedok Petrović tvrdi da je ubijen Munib Grcić, dok svjedok Zadro da nije niko ubijen, nago ranjen. Dakle, Vijeće cijeni da su iskazi ova dva svjedoka u suprotnosti, da nemaju logične podudarnosti, zbog čega se zaključuje da su prilikom davanja iskaza vodili računa da na bilo koji način ne ojačaju optužnicu, negirajući prisustvo optuženog na licu mjesta, iako su svi svjedoci optužbe bili decidni i da je upravo optuženi počinio ubistvo ovog oštećenog, obzirom da su se svi saglasno, bez imalo sumnje, opredijelili da se radilo o optuženom, jer su istog poznavali od prije rata, a pojedini svjedoci su čak i njegov glas mogli da razaznaju.

268. Na ovu okolnost je svjedočio i optuženi¹²⁴ u svoju korist, navodeći da je za Muniba Grcića saznao naknadno i to od Marinka Bilića, svog bivšeg advokata. Optuženi je izjavio da je zajedno sa Zelenikom radio kuću Marinku Biliću, te da mu je te prilike Marinko rekao da je Muniba Grcića u prostorijama SŠC ubio Dragan Jelić, sa kojim su kritične prilike bili Marinko Bilić i Ivo Bilić, te da je predmetno ubistvo mogao jedino da vidi Zijo Jelovac zv. Štela. Vijeće nije poklonilo vjeru iskazu optuženog, cijeneći je iskonstruisanom u cilju ishoda povoljnijeg položaja u ovom postupku, tim prije što sudu nije pružen ni jedan dokaz kojim bi dokazao učešće neke druge osobe u ovom ubistvu, iako mu je Vijeće nakon davanja svjedočkog iskaza u svoju korist ostavilo dodatno vrijeme kako bi mogao da pozove svjedoke koji bi potvrdili njegove navode.

269. Konačno, saglasno standardima uspostavljenim sudskom praksom MKSJ i (MKSR), nije neophodno imati tijelo kao dokaz smrti, budući da se može izvesti zaključak da je žrtva mrtva na osnovu posrednih dokaza, odnosno indicija, pod uslovom da je to jedini razuman zaključak¹²⁵.

270. Pred MKSJ-om, takvi dokazi uključuju: **svjedok očevidac ustanovio je da je žrtva ubijena (što je ispunjeno u konkretnom slučaju)**, svjedok je dao iskaz da je žrtva nestala ili da je mrtva, žrtva imenom navedena u smrtovnici koju je izdao lokalni

¹²⁴ Optuženi Nikola Marić je svjedočio u svoju korist na glavnom pretresu održanom dana 12.02.2016. godine

¹²⁵ *Brđanin*, presuda Pretresnog vijeća, paragrafi 383-385; *Tadić*, presuda Pretresnog vijeća, paragraf 240; Milorad Krnojelac, predmet br. IT-97-25-T, presuda Pretresnog vijeća od 15.03.2002. godine, paragraf 326.

sud¹²⁶, dokaz o incidentima maltretiranja žrtve, **dosljednost maltretiranja i nestanaka drugih pojedinaca**, opću atmosferu bezakonja, mjesto gdje su djela počinjena, dužinu vremena proteklog od nestanka osobe, činjenicu da između te osobe i osoba za koje bi se očekivalo da de im se ona javiti, npr. članova porodice, nije bilo nikakvog kontakta¹²⁷, izvještaji lokalne policije koji navode imena žrtava koje su ubijene ili povrijeđene, ili bolnički dokumenti koji pokazuju prijem pacijenata i njihovu kasniju smrt.

271. Primjenom navedenih standarda, a pritom imajući u vidu da dokazivanje smrti kod krivičnih djela počinjenih u toku rata, odnosno oružanog sukoba nesumnjivo može biti otežano, ovisno o raspoloživim dokazima. Kako posmrtni ostaci oštećenog Muniba Grcića, do danas nisu pronađeni, analizom svih dokaza izvedenih na ovu okolnosti, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, postupajući sa direktnim umišljajem i s diskriminatorском namjerom, počinio progon ubistvom oštećenog Muniba Grcića, na način kako je to opisano u izreci presude.

(v) **Ubistvo Đuzela Bećirovića – tačka 20- izreke presude**

272. Tužilaštvo BiH ovom tačkom optužnice, optuženom Nikoli Mariću stavlja na teret da je dana 18.07.1993. godine ili približno ovog datuma, zajedno sa grupom vojnika HVO, došao u selo Paroš gdje je ispred kuće vlasništvo Rasima Bećirovića zatekao Đuzela Bećirovića koji je bio svezan za željeznu ogradu od strane N/N vojnika HVO i molio da se pusti jer je srčani bolesnik i penzioner, pa kada ga je odvezao i poveo desetak metara ispod njegove kuće, istog oborio na zemlju, držeći iznad njegovog tijela nož u rukama, pa u momentu kada je oštećeni, zbog straha za svoj život, odgurnuo ga sa sebe i počeo bježati, zajedno sa još jednim vojnikom HVO ispalio neutvrđeni broj metaka u njegovo tijelo, usmrtivši ga na licu mjesta, pa kad se uvjerio da je mrtav rekao „neka ga vrane pojedu“

273. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za ovu tačku optužnice izvelo analizom iskaza svjedoka Mirsada Bećirovića, Muje Bećirovića sina Arifa, Hamde Bevaba, Almira Bevaba i Suada Bećirovića.

¹²⁶ *Stakić*, presuda Pretresnog vijeća, paragraf 939

¹²⁷ *Krcjelac*, presuda Pretresnog vijeća, paragraf 327

274. Svjedok Mirsad Bećirović¹²⁸, stanovnik sela Paroš, je izjavio da je u toku jula mjeseca 1993. godine spavao u šumi, te da je jedno jutro, oko 06,00 sati došao u selo, pred kuću svoje nane, te čekao da i ostali pođu u šumi, ali se u tom trenutku iz pravca kuće Ibri Bećirovića pojavio vojnik u šarenom odijelu, namazan po licu, te rekao: „stoj!“. Taj vojnik je držao uperenu pušku u svjedoka, te ga pitao da li ima neko u kući, te kada mu je svjedok rekao da nema, vojnik mu se obratio sa pogrđnim riječima: „...mater ti j...balijsku, ako neko bude gotov si...uperio mi je pušku u leđa i krenuo sa mnom po sobama..“ Kada se taj vojnik uvjerio da nema niko u kući, nastavio je da psuje svjedoku, postavljajući pitanja o Armiji BiH i slično.

275. Nakon ovih dešavanja, svjedok i vojnik su izašli iz kuće, kada im je „izletio“ jedan vojnik i rekao da stanu. Obratio se svjedoku sa upitom gdje se nalaze ostali muškarci zbog kojih su došli, psujući mu „balijsku majku“, na šta je svjedok odgovorio da mu nije poznato.

276. Svjedok je izjavio da su se nakon hapšenja muškaraca u aprilu 1993. godine, ostali muškarci koji nisu uhapšeni krali po šumama. Vojnik je insistirao da mu odgovori, repetirajući pušku u svjedoka, nakon čega je on počeo da plače, te je priznao da se kriju u šumi. Nadalje je svjedok izjavio „Potom ovaj drugi što me doveo znači ispred nanine kuće kaže pusti ga jebeš mu mater balijsku tvrdoglavu, on je samo još djetete, možda i ne zna, a možda i neće da kaže...ima ih gore drugih kcji će reći. I onda on me pust'o, krenuli smo gore da je znači, došao sam na put tačno ispred mcje kuće.“ Vijeće nalazi bitnim ukazati da je svjedok sin Rasima Bećirovića, pa kada se referiše na „moja kuća“, radi se o kući u vlasništvu Rasima Bećirovića.

277. Nadalje, svjedok je navdeo: „prva stvar kcju sam vidio, liscama za mcju metalnu ogradu bio je zavezan Đuzel Bećirović.“ Pojasnio je i da je oštećeni stajao sa svezanim liscama za željeznu kapiju koja je bila visoka oko metar i pol, dok je oštećeni bio visok oko 179 cm i nosio je kapu „francuzicu“.

278. Svjedok je pojasnio da je Đuzel Bećirović bio njegov komšija koji je imao oko 65 godina, penzioner, neoženjen, te je po prirodi bio povučen čovjek. Svjedok je čuo kako oštećeni Đuzel govori da ga puste, da je penziner i srčani bolesnik, te da nije nikom

¹²⁸ Svjedok optužbe Mirsad Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 03.07.2014. godine

ništa našao učinio. Nakon toga, optuženi Nikola Marić mu je prišao i skinuo lisice, te ga je odveo sa još jednim vojnikom koji je kritične prilike bio sa njim. Svjedok tvrdi da je jasno vidio da je u pitanju Nikola Marić, obzirom da ga je i u aprilu mjesecu te godine vidio. Opisuje da je optuženi bio strah i trepet, kao i da je kritične prilike bio u crnom odijelu, crnom mantilu, imao je šal i šešir, te je nosio pušku-ruski dobošar.

279. Oštećenog Đuzela su odveli ispod kuće Mehe Bećirovića, gdje ga je optuženi, kako opisuje: *„povadio.. na leđa, kojnima mu je bio na prsima, pa iza pasa je izvadio nož da ga zakoje, nje puno Đuzel pružao otpor dok nje vidio nož. Kad je vidio nož, Đuzel je iz straha bacio ga sa sebe i krenuo da tježi niz brdo...niz livadu, kcja je bila ispod njega, da bi Nikola uzeo pušku i rafalom pokosio Đuzela....Uspio se...uda,jit nekih 30, 40 metara...“*

280. te opisuje da je optuženi tada pucao u oštećenog Đuzela Bećirovića, isti je pao na stomak, uz povik „jao majko moja“, a onda je i kolega optuženog, također pucao u oštećenog. . Ovaj događaj je posmatrao da udaljenosti od oko 20m, nije bilo nikakve prepreke, te je sve jasno vidio.

281. Dalje je svjedok kazivao da su znali odmah da je oštećeni mrtav, da nije mogao da preživi od tolike količine metaka koji su rafalom optuženi i njegov kolega ispalili u njega. Svjedok nadalje opisuje: *„potom, naravno panika je...nastala...on je počeo da psuje, eto ti sad majku ti baljsku, ostali su se naravno smjiali. Mi smo prepali se bra...svi, što je logično, ubistvo je ubistvo. Ko je vidio ubistvo, ko je im'o prilike da vidi ubistvo.“*

282. Svjedok je izjavio i da je te kritične prilike sa njim bio i njegov brat, Suad Bećirović, kao i Mujo Bećirović. Nakon ovih dešavanja vode ih prema Skrobućanima, te se sutradan ponovo vraćaju u Paroš, gdje je vidio mrtvo tijelo oštećenog Đuzela Bećirovića, koje je bilo prekriveno dekom. Izjavio je i da su oštećenog ukopali, njegov otac i drugi koji su se još uvijek krili u šumi.

283. Navode ovog svjedoka, potvrdio je svjedok Suad Bećirović¹²⁹, koji je u vrijeme predmetne inkriminacije bio maloljetan, sa samo 12 godina. Svjedok je potvrdio navode

¹²⁹ Svjedok optužbe Suad Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 03.07.2014. godine

svjedoka, svog brata Mirsada Bećirovića, da im je Đuzel bio komšija, da je imao oko 65 godina, te da je bio vezan lisicama za ogradu njihove kuće u trenutku kada je on došao.. Tada je oštećenom prišao čovjek u crnoj uniformi, nosio je i crni mantil, brkove je imao i plave oči, uz konstataciju: „*ja te traume i dan danas vidim. I to sanjam. Ja sam imao 12 godina, Vi se vratili 12 godina da Vi prvi put pred svjcjim očima vidite ubistvo, pa se pitajte hoće'l Vam se to vraćati film i dan danas da to vidite...i Bog zna dokle će me to proganjati. Jer ja te oči i taj...facu tog čovjeka dok sam živ vjerujem da neću zaboraviti*“, nakon čega je prepoznao optuženog i u sudnici.

284. Opisuje da je oštećeni molio da ga poštede, govoreći da je star i srčani bolesnik, da nije ništa skrivio, te je povikivao: „majko majko, babo moj..“ I ovaj svjedok je potvrdio da je optuženi odveo oštećenog ispod kuće Đuzelovog brata, izvadio nož da ga „kolje“, da bi ga Đuzel odgurnuo nogama sa sebe i krenuo da bježi. Kada je Đuzel Bećirović pao, onda je i drugi vojnik pucao u njega. Svjedok je to sve vidio jasno, nije bilo nikakve prepreke, što je i kod Vijeće stvorilo uvjerenje da se događaj odvio na način kako je to svjedok opisao, pogotovo cijeneći činjenicu da je u odlučnom dijelu iskaz ovog svjedoka apsolutno saglasan i sa iskazom svjedoka Mirsada Bećirovića.

285. Na ovu okolnost je svjedočio i svjedok Mujo Bećirović¹³⁰, sin Arifa, koji je opisao da se dana 18.07.1993. godine, krio u šumi kod sela Paroš, zajedno sa komšijom Đuzelom Bećirovićem, koji je bio 1929. godište i bolestan. Tog jutra svjedok je zajedno sa oštećenim otišao u selo, te su se razdvojili, kako bi svjedok otišao do svoje kuće, a oštećeni do svoje. Kada se svjedok nalazio kod štale svog brata, zovnuo ga je čovjek koji je nosio šešir i imao namazano lice da dođe gore.

286. Tada je svjedok spazio oštećenog Đuzela vezanog za ogradu kuće Rasima Bećirovića, sa kapom na glavi. Svjedoka su te prilike tjerali da se krsti, što on nije znao kako, dok je oštećeni Đuzel Bećirović, tražio od vojnika da mu daju cigaretu da zapali. Svjedok je dalje kazivao: „...u tom se pomolio Nikola ovaj Marić. Pita kaže šta je starome. Kaže ište cigaru. Sad ću mu ja dati...I onda zaiska od onoga vojnika onaj k,juč da otk,juča one lisice, otk,juč'o je, onaj ga je odrišio, latio ga za vrat i odveo ga 'vako

¹³⁰ Svjedok optužbe Mujo Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.08.2014. godine

pod put pet, šest metara, pred njegovu kuću.. zavika Đuzel, „majko mcja, i poče tježat' gologlav.“

287. Svjedok je dalje izjavio da je Nikola, kojeg su zvali Nidžo, počeo iz puške da puca za njim, da bi onda i drugi vojnik skočio i počeo, također, pucati za njim. Svjedok je izjavio da je ovaj događaj posmatrao sa udaljenosti od oko 10m. Po procjeni svjedoka, oštećeni je mogao pretrčati 50 m, tada mu je već drvo zaklonilo pogled, te nije vidio trenutak kada oštećeni pada.

288. Svjedok je dalje izjavio da je optuženi nakon povratka sa drugim vojnikom rekao: *“E, nek' ga sad vrane jedu“*. Oštećenog su dan kasnije sahranila svjedokova dva brata, obzirom da on nije mogao, jer je odveden u Vatrogasni dom.

289. Svjedok je detaljno opisao poznanstvo sa optuženim, navodeći da je živio u Lugu, da mu je poznavao oca Ivana koji nije imao ruku, majku, te da mu je jedan brat bio Cela koji je poginuo u ratu.

290. Da je kod oštećenog Đuzela Bećirovića nastupila nasilna smrt, potvrdio je i vještak dr. Vedo Tuco, koji je u svom nalazu i mišljenju konstatovao da su evidentirane povrede na oštećenom i to prostrijelno razorenje kostiju lobanje, zastrijelna povreda lijevog ramena zgloba sa zadržanim zrnom u glavici lijeve nadlaktične kosti, strijelni prijelom lijeve lopatice, strijelni prijelom lijeve karlične kosti u visini krsnog zgloba, te strijelni prijelom lijeve zglobne plohe krsne kosti. Vještak je zaključio da su povrede lobanje, nadlaktične kosti i karlice nastale dinamičnim djelovanjem više zrna ispaljenih iz ručnog vatrenog oružja – rafalom i da su nastale za života oštećenog.

291. Svjedok Amor Mašović je potvrdio da je Đuzel Bećirović ekshumiran u slu Paroš 1998. godine, te da se zvanično vodi kao žrtva posljedica ratnih zbivanja, obzirom da je konstatovano da je uzrok smrti oštećenog - ubistvo¹³¹.

292. Dakle, analizom iskaza svih svjedoka na ovu okolnosti, koji su saglasni i podudarni Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, postupajući sa

¹³¹ T-101- Spisak evidentiranih žrtava iz općine Prozor broj:926 sačinjen od strane Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima Sarajevo 25.04.1995. godine, T-102- Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882

direktnim umišljenjem i sa diskriminacionom namjerom, u saizvršilaštvu sa drugim pripadnikom HVO-a počinio progon ubistvom i oštećenog Đuzela Bećirovića.

293. Vijeće zaključuje da je optuženi zajedno sa drugim pripadnikom HVO-a u saizvršilaštvu počinio predmetnu inkriminaciju. Naime, optuženi je odvezao oštećenog sa ograde, te ga odveo, gdje ga je pokušao da liši života. Kada je oštećeni uspio da pobjegne i kada je počeo da trči, optuženi je iz puške počeo da puca prema njemu, a da bi drugi pripadnik HVO-a, nakon toga također pucao u oštećenog, što je za posljedicu imalo smrt oštećenog Đuzela. Dakle, Vijeće cijeni da je optuženi svojim radnjama dao odlučujući doprinos u izvršenju ovog krivičnog djela.

294. Dakle, iskazi svjedoka za svaku od tačaka izreke presude i to: 4., 21., 22.1. i 23. dispozitiva, a u tački 20. dispozitiva, koja je u vezi sa članom 29. KZBiH, su cijenjani u svjetlu ostalih provedenih dokaza, kako optužbe, tako i odbrane, te isti prema ocjeni Vijeća nesumnjivo dokazuju krivicu optuženog.

295. Vijeće nalazi da je u svim inkriminacijama koje se odnose na ovo djelo, optuženi postupao sa direktnim umišljajem, jer je potpuno svojevrijedno i svjestan izvjesnosti nastupanja smrti oštećenih Zulfe Bećirovića, Šabana Munikoze, Muje Selimovića, Selima Selimovića, Omera Selimovića, Muniba Grcića i Đuzela Bećirovića. Dakle, optuženi je kao pripadnik HVO-a, u okviru širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva, znajući za takav napad i kao dio tog napada, poduzeo aktivno učešće u počinjenju krivičnog djela ubistava navedenih oštećenih, te ga je Vijeće kao izvršioca oglasilo krivim za progon ubistvima iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom a) KZ BiH i to za tačke 4., 21., 22.1. i 23. dispozitiva, a u tački 20. dispozitiva, kao saizvršioca, u vezi sa članom 29. KZBiH.

C. PRISILNO PRESELJENJE STANOVNIŠTVA

296. Radnjama opisanim u tačkama 11,4., 11,15., 13.2. i 16. izreke presude, koje su u vezi sa članom 29. KZ BiH, optuženi Nikola Marić je počinio progon prisilnim preseljenjem bošnjačkog stanovništva sa teritorija opštine Prozor.

297. Deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva definisana je tačkom d) stava 2. člana 172. KZ BiH kao „*prisilno iseljenje osoba s teritorije na kojoj su zakonito prisutne*

protjerivanjem ili drugim mjerama prisile, bez osnova dopuštenih po međunarodnom pravu.“

298. Protjerivanje ili prisilno preseljenje stanovništva postojat će „kada je počinitelj protjerao ili je prisilno premjestio bez postojanja osnove predviđene međunarodnim pravom jednu ili više osoba u drugu državu ili na drugu lokaciju, izgonom ili drugim prisilnim mjerama.¹³² Takva osoba ili osobe zakonito su boravile na području s kojeg su na taj način protjerane ili premještene, počinitelj je bio svjestan stvarnih okolnosti na temelju kojih je ostvarena zakonitost te prisutnosti. Ponašanje je počinjeno kao dio šireg i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, a počinitelj je znao za takvu prirodu napada.“¹³³

299. S tim u vezi, Vijeće je imalo u vidu praksu MKSJ, pa je u tom kontekstu uzelo u obzir i stav zauzet od strane pretresnog vijeća u predmetu protiv Tihomira Blaškića u kojem je konstatovano da: „Deportacija ili prisilno preseljenje civila (kao oblik krivičnog djela progona), označavaju premještanjem osoba, istjerivanjem ili drugim prisilnim sredstvima iz područja gdje se legalno nalaze i to iz pobuda koje nisu dozvoljene prema međunarodnom pravu.“¹³⁴

300. Dakle, kao konstitutivni elementi ovog djela određuju se:

- premještanje osoba;
- istjerivanjem ili drugim prisilnim sredstvima;
- sa teritorije na kojoj su zakonito prisutne;
- bez osnova dopuštenog prema međunarodnom pravu;

301. Iz pobrojanih elemenata bića ovog djela, zaključuje se da je dovoljno da osobe budu protjerane sa teritorije na kojoj su zakonski prisutne, bez osnova dopuštenih po međunarodnom pravu, u kojem kontekstu je značajno ukazati na odredbu člana 17. Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Dopunski protokol II) koji propisuje:

¹³² Komentari krivičnih zakona u BiH, Vijeće Evrope, 2005. godina, strana 566.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Tihomir Blaškić*, paragraf 234.

„Ne može biti naređeno premještanje civilnog stanovništva iz razloga u vezi sa sukobom ukoliko to ne zahtijevaju razlozi sigurnosti tog stanovništva ili imperativni vojni razlozi. Ukoliko premještanje mora da se izvrši, preduzet će se sve moguće mjere kako bi civilno stanovništvo moglo biti prihvaćeno pod zadovoljavajućim uslovima smještaja, higijene i zaštite zdravlja, sigurnosti i ishrane.

Civili ne smiju biti prisiljeni da napuste svjcu teritoriju iz razloga kcji su u vezi sa sukobom“.

302. Deportacija i prisilno iseljenje lica preko međunarodno priznatih granica isto kao i prisilno preseljenje i iseljenje unutar državnih granica predstavlja zločin protiv čovječnosti i prema međunarodnom običajnom pravu i generalno, apsolutno je zabranjeno, osim u specificiranim ograničenim okolnostima, ali i tada član 49. stav 2. Četvrte Ženevske konvencije određuje da će „*Stanovništvo kcje je na taj način evakuisano biti vraćeno u svcje domove čim neprjateljstva na tome području prestanu*“, iz čega proizilazi da se evakuisane osobe moraju vratiti u mjesto odakle su evakuisane odmah po prestanku okolnosti zbog kojih su prvobitno evakuisane.

303. *Mens rea* ovog krivičnog djela je namjera da se žrtve uklone i ne vrate na mjesto odakle su uklonjene, a optuženi Nikola Marić je svojim ponašanjem, koje će biti opisano kroz pojedinačne tačke inkriminacije, jasno pokazao namjeru za trajnim iseljavanjem bošnjačkog staovništva sa teritorije opštine Prozor, pod kontrolom HVO-a, što je potvrđivao svojim aktivnim učešćem u tom pravcu, dajući im time do znanja da je njihov ostanak u Prozoru nepoželjan.

304. Na osnovu izvedenih dokaza, koji su detaljno analizirani i opisani u nastavku obrazloženja i utvrđenog činjeničnog stanja, nedvojbeno je utvrđeno da su, pored općih uslova krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti i djela progona, ispunjeni svi elementi *prisilnog presejerja stanovništva*, odnosno da bošnjačko stanovništvo zatečeno ili dovedeno u sela Duge, Klek, Parcani, Lapusnj i dr. na području opštine Prozor, nije imalo pravo, niti slobodu izbora da idu ili da ostanu na tom području, čega je optuženi u potpunosti bio svjestan te je svojim radnjama davao značajan doprinos trajnom iseljavanju Bošnjaka sa prostora opštine Prozor.

(i) **Prisilno preseljenje stanovnika sela Lug – tačka 11.4 izreke presude**

305. Tužilaštvo BiH je optuženom u ovom tački stavilo na teret da je istog dana, 09.augusta 1993.godine, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO, došao u selo Lug sa

namjerom prisilnog preseljenja žena, djece, staraca bošnjačke nacionalnosti pa je tako naredio da uđu u kamion i rekao „selite se odavde“, što su oni morali i uraditi, te su kamionom prebačeni do mjesta Duge, a potom na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.

306. Vijeće prije svega nalazi bitnim istaći da se ova tačka izreke presude nadovezuje na tačku 11.3, a za koju tačku je optuženi oglašen krivim, a koja tačke će biti obrazložena u dijelu presude u kojem se obrazlaže krivica optuženog za zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode iz člana 172. stav 1. tačka e) KZ-a BiH.

307. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za ovu tačku izvelo na osnovu iskaza saslušanih svjedoka optužbe Šemse Bećirović, Hanke Šljivo, Vahide Purgić, Zulke Purgić, te Fatime Osmić, te svjedoka odbrane „B“.

308. Svjedokinja Šemsa Bećirović¹³⁵ je izjavila da je živjela u selu Lug do 09.08.1993. godine kada je prisilno iseljena iz svog sela. Svjedokinja je opisala da su muškarci u njenom selu, već ranije, dana 17.07.1993. godine odvedeni, od strane Nikole Marića, kojeg je svjedokinja prepoznala u sudnici i za kojeg je izjavila da su se dobro poznavali obzirom da im je bio komšija iz Jeličića, te da mu je poznavala i porodicu, opisujući da je te prilike kad su odvedeni muškarci optuženi došao u crnom odijelu sa puškom, te muškarcima saopštio da moraju da idu u stanicu, dok su žene, djeca i starije osobe ostale, opisujući „...*strah je to bilo, skupjali bi se u... dvi, tri kuće po pet, šest porodica. Pošto je mcja kuća pored ceste ja tu nisam smila ni spavati, bi po danu dođi, a po noći bi bila u selu kod, kod ove Fehime..*“

309. Naredni put kada je svjedokinja vidjela optuženog 09.08.1993. godine, nalazila se ispred kuće izvjesnog Salkana, kada je došao sa bratom Celom, te im je naredio da se sprema i da idu na Duge, jer dolaze izbjeglice. Svjedokinja se referisala da se zapravo optuženi poslije lično uselio u kuću Mujice Bećirovića.

310. Te prilike se svjedokinja obratila optuženom sa upitom da li može da ode do svoje kuće kako bi pustila psa i kravu, što joj je optuženi dozvolio, rekavši joj da ostavi ključ od kuće. Kada se vratila do Salkine kuće opisuje „...*S Gorrjeg Luga nas je bilo možda oko dva'estak domaćinstava, možda i više, ali eto dva'estak domaćinstava. To*

¹³⁵ Svjedokinja optužbe Šemsa Bećirović je svjedočila na glavnom pretresu dana 02.04.2015. godine

su bile žene, djeca i starci. Kad sam ja, kad smo mi došli, kad sam ja došla i Fehima i djeca na stanicu tu su bila dva kamiona jer sam ja mogla vicjeti kad sam išla svjcjcj kući. Kad sam došla na stanicu jedan kamion je već otiš'o, ovaj je sačekao. Na, ima autobuska stanica gornja i dolnja. Na dolrjcj stanici, Niđo odvcjio si Purgić Omera, Osmić Dervu.. i Šahinog zeta Ramić, Ramić, ne mogu se sjetiti..." Svjedokinja je pojasnila da su ova tri muškarca bila u selu zato što su bili starije životne dobi, pa nisu odvedeni ranije sa ostalim muškarcima, kao i da su odvedeni Nidžinim zelenim automobilom marke „Lada“, te ih svjedokinja više nije vidjela.

311. Svjedokinja se popela na kamion, zajedno sa ostalim stanovništvom, opisujući: *„...Ja sam otišla na Duge, kad smo dva kamiona i kad sam došla na Duge tek sam vidila ko su vozači bili. Bili su ovi sa Ometala i pošto sam ih poznavala pričala sam tako, pitala sam ovoga jednoga, mislim da se zove Frarjo, rekoh vozi me u Lapsurj, pošto on zna da sam ja iz Lapsurja, kaže on nemcj živa u Lapsurj, tamo nema šta se ne radi.."*. Navela je da su stanovnici ovog sela protjerani u selo Duge, odakle su naknadno, također protjerani.

312. Da se događaj odvio na način kako je to opisala svjedokinja Šemsa Bećirović, potvrdila je i svjedokinja Hanka Šljivo¹³⁶, koja je potvrdila da je optuženi Nikola Marić dolazio u njeno selo Lug dana 17.07.1993. godine, te odveo muškarce, a u selu su ostale žene, djeca i osobe starije dobi.

313. Opisala je i da je optuženi zajedno sa bratom došao u selo Lug dana 09.08.1993. godine. Svjedokinja je sakrila u kukurzima tašnu i dječije fotografije, ali je je to optuženi uočio, te naredio joj je da zajedno s njim ode u kukuruze, kako bi utvrdio šta je zapravo sakrila.

314. Dalje je opisala da je napustila selo, tako što se zajedno sa ostalim ženama i djecom iz sela, popela na kamion, da su se na stanici skupili većinom stariji muškarci, između ostalog Dervo Osmić, Omer Purgić, Ahmet Bećirović, Mujo Bećirović, te Juso Ramić, koji je jedini bio malo mlađi.

¹³⁶ Svjedokinja optužbe Hanka Šljivo je svjedočila na glavnom pretresu dana 23.04.2015. godine

315. Nadalje, na ovu okolnost je svjedočila i svjedokinja Zulka Purgić¹³⁷ koja je izjavila da je u selu Lug živjela do 09.08.1993. godine, da je ranije, 04.07.1993. godine, vojska HVO-a odvela njena tri sina u logor u Prozor, gdje su naknadno odvedeni i drugi muškarci.

316. Njen suprug Omer Purgić je odveden tog dana, 09.08.1993. godine, u logor SŠC, odakle mu se gubi svaki trag. Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za prisilni nestanak, između ostalog i Omera Purgića, a koji će biti elaboriran u dijelu presude kojom se obrazlaže krivica optuženog i za ovo djelo iz tačke 24. izreke presude.

317. Svjedokinja je dalje izjavila, a kako su to izjavile i svjedokinje Šemsa Bećirović i Hanka Šljivo, da je dana 09.08.1993. godine, došao optuženi zajedno sa bratom Vladom Marićem zvani „Cela“, koje je poznavala od ranije, kao i njihovu porodicu, te da su svo stanovništvo iz Gornjeg i Dinjeg Luga istjerali na stanicu, pokupili ih na kamione, prekrivene ceradom te odvezli u Duge.. Svjedokinja se sa suprugom rastala na stanici, ali ga je jedno vrijeme posjećivala u SŠC gdje je bio zatočen.

318. Vijeće cijeni da je optuženi zajedno u sazivršilaštvu sa svojim bratom i drugim pripadnicima HVO-a, počinio predmetnu inkriminaciju, obzirom da su se, kako je i svjedokinja Zulka Purgić opisala, optuženi i njegov brat rasporedili ko će koga istjerivati iz kuće, a opuženog je uočila ispred kuće Fatime Osmić, dok je nju iz njene kuće istjerao Vlado Marić. Cijeneći djelo u osnovi, Vijeće cijeni da isto nije mogao učiniti optuženi sam, bez sudjelovanja drugih lica, obzirom na brojnost ljudi koje su žrtve predmetne inkriminacije i koje su kritične prilike prisilno iseljene iz svojih domova. Vijeće je utvrdilo da je optuženi dao odlučujući doprinos u počinjenju ove inkrimincije.

319. I svjedokinja Vahida Purgić¹³⁸ je izjavila da je dana 09.08.1993. godine, optuženi Nikola Marić došao sa drugim pripadnicima HVO-a u selo Lug, gdje je svo stanovništvo iseljeno iz svojih domova, a kasnije i iz svojih sela. Opisala je da se stanovništvo krilo po šumama, da je ona spavala u kući Zulke Purgić, i da je vidjela optuženog ispred kuće Derve Osmića, gdje ga je vidjela i svjedokinja Zulka Purgić. Izjavila je da su u selu od muškaraca između ostalih bili Juso Ramić, Omer Purgić i Dervo Osmić. Izjavila je i

¹³⁷ Svjedokinja Zulka Purgić je svjedočila na glavnom pretresu dana 07.05.2015. godine

¹³⁸ Svjedokinja Vahida Purgić je svjedočila na glavnom pretresu dana 07.05.2015. godine

da je te prilike, nju lično iselio brat optuženog, da je rekao da moraju seliti jer dolaze izbjeglice, nakon čega je kompletno stanovništvo preseljeno za selo Dugo, odakle su opet, prisilno preseljeni. Optuženog je vidjela na stanici u Lugu, te da je čula kako mu se te prilike obraća Šaha Purgić, da mu govori kako ne želi da ide od svoje kuće, na šta joj je optuženi rekao: „*idete na, u Duge...u džamiju*“.

320. Konačno i svjedokinja Fatima Osmić¹³⁹ je izjavila da je dana 09.08.1993. godine, pozvonio optuženi Nikola Marić na vrata njene kuće i rekao: „...*izađite, hajte na Duge...*“, te im rekao da ostave krave i ključeve u kućama, jer će doći izbjeglice. Svjedokinja je sa suprugom Dervom Osmićem otišla na stanicu, gdje je on zajedno sa Jusom Ramićem i Omerom Purgićem odvojen od žena i djece. Žene i djeca su ušli na kamione, te otišli za Duge.

321. Prilikom unakrsnog ispitivanja, svjedokinja se nije mogla opredijeliti u kakvoj je uniformi bio optuženi, te joj je ukazano da je na zapisnik¹⁴⁰ svjedokinja izjavila da je optuženi bio u šarenoj uniformi. Svjedokinja se nije mogla opredijeliti da li je tačno da je bio u šarenoj ili nekoj drugoj uniformi, te je jednostavno izjavila: „*ne znam*“. Vijeće cijeni da to nije ni bitno, obzirom da je svjedokinja izjavila da je poznavala optuženog otprilike deset godina, da mu je poznavala i porodicu, oca, majku, sestre i braću, te da nijednog trenutka kod ove svjedokinje, niti kod drugih svjedokinja koje su dale iskaz na ovu okolnost nije bilo sumnje da je baš optuženi došao sa bratom i drugim pripadnicima HVO-a u njihovo selo, a kako bi ih prisilno preselili.

322. Svjedokinja odbrane „B“¹⁴¹ je potvrdila da je optuženi dolazio u njeno selo Lug, da je pomagao njoj i njenoj porodici, donosio im sanitarni materijal, te da je jedne prilike donio 560 maraka, što je sakupio od vojske i pun gepek hrane, te joj te prilike rekao: „...kada moja žena ogladni, ogladnit će i tvoje dijete...“. Svjedokinju je jedne prilike spasio optuženi, kada ju je izveo pripadnik HVO-a, te mu je rekao: „...ti nju, ja tebe..“. Dakle, Vijeće cijeni da je i ova svjedokinja, svojim iskazom potvrdila iskaze drugih svjedoka, da je optuženi uživao autoritet među pripadnicima HVO-a, iz čega se zaključuje da je imao i ovlasti da pomaže i odlučuje ko će biti prisilno iseljen, a ko će

¹³⁹ Svjedokinja Fatima Osmić je svjedočila na glavnom pretresu dana 07.05.2015. godine

¹⁴⁰ O-1- Zapisnik o saslušanju svjedoka Fatime Osmić, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: KT-RZ-100/05 od 02.04.2015. godine

uživati privilegije. Vijeće je nesumnjivo utvrdilo da je ova svjedokinja uživala zaštitu od optuženog jer je njen muž bio pripadnik HVO, te u to vrijeme, teško ranjen, boravio u bolnici u Zagrebu.

323. Stoga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, u sazivršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, počinio progon prisilnim preseljenjem stanovnika sela Lug iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom d) KZ-a BiH.

(ii) **Prisilno preseljenje stanovnika sela Duge – tačka 11.5. izreke presude**

324. Tužilaštvo BiH optuženom Nikoli Mariću stavlja na teret da je u drugoj polovini mjeseca augusta 1993.godine najvjerojatnije 28.08.1993. godine, zajedno sa grupom vojnika HVO sudjelovao u prisilnom preseljenju više stotina civila bošnjačke nacionalnosti, žena djece starih i iznemoglih civila na način da je došao u selo Duge gdje su se nalazili civili prethodno protjerani iz Luga, Gorice i drugih okolnih sela općine Prozor, a potom naredio svim civilima da „idu svojim“, te da uđu u prethodno pripremljene kamione, što su ovi morali i uraditi, a potom su prebačeni do mjesta Ustirama i Kućani, odakle su pješice morali otići na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.

325. Kako su to ranije opisale svjedokinje Šemsa Bećirović, Hanka Šljivo, Zulka Purgić, Vahida Purgić i Fatima Osmić, proizilazi da je stanovništvo prisilno preseljeno iz sela Lug, u selo Duge, gdje ostaju do 28.08.1993. godine.

326. Svjedokinja Šemsa Bećirović je izjavila da je ostala nekoliko dana na Dugama, za koje vrijeme je u nekoliko navrata dolazio Nikola Marić, da bi onda ona otišla na Borovnicu, gdje ostaje do 28.08.1993. godine, kada dolazi brat optuženog Nikole Marića, „Cela“, te im govori da se pakuju i da idu, u suprotnom kako opisuje: „*ko ne ode, metak u čelo.*“ Ovo je potvrdila i svjedokinja Hanka Šljivo, opisujući da je također bila u Dugama, nakon čega je otišla u Borovnicu, odakle je protjerana, te otišla u Buturović Polje, općina Konjic. Izjavila je i da svo stanovništvo koje je ranije prisilno iseljeno iz svojih sela u selo Duge, kritične prilike, 28.08.1993. godine, preseljeno od strane optuženog i drugih pripadnika HVO-a.

¹⁴¹ Svjedok odbrane „B“ je svjedočila na glavnom pretresu dana 11.12.2015. godine

327. Svjedokinja Fatima Osmić je opisala da su nakon prisilnog preseljenja iz sela Lug, u Duge, gdje ostaju najvjerojatnije do 28.08.1993. godine, ujutro došli pripadnici HVO-a među kojim je bio i optuženi Nikola Marić, i naredili im, da se sele. Nikola Marić je došao do njene kuće, te rekao: „...*hajde izađi i gotovo*“. Svjedokinja je izjavila da su ušli na kamione i otišli u Kućane, pa nakon toga za Bugojno.

328. Svjedokinja Zulka Purgić je identično kao i predhodne, izjavila da su nakon što su prisilno iseljeneni iz sela Lug, boravili u selu Duge, a gdje su bili i stanovnici sela Gorica. Dana 28.08.1993. godine, svo stanovništvo Duga, kao i ono koje je ranije prisilno dovedeno u Duge, je prisilno iseljeno. Svjedokinja je izjavila da im je kritične prilike jedan nepoznat vojnik došao na vrata kuće, dok su doručkovali, te: „*Kaže pakujte se svi, za pet minuta da ste prid džamijom. I mi smo se, šta ćemo se pakovati, svi izađemo gori*“. Opisala je i da su bili primorani da poslušaju naređenje, jer :“*...ili glavu gubiti ili izaći...*“

329. Među pripadnicima HVO-a, svjedokinja je te prilike vidjela i optuženog Nikolu Marića, koji je bio obučen u crno odijelo, koji je bio sa bratom. Kada su ih „*utovarili*“ na kamion, svjedokinja je izjavila da su otišli za Kućane, odakle su pješke preko brda došli do područja koji je pripado općini Konjic.

330. I svjedokinja Vahida Purgić je potvrdila da su dana 28.08.1993. godine, prognani svi Muslimani iz sela Duge, opisujući da je optuženi: „...*sijerav'o narod da ide, e to, i ništa drugo..*“. Stanovnici su stavljeni na kamione odakle su odvedeni preko sela Kućani, pa preko Grevića na teritoriju opštine Konjic, koja je bila pod kontrolom Armije BiH.

331. Svjedok Adis Čiča¹⁴², koji je tada imao 15 godina, je potvrdio da je stanovništvo iz sela Lug protjerano na Duge, a da se on krio u šumi, gdje mu je majka svakodnevno donosila hranu. Dana 27.08.1993. godine, svjedok je spavao kod majke, kada ga je probudila i saopštila mu da je selo opkoljeno. Ona je te prilike zamolila Vinka Papka da njega (svjedok) pusti sa njima, što je on i dozvolio.

¹⁴² Svjedok optužbe Adis Čiča je svjedočio na glavnom pretresu dana 16.04.2015. godine

332. Svjedok Mujo Perviz¹⁴³, stanovnik sela Lapsunj je izjavio da su dana 28.08.1993. godine došli pripadnici HVO-a, opisujući, „*rek'o Niđo, rek'o Cele, rek'o onaj Bejo..*“, da se skupi svo stanovništvo. Došli su sa dva autobusa i dva teretna automobila u kojim su se već nalazili stanovnici sela Varavare, Kovačevo Polje, Rivci, Lug, Duge, Klek. Kada su svi bili na kamionu, prorezali su ceradu da vide gdje idu, te su shvatili da idu prema Ustirami. Tu je optuženi razdvajao ljude vojno sposobne muškarce, koji su potom zatvoreni, dok su žene i djeca pješke otišli na teritoriju koja je pripadala Armiji BiH.

333. Svjedokinja odbrane „A“¹⁴⁴, svojim iskazom nije obezvrijedila iskaze naprijed navedenih svjedoka optužbe. Naime, ona je potvrdila da su svi stanovnici sela Duge protjerani 28.08.1993. godine, gdje je ona došla iz sela Gračanice, ali da je ona ostala i da nije protjerana. Negira da je vidjela da optuženi protjeruje Muslimane, da joj nije poznato da ga se neko bojao, niti da je učinio bilo šta loše, da ga je viđala i ranije kada je dolazio u njeno selo. Svjedokinja je izjavila da joj je optuženi pomagao, nabavljao i donosio hranu, odvozio je roditeljima, te joj je čak jedne prilike doveo majstora da joj popravio televizor. Međutim, navodi ove svjedokinje nisu doveli do uvjerenja da optuženi nije učestvovao u prisilnom iseljenju sela Duge. Naime, kako se iz samog iskaza svjedokinje vidi, ista je uživala privilegije od strane optuženog, iz njemu, odnosno njima poznatih razloga i motiva. S ozirom na njen status, Vijeće nalazi logičnim da svjedokinja nije iznijela ništa što bi bilo inkriminirajuće za optuženog. Navedeno dodatno kod Vijeće stvara uvjerenje da je optužni u to vrijeme imao mogućnost, ovlasti i slobodu, da odluči koga će poštediti, a koga će prisilno iseliti, što govori i o njegovom autoritetu u to vrijeme.

334. Vijeće je analizom svih dokaza izvelo zaključak da je optuženi postupajući sa direktnim umišljajem, nekoliko dana nakon protjerivanja stanovnika iz sela Lug u Duge, zajedno sa pripadnicima HVO-a, najvjerovatnije dana 28.08.1993. godine, došao, te prisilno iselio Muslimane, stanovnike Duga, kao i stanovnike koji su se tu nalazili prehodno iseljeni iz Luga, Gorice i ostalih okolnih sela. Stanovništvo je prisilno iseljeno na teritoriju koja je bila pod kontrolom Armije BiH, dakle na teritoriju koja je bila pod kontrolom naroda kojom su pripadali oštećeni. Analzirajući radnje optuženog, Vijeće se

¹⁴³ Svjedok optužbe Mujo Perviz je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.08.2014. godine

¹⁴⁴ Svjedok odbrane „A“ je svjedočila na glavnom pretresu dana 11.12.2015. godine

van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi dao odlučujući doprinos da dođe do iseljavanja i stanovnika ovog sela. Stoga, je optuženi oglašen krivim da je kao saizvršilac počinio progon prisilnim iseljenjem stanovništva koje se nalazilo u selu Duge, iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom d) KZ-a BiH.

(iii) **Prisilno preseljenje stanovnika sela Višnjani – tačka 13.2. izreke presude**

335. Tužilaštvo BiH optuženom ovom tačkom optužnice stavlja na teret da je u drugoj polovini augusta mjeseca 1993.godine, najvjerojatnije 28.08.1993.godine zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO sudjelovao prisilnom preseljenju civila Bošnjaka iz mjesta Višnjani i u nezakonitom oduzimanju fizičke slobode malodobnih i starijih, vojno nesposobnih muškaraca bošnjačke nacionalnosti iz mjesta Višnjana i to tako što je naredio da preostalo stanovništvo, među kojima su bili starci, žene i djeca uđu u prethodno pripremljene kamione i idu prema Kućanima odakle su prebačeni na teritorij pod kontrolom Armije BiH, dok su maloljetni muškarci i starci prebačeni i zatvoreni u logor u SŠC Prozor, među kojima su bili mladb. Amir Konjarić, mladb. Ibrahim Lulić, mladb. Džemal Konjarić, mladb. Elvedin Konjarić (ubijen), mladb. Enes Konjarić, Nazif Konjarić, Safet Konjarić, Hašim Osmić, Suljo Konjarić (umro), Ibro Letica (umro).

336. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku optužnice izvelo analizom iskaza svjedoka Muhamrema Konjarića, Sabihe Konjarić, Ibrahima Lulića, Halila Konjarića, Amira Konjarića, zatim Sulje Konjarića, čiji je iskaz¹⁴⁵ pročitao na glavnom pretresu dana 16.10.2014. godine, te svjedoka odbrane „C“.

337. Svjedokinja Sabiha Konjarić¹⁴⁶ je izjavila da je u njenom selu Višnjani, u julu mjesecu došao optuženi za dugim pripadnicima „Kinder voda“, jedinice HVO-a, počeli su paliti kuće. Svjedokinji je ta jedinica bila poznata kao „Nikolina vojska“. Tada su po njegovom naređenju odveli skoro svo vojno sposobne muškarce. Kada je odvodio muškarce, optuženi je, koji se predstavljao kao glavni, rekao ženama da ukoliko budu imali problema da se njemu obrate za pomoć. Kroz nekoliko dana, dolazili su pripadnici

¹⁴⁵ T-3- Zapisnik o saslušanju svjedoka Konjarić Sulje, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 13.08.2009. godine, Izvod iz MKU, broj: 04/1-II-15-4-1439/2013 od 09.09.2013., Mostar

¹⁴⁶ Svjedokinja Sabiha Konjarić je svjedočila na glavnom pretresu dana 14.05.2015. godine

HVO-a koji su maltretirali žene i djecu koji su ostali u selu, te su odveli kćerku svjedokinje. Svjedokinja je otišla do optuženog, da ga pita šta se dešava, na šta joj je on rekao: „...za sedmicu dana bićete proijerani svcjima...“, a što se i desilo, tačno dana 28.08.1993. godine.

338. Optuženi je tog dana došao i zaustavio ispred svodokinjine kuće te rekao da se svi skupe na jedno mjesto, dok dođu i drugi stanovnici iz Gronjih Višnjana. Svo stanovništvo se sakupilo, nije niko ostao, i žene i djeca i stariji ljudi. Čim su se skupili, bilo je maltretiranja, žene su padale u nesvjest, vojnici su tražili novac. Svjedokinja je izjavila i da su tada bila u trećem mjesecu trudnoće, ali ju je bez obzira na to, jedan pripadnik HVO-a udario u stomak.

339. Pred Jusinom kućom su ih razdvojili, žene i djeca su otišli prema Kućanima, dok su mušku djecu i starije ljude odveli u autima. Opisala je i da je optuženi komandovao taj dan, da su se ostali pripadnici HVO-a njega bojali, da je čak jedan vojnik njenu jetrvu maltretirao te kada mu je ona rekla da će ga reći optuženom, isti ju je odmah pustio. Dakle, Vijeće cijeni da je optuženi uživao autoritet među ostalim pripadnicima HVO-a, te da su se isti povinovali njegovima naredbama, iako im nije bio *de iure* nadređeni.

340. Te prilike, su razdvojili djecu koju su odveli a to su malodobni: Amir Konjarić, Džemal Konjarić, Elvedin Konjarić, Ibrahim Lulić i njen sin, Elvedin Konjarić, koji je imao 15 godina. Svjedokinja je vidjela kada je njen sin ušao u auto opisujući: „*Bio je uš'o u auto. Tad bio je tuj Niđo, jedan, ili je on ili je neki drugi zavik'o, ma da mu majku bal.jsku kud se ti kaže per.ješ, pomaži ovima starcima torbe i šta ja znam da se per.ju gore na auto. Ja sam kako me je strah bilo za ovu kćerku star.ju, njcj 17 godina bilo, da mi nju ne ostave, ja sam popela se bila na auto i tad, tad sam ono jednostavno gubila se što mi d.jete skidaju.*“

341. Muška djeca su odvojena i odvežena autima, dok su ostali pješke sišli do Uzdola, gdje su ih natovarili na kamion. Izjavila je da su njenog sina, zajedno sa drugom muškom djecom, kod kuće Luke Soldo, odovjili i odveli u logoru SŠC, odakle su odvođeni na prinudne radove i gdje je nakon mjesec dana njen sin lišen života. Svjedokinja je zajedno sa ženama došla u Kućane.

342. Svjedok Muharem Konjarić¹⁴⁷ je izjavio da su dana 28.08.1993. godine, žene i djeca prisilno iseljeni iz sela Višnjani, kada je: „...došlo je devet...auta na čelu sa Nidžom Marićem, plave boje, ona eto „žaba“ kako se... „folcika“ i još osam auta za njim“. Svjedok je ovo posmatrao iz šume sa udaljenosti od oko 200 m: „...tad sam im'o 35 godina, mor'o sam viditi dobro..“. Mogao je dobro da ga prepozna obzirom da je nosio crni šešir i odjelo, po čemu je bio prepoznatljiv. Optuženi je bio u Donjim Višnjanima, nakon čega je otišao u Gornje Višnjane, kako bi se malo odmorio. Pripadnici HVO-a su odvojili žene od muškaraca. Među odvojenim muškarcima se nalazio i sin svjedoka, malodobni Elvedin Konjarić, kojeg su zajedno sa drugim muškarcima odvojili.

343. Žene i djecu su odveli na Kućane, odakle su prisilno iseljeni na teritoriju pod kontrolom Armijom BiH. Naknadno je saznao da su njegovog, tada petnaestogodišnjeg sina, odvojili kod kuće Luke Soldo, da su ga odvojili tjelohranitelj optuženog Andrija Jakovljević zv. Čandro i Ivan Miličević. Svjedok je naknadno saznao da je njegov sin lišen života od strane Ivana Jakovljevića. Nakon ovog protjerivanja stanovnika, niko nije ostao u Višnjanima.

344. Svjedok Ibrahim Lulić¹⁴⁸ je izjavio da je sa porodicom živio u Višnjanima, te da je u vrijeme predmetne inkriminacije imao 16 godina. Izjavio je da je dana 28.08.1993. godine, njegov dajdža Suljo Konjarić došao ispred svjedokove kuće u Gornjim Višnjanima sa optuženim Nikolom Marićem, čiji mu je identitet te prilike otkrio dajdža.

345. Optuženi je stajao ispred automobila sa kojim su došli, te mu rekao da moraju ići prema Donjim Višnjanima. Tada se spakovala čitava njegova porodica koja je brojala oko 50 članova. Žene, djeca, stariji ljudi i otišli su prema Donjim Višnjanima gdje su došla dva kamiona na koja suse popeli. Kod kuće Luke Solde se zaustavlja kamion i izlaze svjedok, te Hasan Osmić, Nazif Konjarić, Amir Konjarić, Enes Konjarić, Elvedin Konjarić, nakon čega završavaju u logoru SŠC. Optuženi je sve vrijeme bio tu prisutan. Žene i djeca su odvedeni za Kućane odakle su protjerani na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.

¹⁴⁷ Svjedok optužbe Muharem Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 14.05.2015. godine

¹⁴⁸ Svjedok optužbe Ibrahim Lulić je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.05.2015. godine

346. Svjedok Amir Konjarić¹⁴⁹ je izjavio da je u vrijeme predmetne inkriminacije bilo maloljetan, da je živio u selu Višnjani sa porodicom odakle su pripadnici HVO, među kojima su bili Nikola Marić, koji je bio glavni, te Željko Jukić, Goran Papković, Ivan Nikolić, u julu mjesecu 1993. godine odveli svo vojno sposobne muškarce. Nakon toga, 28.08.1993. godine, svjedok je ponovo vidio optuženog Nikolu Marića kada je svo stanovništvo protjerano iz sela Višnjani. Svjedok se krio u šumi, te da kada je došao do majke, ona mu je rekla da je optuženi naredio da se svi moraju skupiti i da će biti prebačeni. Opisuje da su se nakon toga, svi sakupili ispred kuće izvjesnog Juse, odakle su prebačeni do mjesta Usov gdje je naređeno da svi uđu na kamione. Bila su dva kamiona, jedan žuti mercedec i jedan stari FAP Mercedes koji je bio u vlasništvu Luke Soldo. Svi su krenuli, ali su kod kuće Luke Soldo zaustavljeni, te je jedan pripadnik HVO-a Milan Ivanić rekao da siđu sa kamiona, a što su on, te Enes Konjarić, Džemal Konjarić, Elvedin Konjarić, Hašim Osmić i Haso Tabak i učinili. Optuženi je išao iza kamiona u svom automobilu. Izdvojeni su smješteni u crni automobil marke „Toyota“, te su odvedeni u logor SŠC. Žene i djeca su prebačeni preko planina na teritoriju Armije BiH.

347. Svjedok Halil Konjarić¹⁵⁰ je potvrdio da je došao do saznanja da je njegov sin, Džemal Konjarić, u augustu mjesecu 1993. godine, prilikom prisilnog iseljavanja stanovnika Višnjana, odvojen sa ostalim malodobnim i odveden u SŠC. Tada je Džemal Konjarić bio maloljetan, imao je četrnaest godina.

348. Konačno i iz iskaza Sulje Konjarića proizilazi da su dana 28.08.1993. godine došli pripadnici HVO-a predvođeni Nikolom Marićem za kojeg je svjedok izjavio da je bio „glavni“. Svi su se mještani skupili na jedno mjesto, te su im rekli: „*bacajte novčanike*“. Nakon toga, svjedok je vidio da se ispred kuće Juse Konjarića skupilo oko 50 žena i djece iz Donjeg i Gornjeg Višnjana, a koji su svi bili po nacionalnosti Muslimani. Optuženi je izdao naređenje da se svi moraju skupiti ispred te kuće, te da je optuženi organizovao prisilno iseljenje stanovništva, te naredio da uđu na kamion.

349. Nakon toga, sve su stanovnike utvoraili na kamion na lokaciji Usov, odakle je svjedok došao u Kućane u kamionu koji je vozio Luka Soldo. Od vojno sposobnih

¹⁴⁹ Svjedok optužbe Amir Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.05.2015. godine

muškaraca na kamionu su bili Ibro Konjarić, Sulejman Osmin, Nazif Konjarić i Safet Konarić, koji su odmah odvedeni u SŠC nakon odvajanja kod kuće Luke Soldo. Te prilike su na kamionu bili i Ibro Letica, Bećir Letica, Mustafa Letica i dr., koji su nastavili prema Ustrami, pa preko Kućana da bi na kraju završili na teritoriji pod kontrolom Armije BiH.

350. Na ovu okolnost je svjedočio i svjedok odbrane, zaštićeni svjedok „C“¹⁵¹ koji je potvrdio da je 28.08.1993. godine u selu Višnjani prisilno iseljeno stanovništvo, te da su na kamionu bili i Ibro Lulić, Amir Konjarić, Enes Konjarić, Nazif Konjarić. Svjedoka je istakao da ga je kritične prilike spasio optuženi, kojeg je poznao od ranije, iskazujući svoje mišljenje da se optuženi nije pojavio u tom trenutku, nepoznati pripadnik HVO-a bi ga ubio. Svjedok je zajedno sa drugim muškarcima sela Višnjani odveden u SŠC, a nakon toga u logor Dretelj Dakle, i ovaj svjedok je potvrdio da je optuženi bio na licu mjesta, da je imao autoritet kojim je uspio da spirječi lišenje života ovog svjedoka, a što ni na kakav način ne umanjuje njegovu ulogu i prisilnom preseljenju stanovništva sela Višnjani.

351. Analizom iskaza svjedoka datih na ovu okolnosti, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi zajedno u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a počinio progon prisilnim preseljenjem stanovnika sela Višnjani.

(iv) **Prisilno preseljenje stanovnika sela Družinovići – tačka 16. Izreke presude**

352. Tužilaštvo BiH optuženom u ovoj tački stavlja na teret da je dana 13.09.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO sa namjerom prisilnog protjerivanja svih Bošnjaka sa područja Družinovića u kojem selu su bili i protjerani civili Bošnjaci iz sela Orašca, Varvare, Gračanice i Ripci, koji u ranijem periodu nisu bili protjerani, na način što je došao u selo Družinovići gdje je naredio da svi Bošnjaci uđu u kamione, te im rekao: „penjite se balije, ovdje više ne možete živjeti, idete u pakao, ili ćemo vas pobiti ili će te ići kod Alije da umrete od gladi,“ a potom je naredio dvojici vojnika HVO koji su kupili Bošnjake po kućama govoreći „ni

¹⁵⁰ Svjedok optužbe Halil Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.05.2015. godine

¹⁵¹ Svjedok odbrane „C“ je svjedočio na glavno pretresu dana 08.01.2016. godine

živa duša ne smije ostati u selu ni muškarci ni žene ni djeca , pa je na taj način oko 100 civila starijih osoba žena i djece prebačeno kamionima do Kućana, a potom do teritorije pod kontrolom Armije BiH, te je naredio da se vojno sposobni muškarci među kojima su bili Suljo Kmetaš, kojem je držao pušku na zadnjem dijelu glave, Ahmu Kmetaša i Omera Kmetaša nezakonito zatvore u zgradu Vatrogasnog doma u Prozoru koji je služio kao zatvor za Bošnjake.

353. Ovom tačkom optužnice Tužilaštvo je optuženom stavilo na teret prisilno iseljenje stanovnika sela Družinovići, te nezakonito zatvaranje Sulje Kmetaša, Ahme Kmetaša i Omera Kmetaša. Vijeće će se u ovom dijelu baviti prisilnim iseljenjem stanovništva dok će nezakonito zatvaranje oštećenih biti obrazloženo u dijelu koji se bavi elaboriranjem tačaka kojim je optuženi oglašen krivim za progon zatvaranjem ili drugim teškim oduzimanjem fizičke slobode.

354. Svjedok Suljo Kmetaš¹⁵² je izjavio da je živio u selu Družinovići, a gdje su doselili i stanovnici sela Orašac, Varvara, Gračanice i Ripaca, koji su ranije protjerani, te da su svi ovi stanovnici dana 13.09.1993. godine, prisilno iseljeni iz sela Družinovići. Izjavio je i da je dana 28.08.1993. godine u selo Lapsunj protjerano svo stanovništvo, da bi dana 13.09.1993. godine u selo Družinovići došao HVO-a, zajedno sa optuženim Marićem, te su naredili da se svi Bošnjaci skupe kod groblja i kod kuće Salkana Šabića.

355. Svjedok se u tom trenutku nalazio kod svoje kuće, te je krenuo u skladu sa nalogom, čuvši kako žene i djeca plaču. Svjedok se u trenutku prolaska pored svog vanjskog WC-a, susreo sa optuženim, koji je rekao: *„Zar vas ima još sposobnih u selu.“ Naslon'o mi piš, pušku u zat, potijak i poijerao me prema kući... , rekao, ovaj, „Zovi sve ukućane, morate seliti iz ovoga rrjesta. Ili ćemo vas mi poubjati ili, ili ćete seliti Alji pa tamo pomrite od gladi.“*

356. Kada su došli do kućnih vrata, svjedok je vidio da je Mato Zelić već bio u kući, a da njegovih ukućana nije bilo, jer ih je Mato već istjerao.

357. Pored groblja je bilo parkirano teretno vozilo, vojnici su skupljali stanovništvo. Optuženi ga je sve vrijeme pratio, do mjesta gdje su skupljeni stanovnici, nakon čega je

¹⁵² Svjedok Suljo Kmetaš je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 02.07.2015. godine

otišao prema kući Sabahete Šero, udato Kurić. Tada im je izvjesni Pavković naredio da se popnu na kamion, nakon čega je došao optuženi i pitao vojnike da li su ostali pripadnici HVO-a prikupili svo stanovništvo. Kada su mu potvrdno odgovorili, optuženi je pitao da li je i on (svjedok) na kamionu, naredivši vojnicima da ga „pripaze“, a Sabaheti da popiše ljude.

358. Tada je optuženi rekao: „*Balje, vijet ćemo šta ćemo sa vama ili ćemo vas pobiti ili ćemo vas spremi Alji da pomrete od gladi*“: ove riječi optuženog, svjedok je lično čuo pojašnjavajući da je to rekao dva puta, prvi put kad su njih dvojica bili sami, a drugi put i pred ostalim. Nakon toga, kamion je krenuo, ali je optuženi naredio da se svjedok, zajedno još dvojicom muškaraca skine sa kamiona.

359. Opisuje da je kritične prilike optuženi je bio naoružan sa pištoljem, puškom, bombama, nosio je crni šešir, po kojem je bio prepoznatljiv.

360. I svjedok Omer Kmetaš¹⁵³ je potvrdio navode ovog svjedoka. Opisuje da je optuženi dana 13.09.1993. godine došao pred njegova a kućna vrat, ušao u kuću, odgrnuo storu te naredio da se sprema, da idu svojim, nazivajući Armiju BiH Alijnom, te govoreći: „...*nema mjesta ovaj za Muslimane*...“

361. Optuženi je uperio pušku u svjedoka provjeravajući da li se neko, eventualno, krije u nekoj od soba. Nakon toga su svi otišli na dogovoreno sabirno mjesto na groblju. Optuženi je naredio da ih pretresu, te da ih izvjesni Goran popiše. Potvrdio je i navode svjedoka Sulje Kmetaša u dijelu da je Sabaheti Šero dat spisak da ih sve popiše. Svjedok je otišao sa kamionom TAM od „Viteksa“, te su njega i još dva muškarca izveli iz kamiona nakon čega su nezakonito zatvoreni u SŠC. Svjedok je naknadno saznao da mu je porodica iseljena na teritoriju Jablanice.

362. I svjedok Omer Kmetaš, je saglasno svjedoku Sulji Kmetašu, opisao izgled i naoružanje optuženog, kojeg je nosio te prilike, te da je optuženog poznavao od prije rata, jer su se vidali u kafani „Šimšir.“ Odbrana je svjedoku prezentirala zapisnik¹⁵⁴ ukazujući na razliku prilikom davanja svjedočkog iskaza, obzirom da je na pretresu

¹⁵³ Svjedok optužbe Omer Kmetaš je svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

¹⁵⁴ O-2- Zapisnik o saslušanju svjedoka Omera Kmetaša, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: KT-RZ-100/05 od 18.06.2009. godine

tvrdio da je optuženi kritične prilike nosio crnu uniformu, dok je u istrazi rekao da je nosio šarenu uniformu. Svjedok se opredijelio da je optuženi kritične prilike nosio crnu, a ne šarenu uniformu, a čemu je Vijeće poklonilo i vjeru, obzirom da se na glavnom pretresu svjedok vrlo uvjerljivo opredijelio da je optuženi kritične prilike nosio crnu uniformu, a što je u saglasnosti i sa iskazima ostalih svjedoka.

363. Na ovu okolnosti je saslušana i svjedokinja Vahida Kmetaš¹⁵⁵ koja je izjavila da je u selu Družinovići živjela do 13.09.1993. godine, kada su stanovnici prisilno iseljeni iz svojih domova od strane pripadnika HVO-a. Tada su njenoj kući došla tri pripadnika HVO, Jedan je naredio da se moraju iseliti, da idu „svojima“, jer će sva zemlja biti hrvatska. Svjedokinja je naknadno saznala od Fatime Kmetaš, da je taj vojnik ustvari Nikola Marić.

364. Tada su svi „utovareni“ na dva kamiona i krenuli prema Kućanima, ali su trojica muškaraca, Omer, Ahmo i Suljo Kmetaš, skinuti sa kamiona. Dolaskom na Kućane, svjedokinja je vidjela da je optuženi došao za njima, svojim automobilom „folcika.“

365. Da se događaj desio na naprijed opisan način, potvrdio je i svjedok Osman Šabić¹⁵⁶ koji je, također, sa porodicom živio u Družinovićima do 13.09.1993. godine. Prilikom iseljenja, svjedoku je ostalo u pamećenju da se optuženi predstavio kao Nidžo. Ispred kuće svjedokove tetke Rahime Zahirović, optuženi je naredio da pakuje svoje stvari i da idu „svojim balijama“. Bio je u crnom odijelu, vrtio je pištolj u desnu stranu, te nišanio krave pored kuće, dok ga je svjedokova tetka molila da ih ne ubija. Nakon toga, svi su se skupili na dogovorenom mjestu, ušli na dva kamiona, te krenuli. Kod Vatrogasnog doma u gradu Huso, Ahmo i Omer Kmetaš su skinuti sa kamiona, dok su ostali otišli prema Kućanima.

366. Konačno na okolnost ove tačke, tužiteljica je na pretresu održanom dana 16.10.2014. godine pročitala iskaz svjedoka Avde Šabića¹⁵⁷ koji je u vrijeme inkriminacije bio nastanjen u Družinovićima, te je saglasno drugim iskazima svjedoka opisao događaj, kao i izgled i ulogu optuženog Nikole Marića.

¹⁵⁵ Svjedokinja optužbe Vahida Kmetaš je svjedočila na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

¹⁵⁶ Svjedok optužbe Osman Šabić je svjedočio na glavnom pretresu dana 11.06.2015. godine

367. Analiziraju naprijed navedene iskaze, Vijeće se van svake razume sumnje uvjerilo da je optuženi dao odlučujući doprinos i za progon prisilnim iseljenjem stanovnika sela Družinovići.

368. Vijeće je ove četiri tačke optužnice posmatralo cjelokupno, te iste dovodeći u vezi, zaključilo da je na području opštine Prozor bio usaglašen plan homogenizacije hrvatskog prostora, protjerivanjem Muslimanskog stanovništva na teritoriju pod kontrolom Armije BiH.

369. Optuženi je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a dao odlučujući doprinos da se prisilno iselevstavnovnici sela Lug, Duge, Višnjani, te Družinovići, a u kojim selima su se nalaziliranije protjerani stanovnici drugih sela. Protjerivanje se vršilo sistematski, prvo su iseljeni stanovnici sela Lug, te su premješteni u selo Duge. Kroz nekoliko dana, svo stanovništvo koje se naselilo u Dugama, Borovnici i drugim selima, je prisilno iseljeno prema Lapsunju. Isti dan, dok se iseljava stanovništvo sela Duge, vrši se iseljavanje stanovnika i sela Višnjani, te i oni idu prema Lapsunju, te preko Kućana i Ustrime do teritorije pod kontrolom Armije BiH. Kako je ova akcija homogenizacije područja obimna, to se tek opet kroz nekoliko dana, vrši prisilno iseljenje sela Družinovići. Bitno je istaći da su svi svjedoci saglasno potvrdili da su u njihovim selima, nakon odlaska vojnika HVO-a, ostala „očišćena“ sela, koja su se kasnije naselila sa pripadnicima hrvatskog stanovništva.

370. Vijeće je zaključilo da je optuženi u ovom planu bio bitna karika, bez koje ne bi došlo do prisilnog iseljenja navedenih sela. Naime, optuženi je uživao ugled među drugim pripadnicima HVO-a, on je rukovodio i organizovao način na koji će doći do iseljenja stanovništva. Uz sve to koristio je oružje, izazivao strah među stanovništvom, te aktivno poduzimao radnje iseljavanja stanovništva, tako da je i on lično iz jednog dijela kuća protjerao stanovništvo, a kako je to i opisano za svaku pojedinačnu tačku. On je primoravao stanovnike navedenih sela da napuštaju svoja ognjšta, koristeći npr. riječi „selite se odavdje“, „...idite svojimama...“, „penjite se balije, ovdje više ne možete živjeti, idite u pakao ili ćemo vas pobiti ili ćete kod Alije da umrete od gladi..“ Ulogu i

¹⁵⁷ T-4- Zapisnik o saslušanju svjedoka Šabić Avde, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 09.06.2009. godine, Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3434/2013 od 05.11.2013. godine, Prozor

autoritet optuženog su potvrdili i svjedoci odbrane, koji su uživali protekcije i privilegije u odnosu na druge nehrvate, od strane optuženog. Dakle, optuženi je imao ovlasti i da nekog poštedi i pomogne, a što je bio rezultat subjektivnog odnosa optuženog prema određenoj osobi. Da je optuženi unaprijed znao za plan homogenizacije prostora, potvrdila je svjedokinja Sabiha Konjarić, kojoj je optuženi rekao da ukoliko bude problema da mu se obrati za pomoć. Svjedokinja je to i učinila, ali joj je tada optuženi rekao da će za sedam dana biti iseljeno i njeno selo, a što se tačno za sedam dana i desilo.

371. Dakle, Vijeće je izvelo zaključak da je optuženi bio svjestan da se iseljavanjem Muslimana sa ovog područja stvara etnički homogen prostor, što je jedan od segmenata širokog i sistematičnog napada, a u kojem je i optuženi učestvovao, te je svjesno htio takve posljedice. Postupajući sa direktnim umišljajem, optuženi je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, Brigade Rama, dao odlučujući doprinos njegovom izvršenju, čime je u tačkama 11.4, 11.5, 13.2 i 16. izreke presude, kao saizvršilac poduzetim radnjama ostvario bitna obilježja bića krivičnog djela progon prisilnim preseljenjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom d) KZ BiH.

E. ZATVARANJE ILI DRUGO TEŠKO ODUZIMANJE FIZIČKE SLOBODE SUPROTNO OSNOVNIM PRAVILIMA MEĐUNARODNOG PRAVA IZ ČLANA 172. STAV (1) TAČKA E) KZBIH

372. Sud je nakon provedenih dokaza zaključio da je optuženi Nikola Marić radnjama opisanim u tačkama tačkama 6.2, 7., 15., 16., 22.1. dispozitiva, a u radnjama opisanim u tačkama 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3.,13.1., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBiH, ostvario i sva bitna obilježja djela zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode iz člana 172. stav 1. tačka e) KZBiH, čiji pojedini elementi podrazumijevaju da je postojalo:

- zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode;
- suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava;
- da je djelo počinjeno sa direktnim ili eventualnim umišljajem.

373. Naime, u smislu člana 172. stav 1. tačka e) KZBiH zatvaranje ili teško oduzimanje fizičke slobode nekog pojedinca bez odgovarajućeg pravnog postupka, u sklopu rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, suprotan je osnovnim pravilima međunarodnog prava, a takvo postupanje se kvalifikuje kao zločin protiv čovječnosti.

374. U predmetu Krnojelac, pretresno vijeće MKSJ je zaključilo da se „lišavanje slobode nekog pojedinca smatra proizvoljnim, a prema tome i protivpravnim, ako ne postoji pravna osnova kojom bi se opravdalo prvobitno lišavanje slobode”¹⁵⁸. Nadalje, u istom predmetu pretresno vijeće MKSJ je kod zločina zatvaranja ili drugog teškog oduzimanja fizičke slobode označilo obavezu postojanja kod učinioca “namjere da se pojedinac proizvoljno liši fizičke slobode, ili razumno znanje da će činjenje ili nečinjenje dovesti do proizvoljnog lišavanja fizičke slobode”.

375. Vijeće će u nastavku iznijet činjenično svaku od tačaka kojom se optuženi Nikola Marić tereti za počinjenje krivičnog djela zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ-a BiH, te će nakon elaboracije činjeničnog stanja svih tačaka, dati zaključak o krivici optuženog za ovo djelo koje je optuženi počinio i sam i u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a.

(i) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Skrobućani – tačka 2.

Izreke presude

376. Tužilaštvo BiH ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je polovinom mjeseca aprila 1993. godine, najverovatnije 17.04.1993. godine u jutarnjim satima, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO-a došao u selo Skrobućane u namjeri hapšenja bošnjačkih muškaraca, pa je tako sudjelovao u nezakonitom oduzimanju fizičke slobode oko 20 muškaraca Bošnjaka među kojima su bili Muharem Šljivo, Đulaga Šljivo, Avdo Husić, Šerif Motika i Smajo Motika, da bi nakon hapšenja, svi muškarci Bošnjaci bili kamionom prebačeni i zatvoreni u pritvorski centar koji se

¹⁵⁸ Vidjeti predmet Krnojelac, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 114.

nalazio u skladištu Policijske stanice Prozor, odakle su prebačeni u logore izvan grada Prozora.

377. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izvelo analizom iskaza svjedoka „S-1“, Muharema Šljive, Ahmeta Motike, Smaje Motike, Mirsada Munikoze i Rame Bećirovića.

378. Svjedok Muharem Šljivo¹⁵⁹ je izjavio da je bio nastanjen u selu Skrobućani do 17.04.1993. godine, kada im je jedan mladić, Enes Gorančić, saopštio da je selo opkoljeno. Svjedok je tada imao nepunih 19 godina. Izjavio je da je vojska došla sa namjerom da privede muškarce, pojašnjavajući: *„sve su bili civili, svi muslimanske nacionalnosti...nismo pružali otpor i nismo bili naoružani.“*

379. Svjedok je uočio optuženog u crnoj uniformi ispred prodavnice Joze Papka. Optuženi se te prilike raspitivao da li se i svjedok nalazi među muškarcima koji su lišeni slobode, te kada je dobio potvrđan odgovor, prišao je svjedoku, te ga nudio pićem. Zbog odnosa optuženog prema svjedoku Šljivi ostali pripadnici HVO-a su ga poštediti od maltretiranja, za razliku od ostalih stanovnika Muslimana, koji su se nalazili ispred prodavnice Joze Papka, koji su tom prilikom bili izloženi maltretiranju.

380. Opisuje da su te prilike pored njega, uhapšeni Eniz Gorančić, Šefir Motika, Đulaga Šljivo, Selim Motika, Ahmet Motika, Smajlo Motika, Advu Husić, te još oko 15 muškaraca sela Skrobućani.

381. Dalju hronologiju događaja svjedok je opisao da su određeni vojnici, među kojima i optuženi Nikola Marić, krenuli prema selu Paroš kako bi i tamo lišili muškarce slobode, a da je jedan dio vojnika ostao pored kamiona. Čekali su oko četrdeset minuta ispod sela Paro, nakon čega su im se pridružili Ramo Bećirović i Ibrahim Ramić, stanovnici tog sela, sačekali da svi uđu i onda je kamion krenuo. Dalje je opisao da su svi skupa otišli prema Gračanici, gdje je hodža „skinut“ sa kamiona i odveden u selo Parcani da poziva Muslimane tih sela da se predaju, a svi ostali (uključujući i svjedoka), su odvedeni u zgradu MUP u Prozor. Jedne noći, u prostoriji u kojoj je svjedok bio zatočen, njemu nepoznata osoba je „odvalila“ katanac, te su ih

¹⁵⁹ Svjedok optužbe Muharem Šljivo je svjedočio na glavnom pretresu dana 13.11.2014. godine

odvezli u Ljubuški. Svjedok je naknadno saznao da su te noći trebali biti strijeljani, ali da je neki, njemu nepoznati vojnik, znajući to, premjestio ih i na taj način svim zatočenicima spasio život.

382. U hangaru u Ljubuškom, svjedok je proveo oko 20 dana, nakon čega je prebačen u logor Heliodromu, gdje je bio zatočen osam mjeseci i pet dana.

383. Osvrćući se na ulogu optuženog, svjedok je izjavio: *„...on n,je bio jedan od sitnih vcjnika, jer su svi pitali rjega i svi bi se rjega bcjali, kol'ko su se bcjali Muslimani, tol'ko su ga se plašili i rjegovi...“*

384. Svjedok Ahmet Motika¹⁶⁰ je potvrdio navode svjedoka Muharema Šljivo, da su muškarci sela Skrobučani lišeni slobode u aprilu mjesecu 1993. godine, kada je došao optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a u selo. Svjedok se referisao da mu je identitet optuženog bio poznat, da ga je poznavao od prije rat, te ga je prepoznao i u sudnici. Dodao je da je optuženi od svih vojnika bio najopasniji, te da je kritične prilike tražio u selu mlađe muškarce. Svjedok je događanja posmatrao iz šume, na udaljenosti između 50 i 100m. Na upit tužiteljice u direktnom ispitivanju, da li je svjedok siguran da je baš optuženi bio u selu, da li ga je vidio, svjedok je apostrofirao: *„...ma kako neću vidit'...kako neću vidit...“*, dodajući da je imao odjelo i oružje, a što je kod Vijeća izvelo uvjerenje da je upravo optuženi kritične prilike bio u selu Skrobučani.

385. Svjedok je izjavio da su kritične prilike lišeni slobode, između ostalih i Šerif Motika, Smajo Motika, Đulaga Šljivo, Muharem Šljivo, Meho Grcić. Izjavio je da je i on trebao da bude lišen slobode, ali je pošteđen jer je bio bolestan. Zatočene muškarce su odveli do teretnog automobila.

386. Ovaj svjedok je saglasno kao i svjedok Muharem Šljivo opisao raspored sela, da se do Gračanice moglo doći samo preko sela Paroš, da je udaljenost između Skrobučana i Paroša ako se ide pješke oko 2 km, a ako se ide vozilom, mora se ići cestom, okolnim putem otprilike 20 minuta. Svjedok je ostao u selu Skrobučani do osmog mjeseca 1993. godine kada je prisilno iseljen, zajedno sa ostalim stanovništvom.

¹⁶⁰ Svjedok optužbe Ahmet Motika je svjedočio na glavnom pretresu dana 20.11.2014. godine

387. Svjedok Smajo Motika¹⁶¹ je izjavio da je živio u Skrobučanima, da je najvjerojatnije 17.04.1993. godine, u rano jutro, došla vojska HVO-a i uhapsila muškarce, te ih vodvela u vozila u Papcima na putu Skrobućani – Gračanica. Opisuje da je to kritično jutro, između 08,00 i 09,00 sati, došlo između 30 i 50 vojnika. On se nalazio u svojoj kući, te je uhapšen zajedno sa oko 15 do 20 muškaraca iz svog sela, među kojim su se nalazili Šerif Motika, Đulaga Šljivo, Muharem Šljivo, Eniz Gorančić, Himzo Motika, Ramiz Munikoza.

388. Nakon što su svi privedeni, odvedeni su do prodavnice, gdje su ušli u teretno vozilo, a vojnici su otišli prema Parošu. Potvrdio je i navode svjedoka Muharema Šljive i Ahmeta Motike da je selo Paroš udaljeno pet do deset minuta pješke prečicama, a da je njima na kamionu trebalo oko 20 minuta okolnim putem prema Gračanici. Izjavio je i da su im se prema Gračanici pridružili uhapšeni Ramo Bećirović i Ibrahim Ramić iz sela Paroš.

389. Izjašnjavajući se na razlog njegovog hapšenja, svjedok se opredijelio da je jedini razlog za to bio jer je bio Musliman, da su te prilike odvedeni u MUP u Prozor, gdje je ostao 15 dana, nakon čega se vratio u selo gdje je boravio do osmog mjeseca iste godine, kada je prisilno iseljeno kompletno selo Skrobućni.

390. Svjedok Mirsad Munikoza¹⁶² je izjavio da su 1993. godine u njegovom selu lišeni slobode muškarci sela Skrobućani. Svjedok se nije mogao sjetiti datuma, ali je mišljenja da je to bilo u ljeto te godine. Svjedok je iz svoje kuće koja je bila udaljena od ostalih, vidio kako prema selu idu vozila, nakon čega je pobjegao u šumu odakle je vidio da se sprovode muške osobe i da ih kod prodavnice uvode na kamion, koji se kreće putem prema Gračanici. Svjedok se sjetio da su te prilike lišeni života Đulaga Šljivo, Šerif Motika, Enes Gorančić, Muharem Šljivo, Ibro Munikoza, Ramiz Munikoza.

391. I svjedok „S-1“ je potvrdio navode svih svjedoka opisujući da je u vrijeme predmetne inkriminacije bio maloljetan, da su u maju mjesecu 1993. godine, muškarci iz sela Skrobućani lišeni slobode, među kojima su bili Muharem Šljivo, Ismet Motika, Selim Motika, Ahmet Motika, Šerif Motika, Đulaga Šljivo i drugi. Svjedok je izjavio da je

¹⁶¹ Svjedok optužbe Smajo Motika je svjedočio na glavnom pretresu dana 20.11.2014. godine

¹⁶² Svjedok optužbe Mirsad Munikoza je svjedočio na glavnom pretresu dana 30.10.2014. godine

dolazila Vojska HVO-a, među kojim je bio i optuženi, kojeg je prepoznao i u sudnici, kao i Jozo Papak. Muškarce su odvezli i zatočili u logore u Prozoru, Vatrogasni domu, SŠC i drugi., Konačno i svjedok Ramo Bećirović je potvrdio da su dana 17.04.1993. godine, nezakonito lišeni slobode stanovnici sela Skrobućani, te je svjedočio o okolnostima lišenja slobode stanovnika Paroš, a koji iskaz će biti elaboriran u narednoj tački izreke presude – tački 3. izreke.

392. Analizom svih iskaza na ovu tačku optužnice, Vijeće se van svake razumnije sumnje uvjerilo da je optuženi u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima VRS-a ostvario bitne elemente bića krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode stanovnika sela Skrobućani iz člana 172. stav 1. tačka e) KZBiH.

(ii) **Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Paroš – tačka 3. Izreke presude**

393. Tužilaštvo BiH ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je istoga dana, najvjerojatnije 17.04.1993.godine, nakon hapšenja muškaraca Bošnjaka iz sela Skrobućani, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u selo Paroš, općina Prozor u namjeri hapšenja muškaraca bošnjačke nacionalnosti, kojom prilikom je nezakonito oduzeo fizičku slobodu Rami Bećiroviću i Ibrahimu Ramiću (umro) kojim je naredio da se popnu na kamion u kojem su se već nalazili muškarci bošnjačke nacionalnosti iz sela Skrobućani, a potom je naredio vojnicima HVO koji su obezbjeđivali kamion sa zarobljenim muškarcima riječima „ako se bilo tko pomjeri, počne bježati, sve ih odmah ubijte“, odakle su kamionom prebačeni u pritvorski centar koji se nalazio u skladištu Policijske stanice Prozor, a potom u logore izvan grada Prozora.

394. Svjedoci Muharem Šljivo i Smajo Motika su saglasno potvrdili da su dana 17.04.1993. godine, nakon što su oni došli kod prodavnice Joze Papka u selu Skrobućani ušli na kamion, dok su pripadnici HVO-a, zajedno sa optuženim Nikolom Marićem otišli pješke prema selu Paroš, odakle su im se na kamionu naknadno pridružili Ramo Bećirović i Ibrahim Ramić.

395. Svjedok Ramo Bećirović¹⁶³ opisuje da ga je rat zatekao u selu Paroš, koje je bilo nastanjeno muslimanskim stanovništvom. Tamo su živjeli do 17.04.1993. godine, kada je protjeran u logor. Svjedok je opisao da je vojska HVO krenula prema selu iz pravca Papaka, da su mlađi muškarci, koji su to vidjeli uspjeli pobjeći u šumu, a da je on ostao u selu. Optuženi Nikola Marić je pješke zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a ušao u selo, što je posmatrao dok se nalazio iznad svoje kuće. Svjedok je odveden zajedno sa Ibrahimom Ramićem¹⁶⁴, koji je naknadno umro, do vozila koje je bilo parkirano na cesti.

396. Svjedok tada nije poznao optuženog, vojnici su ga oslovljavali sa „Nidžo“, a i oštećeni Ibrahim Ramić mu je „šapnuo“ na uho da se radi o Nikoli Mariću, te mu ga je te prilike i pokazao. Svjedok je izjavio da je jedina namjera optuženog i ostalih pripadnika HVO-a, da protjeraju Muslimane, te potvrdio da je taj dan ubijeno troje ljudi.

397. Optuženi je stajao direktno ispred kuće oštećenog Rame Bećirovića, imao je crni mantil i maramu zavezanu kao traku preko glave, imao je namjeru da otjera muškarce u logor, te da ubije nekoga, što je i učinio. Ostala vojska koja je došla sa optuženim, gađala je kokoške, pucala u pse, a u svjedoka je jedan pripadnik HVO-a uperio pušku prijeteci da će ga ubiti. Pripadnici HVO-a su ulazili u njegovu kuću, tražili naoružanje, a koje svjedok nije imao jer su sve ranije predali. Jedan vojnik je otišao u drugi dio kuće gdje se nalazila njegova bolesna supruga, nevjesta i mala djeca, ali ga je drugi pripadnik HVO-a spriječio da ih maltretira. Tada su lišeni života prvo Zulfo Bećirović, pa naknadno njegov brat Bećir Bećirović.

398. Dalju hronologiju događaja, svjedok je opisao da su išli pješačkim putem, a da je druga grupa zarobljenika išla drugim putem, te da je sa Ibrahimom Ramićem u pratnji tih vojnika došao do vozila, kada je optuženi izdao naređenje vojnicima: „...ako jedan makne..ub,jte odmah...“ Svjedoku je tada jedan pripadnik HVO-a stavio na glavu zelenu beretku, te mu rekao da je nosi za uspomenu od njega. U vozilu sa svjedokom su bili i stanovnici sela Skrobućani, među kojima su bili i Motika Šerif, Đulaga Šljivo, Meho Grcić, Muharem Šljivo, Ramiz Munikoza, hodža Avdo Husić i drugi.

¹⁶³ Svjedok optužbe Ramo Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 06.11.2014. godine

¹⁶⁴ T-6- Izvod iz MKU za lice Ramić Ibrahim, općina Prozor/Rama, broj: 02/1-15-253/2013 od 18.10.2013. godine

399. Svjedok je, također, izjavio da optuženi nije išao dalje sa njima prema Prozoru, nego je čuo kada je optuženi naredio da neki idu u Parcani da popale selo. Opisujući razlog svog lišenja slobode, svjedok, kao i ostali svjedoci se izjasnio da je jedini razlog bio što je Musliman, te da su svi stanovnici gdje su živjeli Muslimani, protjerani iz sela Paroš, Skrobućani, Gorica, Duge, Klek, Kranjčići... Svjedok je te prilike zajedno sa ostalim zarobljenim odveden u zatvor u MUP u Prozoru gdje je proveo 15 dana, nakon čega je jedno jutro prebačen u Ljubuški, na način kako je to opisao svjedok Muharem Šljivo.

400. Svjedok Mirsad Bećirović je očevidac odvođenja vojno sposobnih muškaraca, koji su odvedeni u logore. Svjedok je posmatrao u nekoliko navrata odvođenje iz obližnje šume, a što su potvrdili i svjedoci Suad Bećirović i Mujo Bećirović, koji se prisjetio da je u aprilu 1993. godine bilo hapšenje u selu Paroš, da je uhapšen Ramo Bećirović, Ibrahim Ramić, Muharem Ramić i drugi, tačnije da je po mišljenju svjedoka tada uhapšeno oko 12 muškaraca. Da su kritične prilike zatočeni Ibrahim Ramić i Ramo Bećirović, potvrdio je i svjedok „S-23“¹⁶⁵, koji je imao posredna saznanja o događanjima.

401. Konačno i svjedok Mujo Kukić¹⁶⁶ je izjavio da je stanovao u selu Gorica, iznad koje su se nalazili Paroš i Skrobućani, te da im je u aprilu mjesecu 1993. godine, svakodnevno dolazio optuženi. Nosio je pištolj marke „šorpion“, koji je rijetko ko imao u to vrijeme, a koji je oduzeo od Rasima Pilava, a koji je svjedok prepoznao po kožnoj futroli.

402. Opisuje da je dana 17.04.1993. godine, sišao na „crni most“ koji se nalazio na magistralnom putu Jablanica – Prozor iza kojeg je skretanje za selo Gorica. Dok je pješke išao na prinudni rad u Prozor, na mostu se zaustavio kamion, a on nije mogao kako opisuje „ni naprijed, ni nazad“. Tada su ga vojnici pitali gdje ide, a on se obratio optuženom koji je bio u crnoj uniformi i odgovorio da ide „na rad“ u „Putnik“, . . . na šta je optuženi rekao: „*pustite ga!*“. Po povratku sa rada svjedok je saznao šta se sve desilo u selima. Svjedok je na kraju završio u SŠC u Putniku, te je poslije u decembru mjesecu prebačen u „Heliodrom“.

403. Dakle, Vijeće je utvrdilo da je optuženi poduzimao aktivno učešće, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, dana 17.04.1993. godine, prvo u lišenju slobode stanovnika sela Skrobućani, da bi potom pješke otišli do sela Paroš, gdje je također poduzimao aktivno učešće u lišenju slobode stanovnika tog sela, i to Rame Bećirovića i Ibrahima Ramića. Svi ovi muškarci su na kraju završili u logoru, prvo u MUP-u, a nakon toga u Ljubuškom i na Heliodrom.

404. Stoga, Vijeće je našlo da je optuženi svojim radnjama ostvario bitna obilježja bića krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ-a BiH, a sve u vezi sa članom 29. istog zakona.

(iii) Teško oduzimanje fizičke slobode oštećenim Hamdi Bevabu i Muju Bećiroviću – tačka 6.2 izreke presude

405. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je u avgustu 1993. godine, najvjerovatnije 27.08.1993. godine se nečovječno ponašao prema oštećenom Hamdi Bevabu i njegovom tada mladb sinu Almiru Bevabu, nakon čega je Hamdu Bevaba, mladb Almira Bevaba i Muju Bećirovića odveo u kuću u Lug gdje je Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića mučio, te dan nakon toga, ujutro, Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića odveo i zatvorio u Vatrogasni dom, te ih na taj način nezakonito lišio slobode.

406. Vijeće će se u ovom dijelu presude baviti isključivo nezakonitim lišenjem slobode, dok će opis tačke u dijelu koji je okvalifikovan kao nečovječno postupanje¹⁶⁷ i mučenje¹⁶⁸, biti obrazloženo u dijelu presude u kojoj se obrazlaže krivnja optuženog za mučenje iz člana 172. stav 1. tačka f) KZ BiH i druga nečovječna djela iz člana 172. stav 1. tačka k) KZ BiH.

407. Da je optuženi lično nezakonito lišio slobode oštećene Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića, potvrdili su navedeni oštećeni, kao i Almir Bevab.

¹⁶⁵ Svjedok optužbe „S-23“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 06.11.2014. godine

¹⁶⁶ Svjedok optužbe Mujo Kukuć je svjedočio na glavnom pretresu dana 06.11.2014. godine

¹⁶⁷ Vidi F. Druga nečovječna djela – (i) Nečovječno postupanje prema oštećenom Almiru Bevabu – tačka 6.2. izreke presude

408. Svjedok Hamdo Bevab¹⁶⁹ je opisao da je dana 27.08.1993. godine, dok se sjedio u dvorištu svoje kuće u selu Gorica, došao optuženi Nikola Marić sa uperenom puškom, te rekao: „stoj!“. Svjedok je opisao i kako se optuženi u tom trenutku nečovječno ponašao prema njemu, te da su nakon toga njega, njegovog sina Almira i Muju Bećirovića odveli u jednu kuću u selo Lug. Svjedok je detaljno opisao i na koji način je optuženi mučio njega i Muju Bećirovića, nakon čega ih je svezane za stepenište ostavio preko noći, da bi ih ujutro odveo u Vatrogasni dom.

409. Opisuje da je njegovog sina, tada malodobnog Almira Bevaba, optuženi izveo u drugu prostoriju, tako da do pred zoru nije znao šta se s njim dešava. Tada je čuo kako optuženi govori Almiru: „...mali, čekaj me na Crnom mostu, na pumpi..“. Optuženi je taj dan odveo njega i Muju Bećirovića u Vatrogasni dom, gdje ga je optuženi predao izvjesnom Markešiću, koji je bio glavni zapovjednik. Kada ga je preuzeo na kapiji, Markešić ga je predao dalje vojnicima. Jedan je vojnik pitao: „kako ćemo ga...“, na šta je Markešić odgovorio: „kao i sve ostale!“.

410. Svjedok je izjavio da je u Vatrogasnom domu vidio Muslimane iz svih prozorskih opština, da je po njegovoj procjeni tu bilo oko 300 muškaraca iz Šipova, Duvna, Lapsuna, Luga, Varvara, Kovačevog Polja i drugih. Svjedok je poslije prebačen u SŠC, dok je Mujo Bećirović ostao u Vatrogasnom domu.

411. Da se događaj desio na način kako je to izjavio svjedok Hamdo Bevab, potvrdio je i svjedok Mujo Bećirović¹⁷⁰, potvrđujući da ih je optuženi, dan poslije mučenja u kući u Lugu, odveo u Vatrogasni dom gdje ih je ostavio.

412. I svjedok Almir Bevab¹⁷¹ je potvrdio događanja u selu i u kući u Lugu, kao i da mu je Jozo Meštrović rekao da ide i da ga čeka na Crnom Mostu. Svjedok je došao do tog mosta, tu je sreo dvojicu komšija, Hrvata, kojem je rekao da mu je Jozo Meštrović rekao da ga čeka tu, da bi nakon nekog vremena, jedan od komšija rekao: „ma idi ti kući, šta ćeš ovdje“, što je i učinio. Vijeće cijeni da razlika u iskazima svjedoka Hamde Bevaba i

¹⁶⁸ Vidi D. Mučenje iz člana 172. stav 1. tačka f) KZ BiH – (i) Mučenje oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirovića – tačka 6.2. izreke presude

¹⁶⁹ Svjedok optužbe Hamdo Bevab je svjedočio na glavnom pretresu dana 16.06.2014. godine

¹⁷⁰ Svjedok optužbe Mujo Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.08.2014. godine

¹⁷¹ Svjedok optužbe Almir Bevab je svjedočio na glavnom pretresu dana 16.06.2014. godine

Almira Bevaba kada je u pitanju ličnost osobe koja je rekla Almiru Bevabu da ide na Crni most, nije mogla proizvesti zaključak kod Vijeća da se događaj u ovoj tački optužnice odvio na drukčiji način od onog kako je opisao Hamdo Bebab, a posebno cijeneći traumatično iskustvo koje je proživio svjedok Hamdo Bebab, te činjenice da je od predmetne inkriminacije prošlo više od 20 godine. Uostalom, Vijeće cijeni da ličnost osobe koja je rekla Almiru Bevabu da ide na Crni Most, za ovu tačku optužnice, nije ni relevantna.

413. Dakle, Vijeće je poklonilo vjeru ovim svjedocima, te izvelo zaključak da je i u ovom tački optuženi svojim radnjama ostvario bitna obilježja krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ BiH, na način da je teško oduzeo fizičku slobodu oštećenim Hamdi Bevabu i Muji Bećiroviću.

(iv) Nezakonito zatvaranje Nusreta Nuspahića i Adema Katlaka- tačka 7. Izreke presude

414. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je tačno neutvrđenog dana u mjesecu aprilu 1993.godine oko 23,00 sati, naoružan, došao u kuću vlasništvo oštećenog Nusreta Nuspahića u selo Duge, kojeg je, zajedno sa Ademom Kaltakom, odvezao i bez ikakvog zakonskog osnova zatvorio u prostorije policijske stanice Prozor, na koji način mu je nezakonito oduzeo fizičku slobodu.

415. Svjedok Nusret Nuspahić¹⁷², direktno oštećeni radnjama optuženog, je izjavio da je u aprilu mjesecu 1993. godine naveče oko 23 sata, dok je popravljao traktor u garaži, došla jedna nepoznata osoba koja mu je saopštila da ga traži Nikola Marić. Svjedok je izašao i otišao do mjesta gdje se nalazio optuženi, koji mu je samo rekao: „...*imam nalog da te privedem...*“. Svjedok je sjeo na zadnje sjedište automoba, gdje je zatekao Adema Katlaka, njegovog komšiju, te vozača, dok je optuženi sjeo na suvozačevo mjesto, nakon čega ih je (njega i Adema) odveo u prostorije Policijske stanice u Prozoru.

¹⁷² Svjedok optužbe Nusret Nuspahić je svjedočio na glavnom pretresu dana 18.12.2014. godine

416. Kada je svjedok došao u prostorije policijske stanice, opisuje da mu nije bilo jasno zbog čega je doveden, te pitao da li postoji nalog za njegovo hašenje, na što mu niko nije znao dati odgovor. Sa Ademom Katlakom je u hodniku stanice stajao oko pola sata, nakon čega ih je jedan, njemu nepoznat mladić, koji je bio plav i kratko ošišan, odveo u ćeliju koja je bila druga u nizu sa lijeve strane. Svjedok je proveo u ćeliji tri do četiri dana, nakon čega je odveden u selo Zvirnjača gdje su pravili put oko deset dana, nakon čega je pušten kuć idu 06.07.1993. godine, kada se desilo nezakonito lišenje slobode stanovnika sela Duge, a što će biti obrazloženo u sklopu tačke 10. Izreke presude.

417. Kod svjedoka nije bilo sumnje da ga je upravo optuženi nezakonito zatvorio, odnosno u pogledu njegovog identiteta obzirom da je poznavao od ranije optuženog, kao i njegovu porodicu, oca Ivana i majku Miru, brata Dragana i Celu, koji je poginuo. Izjavio je i da su živjeli u selu Jeličići, te da je kritične prilike optuženi bio u crnom odijelu, a prepoznao ga je i u sudnici govoreći: „...rečeno mi je da me traži Nikola Marić, kcji sjedi tu...“.

418. Vijeće je u potpunosti poklonilo vjeru ovom svjedoku, cijeneći njegov iskaz objektivnim i nepristrasno, te da je vjerodostojno opisao događaj koji se odvio kritičnog dana.

419. Vijeće nalazi u ovom dijelu bitnim naglasiti i da ne postoji nikakav pravni zahtjev da iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama, u kontekstu njegovog prihvatanja kao dokaza, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje. Osim toga, Vijeće primjećuje, a saglasno stavu Apelacionog vijeća ovog Suda da je za utvrđivanje relevantnosti činjenica kao kriterij opredjeljujući kvalitet svjedočenja a ne puki broj dokaza, odnosno: „*da je inherentno pravo suda da utvrđuje činjenice na osnovu principa slobodne ocjene dokaza i u skladu sa dubokim ličnim uvjerenjem svakog od sudija. Radi se o široko postavjenom diskrecionom pravu kcje je podložno određenom brcju ograničenja. Međutim, na princip unus testis nullus testis (jedan svjedok n,je dovojan)*¹⁷³ kcji zahtjeva potkrepljivanje svjedočenja jedinog

¹⁷³ V. predmet MKSJ Tužilac protiv *Duška Tadića zv. Dule* pred Pretresnim vijećem, Mišljenje i presuda od: 7 maja 1997., para. 537.

*svjedoka neke relevantne činjenice drugim svjedokom, više se ne poziva gotovo ni jedan moderni kontinentalni pravni sistem*¹⁷⁴. “

420. Osim toga, Vijeće podsjeća na praksu u predmetu *Miodrag Marković*, u kome postupajuće apelaciono vijeće zaključuje da je pretresno vijeće „moglo osuditi optuženog na osnovu izjave oštećene“ , citirajući mišljenje apelacionog vijeća Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.* da „*dokaz koji je zakonit, autentičan i vjerodostojan može biti dovoljan da se optuženi osudi, čak i ako je riječ o iskazu samo jednog svjedoka*¹⁷⁵“ . U prilog ovakvom zaključku ide i stav MKSR) gdje je pretresno vijeće primjenjujući pravilo 96. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i MKSR-a zaključilo „*da vijeće može temeljiti svjedočanstvo samo na jednom iskazu ukoliko je taj iskaz relevantan i vjerodostojan*¹⁷⁶“ .

421. Stoga, Vijeće je našlo da je i u ovoj tački optuženi svojim radnjama ostvario sva bitna obilježja bića krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ BiH.

(v) Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Gračanica – tačka 8. Izreke presude

422. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 01.07.1993. godine ili približno ovog datuma, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO, došao u selo Gračanica gdje je sudjelovao u pretresanju kuća vlasništvo Bošnjaka sa namjerom nezakonitog oduzimanja fizičke slobode muškaraca, civila bošnjačke nacionalnosti kojom prilikom je uhapšeno oko 40 muškaraca Bošnjaka među kojima je su bili zaštićeni svjedok „S4“, „S13“, Smajo Bekrić, Ibrahim Bekrić, Ćazim Balić, Emin Balić,

¹⁷⁴ *Ibidem*, para. 536.: “Opći princip koji Pretresno vijeće mora da primjeni na osnovu Pravilnika je princip da se svaki relevantni dokazni materijal probativne vrijednosti može prihvatiti kao dokaz, osim ako potreba da se osigura pravično suđenje uveliko ne preteže nad njegovom probativnom vrijednošću (Potpravila 89(C) i (D)). Jedino se pravilo 96(i) bavi pitanjem potkrepljivanja dokaza, i to samo u slučajevima seksualnih napada za koje, kako stoji u pravilu, nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Svrha ovog pravila ispravno je navedena u priručniku *An Insider's Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, autora Morris i Scharf. Tu se objašnjava da navedeno potpravilo iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je *common law* dugo uskraćivao žrtvama seksualnog napada. Ovo potpravilo, dakle, zasigurno ne opravdava zaključak da se potkrepljivanje dokaza zahtijeva u slučajevima svih drugih zločina osim u slučajevima seksualnih napada. Ispravan zaključak je, zapravo, suprotan.”

¹⁷⁵ *Marković*, drugostepena presuda, para. 72, citirana drugostepena presuda Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.*, para 47

Kasim Munikoza(umro), Hamdo Husić, Šaban Ahmetović, Muju Lulić, Muharem Malanović i Ćamila Subašić kojeg je istog dana kada ga je i uhapsio, tukao rukama, nogama, kundakom puške po glavi i cijelom tijelu, nanijevši mu fizičku i psihičku bol, pa kada su se gore navedeni civili popeli na kamion kojim su odvedeni i zatvoreni u Vatrogasni dom i prostorije SŠC u Prozoru a potom i u druge logore izvan Prozora, rekao pripadniku HVO koji je bio tu prisutan: „*puške na gotovs, ako neko krene sa kamiona, odmah ub.jaj*“.

423. Tužilaštvo je ovom tačkom, optuženom pored teškog oduzimanja fizičke slobode stanovnika sela Gračanica, stavlja na teret i nečovječno postupanje prema oštećenom Ćamilu Subašiću¹⁷⁷, što će biti obrazloženo u dijelu presude kojom se obrazlaže krivica optuženog za druga nečovječna djela.

424. Vijeće je zaključak o krivici optuženog izvelo analizom iskaza svjedoka Ćamila Subašića, Hazima Hodžića, svjedoka „S-6“, Šabana Ahmetovića, svjedoka „S-4“, svjedoka „S-2“, Muje Lulić, Muharema Malanovića, te svjedoka „S-13“.

425. Svjedok Ćamil Subašić¹⁷⁸ je izjavio da je bio nastanjen u selu Gračanica, dok ga početkom jula mjeseca optuženi nije „...*isjerao*...“. Svjedok je opisao da su pripadnici HVO, svo stanovništvo skupili ispred osnovne škole u selu Gračanica, gdje je došao i optuženi koji je odvojio optuženog od žena i djece, te je prema istom nečovječno postupao. Svjedok je dalje izjavio da ga je optuženi: „...*ubacio u auto, zapalio gas u Prozor u vatrogasno, tu me istovario, rek'o evo vam ga i on je otiš'o*.“ Optuženi je kritične prilike vozio, po sjećanju svjedoka, bijeli automobil marke „Lada“, te da su naknadno uvedeni u automobil Smajo Bekrić i svjedok „A“, ali oni nisu ostavljeni u policijskoj stanici. Svjedok „S-4“ je potvrdio da je vidio da je oštećeni Ćamil u autu prošao pored njih, dok svjedoci Mujo Lulić i Muharem Melanović, kritične prilike nisu uopšte vidjeli oštećenog. Svjedok Melanović je izjavio da je naknadno, kad su dovedeni u prostorije SŠC, vidio Smaju Bekrića.

¹⁷⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, para. 134. i 135.

¹⁷⁷ Vidi – F. Druga nečovječna djela – (ii) Nečovječno postupanje prema oštećenom Ćamilu Subašiću – tačka 8. Izreke presude

¹⁷⁸ Svjedok optužbe Ćamil Subašić je svjedočio na glavnom pretresu dana 18.12.2014. godine

426. Nadalje, svjedok je izjavio da je tu noć, optuženi ponovo došao, te je jedan dio zatočenika odveden u SŠC, dok je drugi dio, među kojim i on, ostao zatočen u podrumu policijske stanice gdje ostaju do 11.07.1993. godine, nakon čega je odveden u logor Dretelj.

427. Svjedok Hazim Hodžić¹⁷⁹ je izjavio da kada je vojska HVO-a zajedno sa optuženim došla u selo Gračanica, da je optuženi naredio da se muškarci popnu na kamion, te da je te prilike rekao dvojici pripadnika HVO-a, Miličeviću koji je stajao na kamionu, i pripadniku koji je stajao iza kamiona: „*puške na gotovs*“, te da puca ako neko krene da bježi sa kamiona. Optuženi je, a kako je to izjavio i svjedok Subašić, vozio automobil marke „Lada“, na kojoj je pisalo „Kobra“. Svjedok Hodžić je opisao da je Lada bila zelene boje, a svjedok Subašić se opredijelio da je bila bijele boje. Razlike u iskazima ovih svjedoka, za Vijeće nije bilo odlučujuće da istim ne pokloni vjeru. Naime, cijeneći ambijent u kojem su se nalazili, kao i traumatičan događaj koji im se desio, za Vijeće je logično da su svjedoci imali različite doživljaje, a koji se u odlučujućem dijelu podudaraju. Ove činjenične razlike, po stavu Vijeća ne mogu diskreditirati izjave svjedoka u odlučnim činjenicama.

428. Svjedok Hazim Hodžić je naveo i da su pored njega, taj dan uhapšeni i Smajo Bekrić, Ibrahim Bekrić, Emin Balić, Ćazim Balić, Ćamil Subašić, Šaban Ahmetović, Muharem Malanović, Mujo Lulić i mnogi drugi. Svjedok se opredijelio da je kritične prilike lišeno slobode oko 40 muškaraca iz sela Gračanica.

429. Svjedok nije došao do SŠC-a, kao njegove ostale komšije, obzirom da je uspio zajedno sa bratom Kemom, probjeći kroz jedan propust na kamionu ispod kojeg su se provukli i pobjegli pored kuće Joze Ripića, a iznad čije štale je noćio tu noć. Ni kod ovog svjedoka, nije bilo sumnje, da je upravo optuženi kritične prilike bio u selu Gračanica, obzirom da ga je poznavao od ranije, kao i njegovog brata Celu.

430. I svjedok „S-6“¹⁸⁰ je potvrdio da je početkom sedmog mjeseca 1993. godine, dok se sa sinom nalazio ispred svoje kuće u selu Gračanica, počeli da pristižu automobili, i to jedan automobil marke „Lada“ i drugi džip, nepoznate marke, zbog čega je svjedok

¹⁷⁹ Svjedok optužbe Hazim Hodžić je svjedočio na glavnom pretresu dana 30.10.2014. godine

¹⁸⁰ Svjedok optužbe „S-6“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 15.01.2015. godine

pobjegao iza kuće do šume, odakle je sa udaljenosti od oko 100m posmatrao događanja opisujući: „...vidio sam kako Hamdu Husića izvode iz kuće, vidio sam Kasima Munikozu, Lulić Muju, Emina, Ćazima Balića, Smaju, Ibrahima Bekrića, Mehmeda Delibegovića, sviju sam ih vidio kako ih dovode...“. Potvrdio je da su među osim oštećenim bili i svjedoci „S-4“ i S-13“.

431. Svjedok, posmatra ova odvođenja, opisujući: „...bio je veliki kamion, „Putnik Prozor“ ...parkiran tu i Nikola Marić je staj'o kraj njega, a odozgo su vodili Muju Lulića. I trčala su mu djeca, ima sina, bili su možda tad po četiri godine, išli su, trčali su odozgo i plakali su „Babo, babo“, on im je se rug'o..Nikola Marić..i onda pčjača muziku....“. Ove navode je potvrdila i svjedokinja „S-2“.

432. Nakon što su svi muškarci ušli na kamion marke „Mercedes“, sa crvenom kabinom,, pripadnici HVO-a su spustili žutu ceradu na kamionu te je kamion krenuo, ali svjedok nije vidio gdje je otišao optuženi.

433. Svjedok Šaban Ahmetović¹⁸¹ je izjavio da je bio vojni obveznik do pada Prozora, tačnije do 09.05.1993. godine, nakon čega je predao naoružanje i živio u svom selu Gračanica sve do 07. ili 08.07.1993. godine. Opisao je da su ujutro između 07,00 i 08,00 sati, došli pripadnici HVO-a, skupili sve muškarce, te im saopštili da idu u SŠC, kako bi dali izjave. Oko svjedokove kuće i kuće njegovog komšije Muharema, došlo je oko tri pripadnika HVO-a, te su onda svi preko rijeke došli do jednog restorana. Ispred tog restorana, svjedok je prepoznao optuženog Nikolu Marića, kojeg je poznavao od ranije i koji ga je posjećivao kući. Kada su se muškarci skupili, dobili su nalog da se popnu na karoseriju kamiona pod zelenkastom ceradom, nakon čega su odveženi u SŠC, gdje je svjedok proveo nekoliko dana, nakon čega je prebačen u logor u Dretelj.

434. Osvrćući se na razlog lišenja slobode, svjedok se referisao da je jedini razlog zbog kojeg je lišen slobode jer je bio Musliman. Kritične prilike sa svjedokom su lišeni slobode i Emin Balić, Muharem Malanović, Kasim Munikoza, Mujo Lulić i još nekih dvadesetak ljudi.

¹⁸¹ Svjedok optužbe Šaban Ahmetović je svjedočio na glavnom pretresu dana 15.01.2015. godine

435. Oštećeni koji je lišen slobode kritičnog dana je bio i svjedok „S-4“¹⁸² koji opisuje: „...1. jula '93. u ranim jutarnjim satima, negdje oko 9 sati, ja sam bio ispred svjete kuće kad je naišlo civilno putničko vozilo, zaustavilo se, i izašao je voznik, pitao me kako se zovem, i da bi trebao da se spremim i da moram da idem u Prozor na informativni razgovor...potom ja ulazim u kuću svjete i s druge strane bio je prozor, iskočio sam, prešao sam preko rijeke i s druge strane su bili moje komšije, braća...obavjestio sam ih da je u toku racija, da bježe, da se spašavaju. I ja sam se vratio ponovo u svjete kuću.. bio sam se zato što mi je tu bila mama i od brata supruga i ojece, da ne bi njima nešto se desilo, iz tog straha eto ja sam se vratio ponovo kući.“ Došli su ispred osnovne škole u Gračanici, gdje je prepoznao optuženog koji je zajedno sa drugih deset do petnaest pripadnika HVO privodio Muslimane. Svjedok se zajedno sa još oko 30 do 40 muškaraca popeo na kamion, dok je iza njega ostalo još muškaraca iz njegovog sela. Optuženi se nije penjao na kamion, ostao je u selu, a svjedok je tada odveden u SŠC, gdje je proveo tri dana, nakon kojih je odveden na Uzdol da kopa rovove, odakle je uspio da pobjegne.

436. Svjedok je poznavao optuženog od ranije, obzirom da je prolazio pored njegove kuće kada bi išao u školu, te dodao da: „...nakon rata ne postoji muslimanska osoba na području Prozora da ne zna Nikolu Marića zv. Nidžo. Imao je dužu kosu, neurednu bradu i brkove, pušku..neku kapu..“ Pripadnici HVO-a su te prilike imali ambleme sa oznakama HVO i sa šahovnicom.

437. Mujo Lulić¹⁸³, još jedan oštećeni koji je kritične prilike lišen slobode je izjavio da su u sedmom mjesecu 1993. godine, dva pripadnika HVO-a došla u njegovu kuću, te mu saopštili da mora da ide u Prozor da da izjavu, a što se nije desilo, nego su odvedeni u SŠC „logor za Muslimane“ . U SŠC su prebačeni kamionom, crvenom marke „Mercedes“. Iz SŠC je prebačen u 2 sata ujutro u Ljubuški, odakle je prebačen u logor Dretelj u Čapljini.

438. Kritične prilike svjedok je čuo da je neko rekao: „eno Nidže..i Kobrom su ga zvali...“, te je svjedok pogledao i ugledao optuženog koji je zaprijeti da niko ne smije bježati, u suprotnom da će ih poubijati. Svjedok tada nije poznavao optuženog, ali je

¹⁸² Svjedok optužbe „S-4“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 18.12.2014. godine

čuo za njega. Zajedno sa svjedokom, tada su lišeni slobode i Emin Balić, njegov brat Ćazim, Kasim Munikoza, Muharem Melanović, svjedok „S-13“, svjedok „S-4“, Šaban čijeg se prezimena nije mogao da sjetiti.

439. Da su muškarci iz sela Gračanica lišeni slobode u julu mjesecu 1993. godine potvrdila je i svjedokinja „S-2“, koje je očevidac dolaska pripadnika HVO-a među kojim je bio i optuženi kojeg je od ranije poznavala, te odvođenja oštećenih „S-4“, „S-13“, Muje Lulića, Kasima Munikoze, Hamde Husića, Ibrahima Bekrića, Smaje Bekrića, Emina Balića, Azima Balića i drugih, koje je posmatrala sa udaljenosti od četiri do pet metara. Posvjedočila je i da su navedene osobe iz sela odveli sa kamionom koji je bio prekriven ceradom.

440. Svoj doživljaj odvođenja, opisao je i Muharem Melanović¹⁸⁴, koji je potvrdio da je u julu mjesecu 1993. godine zajedno sa drugim muškarcima iz sela Gračanica, priveden jer je Musliman. To jutro oko 10,00 i 12,00 sati svjedok vidio kako iz šume prilazi kamion sa pratnjom od dva automobila, nakon čega se zaustavljaju kod njegove kuće, iz kojeg izlaze dva naoružana pripadnika HVO-a. Jedan je došao u svjedokovu kuću, te je tražio da krene sa njima jer treba da ide na informativni razgovor, dozvolivši mu da se presvuče. Naknadno je saznao da je taj pripadnik HVO-a Nidžo. Dolaskom do mjesta gdje se nalazio kamion, svjedok je čuo kako optuženi naređuje da se penju na kamion. Svjedok je izjavio da je lišen slobode zato što je Musliman, te je odveden u prosotrije SŠC-a odakle je naknadno deportovan u Dretelj.

441. Da je u lišenju slobode muškaraca sela Gračanica, u julu mjesecu 1993. godine, aktivnu ulogu imao optuženi, opisao je i svjedok „S-13“¹⁸⁵. Svjedok je susreo grupu pripadnika HVO-a, među kojim se nalazio i optuženi, nakon čega su ga lišili slobode zajedno sa drugim stanovnicima sela Gračanica. Dovedi su ga u sabirno mjesto u selu Gračanica, gdje se već nalazio parkirani kamion, marke „Mercedes“, i gdje je zatekao 15-tak, ljudi Emina Balića, njegovog brata Ćazima, Muharema Melanovića, Muharema Bekrića..., da bi im se na Crnom mostu pridružili i ostali muškarci iz sela. Svjedok nije vidio Ćamila Subašića i Smaju Bekrića na kamionu. Ostao je zatočen u SŠC do 11.

¹⁸³ Svjedok optužbe Muje Lulić je svjedočio na glavnom pretresu dana 08.01.2015. godine

¹⁸⁴ Svjedok optužbe Muharem Melanović je svjedočio na glavnom pretresu dana 08.01.2015. godine

¹⁸⁵ Svjedok optužbe „S-13“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 08.01.2015. godine

mjeseca 1993. godine, kada je odveden u Gornji Vakuf na prinudni rad, odakle je uspio da pobjegne.

442. Svi saslušani svjedoci su saglasno izjavili da je optuženi kritične prilike bio naoružan, da je nosio crno odijelo i maramu povezanu preko glave, dok su svjedok Šaban Ahmetović, „S-2“, Mujo Lulić, pored toga opisali da su lica koja su ih lišili slobode imali ambleme sa oznakom „HVO Rama“. Svedoci su negirali svoje učešće u borbenim dejstvima, da su nakon pada Prozora 1992. godine predali naoružanje, nakon čega više nisu bili vojni obveznici, niti da je postojao razlog njihovog lišenja slobode.

443. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima ovih svjedoka, te dovodeći ih u međusobnu vezi, van svake razumne sumnje zaključilo da se događaj odvio na način kako je to opisano u dispozitivu presude. Manje razlike u iskazima svjedoka, kao što su boja automobila, te broj oštećenih koji su lišeni slobode kritične prilike, nije moglo kod Vijeća izazvati drugačije uvjerenje. Za Vijeće su manje razlike u iskazima svjedoka zanemarljive i potpuno razumljive, posebno cijeneći da je to za njih bio traumatičan događaj, kao i činjenicu da su se ti događaji odigrali mnogo ranije prije svjedočenja na glavnom pretresu.

444. Stoga, optuženi je u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, i ovom tačkom ostvario sva bitna obilježja bića krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ BiH.

(vi) **Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Varvare – tačka 9. Izreke presude**

445. Tužilaštvo BiH ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 15.07.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u selo Varavare gdje je sudjelovao u nezakonitom lišenju slobode više desetina muškaraca Bošnjaka kojom prilikom su lišeni slobode i zatvoreni u logor SŠC U Prozor Ismet Bašinac, Smajo Ugarak, Semir Ugarak, Halil Manjušak, Mustafa Manjušak, Mirza Bektaš.

446. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izvelo analizom iskaza svjedoka Ismeta Bašince, Halila Manjuška, Smaje Ugarka, Semira Ugarka, Mirze Bektaša, te svjedoka "S-7".

447. Svjedok Ismet Bašinc¹⁸⁶ je izjavio da je svo muslimansko stanovništvo nakon pada Prozora predalo naoružanje i vratilo se u svoja sela. Svjedok je bio nastanjen 500 do 600 m od sela Varvare. Kritične prilike je spazio kako gori jedna štala, kako se puca prema njegovoj kući. Tada su mu prišla dva pripadnika HVO-a koji su mu naredili da krene s njima, na *„jedno sigurno mjesto“*, što je svjedok i učinio. Kada je došao u selo, vidio je da se skupljaju samo muškarci, čak i maloljetni, te je tu spazio jednog pripadnika HVO-a, koji je bio u crnom odijelu sa bijelim opasačem, sa trakom i šeširon na glavi, imao je zapuštenu bradu, naoružan „do zuba“ sa automatskim oružjem, pištoljem i bombom, te koji ih je prilikom privođenja udarao kundakom. Neki pripadnici HVO bili su u šarenoj, a neki u crnoj uniformi. Opisao je da je od oštećenog Halila Manjuška saznao da ga je optuženi udarao nogom, prilikom privođenja, ispitujući gdje mu je oružje. Tada su pored svjedoka privedeni i Smajo Ugarak, Semir Ugarak, Halil Manjušak, Mustafa Manjušak, Atif Bašinc.

448. Nakon lišenja slobode, svjedok i ostali zatočeni muškarci Muslimani su odvedeni u logor SŠC, gdje je svjedok saznao da je pripadnik HVO-a kojeg je opisao, zapravo Nikola Marić, koji mu je ostao u pamćenju kao neko ko ima „glavnu ulogu“, jer drugi pripadnici HVO-a nisu bili „opasni“ kao Nikola Marić. Izjavio je i da je u SŠC, tačnije, zatvor, kako ga je svjedok nazivao, dolazio optuženi koji je uvijek galamio i psovao, te su se svi krili kako se ne bi s njim susreli.

449. Prilikom direktnog ispitivanja od strane postupajuće tužiteljice, svjedok je jasno izjavio da je siguran da je ista osoba bila u selu Varvare, kao i u SŠC opisujući: *„...ako sam spazio osobu u selu, naravno da ću ga zapaziti kasnije u SŠC ostaje Vam ta slika u glavi..normalno je da je ista osoba..“* Izjavio je da je optuženi dolazilo često, jer je obilazio zatočenike i odvodio ih. Neki su se vraćali te su opisivali da je bolje *„metak u čelo nego s njim raditi“*. Sa optuženim se susreo i nakon rata, opisujući: *„...ista je to ta*

¹⁸⁶ Svjedok optužbe Ismet Bašinc je svjedočio na glavnom pretresu dana 29.01.2015. godine

osoba i tad sam ga baš zapamtio i moje srce ga nikad zaboravit neće niti ću ga izbrisati iz glave....“

450. Svjedok Halil Manjušak¹⁸⁷ je izjavio da je sa porodicom bio nastanjen u selu Varvare, gdje je 15.07.1993. godine lišen slobode od strane pripadnika HVO-a koji su bili u šarenim uniformama, osim jednog, koji je bio u crnoj i imao crni šal oko glave, bio je naoružan sa dvije bombe. Naknadno je saznao od Smaje Ugarka da je taj vojnik Nikola Marić. Svjedok je imao u garaži automobil marke „fićo“, kojeg su ga dva pripadnika HVO-a izgurala i pokušala upaliti. Došla su dva autobusa i rečeno im je da niko od muškaraca ne može ostati tu. Zajedno sa svjedokom su lišeni slobode i Smajo Ugarak, Ramo Manjušak, Avdo Hodžić, Mustafa Manjušak, Mustafa Bektaš, Uzeir Bektaš, Hajrudin Bektaš... i drugi, ukupno oko 50 muškaraca.

451. Kada su sakupili sve muškarce, sa autobusom su ih prebacili u SŠC, gdje je svjedok ostao samo dva dana, nakon čega su sa tri autobusa prebačeni za Hercegovinu i završili u zatvoru u Ljubuškom.

452. Iskaze ovih svjedok, potvrdio je i svjedok Semir Ugarak¹⁸⁸, dodajući da je te prilike lišeno slobode između 50 i 70 muškaraca iz sela Varvare, među kojima su bili Enver Bektaš, Hajrudin Bektaš, Mustafa Bektaš, Mirza Bektaš, svjedok „S-7“, Zahid Udalić, Smajo Ugarak, Sead Bektaš i drugi. Svjedok je naknadno saznao da je među pripadnicima HVO-a, bio i optuženi Nikola Marić.

453. Da je kritično jutro optuženi bio u selu, potvrdio je i svjedok Smajo Ugarak¹⁸⁹, koji je u selu prepoznao optuženog, kojeg je poznavao od ranije. Izjavio je i da mu je nadimak bio Nidžo, uz tvrdnju: *„100% sam siguran da je osoba kcju sam vidio to jutro Nikola Marić, crna uniforma, marama oko glave..bijeli opasač. Nikad neću zaboraviti svjetle oči kcje je iskolačio kad sam ja naišao..imao je malo brade i brkove. Svjedok je potvrdio i da su te prilike sa njim zajedno lišeni slobode i Ramiz Bektaš, svjedok „S-7“, Mujo Halić, Senad Vugdalić, Juso Hasanagić, Mirza Bektaš i još preko 70 muškaraca iz sela Varvare.*

¹⁸⁷ Svjedok optužbe Halil Manjušak je svjedočio na glavnom pretresu dana 22.01.2015. godine

¹⁸⁸ Svjedok optužbe Semir Ugarak je svjedočio na glavnom pretresu dana 22.01.2015. godine

¹⁸⁹ Svjedok optužbe Smajo Ugarak je svjedočio na glavnom pretresu održanom dana 22.01.2015. godine

454. Konačno i svjedoci Mirza Bektaš¹⁹⁰ i svjedok „S-7“¹⁹¹ su potvrdili da su stanovnici sela Varvare lišeni slobode dana 15.07.1993. godine, s tim što je svjedok Bektaš izjavio da je lišen slobode zajedno sa drugim stanovnicima sela Varvare, te odveden u SŠC, dok je svjedok „S-7“ izjavi da je lišen slobode dan kasnije i također odveden u SŠC, nakon čega su prebačeni u Ljubuški, a zatim svjedok „S-7“ u zatvor civilne policije Pogrđe.

455. Analizom iskaza svih svjedoka na ovu okolnosti, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi u selu Varvare, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, imao aktivno učešće u teškom oduzimanju slobode oštećenih civila, muškaraca, muslimanske nacionalnosti, koji su nakon toga odvedeni u logor SŠC, odakle su kasnije prebačeni u logore u Hercegovini. Stoga, Vijeće cijeni da je optuženi i ovom tačkom optuženice, kao saizvršilac ostvario bića krivičnog djela progom teškim oduzimanjem fizičke slobode iz tačka 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ BiH.

(vii) **Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Duge – tačka 10. Izreke presude**

456. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je početkom jula mjeseca 1993. godine, najvjerojatnije 06.07.1993. godine ili približno tog datuma, zajedno sa grupom vojnika HVO došao u selo Duge, općina Prozor, gdje je sudjelovao u nezakonitom lišenju slobode više desetina muškaraca Bošnjaka kojom prilikom su lišeni slobode i zatvoreni u logor SŠC Prozor, među kojima su bili Galib Sabitović, Sead Sabitović, Alija Sabitović (umro)¹⁹², Muriz Mustajbegović, Salih Čorbadžić, Meho Ščukulj (umro)¹⁹³, Zejnil Grcić, Džemo Sabitović (umro), Nisim Dautbegović, Aziz Dautbegović, Mehmed Dautbegović, Nijaz Hasanbegović, Safet Hadžibegović, a potom iz SŠC u druge logore širom Hercegovine.

¹⁹⁰ Svjedok optužbe Mirza Bektaš je svjedočio na glavnom pretresu dana 10.07.2014. godine

¹⁹¹ Svjedok optužbe „S-7“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 10.07.2014. godine

¹⁹² **Dio dokaza T-113** - Izvod iz matične knjige umrlih za Sabitović Alija, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-321/2013 od 20.11.2013. godine,

¹⁹³ **Dio dokaza T-113**- Izvod iz matične knjige umrlih za Meho Ščukulj, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-322/2013 od 20.11.2013. godine

457. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izvelo analizom iskaza svjedoka Galiba Sabitovića¹⁹⁴, Salih Čorbadžića¹⁹⁵, Muriza Mustajbegovića¹⁹⁶, Zejnila Grcića¹⁹⁷, Nijaza Hasanbegovića¹⁹⁸, Adise Grcić¹⁹⁹, te svjedoka odbrane Mehmeda Dautbegovića, svjedoka „D“ i Emira Dervišbegovića.

458. Svjedok Galib Sabitović je izjavio da je bio vojni obveznik TO Armije BiH, sve do pada Prozora, nakon čega se vratio u Duge, gdje je boravio do 06.07.1993. godine kada je nezakonito lišen slobode. Svjedok je opisao da je zajedno sa pet do šest komšija skupljao sijeno u Orlovima, u blizini kuće optuženog Nikole Marića, kada su ugledali iz pravca Dušica prema Dugama tri do četiri automobila, koja su stala na Kranjičkom putu. Ubrzo nakon tog, čuo se pucanj, te je svjedok zajedno sa svojim komšijom Murizom Mustajbegovićem pobjegao prema kući optuženog Marića, dok su druge komšije pobjegle prema selu Duge. Počelo je paljenje kuća i štala, stanovništvo se skuplja ispred džamije pod Lipom. Tada ih je pozvao Nihad Grcić, govoreći: „...*hajde predajte se..pobit će vam sve po selu..ja sam krenuo..rekao sam i Murizu da idemo...*“.

459. Dolaskom u selo, svjedok je vidio da je svo stanovništvo postrojeno, da je s njima bilo oko deset pripadnika HVO-a, gdje je prepoznao optuženog Nikolu Marića i Željka Jukića. Svjedok je izjavio da poznaje optuženog, a što je i sam optuženi potvrdio klimajući glavom, potvrđujući da poznaje oštećenog. Svjedok je izjavio da je kritične prilike optuženi bio u crnom odijelu, sa maramom preko glave. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi bio jedan od pripadnika HVO-a koji su kritične prilike lišavali slobode muškarce sela Duge.

460. Svjedok je izjavio da su kritične prilike pored njega, uhapšeni i Emir Subašić, Enver Subašić, Meho Ščukulj, Hasan Katlak, Alija Katlak, Zejnil Grcić, Meho Grcić, Sead Grcić, Alija Sabitović, Muriz Mustajbegović, Hajrudin Mustajbegović, Emir Sabitović, Mirsad Jusić, Kemo Omanović, Salkan Šabić, Nisim Dautbegović, Mehmed Dautbegović, Aziz Dautbegović, Mustafa Dautbegović, Nijaz Hasanbegović, Midhat Trtić..te da je jedini razlog hapšenja je što su Muslimani. Nakon lišavanja slobode, svi

¹⁹⁴ Svjedok optužbe Galib Sabitović je svjedočio na glavnom pretresu dana 29.01.2015. godine

¹⁹⁵ Svjedok optužbe Salih Čorbadžić je svjedočio na glavno pretresu dana 05.02.2015. godine

¹⁹⁶ Svjedok optužbe Muriz Mustajbegović je svjedočio na glavnom pretresu dana 05.02.2015. godine

¹⁹⁷ Svjedok optužbe Zejnil Grcić je svjedočio na glavnom pretresu dana 29.01.2015. godine

¹⁹⁸ Svjedok optužbe Nijaz Hasanbegović je svjedočio na glavnom pretresu dana 26.02.2015. godine

¹⁹⁹ Svjedok optužbe Adisa Grcić je svjedočio na glavnom pretresu dana 05.02.2015. godine

su odvedeni u prostorije SŠC-a, te su nakon nekoliko dana autobusima odvedeni u Ljubuški, da bi konačno završili u logoru Dretelj u Čapljini.

461. Da se događaj odvio na način kako je to naveo svjedok Galib Sabitović, potvrdio je i svjedok Muriz Mustajbegović, koji je zajedno sa Galibom Sabitovićem, Emirom Sabitovićem, Edinom Sabitovićem, Nedžadom Sabitovićem, Salihom Šabićem skupljao sijeno ispred kuće Nedžada Sabitovića. Potvrđujući da je i on lišen slobode na način kako je to izjavio svjedok Sabitović, dodao je da su nakon što su im pripadnici HVO-a, zajedno sa optuženim, naložili da se popnu na kamion, to su i učinili svjedok, Salih Subašić, Zejnil Grcić, Meho Grcić, Galib Sabitović, Sead Sabitović, Salih Čorbadžić, Mehmed Dautbegović, Nisin Dautbegović, Aziz Dautbegović, Nijaz Hasanbegović, Safet Hadžibegović i drugi koji su odvedeni u SŠC. Ni kod ovog svjedoka nije bilo sumnje u identitet i izgled optuženog kritične prilike, opisujući ga na isti način kao i predhodni svjedok.

462. I svjedoci Salih Čorbadžić, Nijaz Hasanbegović i Zejnil Grcić su potvrdili navode svjedoka o vremenu i načinu lišenja slobode. Svjedokinja Adisa Grcić je potvrdila da je kritične prilike lišen slobode njen suprug Zejnil Grcić, kao i da joj je lično optuženi rekao da „kupe muškarce“ i odvede u SŠC, a da se žene i djeca sklone, jer im nisu potrebni. Prilikom unakrsnog ispitivanja svjedoka Zejnila Grcića, isti je izjavio da je optuženi naređivao da se vrši sakupljanje stanovništva sela Duge, te da je optuženi, oštećene psovao, vrijeđao, maltretirao ih. Optuženi je potvrdio svoje prisustvo na licu mjesta, tako što je prilikom unakrsnog ispitivanja u svojstvu svjedoka naveo: „...*ja kad sam doš'o svi su bili postrcjeni..jesam te vidio...i priznajem da sam bio u selu, ali nisam hapsio, ja sam slučajno prolazio kroz selo i svratio..*“

463. Svi svjedoci su saglasno potvrdili da je optuženi kritične prilike bio u crnom odijelu, sa maramom preko glave, te da je njegova jedinica imala naziv „Kinder vod“, da su sebe smatrali elitnom jedinicom, jer su bili u rangju specijalaca.

464. I odbrana je na okolnost ove tačke saslušala svjedoke Mehmeda Dautbegovića²⁰⁰, svjedoka „D“²⁰¹ i Emira Dervišbegovića²⁰².

²⁰⁰ Svjedok odbrane Mehmed Dautbegović je svjedočio na glavnom pretresu dana 11.12.2015. godine

465. Svjedok Mehemed Dautbegović je potvrdio navode svjedoka optužbe da je 06.07.1993. godine došlo do lišenja slobode muškaraca sela Duge, ali da on nije lišen slobode kritične prilike, nego dan poslije, nakon čega je i on odveden u SŠC. Svjedok je potvrdio i da su njegova braća Adis i Nisim Dautbegović lišeni slobode kada su lišeni slobode i drugi muškarci Muslimani sela Duge. Svjedok je potvrdio da je optuženi, kojeg dobro poznaje od 1988. godine dolazio u selo Duge sa drugim vojnicima. On se kao i drugi, krio u šumi i silazio je samo kad bi optuženi dolazio u selo, te da ga nije niko maltretirao. Svjedok „D“, kao svjedok odbrane je potvrdio navode svjedoka optužbe da su dana 06.07.1993. godine muškarci, Muslimani iz sela Duge lišeni slobode, među kojim su se pored svjedok nalazili i Galib Sabitović, Sead Sabitović, Alija Mustajbegović, Muris Mustajbegović, Salih Čorbadžić. Svjedok je izjavio da je među prvim muškarcima ušao u kamion, da nije vidio optuženog, ali da mu je Salih Čorbadžić rekao da je i optuženi bio kritične prilike u selu i lišavao slobode muškarce, Muslimane.

466. Konačno svjedok Emir Dervišbegović je izjavio da on nije lišen slobode zajedno sa drugim muškarcima iz sela Duge, gdje ostaje do druge polovine 1993. godine, kada je prisilno iseljen i odlazi u Njemačku, gdje mu se i otac naknadno pridružio, apsotrofirajući da optuženi njemu i njegovoj porodici nije ništa našao učinio.

467. Analizom iskaza kako svjedoka optužbe, tako i svjedoka odbrane, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi ostvario sva bitna obilježja bića krivičnog djela teško oduzimanje slobode stanovnika sela Duge, koje je počinio u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a. Optuženi je priznao, saglasno iskazima svih svjedoka, da je kritične prilike bio u selu Duge. Vijeće nije poklonilo vjeru tvrdnji optuženog da je kritične prilike „svratio“ u selo Duge, obzirom da su svi svjedoci optužbe saglasno opisali ulogu i aktivno učešće optuženog u predmetnoj inkriminaciji. Vijeće je poklonilo vjeru svim svjedocima optužbe, cijeneći ih istinitim i logičnim, jer su svi u bitnim elementima potpuno podudarni, pa čak i u mnogim detaljima, te na osnovu čijih iskaza se potvrđuje aktivno učešće optuženog i u ovoj inkriminaciji. Kada su u pitanju iskazi svjedoka odbrane, Vijeće nalazi da su istu saglasni sa iskazima svjedoka optužbe u pogledu datuma lišenja slobode stanovnika sela Duge. Ovi svjedoci također potvrđuju

²⁰¹ Svjedok odbrane „D“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 15.01.2016. godine

²⁰² Svjedok odbrane Emir Dervišbegović je svjedočio na glavnom pretresu dana 15.01.2016. godine

prisustvo optuženog, što ne osporava ni optuženi tokom svog svjedočenja. Međutim blagonaklon odnos optuženog prema svjedocima odbrane Mehmedu Dautbegoviću i Emiru Dervišbegoviću, Vijeće nalazi da su isti uživali određeni vid zaštite od strane optuženog, obzirom da su bili među rijetkim koji bili pošteđeni, što svakako ne može uticati na njegovu ekskulpaciju. Stoga, Vijeće nalazi da je optuženi radnjama opisanim i u ovoj tački, kao saizvršilac, ostvario bića krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom e) KZ BiH.

(viii) **Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Lug – tačka 11.2 izreke Presude**

468. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog datuma tokom mjeseca jula 1993.godine, najvjerojatnije 17. jula 1993. godine, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO došao u selo Lug gdje je sudjelovao u nezakonitom lišenju slobode više desetina muškaraca Bošnjaka kojom prilikom su lišeni slobode i zatvoreni u logor SŠC Prozor, a oni muškarci koji su iz straha za svoju sigurnost pobjegli od svojih kuća da se moraju sami javiti u SŠC Prozor u protivnom njihove porodice, žene i djeca će biti ubijene, među kojima su bili zaštićeni svjedok „S10“, Ekrem Bećirović, Mujo Bećirović, sin Omera, zaštićeni svjedok „S11“, zaštićeni svjedok „S12“ (umro), Salko Bećirović, M. Č., M. Š., Enver Osmić (ubijen), Selim Purgić (ubijen), Omer Bećirović (umro), Ibro Bećirović, mlđb. Ćazim Bećirović, Alija Bećirović, Ibrahim Čiča (ubijen), koji su prebačeni do logora u gradu Prozor a potom u druge logore izvan grada Prozora, da bi potom ponovo, za deset dana, došao u isto selo i sa istom namjerom, nezakonito lišio slobode i zatvorio u prostorije SŠC Prozor Šefika Čiču (ubijen) i Abdurahmana Rustempašića,

469. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku optužnice izvelo analizom iskaza svjedoka „S-10“, Ekrema Bećirovića, svjedoka „S-11“, svjedoka „S-12“, Salke Bećirovića, M. Č.. M. Š., Hanke Šljivo, Fatime Osmić, Vahide Purgić, Šemse Bećirović, Adisa Čiče, Adisa Grcića, Mehe Selimovića, te Senada Selimovića.

470. Svjedok „S-10“²⁰³ je izjavio da je u selu Lug stanovao do 17.07.1993. godine kada je lišen slobode od strane optuženog Nikole Marića, njegovog brata koji je poslije poginuo, te još jednog pripadnika HVO-a čijeg se imena nije mogao sjetiti. Da je optuženi poduzeo aktivno učešće u lišenju slobode svjedoka, proizilazi iz dijela iskaza ovog svjedoka kada opisuje da ga je lično optuženi, kojeg je dobro poznavao od ranije, upisao u svesku, nakon što mu se svjedok lično predao. Svjedok je izjavio da optuženi nije ni njega ni bilo koga tukao, niti maltretirao. Te prilike, optuženi je njemu i drugim muškarcima Muslimanima rekao da je sigurnije da idu s njim nego da idu u šumu, jer će ubuduće koga nađu u šumi toga i lišiti života. Nakon što ih je optuženi popisao, optuženi je otišao po automobil, dok su ih dva pripadnika HVO čuvali. Kada je optuženi dovezao automobil, svjedok i ostali muškarci, njih 10 do 12, među kojim su se nalazili i Enver Osmić, svjedok „S-11“, Selim Purgić, Muharem Šljivo, Salko Bećirović, Ibrahim Čića, Ibro Bećirović, su ušli u vozilo preko kojeg je bila cerada, a optuženi ih je pratio svojim ličnim automobilom, te su odvedeni u SŠC. Osvrćući se na razlog lišenja slobode, svjedok se opredijelio da je jedini razlog jer su Muslimani.

471. Navode ovog svjedok potvrdio je i svjedok Ekrem Bećirović²⁰⁴ koji je saglasno potvrdio da je u svom selu Lug živio do 17.07.1993. godine, kada je lišen slobode od strane optuženog i drugih pripadnika HVO-a. Svjedok nije ostavio mogućnost zamjene identiteta optuženog, obzirom da je jasno naveo da je istog poznavao od prije ratnih dejstava, kao i njegovu porodicu. Razlog zbog kojeg su se povinivali naredbi da uđu u autobuse, je što su se bojali za vlastiti život, zbog upućenih prijetnji. Svjedok navodi da su kritične prilike lišeni slobode, između ostalih i Mujo Bećirović, sin Omera, Nihad Šeho, Alija Bećirović, sin Muje, Selim Purgić, Dervo Osmić, Enver Osmić, M. Š., te da su odvedeni „*zbog pogrešnog imena*“ u logor SŠC. Za vrijeme boravka u SŠC, zatočeni su izvođeni na prinudne radove, te da je i optuženi dolazio u jutarnjim satim po njih, zatočenike i odvodio na prinudni rad. Svjedok je ostao u SŠC do pada Uzdola, nakon čega je odveden u sklonište, gdje je bio pretučen, pa je ponovno vraćen u SŠC, da bi konačno bio zatočen u zatvoru Policijske stanice Prozor. Naglasio je i da prilikom lišenja slobode, nije imao naoružanje.

²⁰³ Svjedok optužbe „S-10“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 26.02.2015. godine

²⁰⁴ Svjedok optužbe Ekrem Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 02.04.2015. godine

472. Ovaj svjedok je potvrdio i aktivno učešće optuženog prilikom lišenja slobode, opisujući da se optuženi nalazio iza kamiona na autobuskoj stanici i pravio spisak, te naveo da mu je prije zatvaranja u logor, Vlado Soldo za optuženog, rekao: *„...ne može njemu niko ništa...“*

473. Da je optuženi imao aktivnu ulogu, potvrdio je i svjedok M. Š.²⁰⁵ izjavivši da je optuženi pravio spisak Muslimana pored kamiona, te izdava naredbu da se penju na kamion, te je potvrdio i navode ostalih svjedoka kada je u pitanju fizički izgled optuženog i odvođenje u SŠC, kao i dalji put, sve dok konačno 1994. godine nije oslobođen

474. Prilikom opisivanja predmetnog događaja, koji je saglasan i sa iskazima prethodnih svjedoka, svjedok „S-11“²⁰⁶ je dodao da mu je dan prije lišenja slobode, tačnije 16.07.1993. godine, otac saopštio da mu je Nikola Marić rekao da se svi muškarci sela Lug, ujutro trebaju sakupiti u mjestu Ledina. Taj dan zajedno sa svjedokom, lišeni su slobode i svjedok „S-10“, svjedok „S-12“, Ismet Letica, Rasim Sefer, Mujo Bajrić, Ibro Čiča i drugih oko petnaestak muškaraca Bošnjaka.

475. Ovaj svjedok je saglasno sa drugim svjedocima opisao lišenje slobode, odvođenje u SŠC, gdje je izvođen na prinudne radove, kopanje rovova i ostale poslove koji bi im naložili pripadnici HVO-a, gdje ostaje do 16.12.1993. godine kada su Bošnjaci prebačeni u zatvor Policijske stanice, nakon čega je prebačen na Heliodrom gdje ostaje do aprila 1994. godine.

476. I svjedok Salko Bećirović²⁰⁷ je potvrdio svoje pesustvo i lišenje slobode, uz prijetnju koju im je uputio optuženi da ukoliko se ne predaju, da će biti ubijeni, te dodao: *„...100% sam siguran da je to Nikola Marić tako rekao...“*, te saglasno drugim iskazima svjedoka opisao izgled optuženog tog dana. Kada je svjedok došao do kamiona prišao je optuženom i dodirnuo ga po leđima opisujući: *„...optuženi je psovao Isusa i rekao zar sam i ja još tu i napisao me i ušao sam u kamion sa drugim ljudima...“*.

²⁰⁵ Svjedok optužbe M. Š. je svjedočio na glavnom pretresu dana 09.04.2015. godine

²⁰⁶ Svjedok optužbe „S-11“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 09.04.2015. godine

²⁰⁷ Svjedok optužbe Salko Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 02.04.2015. godine

477. Nakon što su svi muškarci ušli na kamion, odvedeni su SŠC, gdje je on proveo oko tri mjeseca, gdje je imao jedan susret sa optuženim, kada ga je optuženi zajedno sa prijateljem Tarikom, odveo u selo da mu pokaže gdje mu se nalazi motorna pila.

478. Postupajuća tužiteljica je na glavnom pretresu održanom dana 16.04.2015. godine, pročitala iskaz svjedoka „S-12“²⁰⁸, koji je potvrdio da je i on bio lišen slobode na način kako su to opisali ostali svjedoci, te da je kritične prilike optuženi vozio žuti automobil marke „folcika“, te da je vozaču kamiona na koji su se popeli svi oštećeni, potvrdio da su se svi popeli, nakon čega je kamion krenuo. Prebačeni su SŠC, gdje su izvođeni na prinudne radove, kopanje rovova i ostale teške i nehumane poslove.

479. Da je optuženi zaprijetio da ukoliko se ne predaju svi muškarci sela Lug da će ih ubiti, saglasno su potvrdili svjedoci Meho Selimović²⁰⁹ i Senad Selimović²¹⁰, koji su poznavali optuženog i od ranije, kao i njegovu porodicu, pa ni kod ovih svjedoka nije bilo zabune kada je u pitanju identitet optuženog i da je on počinio radnje koje mu se stavljaju na teret.

480. Da je upravo optuženi 16.07.1993. godine naredio da se ujutro, 17.07.1993. godine skupe svi muškarci sela Lug, potvrdio je i svjedok M. Č.²¹¹, koji je sa udaljenosti od oko 50 m posmatrao optuženog, kojeg je vidio i to jutro, 17.07.1993. godine kada su se muškarci Muslimani skupljali ispred crvenog kamiona marke „Mercedes“, koji su lišeni slobode i odvedeni u SŠC, a među kojim je bio i svjedokov brat Šefik Čiča. Međutim, optuženi je tada rekao da za Šefika Čiču i Dževada Selimovića postoji garantno pismo da idu u Njemačku i da se odu javiti u Prozor. Ostali muškarci su lišeni slobode.

481. Svjedok nadalje opisuje šta se događa nakon nekoliko dana: *„...vidim, ja sam gore stajao blizu brata. On je gore bio blizu mcje kuće, između svcje i mcje kuće ček'o gore bio. Bilo je žena 'vamo iza kuće još koliko hoćeš, a bio je Abdurahman i njegov sin Nermin iza jedne stare kuće posebno se tamo sakrili. I ja sam prilazio bratu, a Nikola je*

²⁰⁸ T-8– Zapisnik o saslušanju svjedoka S-12, broj: KT-RZ 100/05 od 05.05.2009.godine, TBiH i Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3512/2013 od 08.11.2013.godine

²⁰⁹ Svjedok optužbe Meho Selimović je svjedočio na glavnom pretresu dana 19.09.2015. godine

²¹⁰ Svjedok optužbe Senad Selimović je svjedočio na glavnom pretresu dana 19.09.2015. godine

²¹¹ Svjedok optužbe M. Č. je svjedočio na glavnom pretresu dana 09.04.2016. godine

već dole otvar'o kaplju vikendice tog Abdurahmana i lupa sa njom, zove ga. I meni je brat u tom momentu rek'o, đe ćeš da mi, da izvinite Boga, kad se ja moram predavati, što se ti moraš predavati, bježi. I ja sam između kuća samo ovako se okren'o. Žene su tamo iza kuća sjedile. One su čak graknule na mene đe ćeš to, kukuruzi su bili, i ja sam pokjeg'o tamo u trrje. Nje mene Nikola.. tražio...". svjedok je detaljno opisao odnos između svoje kuće i kuće Abdurahmana Rustempašića, te je svjedok očevidac njegovog odvođenja, kao i odvođenja svog brata Šefika Čiče i sina Aburahmana Rustempašića, Nermina Rustempašića. Za brata je naknadno saznao da je strijeljan.

482. Osvrćući se na iskaz iz istrage²¹² u kojem nije spominjao da je njegovu braću odveo Nikola Marić, svjedok je izjavio da te prilike nije bio ni pitan od strane istražnih organa, da je bio u strahu nakon svih dešavanja, te je svjedočio samo o činjenicama za koje je bio pitan, a čemu je Vijeće poklonilo vjeru, obzirom na detaljan iskaz koji je dao objektivno i nepristrasno kada je u pitanju aktivno učešće optuženog u lišenju slobode stanovnika sela Lug, među kojim su bila i njegova braća.

483. Svjedok Adis Čiča²¹³, je izjavio da se nakon nekog vremena od lišenja slobode muškaraca iz sela Lug, optuženi vratio po njegovog oca Šefika, te kada su ga spazili iza kuće. Otac ga je savjetovao da se sakrije na sprat, da će on izaći da vidi zašto je optuženi došao, te je čuo kako optuženi govori njegovom ocu: *„...Ševko ovo je samo privremeno..“* Otac se nakratko popeo na sprat, rekao mu da se sakrije, tu su se poljubili i pozdravili, te mu je otac rekao da se možda više nikad neće vidjeti. Vidio i da je sa njegovim ocem odveden i Abdurahman Rustempašić i njegov sin Nermin. Svjedokova majka je išla u posjetu njegovom ocu u SŠC, sve do 04.08.1993. godine kada joj je u prostorijama SŠC saopšteno da je njen muž odveden i da ne treba više da ga traži.

484. Da je optuženi odveo Šefika Čiču, potvrdio je sam optuženi prilikom unakrsnog ispitivanja svjedoka Adisa Čiče sina oštećenog, kada je izjavio: *„...ja ne osporavam da sam ga odveo, al' on je htio..“* Dakle, optuženi je priznao da je lišio slobode oštećenog

²¹² T-7– Zapisnik o saslušanju svjedoka Č. M., broj Ki-9/02 od 14.04.2003., Županijski sud u Mostaru i Zapisnik o saslušanju svjedoka Č. M., TBiH; broj: T20 0 KTRZ0004424 05 od 02.10.2013.godine uz pripadajući fotoalbum od 06.09.2013. godine

²¹³ Svjedok optužbe Adis Čiča je svjedočio na glavnom pretresu dana 16.04.2015. godine

Šefika kritične prilike, uz konstataciju da je oštećeni to sam htio, što za Vijeće nije logično, cijeneći sveukupno stanje u kojem se oštećeni nalazio i bez mogućnosti izbora.

485. Svjedokinja Vahida Purgić je potvrdila da je dana 17.07.1993. godine, njen suprug Selim Purgić zarobljen, te da je njegova majka tada na stanica pitala optuženog gdje joj vodi sina, nakon čega je pala u nesvijest. Svjedokinja Šemsa Bećirović potvrdila da su kritične prilike iz svojih kuća odvedeni Mujo Bećirović, Ekrem Bećirović, Salko Bećirović, M. Š., Selim Purgić, Hasan Purgić, te da ih je te prilike odveo optuženi Marić. Svjedokinja Bećirović je opisala da je optuženi došao sa puškom pred njenu kući i rekao da muškarci moraju da idu u policijsku stanicu. Odvođenje M. Š. je potvrdila i njegova supruga, Hanka Šljivo.

486. Svi svjedoci su saglasno izjavili da je optuženi bio u crnoj uniformi, sa maramom i šeširom na glavi, naoružan, te da je imao bradu i brkove.

487. Dakle, Vijeće je poklonilo vjeru svim svjedocima, cijeneći da su isti dali iskaz objektivno, nepristrasno i saglasno u odlučujućem dijelu, te se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a ostvario bitne elemente bića krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode stanovnika sela Lug.

(ix) Teško oduzimanje fizičke slobode Omeru Purgiću, Jusi Ramiću i Dervi Osmiću – tačka 11.3 izreke presude

488. Tužilaštvo optuženom ovom tačkom optužnice stavlja na teret da je dana 09. augusta 1993. godine, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO došao u selo Lug sa namjerom hapšenja preostalih muškaraca Bošnjaka koji nisu bili ranije uhapšeni, pa je tako ušao u kući vlasništvo Omera Purgića (ubijen)²¹⁴, kojeg je zajedno sa njegovom porodicom istjerao iz kuće, a oštećenog Omera, zajedno sa Jusom Ramićem i Dervom Osmićem (umro)²¹⁵, nezakonito lišio slobode i zatvorio u logor SŠC u Prozor.

²¹⁴ Izvod iz matične knjige umrlih za Purgić Omer, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-335/2013 od 20.11.2013. godine

²¹⁵ Izvod iz matične knjige umrlih za Osmić Dervo, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-336/2013 od 20.11.2013. godine

489. Vijeće ovdje nalazi bitnim ukazati da je ova tačka povezana sa tačkom 11.4. koja je obrazložena u dijelu presude kojom je optuženi oglašen krivim za prisilno iseljenje stanovnika sela Lug. Obrazlažući tu tačku izreke, Vijeće je elaboriralo iskaze svjedokinja, koje su opisale dolazak pripadnika HVO-a, zajedno sa optuženim u njihovo selo Lug gdje su lišili slobode preostale muškarce, koji ranije u julu mjesecu nisu lišeni slobode.

490. Vijeće će u ovom dijelu ukratko ponovo elaborirati iskaze svjedoka Šemse Bećirović, Hanke Šljivo, Zulka Purgić, te Fatime Osmić, samo u relevantnom dijelu, u kojem opisuju lišenje slobode oštećenih Omera Purgića, Juse Ramića i Derve Osmića.

491. Tako je svjedokinja Zulka Purgić izjavila da je bila nastanjena u selu Lug zajedno sa mužem Omerom Purgićem, te četiri sina Mujom, Ibrahimom, Almirom i Džemalom. Njene sinove su u julu mjesecu odveli i zatočili pripadnici HVO-a, a muž joj je bio pošteđen sve do 09.08.1993. godine kada je optuženi Nikola Marić zajedno sa bratom Vladom Marićem došao i istjerao svo stanovništvo sela Lug. Opisala je i da su se rasporedili optuženi i njegov brat ko će iz koje kuće izvoditi ljude, te da su od muškaraca tada u selu ostali, pored njenog muža Juso Ramić i Dervo Osmić.

492. Optuženi se sa pripadnicima HVO-a ponovo vratio u selo Lug u augustu mjesecu 1993. godine, kada je odveden i suprug svjedokinje, sa kojim se ista rastala na stanici, koji je odveden u logor SŠC, gdje ga je posjećivala i koji joj je rekao da je njega optuženi doveo u prostorije SŠC-a. Svjedokinja je svog supruga posjećivala u prostorijama SŠC-a do kraja augusta kada joj je saopšteno da joj je muž zajedno sa šest muškaraca odveden iz SŠC, od kada mu se gubi svaki trag, a i njegovi posmrtni ostaci nisu nikad pronađeni.

493. Svjedokinja Fatima Osmić je izjavila da je bila nastanjena u selu Lug zajedno sa suprugom Dervom Osmićem, djecom i svekrvom. Izjavila je da je 09.08.1993. godine, optuženi pozvonio na vrata njene kuće i naredio da idu u Duge, da ostave ključeve u kući, te su se oni zbog straga povinovale naredbama optuženog. Po dolasku na stanicu, svjedokinja su odvojili od njenog supruga, koji je naknadno bio odveden u SŠC.

494. Nadalje, da su 09.08.1993. godine lišeni slobode oštećeni Omer Purgić, Dervo Osmić i Juso Ramić, potvrdila je svjedokinja Šemsa Bećirović, koja je izjavila da je ova tri muškarca, koji su bili starije životne dobi, optuženi odvojio i odveo u automobilu

marke „Lada“. I svjedokinja Hanka Šljivo je potvrdila da su na stanici odvojeni Juso Ramić, Dervo Osmić, Omer Purgić, Ahmet Bećirović i Mujo Bećirović, te da su oni odvedeni na gornju stanicu, dok su žene i djeca bili na donjoj stanici.

495. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima ovih svjedoka, te i u ovoj tački se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a ostvario bitne elemente bića krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode oštećenih Omera Purgića, Juse Ramića i Derve Osmića.

(x) **Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Višnjani – tačka 13.1 izreke presude**

496. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog datuma sredinom jula mjeseca 1993.godine, zajedno sa još grupom vojnika pripadnika HVO došao u selo Višnjani, općina Prozor, gdje je sudjelovao u nezakonitom oduzimanju fizičke slobode muškaraca, civila Bošnjaka na način što je naredio da se svi muškarci moraju predati u protivnom njihove žene i djeca će biti ubijeni što su ovi morali i uraditi i to: Ramiz Letica sin Mustafe, Salem Konjarić sin Safeta, Himzo Konjarić sin Sulje, Bećir Konjarić sin Sulje, Ismet Konjarić sin Sulje, Fikret Konjarić sin Nazifa, Mirsad Konjarić sin Nazifa, Halil Konjarić sin Huse, Alija Konjarić sin Huse, Muharem Konjarić i Mujo Konjarić koji su kamionom odvezeni i zatvoreni u SŠC u Prozor, a potom u druge logore širom Hercegovine.

497. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izveo analizom iskaza svjedoka Sabihe Konjarić, Amira Konjarića, Muharema Konjarića, Sulje Konjarića, Halila Konjarića i Himze Konjarića“.

498. Svjedok Muharem Konjarić²¹⁶ je izjavio da se u julu mjesecu krio u šumi, kada mu je supruga Sabiha Konjarić došla i saopštila da je vojska ušla u njihovo selo Višnjani, da pale kuće. Svjedok je zajedno sa Ramizom Leticom izašao iz šume i došao do kuće Sulje Konjarića gdje je zatekao optuženog i Vladu Brizara. Svjedok je poznavao optuženog od ranije, te ga je pitao šta rade tu, na šta mu je optuženi

²¹⁶ Svjedok optužbe Muharem Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 14.05.2015. godine

odgovorio: „...treba da se predate..“. Svjedok je rekao optuženom da se on ne želi predati, te mu je tada optuženi odgovorio da u slučaju da se ne predaju: „...da će kasnije naići vojska HVO-a i da će mi pobiti i žene i djecu...“. Potom je optuženi je otišao iz sela Višnjani.

499. Sutradan je optuženi došao zajedno sa Vladom Brizarom sa kamionom, te su pored svjedoka, lišeni slobode i Ismet Konjarić, Alija Konjarić, Mirsad Konjarić, Fikret Konjarić, Muharem Konjarić, Mujo Konjarić, Himzo Konjarić, te Ramiz Letica. Svjedok je svjedio u kabini sa optuženim i Vladom Brizarom, te su odvedeni u prosotrije SŠC, gdje im nije saopšten razlog lišenja slobode.

500. Kada je u pitanju poznanstvo sa optuženim, svjedok se opredijelio da je istog poznavao od ranije, da ga je „viđao“ u Lugu, te ni u jednom trenutku nije bio u sumnji da je baš optuženi kritične prilike došao u njegovo selo gdje je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a nezakonito lišio slobode njega i navedene oštećene.

501. Navode iz iskaza ovog svjedoka je potvrdila i svjedokinja Sabiha Konjarić²¹⁷ u dijelu u kojem je svjedok izjavio da mu je supruga saopštila da je Nikola Marić došao u selo, te da su dan kasnije sa optuženim otišli Ismet Konjarić, Bećir Konjarić, Salem Konjarić, Muharem Konjarić, Mirsad Konjarić, Ramiz Letica, Fikret Konjarić, Mujo Konjarić.

502. Navode svjedoka Muharema Konjarića su potvrdili i svjedoci Himzo Konjarić²¹⁸, Halil Konjarić²¹⁹, Amir Konjarić²²⁰, te Suljo Konjarić, čiji je iskaz²²¹ postupajuća tužiteljica pročitala na glavnom pretresu održanom dana 16.10.2014. godine. Svjedoci su saglasno potvrdili da im je u julu mjesecu 1993. godine, optuženi saopštio kod kuće Sulje Konjarića da se sutradan moraju predati, u suprotnom da će im ubiti žene i djecu. Kod svih svjedoka nije bilo sumnje kada je u pitanju izgled i identitet optuženog.

503. I u ovoj tački optužnice, tokom unakrsnog ispitivanja svjedoka Himze Konjarića, optuženi se stavio na lice mjesta, odnosno potvrdio svojeprisustvo, postavljajući pitanje

²¹⁷ Svjedokinja optužbe Sabiha Konjarić je svjedočila na glavnom pretresu dana 14.05.2015. godine

²¹⁸ Svjedok optužbe Himzo Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 14.05.2015. godine

²¹⁹ Svjedok optužbe Halil Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.05.2015. godine

²²⁰ Svjedok optužbe Amir Konjarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.05.2015. godine

svjedoku: „...Znate li ko je poručio da se dođe po vas ili vam se dosadilo kriti po šumi, vas poručivo tri dana, vas poručiv'o tri dana preko Luke Solde... da neko dođe po vas ili vam se dosadilo kriti po šumi..“, a što je svjedok negirao.

504. Vijeće van svake razumne sumnje utvrdilo da je optuženi u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, počinio progon teškim oduzimanjen fizičke slobode stanovnika Višnjanja.

(xi) **Teško oduzimanje fizičke slobode Aliji Šabiću i Edinu Šabiću – tačka 15. Izreke Presude**

505. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 15./16.07.1993. godine, došao u Pograđe-Prozor u kuću Alije Šabića, tražeći naoružanje i sa namjerom da uhapsi njega i njegovog sina Edina Šabića (ubijen), što je i uradio, pa kada je kćerka oštećenog, Ajla Šabić, rekla da nemaju skrivenog naoružanja, stavio joj pištolj u usta govoreći joj da će je ubiti, što je za posljedicu imalo nanošenje psihičke boli oštećenoj, a potom je oduzeo nezakonito slobodu Aliji Šabiću i njegovom sinu Edinu Šabiću, te ih zatvorio u prostorije SŠC gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, dok je Edina Šabića (ubijen) jedne prilike u navedenom periodu pretukao tako jako da je bio sav modar od udaraca.

506. Tužilaštvo ovom tačkom optužnice optuženom stavlja na teret da je nezakonito lišio slobode oštećene Aliju Šabića i Edina Šabića, te da je nečovječno postupao prema oštećenog Ajli Šabić. Vijeće će u ovom dijelu presude obrazlagati dio tačke koji se tiče teškog oduzimanje fizičke slobode, dok će zaključak o krivici optuženog za nečovječno postupanje prema oštećenoj Ajli Šabić obrazložiti u dijelu presude koja se bavi nečovječnim postupanjem.

507. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku presude izvelo analizom iskaza svjedoka Alije Šabića²²¹ koji je izjavio da je dana 15.07.1993. godine, vidio kako četiri vojnika vode njegovog sina Edina u koloni u SŠC. Nakon toga, supruga mu je

²²¹ T-3- Zapisnik o saslušanju svjedoka Konjarić Sulje, TBIH, broj: KT-RZ 100/05 od 13.08.2009. godine, Izvod iz MKU, broj: 04/1-II-15-4-1439/2013 od 09.09.2013., Mostar

²²² Svjedok optužbe Alija Šabić je svjedočio na glavnom pretresu dana 02.06.2014. godine

ispričala da im je kući dolazio optuženi Nikola Marić sa još četiri do pet pripadnika HVO-a, te da su te prilike pronašli tri metaka od pištolja, te da je optuženi vršio pritisak da nađu pištolj. Tu je optuženi nečovječno postupao prema njegovoj kćerki Ajli. Nakon što je dobio pištolj, optuženi je odveo njegovog sina Edina Šabića, koji je imao 22 godine.

508. Svjedok je boravio u šumi, ali je saznao da ga traži optuženi, te je otišao kući, 16.07.1993. godine, gdje je došao optuženi te ga lišio slobode i odveo u prostorije SŠC-a gdje je vidio svog sina Edina, koji je bio modar jer je izudaran po glavi i koji mu je rekao da ga je optuženi pretukao. Svjedok je ostao do 21.07.1993. godine zatočen u prostorijama SŠC-a, nakon čega je pušten na slobodu, dok je njegov sin, Edin Šabić, ostao do 31.07.1993. godine kada je izveden u „živi štit“ gdje je strijeljan.

509. Vijeće je poklonilo vjeru iskazu ovog svjedoka, cijeneći da je isti dao objektivno i nepristrasno, te iako nije očevidac lišenja slobode oštećenog, svoga sina Edina Šabića, slijed događaja koji se odgirao nakon toga, gdje svjedok vidi kako mu sina četvorica pripadnika HVO-a odvoze u SŠC, te njegov susret sa sinom, nakon što je i njega optuženi lišio slobode i odveo u prostorije SŠC-a, gdje mu je sin prepričao događaj, ukazuje da je iz svega ovaj svjedok izveo ovako logičan zaključak. Isto tako, za Vijeće je ovaj iskaz uvjerljiv i zbog činjenice da svjedok informacije o teškom lišenju slobode sina Edina imao i od supruge i kćerke, a koja kćerka je također, žrtva optuženog Nikole Marića, zbog kojih je također optuženi oglašen krivim.

510. Vijeće je prilikom ocjene iskaza i ovog svjedoka, cijenilo i činjenicu da ne postoji nikakav pravni zahtjev da iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama, u kontekstu njegovog prihvatanja kao dokaza, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje. Osim toga, Vijeće primjećuje, a saglasno stavu Apelacionog vijeća ovog Suda da je za utvrđivanje relevantnosti činjenica kao kriterij opredjeljujući kvalitet svjedočenja a ne puki broj dokaza, odnosno: *„da je inherentno pravo suda da utvrđuje činjenice na osnovu principa slobodne ocjene dokaza i u skladu sa dubokim ličnim uvjerenjem svakog od sud.ja. Radi se o široko postavjenom diskrecionom pravu kcje je podložno određenom br.cju ograničenja.*

Međutim, na princip unus testis nullus testis (jedan svjedok nije dovoljan)²²³ kcji zahtjeva potkrepljivanje svjedočenja jedinog svjedoka neke relevantne činjenice drugim svjedokom, više se ne poziva gotovo ni jedan moderni kontinentalni pravni sistem²²⁴. “

511. Osim toga, Vijeće i u ovom slučaju, podsjeća na praksu u predmetu *Miodrag Marković*, u kome postupajuće apelaciono vijeće zaključuje da je pretresno vijeće „moglo osuditi optuženog na osnovu izjave oštećene“, citirajući mišljenje apelacionog vijeća Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.* da „*dokaz kcji je zakonit, autentičan i vjerodostojan može biti dovoljan da se optuženi osudi, čak i ako je riječ o iskazu samo jednog svjedoka*²²⁵“. U prilog ovakvom zaključku ide i stav MKSR) gdje je pretresno vijeće primjenjujući pravilo 96. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i MKSR-a zaključilo „*da vijeće može temeljiti svjedočke samo na jednom iskazu ukoliko je taj iskaz relevantan i vjerodostojan*²²⁶“.

512. Stoga, Vijeće nalazi da je optuženi je ostvario bitna obilježja bića krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode oštećenim Edinu Šabiću i Aliji Šabiću.

(xii) Teško oduzimanje fizičke slobode oštećenim Sulji Kmetašu, Ahmi Kmetašu i Omeru Kmetašu – tačka 16. Izreke presude

513. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je 13.09.1993. godine učestvovao u prisilnom preseljenju stanovništva sela Družinovići, te da je naredio da se vojno sposobni muškarci među kojima su bili Suljo Kmetaš, kojem je držao pušku na zadnjem dijelu glave, Ahmo Kmetaš i Omer Kmetaš nezakonito zatvore u zgradu Vatrogasnog doma u Prozoru koji je služio kao zatvor za Bošnjake.

²²³ V. predmet MKSJ Tužilac protiv *Duška Tadića zv. Dule* pred Pretresnim vijećem, Mišljenje i presuda od: 7 maja 1997., para. 537.

²²⁴ *Ibidem*, para. 536.: “Opći princip koji Pretresno vijeće mora da primjeni na osnovu Pravilnika je princip da se svaki relevantni dokazni materijal probativne vrijednosti može prihvatiti kao dokaz, osim ako potreba da se osigura pravično suđenje uveliko ne preteže nad njegovom probativnom vrijednošću (Potpravila 89(C) i (D)). Jedino se pravilo 96(i) bavi pitanjem potkrepljivanja dokaza, i to samo u slučajevima seksualnih napada za koje, kako stoji u pravilu, nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Svrha ovog pravila ispravno je navedena u priručniku *An Insider’s Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, autora Morris i Scharf. Tu se objašnjava da navedeno potpravilo iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je *common law* dugo uskracivao žrtvama seksualnog napada. Ovo poppravilo, dakle, zasigurno ne opravdava zaključak da se potkrepljivanje dokaza zahtijeva u slučajevima svih drugih zločina osim u slučajevima seksualnih napada. Ispravan zaključak je, zapravo, suprotan.”

514. Vijeće je u dijelu presude kojom se obrazlagao zaključak o krivici optuženog za prisilno preseljenje stanovnika sela Družinović²²⁷, obrazložio sve iskaze svjedoka na tu okolnost, dok će se u ovom dijelu presude baviti samo teškim oduzimanjem slobode oštećenim Sulji Kmetašu, Ahmi Kmetašu i Omeru Kmetašu.

515. Oštećeni Suljo Kmetaš²²⁸ je izjavao da su dana 13.09.1993. godine u njegovo selo došli pripadnici HVO-a sa namjerom prisilnog iseljenja stanovništva, što se i dogodilo, te da je u trenutku dok je svjedok prolazio pored svog vanjskog WC-a, iza istog izašao optuženi, te mu rekao: „Zar vas ima još sposobnih u selu.“ *Naslon'o mi piš, pušku u zat, potijak i pojerao me prema kući.., rekao, ovaj, „Zovi sve ukućane, morate seliti iz ovoga mjestu. Ili ćemo vas mi poubjati ili, ili ćete seliti Al,ji pa tamo pomrite od gladi.“*

516. Pored groblja je bilo parkirano teretno vozilo, vojnici su sakupljali stanovništvo, optuženi je sve vrijeme preko livada išao za svjedokom, te kada su došli do skupa, svjedok se istom pridružio, dok je optuženi otišao prema kući Sabahete Šero, udato Kurić. Tada im je izvjesni Pavković naredio da se popnu na kamion, nakon čega je došao optuženi i pitao da li su ostali pripadnici HVO-a prikupilo svo stanovništvo. Kada su mu potvrdno odgovorili, optuženi je pitao da li je na kamionu svjedok, a kako je bio, naredio je vojnicima da svjedoka „pripaze“, a Sabaheti da popiše ljude.

517. Kada je kamion krenuo i došao do Vatrogasnog doma, optuženi je naredio da svjedoka, Ahmu Kmetaša i Omera Kmetaša „skinu“ sa kamiona. Pavković ih je odveo u Vatrogasni dom, te je tu pripadnicima HVO-a rekao: „...evo vam ova trcjica, ako ne budu slušali udarajte.“ Dobili su zadatak da čiste krv u Vatrogasnom domu kojom je bilo ispisano Nidžo, Kobra, Cela i druga imena pripadnika HVO-a. Imali su zadatak i da čiste automobile, ali je svjedok odmah prvu noć pretučen i skoro nepokretan je prebačen u SŠC, gdje je ostao do novembra mjeseca 1993. godine kada je prebačen u zatvor policije, odakle je u decembru prebačen na Heliodrom.

²²⁵ Marković, drugostepena presuda, para. 72, citirana drugostepena presuda Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.*, para

47

²²⁶ Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, para. 134. i 135.

²²⁷ Vidi C. Prisilno preseljenje stanovništva – (iv) Prisilno preseljenje stanovnika sela Družinović – tačka 13.2 izreke presude

²²⁸ Svjedok optužbe Suljo Kmetaš je svjedočio na glavnom pretresu dana 02.07.2015. godine

518. Da se događaj desio na način kako je to opisao svjedok Suljo Kmetaš, potvrdio je i svjedok Omer Kmetaš²²⁹, također, oštećeni radnjama optuženog, dok je svjedokinja Vahida Kmetaš²³⁰ potvrdila da su Suljo, Omer i Ahmo Kmetaš „skinuti“ sa kamiona ispred Vatrogasnog doma.

519. Vijeće je poklonivši vjeru svjedocima, utvrdilo da je optuženi na način opisan u dispozitivu ostvario biće krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode oštećenim Omeru Kmetašu, Ahmi Kmetašu i Sulji Kmetašu.

(xiii) **Teško oduzimanje slobode oštećenom Ibri Selimoviću – tačka 22.1 izreke Presude**

520. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 19.07.1993. godine ili približno ovog datuma, nakon što je lišio života oštećene Muju Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića da bi se nakon lišenja života oštećenog Omera Selimovića, potom obratio bratu ubijenog Selima Selimovića, oštećenom Ibri Selimoviću, koji je vidio ubistvo svoga brata, rekavši mu „ubio sam ti oca i brata, od oca sam ti uzeo 100 maraka, on večeras časti“, te naredio vojnicima HVO da oštećenog Ibru Selimovića zatvore u Vatrogasni dom u Prozor, što su ovi i učinili.

521. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret lišenje života navedenih oštećenih, za šta ga je Vijeće oglasilo krivim i obrazložilo u dijelu presude²³¹ u kojoj su obrazložene tačke ubistva za koje je optuženi oglašen krivim, dok će se u ovom dijelu baviti samo teškim lišenjem slobode oštećenog Ibri Selimovića.

522. Vijeće je zaključak o krivici optuženog i za ove radnje, izvelo prvenstveno analizom iskaza direktno oštećenog Ibri Selimovića, a što je potvrdio i svjedok „S-1“.

523. Oštećeni Ibro Selimović je izjavio da se dana 19.07.1993. godine, u jutarnjim satima između 4,00 i 5,00 sati, krio u šumi, kad je optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a došao u Prain. Svjedok je saznao od Muje Selimovića, sina

²²⁹ Svjedok optužbe Omer Kmetaš je svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

²³⁰ Svjedokinja optužbe Vahida Kmetaš je svjedočila na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

²³¹ Vidi B- Lišenje druge osobe života (ubistvo) iz člana 172. stav 1. tačka a) KZ BiH – (iii) Ubistvo Muje Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića – tačka 22.1. izreke presude

Omerovog, da se čuo pucanj u blizini kuće svjedokovog oca, pa je svjedok izašao do livade kako bi dvogledom vidio šta se dešava, ali ga tu zatiču tri pripadnika HVO-a: Miro Jakovljević, Milan Ivandić i još jedan njemu nepoznat pripadnik HVO-a. Navedeni pripadnici HVO-a su ga zatim preko livade odveli do kuće Omera Selimovića, ispitujući ga za lokaciju Muje Selimovića, zv. Zenga, što im on, iako je znao lokaciju, nije otkrio. Svjedok je prošao pored mrtvog tijela oštećenog Omera Selimovića, te dolazi do tada još uvijek živog, njegovog brata Selima Selimovića. Oštećeni Selim je imao vezane rančeve na leđima i bio je sav krvav, kada je ugledao optuženog koji sa malokalibarskom puškom oštećenog Selima Selimovića gađa direktno u čelo.

524. Tada se optuženi obratio svjedoku, govoreći da mu je djed bio „ustaša“, da mu je uzeo 100 maraka i da je otac Muje Selimovića, oca optuženog u II svjetskom ratu ranio. Svjedoku je naloženo da skinе rančeve i opere krv Selima Selimovića, nakon čega idu svi skupa prema selu Munikoze. U selu Munikoze svjedok je čuo da je optuženi rekao: *„...ubit ćemo pet u glavu za mog brata Roberta..“* Svjedok je dalje opisao svoj put, da su ga odveli u Papke, gdje su ga brat optuženog Cela, Papak i još jedan nepoznat pripadnik HVO-a, ošišali nožem, te su ga doveli pred kuću Bože Jakovljevića, gdje optuženi izdaje naredbu da uzmu automobil, te da ih voze u Prozor. U Gračanici su nakratko stali, jer je guma pukla, nakon čega je svjedok odvezen u Vatrogasni dom.

525. Dolaskom u Vatrogasni dom, svjedok je bio izložen nečovječnom postupanju, udarali su ga, namazali i stavi mu znak, te ga kao takvog vodali po Vatrogasnom domu, da bi ga onda uveli u salu, gdje je natjeran da sjedi turski. Tada je došao Franjić, kome je optuženi rekao u prisustvu svjedoka: *„...ubio sam mu babu, uzeo sam mu 100 maraka..Mujo časti večeras..ubio sam mu brata i amidžića, a Šaban Šaulić je pokušao da potjagne i udario je glavnom u bukvu, n,je uspio...“*

526. Svjedok je u Vatrogasno domu ostao nekoliko dana, nakon čega je prebačen u SŠC gdje ostaje do jedanaestog mjeseca 1993. godine kada je prebačen u zatvor u krugu MUP-a Prozor, odakle je prebačen za Gornji Vakuf.

527. Da je oštećeni Ibro Selimović lišen slobode, potvrdio je i svjedok „S-1“, očevidac ubistava oštećenih, koji je potvrdio da je lično vidio kako je oštećeni Ibro Selimović zatočen, kako je skinuo rančeve sa Selima Selimovića i oprao njegovu krv, nakon čega mu je optuženi naložio da nosi rančeve i kako ga odvođe u pravcu Munikoza.

528. Vijeće je i u ovoj tački poklonilo vjeru navedenim svedocima, čiji iskazi su odlučujućem dijelu saglasani, te je našlo da je optuženi i u ovoj tački ostvario biće krivičnog djela progon teškim oduzimanjem fizičke slobode oštećenom Ibri Selimoviću.

529. Dakle, imajući u vidu naprijed navedeno, Vijeće je zaključilo da je opisano postupanje optuženog u tačkama 6.2, 7., 15., 16., 22.1. dispozitiva, a u radnjama opisanim u tačkama 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3., 13.1., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBiH, prema oštećenim civilima, među kojim su se nalazili i maloljetni oštećeni, koji uživaju apsolutnu pravnu zaštitu shodno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, kao i mlađi punoljetni (Ćazim Bećirović, Muhamed Šljivo), bilo proizvoljno i bez ikakvog opravdanog i na zakonu zasnovanom postupku, lišeni slobode. Pri tome, Vijeće je imalo u vidu da licima lišenim slobode nisu saopšteni razlozi lišenja slobode, niti eventualno osnovi sumnje, nit su ikad izvedeni pred nadležan sud kako bi bila ispitana zakonska osnovana lišenja slobode, slijedom čega nije ni postojalo rješenja suda o lišenju slobode oštećenih. Oštećeni u vrijeme lišenja slobode, nisu bili ni vojno angažovani, obzirom da su svi saglasno izjavili da su nakon pada Prozora, naoružanja koja su imali, predali u Prozoru, odakle su se vratili u svoja sela, gdje su nastavili kao civili da žive sa svojim porodicama. Stoga, Vijeće je zaključilo da su ovakvim postupanjem optuženog, kao izvršioca i saizvršioca, ostvarena zakonska obilježja krivičnog djela **oduzimanje fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava.**

530. Da je u svakoj od tačaka, opisano postupanje optuženog bilo ne samo proizvoljno, već i da se radilo o **teškom oduzimanju** fizičke slobode za svaku od tačaka su detaljno opisali direktno oštećeni. Prije svega, radilo se o jednom sistematičnom lišavanju slobode, u vremenskom intervalu od aprila do septembra 1993. godine, te su radnjama optuženog, kao izvršioca i saizvršioca lišeni skoro svi vojno sposobni muškarci sela Gračanica, Varvare, Duge, Lug, Višnjani, kao i Omera Purgića, Juse Ramića i Derve Osmića, gdje je zbog brojnosti lica koje su planirali lišiti slobode, optuženi imao ulogu kao saizvršilac, gdje je aktivno poduzimao radnje, ili je išao od kuće do kuće, i izvodio muškarce ili je pravio spisak i nalagao oštećenim da se penju na kamion. Kada su u pitanju individualna lišenja slobode, oštećenih Alije Šabića, Edina Šabića, Sulje Kmetaša, Ahme Kmetaša, Omera Kmetaša, Ibri Selimovića, optuženi je bio direktni izvršilac, cijeneći da su ova lica pojedinačno lišena slobode i u različitim

intervalima, pa mu nije ni bila potrebna pomoć ostalih pripadnika HVO-a. Kod svih ovih oštećenih lica radilo se o teškom oduzimanju fizičke slobode stanovnika sela Gračanica, govori o tome da se optuženi nečovječno ponašao prema oštećenom Ćamilu Subašiću, da ga je lišio slobode dok se oštećeni bojavao za vlastiti život, dok je nakon naloga da se oštećeni koji su kritične prilike lišeni slobode, popnu na kamion, tada se optuženi obratio jednom pripadniku HVO-a sa riječima: „...*puške na gotovs, ako neko krene sa kamion, odmah ubj...*“ što je kod oštećenih koji su kritične prilike bili na kamionu izazvalo strah da će u slučaju da se čak i pomjere, biti lišeni života. Da se radilo o teškom oduzimanju fizičke slobode stanovnika sela Varvare govori o tome, da su i ovi oštećeni bili u strahu za vlastiti život, da je optuženi, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, pucao po selu, te im rekao da moraju da idu sa njim jer ih vodi na „sigurno mjesto“, čemu su se oštećeni i povinivali. Kada je u pitanju teško oduzimanje fizičke slobode sela Duge, oštećeni nisu bili samo u strahu za svoj život nego i za život svojih porodica. Rečeno im je da ukoliko se ne predaju, da će im ubiti žene i djecu, zbog čega su mnogi, iako su se krili u šumi, izašli i predali se. I stanovnici sela Lug, su bili primorani da se predaju uz prijetnju će u suprotnom biti lišeni života, dok je lišenjem Šefika Čiče i Abdurahmana Rustempašića, oštećeni Čiča bio u strahu da će mu i malodobni sin biti lišen slobode, sakrio ga je, pozdravio se sa porodicom uz riječi da ga možda više nikad neće ni vidjeti. Oštećeni Omer Purgić (nakon boravka u zatočeništvu prisilno nestao), Juso Ramić i Dervo Osmić, su prilikom prvom lišenja slobode muškaraca njihovog sela bili pošteđeni, obzirom da su bili stariji ljudi, te su kada je prisilno iseljavano stanovništvo njihovog sela, zajedno sa porodicama izvedeni iz svojih domova, bojeći se za svoj život i život svoje porodice, odvojeni od žena i djece, odvedeni u neizvjesnosti svoje sudbine i sudbine svoje porodice. I stanovnici sela Višnjani su se predali zbog straha da ako to ne učine, da će im porodice, a i oni biti lišeni života. Optuženi je lišio slobode oštećenog Edina Šabića u uslovima kada je prema njegovoj sestri nečovječno postupao, kada je maltretirao njegovu majku, te kada je dobio pištolj koji je tražio, lišio ga je oslobode, u neizvjesnosti oštećenog gdje ga vodi i zašto, te koja mu je sudbina (oštećeni je nakon nekog vremena provedenog u zatočeništvu, ubijen u živom štitu). Odvođenje niz ulicu Edina Šabića, posmatrao je njegov otac Alija, koji se sutradan predao, jer je saznao da ga optuženi traži, te bojeći se za svoj život i život svoje porodice se predao. I Nusretu Nuspahiću i Ademu Katlaku je optuženi saopštio da ima nalog za njihovo hapšenje, što nije tačno, te su bili u strahu koja ih sudbina čega, da bi nakon toga bili lišeni slobode. Uslovi u kojim su lišeni

slobode oštećeni Suljo Kmetaš, Ahmo Kmetaš i Omer Kmetaš, ispunjavaju sve elemente teškog lišenja slobode, lišeni su slobode kada je stanovništvo njihovih sela prisilno iseljeno, oštećenom Sulji Kmetašu je optuženi držao pušku na leđima sve od njegove kuće do mjesta zatočenja, da bi dolaskom pred Vatrogasni dom, oštećeni izašli sa kamiona, ne znajući kakva im je dalja sudbina, niti njima niti njihovoj porodici. Teško je lišen slobode i oštećeni Ibro Selimović, kojeg je optuženi natjerao da opere krv mrtvog brata, te lišio slobode, vodio prema selu Munikoze, te svjedoku ni danas nije jasno zašto je optuženi, kada je ubio navedene članove njegove porodice, njega poštedito, a sve vrijeme je bio u strahu da će i on biti ubijen.

531. Dakle, nijedan od oštećenih nije imao mogućnost izbora da eventualno ostane u svom selu, sa svojom porodicom. Većina oštećenih je lišena slobode naočigled svoje porodice, čija sudbina je bila neizvjesna, kao i oštećenih, koji nisu znali gdje ih i zbog čega odvede. Svi su saglasno izrazili uvjerenje da je jedini razlog lišenja njihove slobode bio taj što su bili Muslimani. O autoritetu i ovlasti optuženog kritične prilike su svjedočili kako svjedoci optužbe, tako i svjedoci odbrane, te je Vijeće utvrdilo da je optuženi odlučivao koga će koje prilike lišiti slobode, vraćao se u sela po neke muškarce koje je prvobitno poštedito, a neke zbog svog subjektivnog odnosa prema njima je ostavio na slobodi.

532. Kako se iz svega jasno vidi, Vijeće je izvelo zaključak da je optuženi postupao sa direktnim umišljajem, da je imao važnu ulogu u provođenju plana homogenizacije područja navedenih sela, te da je to i htio. Optuženi je imao svijest i znanje, da će muškarci lišeni slobode biti odvedeni u logore SŠC, Vatrogasni dom, Policijske stanice u Prozoru, a neki odvedeni u logore širom Hercegovine. Tužilaštvo je o postojanju ovih logora uložilo materijalne dokaze²³² iz kojih se jasno vidi postojanje ovih logora, a da su ti logoru i u stvarnosti imali sve karakteristike logora, potvrdili su svi saslušani svjedoci, koji su boravili ili u logoru SŠC ili Vatrogasnom domu ili policijskoj stanici Prozor ili Atomskom skloništu u krugu fabrike „Unis“. Nisu samo svjedoci optužbe potvrdili postojanje i uslove u logorima, nego su to potvrdili i svjedoci odbrane, a kako se

²³² **T-114**- Dio knjige upravnika zatvora od Haškog broja 0604321 do 03252428

T-114a- Liječnički pregledi od broja 06043216

T-114b- Skica Vatrogasnog doma, skica zgrade MUP-a i skica ŠSC

T-114c- Dio knjige upravnika zatvora od haškog broja 0325217 do 03252201

T-98- Logori HVO u Hercegovini, haški broj 02064768 – 790

optuženom ne stavlja na teret čuvanje niti upravljanje logorima, to se Vijeće neće baviti detaljnom analizom postojanja logora i uslova u logorima. Da su stanovnici opštine Prozor dovođeni u Vatrogasni dom, potvrdio je i svjedok odbrane Stipo Bilić²³³, s tim da je očekivano izjavio da optuženi nije dolazio u prostorije Vatrogasnog doma, što za Vijeće nije logično, jer je i sjedište Vojne policije čiji je bio pripadnik, imalo sjedište u navedenom domu.

533. Da su u logorima bili zatočeni Bošnjaci, osim saslušanja svjedoka, Tužilaštvo je uložilo i materijalne dokaze²³⁴, iz kojih je vidljivo da su na području opštine Prozor u logorima boravili pripadnici bošnjačkog naroda, a što je potkrijepilo iskaze svjedoka, te čemu je Vijeće poklonilo vjeru.

534. Vijeće je u ovom dijelu van svake razmne sumnje utvrdilo da je optuženi znao da ne postoji pravni osnov za lišenje slobode oštećenih lica, da je on bio bitna karika u ostvarivanju plana tadašnje politike Herceg Bosne, te da je imao svijest i znanje da čini protivpravnu radnju, te da će muškarci, čak i maloljetni, nakon lišenja slobode biti odvedeni u logore, gdje im je sudbina neizvjesna.

535. Stoga, Vijeće je oglasilo krivim optuženog u tačkama 6.2, 7., 15., 16., 22.1. dispozitiva, a u radnjama opisanim u tačkama 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3., 13.1., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBiH, čime je počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h), u vezi sa tačkom e) KZ BiH.

D. MUČENJE IZ ČLANA 172. STAV (1) TAČKA F) KZ BiH

536. Vijeće je na temelju provedenih dokaza zaključilo da je optuženi Nikola Marić svojim radnjama opisanim u tačkama 6.2. izreke presude, a u tačkama 1. i 5. izreke presude u vezi sa članom 29. KZ BiH, ostvario sva obilježja bića djela mučenja, iz tačke f) stav 1. člana 172. KZ BiH.

²³³ Svjedok odbrane Stipo Bilić svjedočio na glavnom pretresu dana 04.12.2015. godine

²³⁴ T-109- Spisak civila iz Prozora zatvorenih u logorima HVO, sačinjen od strane Armije BiH, T-110- Spisak civila iz Prozora zatvorenih u logorima HVO, sačinjen od strane Armije BiH

537. Za postojanje ovog djela, moraju se zadovoljiti određeni elementi koji se ogledaju u slijedećem:

- Nanošenje, djelom ili propustom, teške tjelesne ili duševne boli ili patnje;
- Djelo ili propust moraju biti namjerni;
- Motiv djela ili propusta mora biti iznuđivanje informacija ili priznanja kažnjavanje, zastrašivanje ili vršenje pritiska na žrtvu ili treću osobu, ili diskriminacija, iz bilo kog razloga, žrtve ili treće osobe.²³⁵

538. Konkretno, definicija mučenja koje prouzrokuje "snažnu" bol ili patnju mora se uporediti sa lakšim krivičnim djelima nečovječno postupanje, okrutno postupanje i drugim nečovječnim djelima koja zahtjevaju "ozbiljnu" boli ili patnje. U tom kontekstu vijeće je imalo u vidu posljedice zlostavljanja koje su bile jasno vidljive na oštećenima, pa tako svi oštećeni svjedoci da ih je optuženi mučio na krajnje gnusan način dok ih je ispitivao, što je za posljedicu imalo teške fizičke i psihičke posljedice.

539. Nema sumnje da je u odnosu na sve tačke iz ovog dijela izreke presude, optuženi postupao sa umišljajem, jer je svjestan ozbiljnosti i težine svojih radnji, htio da premlaćivanje i zlostavljanje oštećenih rezultira krajnje ozbiljnim posljedicama, što je vidljivo iz brutalnosti koju je ispoljavao prilikom premlaćivanja, te učestalosti radnji zlostavljanja.

(i) **Mučenje oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirović – tačka 6.2 izreke presude**

540. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog dana u avgustu 1993. godine, najvjerojatnije 27.08.1993. godine zajedno sa dvojicom pripadnika HVO došao u selo Gorica sa namjerom da od Hamde Bevaba oduzme skriveno oružje, pa kada mu je oštećeni Hamdo Bebab odgovorio da nema, istog počeo udarati nogama i kundakom puške po cijelom tijelu koja tuča je trajala sat i pol, za koje vrijeme je najmanje 10 cigareta gasio po njegovom licu, vratu i čelu, njegovom mldb.sinu Almiru Bevabu stavlja pod vrat pištolj „magnum“ i nož veličine oko 30 cm, te šakom u lice ga udario dva puta, pa kada je starica Munta Čorbadžić (umrla), žena koja je invalid sa štakama u rukama pitala „što ga udaraš“, istu je udario nogom u tijelo, od

kojeg je udarca pala na tlo, a potom ga tjerao da krampom kopa po betonu riječima „kopaj ovdje, majku ti balijsku, nakon čega je Hamdu Bevaba, zajedno sa njegovim mlđb. sinom Almirom Bevabom i Mujom Bećirovićem, odvezao do jedne kuće u mjestu Lug, gdje ih je, zajedno sa dvojicom pripadnika HVO ispitivao o skrivenom oružju, kojom prilikom je tukao oštećene Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića nogama i šakama, Hamdi Bevabu kliještima zv.kombinerke čupao nokte a potom sa oštećenim Hamdom Bevabom i njegovim sinom Almirom Bevabom igrao tzv.ruski rulet, te iz pištolja pucao pored glave Hamde Bevaba i to tako blizu da mu je barut opržio lice, a kako nije bio zadovoljan odgovorima oštećenih, izvadio je nož kojim je udario po glavi Muju Bećirovića, a zatim mu, kako bi bilo što bolnije, polako zarivao sječivo u lijevo stopalo nakon čega je zavezao Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića za ogradu stepenica u kući i ostavio ih da tako stoje cijelu noć, do jutra, kada ih je odveo i zatvorio u Vatrogasni dom ,što je sve za oštećene imalo za posljedicu snažne psihičke i fizičke povrede, a za oštećene Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića i nezakonito oduzimanje fizičke slobode.

541. Tužilaštvo ovom tačkom optužnice optuženom stavlja na teret mučenje oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirovića, nečovječno postupanje prema tada mlđb Almiru Bevabu, te nezakonito lišenje slobode Hamde Bevaba i Muje Bećirovića. U ovom dijelu presude, Vijeće će se baviti obrazlaganjem razloga zbog kojih je oglasilo krivim optuženog za mučenje Hamde Bevaba i Muje Bećirovića, dok će nečovječno postupanje²³⁶ prema mlđb Almiru Bevabu biti obrazloženo u dijelu presude koja se bavi tim krivičnim djelom. Kada je u pitanju teško lišenje slobode²³⁷ oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirovića, isto je obrazloženo u dijelu presude u kojoj je obrazlagana krivica optuženog za teško oduzimanje fizičke slobode.

542. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za mučenje iz ove tačke, izvelo analizom iskaza oštećenih, svjedoka Hamde Bevaba i Muje Bećirovića, a što je potvrdio i svjedok Almir Bevab. Vijeće je analiziralo i iskaze svjedoka odbrane Zdravka Sičaja i Joze Meštovića.

²³⁵ *Kunarac*, Presuda žalbenog vijeća, paragraf 142.

²³⁶ Vidi F. Druga nečovječna djela – (i) Nečovječno postupanje prema oštećenom Almiru Bevabu – tačka 6.2 izreke presude

²³⁷ Vidi E. Zatvaranje ili drugo teško oduzima fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava iz člana 172. stav 1. tačka e) KZ BiH – (iii) teško oduzimanje fizičke slobode oštećenim Hamdi Bevabu i Muji Bećiroviću – tačka 6.2 izreke presude

543. Svjedok Hamdo Bebab²³⁸ je opisao susret sa optuženim tokom aprila 1993. godine, gdje je prema njemu nečovječno postupao, da bi ga ponovo vidio u avgustu mjesecu iste godine, kada su lišavani slobode stanovnici njegovog sela Gorica. Svjedok se krio po šumi, pa kada je 27.08.1993. godine došao predveče kući da se presvuče, čuo je kako optuženi govori: „...treba mi još oni je trgovac...đe oni trgovac..“. Svjedok je znao da se to odnosi na njega, obzirom da je bio jedini trgovac u selu.

544. Događaj opisuje: „...Bacio sam oko iza ćoške je doš'o Nikola Marić sa automatskom puškom, naperenom u mene i viče stcj... kaže ruke u vis. Ja sam dig'o i ruke u vis. Poš'o me prebirat'...da nema kaže nešto slučajno u mene.“

545. Prema daljem kazivanju svjedoka, optuženi ga je počeo ispitivati gdje mu se nalazi oružje, pa kada mu je svjedok rekao da nema oružje, isti ga je počeo udarati sa kundakom automatske puške po cijelom tijelu, te opisuje: „...dolazi Jozo Meštrović, Vlado Brizar...sjeli su...bila je neka seć'ja ispred kuće. ...Ništa oni nisu poduzimali đe on mene tuče, malo mu je to bilo, zapalio je cigaretu, poš'o je gasiti cigarete po meni...tu je bio jedan sat i po' jedno 10 cigareta je za večer...na meni ugasio. Po čelu, po licu, po vratu, svega me pretuk'o...prebio me je tude. Najerao me je da kopam beton ispred kuće, da vadim poklopce od septičkih jama, onih rupa...da tražim oružje...ja sam mu vik'o nemam ga čovječe...nema ga...rodićeš ga kaže, večeras. Ne mogu ga ja rodit'. Tu me je tuk'o, prebij'o me.“ Osvrćući se na činjenicu da su kopane betonske rupe, svjedok je dodao: „...još stcje te rupe još činjenica stcji..“, iako je prošlo više od dvadeset godina otkad se desila predmetna inkriminacija. Sve vrijeme mu je optuženi psovao „balijsku majku“, te ga optuživao „... Čekaš da dođe Arm'ja BiH da se prik'jučiš..“

546. Ova događanja posmatraju svjedok „S-8“, svjedokova punica Munta Čorbadžić, koja je bila invalid sa štakama, koja se usprotivila mučenju oštećenog sa upitom: „...šta radite..što ga udaraš..“, nakon čega se optuženi „zaletio“ i udario nogom, oborivši je na tlo, na beton.

547. Optuženi je nastavio da ga ispituje u vezi njegovih porodičnih prilika, te kada mu je oštećeni rekao da ima mladb sina od 14-15 godina, koji se nalazi u kući njegovog

²³⁸ Svjedok optužbe Hamdo Bebab je svjedočio na glavnom pretresu dana 16.06.2014. godine

brata, optuženi je otišao po njega, pa je i njega tukao. U kući svjedokovog brata se nalazio i Mujo Bećirović, koji kad je ugledao optuženog počeo da bježi, te kada ga je spazio optuženi, naredio mu : „...*staj ubiću te.. vrati se nazad..*“, što je u strahu za vlastiti život oštećeni Mujo Bećirović i učinio, nakon čega su svjedoka, oštećenog Muju Bećirovića i mldb. Almira Bevaba uveli u automobil marke „folcika“ ili „lada“, te su otišli za Lug. U automobilu su se nalazili Jozo Meštrović i Vlado Brizar.

548. Dolaskom u kuću u Lugu, optuženi je zajedno sa druga dva pripadnika HVO-a, ispitivao svjedoka i Muju Bećirovića gdje se nalazi oružje, da bi ih tom prilikom maltretirao, sa kliještima „kombinerkama“ mu je stiskao nokte i čupao ih. Sve vrijeme je optuženi je tražio informacije o oružju, koje nije imao, da bi potom izvukao pištolj poznat po nazivu „kolutaš“, te se „igrao“ ruskog ruleta na način da je kako to svjedok opisuje: „...*punio..šanžer i okrećao ga je..imaš sreću kaže sad. Sjedio sam pored prozora. Prozor je bio otvoren...pucao je..prva dva tri puta je škjocn'o. Imaš sreće, sad nećeš ga imati kaže...doš'o mi je pored glave, opucao mi je, spržio me je ljevi obraz. Kugla je izletila kroz prozor..sin mi je sjedio pored mene..*“

549. Optuženi je, kako dalje kazuje ovaj svjedok, počeo da muči Muju Bećirovića, tako što je izvadio nož većine cca 40 cm, te mu je isti probijao kroz stopala

550. . To je trajalo dugo.

551. Nakon toga optuženi je izveo svjedokovog sina Almira u drugu prostoriju, što je izazvalo kod njega strah da ga nikad više neće vidjeti.

552. Nadalje opisuje da ga je optuženi zajedno sa Mujom Bećirovićem vezao liscama za stepenište, gdje su proveli noć, da bi ih ujutro odvezao u Vatrogasni dom. Svjedok je pred zoru ugledao svog sina, te je čuo kako mu optuženi govori: „...*mali čekaj me na Crnom mostu na pumpi..*“, te svjedok nije znao puna četiri mjeseca sudbinu svog sina.

553. Da su radnje optuženog kod svjedoka prouzrokovale trajne posljedice, svjedok je pokazao na glavnom pretresu da mu je mali prst na desnoj ruci promijenjen u dijelu zanoktice, dok mu je drugi nokat skroz isčupan, te je pokazao na čelu mjesto gdje mu je optuženi gasio cigarete. Izjavio je i da je i na obrazu imao opekotine, ali da su te rane vremenom zarasle, ali da su ostale trajne teške psihičke posljedice koje su ga obilježile za cijeli život.

554. Da se događaj odvio na način kako je opisao svjedok Hamdo Bevab, potvrdio je svjedok Mujo Bećirović²³⁹ koji je izjavio da je 27.08.1993. godine boravio u selu Gorica, kada je došao sin Hamde Bevaba zv. Cuni, koji mu je saopštio da je optuženi odveo njegovog oca Hamdu Bevaba, nakon čega je svjedok pokušao da bježi. Tada je ugledao optuženog kako trči zanjim, naoružan, naređujući da se vrati, opisujući: *„...potom..vrati se, lati mene, otvori vrata, kiša pada, k'o da sad gledam, lati me..za rame, ubaci me u auto, udari me nogom..u prsa...“*. Došli su tako do automobila u kojem je spazio Hamdu i Almir Bevaba, te Jozu Meštrovića, koji je bio vozač.

555. Tada su ih odveli u kuću Bećirovića, u kojoj je stanovao optuženi sa porodicom, te su ih uveli u jednu prostoriju gdje ih je ispitivao Vlado Brizar. Tada je optuženi Hamdu i svjedoka tukao nožem po glavi. Detaljno opisujući mučenje koje je on doživio, svjedok je izjavio: *„...Onda je tu, onda je uze nož, ono upr.je dugme, iskoči nož i meni vrtio malo ljevu nogu.. s onim oštri, onim k,junom ozgor u vrš, u ljevu nogu..u ljevo stopalo“*.

556. Svjedoku opisuje da mu je tekla krv, ali da od silnog straha u kojem se nalazio, nije osjećao bolove. Također je svjedočio da ga je optuženi na razne načine udarao, da je pucao iznad Hamdine glave. Potvrdio je da je optuženi sa kliještima gnjičio prste oštećenom Hamdi Bevabu, te da su ih vezali sa liscama za stepenice i to svjedoka za desnu ruku, a Hamdu Bevaba za lijevu ruku, gdje su proveli cijelu noć, da bi ih optuženi ujutro odveo u Vatrogasni dom.

557. Svjedok je potvrdio i da je porodica optuženog boravila u kuću u koju su dovedeni, te da kada je optuženi počeo da puca ukućani su reagovali opisujući: *„...žena mu je..brat mu je vik'o kad je puc'o nemoj plašit cjece, izvedi vani pa Hamdu ub.j...“*

558. Radnje optuženog su i kod ovog svjedoka ostavila trajne i teške fizičke i psihičke posljedice, te je i ovaj svjedok izjavio da je mučen samo zato što je Musliman, kao i da mu je optuženi psovao muslimansku majku.

559. Konačno, očevidac i oštećeni nečovječnim postupanjem optuženog, Almir Bevab²⁴⁰, koji je u vrijeme inkriminacije imao 15 godina je potvrdio iskaz naprijed navedenih svjedoka. Opisao je da je u avgustu mjesecu 1993. godine, u noćnim satima

²³⁹ Svjedok optužbe Mujo Bećirović je svjedočio na glavnom pretresu dana 21.08.2014. godine

otišao u kuću kod svoje tetke kako bi gledao televiziju. Objasnio je da se kuća njegovog oca i kuća u koju je otišao, nalaze u dupleksu, dakle ista kuća, samo imaju odvojene ulaze.

560. Ubrzo potom ga je pozvao otac, da izađe iz kuće, što je on i učinio, te je spazio da sa njegovim ocem stoji i optuženi Nikola Marić. Opisao je i da je njegov otac već bio u bolovima od udaraca, bio je uplašen, izbezumljen.

561. Osvrnuo se i na izgled optuženog: *„...vidim Nikolu Marića u crncj uniformi, kombinezon. Naoružan do zuba. Prilazi mi, ko ima još u kući, ulazi u kuću, pregledava, izlazi napo, je i tad tad tad počirje tad počirje horor...“*

562. Potvrdio je navode svog oca, svjedoka Hamde Bevaba, kako ga je optuženi ispitivao, te istovremeno i udarao, tjerao da kopa beton, tražeći naoružanje. Svjedok je opisao i kako se prema njemu lično optuženi ophodio, ali to će biti obrazloženo u dijelu presude koja se bavi radnjama optuženog koje su okvalifikovane kao nečovječno postupanje.

563. Ovaj svjedok je potvrdio navode oštećenih, da su svi skupa otišli sa automobilom marke „folcika“ u kuću u Lug, te saglasno iskazima oštećenih opisao mučenje koje su doživjeli Hamdo Bebab i Mujo Bećirović.

564. Svjedok je također potvrdio je da je porodica optuženog boravila u toj kući u Lugu gdje su dovedeni, i to njegova supruga i mlđb dijete dobi do dvije godine koje ga je oslovljavao sa „Križo“, te da mu je supruga rekla: *„...sve je ovaje uredu, ja držim sve pod kontrolom..“*

565. Svjedok je opisao da im je optuženi prijetio i upotrbom motorne pile: *„...motorka je bila jedna ovako u čošku. Znam da je isto govorio, pričajte pokla...sa'ću sa'ću sa'ću da Vas režem. Sa'ću da palim motorku da Vas režem, pričajte...“* Kada su se vratili u prostoriju, Jozo Meštrović je nazvao svog pretpostavljenog, svjedoku nepoznato lice, da traži instrukciju u vezi njihove dalje sudbine, na šta mu je pretpostavljeni odgovorio: *„...solite ih još malo pa ih gore odvedite..“* Tu noć, nije boravio u prostoriji sa ocem i

²⁴⁰ Svjedok optužbe Almir Bebab je svjedočio na glavnom pretresu dana 16.06.2014. godine

Mujom Bećirovićem, nego u prostoriji sa optuženim, a izvjesni Zdravko koji se također nalazio u toj kući ga je sa puškom marke „kalašnjikov“ pratio do kupatila.

566. Da je izvjesni Zdravko, kako ga je oslovio Almir Bevab, bio Zdravko Sičaja²⁴¹, potvrdio je on lično, svjedočeći u korist odbrane optuženog. Svjedok Sičaja je zet optuženog, tačnije radi se o bratu supruge optuženog. Potvrdio je da je u avgustu mjesecu 1993. godine boravio u kući optuženog u Lugu, kada je između 11,00 i 12,00 sati navečer optuženi doveo dva muškarca i jednog dječaka koji je imao oko 15 godina.

567. Optuženi mu je rekao da „pripazi“ lica koja je doveo. Nakon pola sata sa automobilom je došao Jozo Meštrović, rukovao se sa licima koja je ranije doveo optuženi, te ih pitao da li ih neko dira.

568. Nakon otprilike pola sata, došao je i optuženi Nikola Marić, te svjedok opisuje da su optuženi i Jozo Meštrović izašli na hodnik i Jozo Meštrović je pozvao nekoga putem motorole, da se posavjetuju šta će s njima učiniti. Nakon pola sata, Jozo Meštrović je rekao dječaku da ide kući, a Nikoli Mariću da odvede oštećene u Prozor. Svjedok je izjavio i da je na stolu bilo naoružanje, te opisao da je optuženi bio u šarenoj uniformi, dok se nije mogao sjetiti u čemu je on bio obučen kritične prilike. Kada je u pitanju automobil koji je optuženi vozio, svjedok se opredijelio da se radilo o automobilu marke „zastava“, teget plava.

569. Opisuje da se optuženi, nakon što je odvezao oštećene u Prozor, vratio kući u jutarnjim satima, između 08,00 i 09,00 sati. Sutradan su svjedok i optuženi otišli automobilom u Prozor, te je svjedok kroz prozor ugledao jednog od muškaraca koji su prethodno boravili u kući u Lugu, na šta je optuženi prokomentarisao da on hapsi ljude zbog naoružanja, a da ih „oni“ puštaju.

570. I svjedok odbrane Jozo Meštrović²⁴² je potvrdio da je bio sa optuženim u selu Gorica kada je bilo privođenje oštećenog Hamde Bevaba, te da on lično nije dobio naredbu da liši slobode oštećenog, ali da jeste vojna policija i optuženi Marić. Opisao je da je oštećenog Bevaba poznavao od ranije, te da je on ostao u svom selu sam kao „...odmetnut naoružan čovjek...“

571. Svjedok je izjavio da su imali saznanje da je u Gorici bila velika diverzantska akcija Armije BiH, u zoni djelovanja HVO-a, pa je došla obavijest iz Službe sigurnosti da oštećeni Bevab sjedi ispred svoje kuće. Svjedok se zainteresovao obzirom da je imao saznanja da je oštećeni Hamdo organizator i izvršitelj rušenja mosta, te su smatrali da će u njegovom posjedu pronaći eksploziv, međutim nisu ga pronašli. Kada je svjedok zajedno sa optuženim došao do kuće oštećenog Hamde Bevaba, isti je bio sam, ali je zovnuo i mlđb. sina da dođe. Kada su ga upoznali sa razlozima lišenja slobode, oštećeni je negirao da ima bilo kakvo naoružanje. Međutim, kako je oštećeni imao betoniranu prosotoriju kod kuće koje je ličilo na sklonište, donio je alat, pa su ga svi skupa otvorili i uvidjeli da je sklonište prazno.

572. Svjedok je izjavio i da je oštećeni „pod pritiskom“ optuženog priznao da ima lovačku pušku, te je da je druga puška „papovka“, zapravo puška njegovog mlđb sina. Optuženi je izvršio pritisak i na njegovog mlđb sina, koji je u konačnici i donio pušku i predao je.

573. Za ovu akciju, po kazivanju svjedoka, određen je bio optuženi, koji je kritične prilike nosio šarenu uniformu, te da nije nikog tukao, samo da su ispitivali oštećenog u vezi naoružanja, obzirom da se isti krio mjesecima u šumi. Izjavio je i da se oštećeni nije žalio da ima zdravstvenih problema, te da se svađao sa sinom jer je htio da pođe sa njima, iako ni on ni optuženi nisu imali namjeru da odvede njegovog sina.

574. Optuženi je imao zadatak da oštećenog odvede u prostorije SŠC, međutim kada su prolazili pored kuće optuženog u Lugu, tu su svratili, ali su on i Vlado Brizar otišli u selo, pa su se poslije vratili zbog malodobnog djeteta u kuću u kojoj je boravio optuženi, gdje je zatekao tri muškarca koja je poznavao izviđenja, a da je tu bio i Nikolin šura Zdravko. Kako im se problem stvorio jer su sa sobom povel i mlđb dijete, svjedok je kontaktirao Službu za bezbjednost, nakon čega su im saopštili da dijete puste kući, a da ove muškarce privedu. Izjavio je da je ostao oko 20 min. nakon čega je otišao, te negirao bilo kakvo maltretiranje oštećenih.

²⁴¹ Svjedok odbrane Zdravko Sičaja je svjedočio na glavom pretresu dana 17.09.2015. godine

²⁴² Svjedok odbrane Jozo Meštrović je svjedočio na glavnom pretresu dana 25.09.2015. godine

575. Odgovarajući na unakrsna pitanja postupajuće tužiteljice, svjedok je potvrdio da je i Mujo Bećirović bio u kući Nikole Marića, te dodao: „...trebao je biti u sabirnom centru jer je bio u tim godinama on se nije ni bunio da ide ja mislim da nije imao puške nije nam on bio predmet da tražimo od njega išta...“

576. Vijeće je apsolutno poklonilo vjeru iskazima svjedoka optužbe, cijeneći da su isti dati objektivno, nepristrasno, te su u odlučujućem dijelu saglasni, sjećajući se svih detalja, koje su živopisno iznijeli tokom davanja svog svjedočkog iskaza.

577. Uvjerenje Vijeće da se događaj odvio na način kako su to svjedoci optužbe opisali, nisu uspjeli da poljuljaju svjedoci odbrane. Naime, za Vijeće je očekivan ovaj slijed davanja iskaza svjedoka Zdravka Sičaje i Joze Meštovića. Iskazima ovih svjedoka, Vijeće je poklonilo vjeru samo u dijelu u kojem potvrđuju lišenje slobode navedenih osoba i da su dovedeni u kuću koju je koristio optuženi sa porodicom u Lugu, dok u ostalom dijelu, ovim svjedocima Vijeće nije poklonilo vjeru. Naime, po ocjeni Vijeća ovi svjedoci su svjesno izbjegli da daju istinit odgovor, eliminišući iz opisa događaja bio kakav vid zlostavljanja i maltretiranja oštećenih, a što je za Vijeće i logično jer u slučaju potvrđivanja navoda svjedoka optužbe, sami sebe bi inkriminirali, kao saučesnike optuženog, uz napomenu da su svjedoci propisno upozoreni da nisu dužni odgovarati na za njih inkriminirajuća pitanja. Za Vijeće nije ni logičan iskaz svjedoka Meštovića u dijelu u kojem govori, da je optuženi „vršio“ pritisak na oštećenog Hamdu Bevaba i Almira Bevaba, a da pri tome nije utreblijivao silu, te da je oštećeni Hamdo Bevab insistirao da sa njima pođe njegov mldb. sin za kojeg je navodno rekao da ima u posjedu pušku. Vijeće nalazi nelogičnim da bi se na takav način mogao ponašati jedan otac, a i da jeste ta činjenica ne bi mogla pružiti bilo kakvo opravdanje u vezi inkriminirajućeg ponašanja optuženog. Na sličan način, Vijeće cijeni i iskaz svjedoka odbrane Zdravka Sičaje, koji je potvrdio da je imao pušku kritične prilike, ali je negirao Almirov iskaz da ga je sa istom pratio do kupatila, nego da je stajala na stolu, jer je u suprotnosti sa iskazom oštećenog Almira Bevaba kom je Vijeće u potpunosti poklonilo vjeru.

578. Nakon detaljne analize i ocjene svih dokaza na ovu okolnost, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, postupajući sa direktnim umišljajem, počinio teške oblike nanoštenja psihičkih i fizičkih bolova oštećenim Hamdbi Bevabu, kojeg je u prisustvu njegovog mldb. sina mučio i Muju Bećirovića, i na taj način želeći da

od istih iznudi odgovor. Da oštećeni Bevac nije znao odgovor na pitanje koje optuženi zahtjeva, optuženi se uvjerio kada je pretražio njegovu kuću i prostoriju u betonu, te da jedino naoružanje koje je imao je lovačka puška i „papovka“. Da oštećeni Mujo Bećirović, nije predstavljao nikakvu prijetnju, posvjedočio je i Jozo Meštrović, ali bez obzira na to, optuženi je i ovog oštećenog mučio, iznuđujući odgovor od istog.

579. Stoga, Vijeće je našlo da je optuženi radnjama u ovoj tački, ostavio obilježja bića krivičnog djela progon mučenjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom f) KZ BiH.

(ii) **Mučenje Šefika Munikoze, svjedoka „S-19“, Ibro Lapo i Muje Gorančića – tačka 1. Izreke presude**

580. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je tačno neutvrđenog dana u mjesecu novembru 1992. godine, najvjerojatnije 29.11.1992. godine, u prostorijama Vatrogasnog doma u gradu Prozoru, zajedno sa više pripadnika HVO sudjelovao u mučenju grupe zatvorenih Bošnjaka među kojima su bili Šefik Munikoza, zaštićeni svjedok „S19“, Ibro Lapo i Mujo Gorančić (umro), na način što ih je, svakog ponaosob, u više navrata, prilikom ispitivanja koje je trajalo od sat do dva, po svim dijelovima tijela udarao šlaufom, šakama, nogama, električnom palicom koju je stavljao na osjetljive vratne dijelove, zaštićenom svjedoku „S19“ stavljao pištolj na čelo, oštećenog Ibru Lapo udarao drvenim predmetom u leđa, od koje siline udarca mu je pukla jakna, šakom dva puta u stomak, a nogom obuvenom u vojničku čizmu udario u lijevu potkoljenu, Muju Gorančića (umro) zamahnutom šakom u predjelu lica te ga snažno držao pritisnutim uz zid dok ga je drugi vojni policajac tukao u leđa, a što je sve za posljedicu imalo nanošenje snažne fizičke i psihičke boli oštećenima.

581. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku optuženog izvelo analizom iskaza svjedoka Šefika Munikoze, svjedoka „S-19“, Muharema Šljive, Ibro Lapo, Eniza

Gorančića, te iskaza svjedoka Muje Gorančića koji je preminuo koji je tužiteljica na glavnom pretresu održanom dana 16.10.2014. godine pročitala ²⁴³.

582. Svjedok Šefik Munikoza²⁴⁴, direktno oštećeni, je izjavio da ga je rat zatekao u selu Skrobučni, te da je oko 29.11.1992. godine, nakon izbijanja ratnih sukoba, krenuo zajedno sa Muharemom Šljivom, svjedokom „S-19“, Mujo Gorančićem, Ibrom Lapom na slobodnu teritoriju prema Jablanici, čekajući dozvolu od HVO, ali da su kod sela Pajići zarobljeni od strane pripadnika HVO-a. Svjedok tada nije prepoznao nikog od pripadnika HVO, ali je od komšije Dževada Purgića saznao da je: *„...tu...bio..gospodin taj Nikola Marić kcji je najviše upad'o, mislim u tom momentu oni, kcji se najviše dokaziv'o, kcji je psov'o, kcji je vrjeđ'o, svašta nešto, eto mislim da te, i pri samom privođenju selu...na mostu gdje se istic'o k'o da će nas strejati na mostu i tako to...govorio je šta vi balje...“*

583. Svjedok je apostrofirao da u trenutku zatočenja, nisu bili naoružani. Nakon zarobljavanja, sa ostalim oštećenim odlazi na kamionu „110“-ka u Prozor, u Vatrogasni dom gdje su bili zatočeni u prizemlju u prstoriji većine 3 x 3 m. Nakon toga, su zatočenike izvodili pojedinačno iz prostorije gdje su ih odvodili na ispitivanje, gdje su bili izloženi najtežem obliku zlostavljanja, navodeći: *„.....to se ne može opisati kol'ko je to bilo. Znači previja se, nagoni, da iz bureta od 200 litara na šlauf ...izvlačimo naftu, kcje možda stcji pri dnu, sami talog, da mu izvučem flašu pivske, od pivske flaše znači nafte kcje ja nakon toliko udaraca i toliko svega, nije on bio sam tu, tu je bio Dragan Zečević kcji je iš'o sa mnom u razred, bilo je tu, to je bilo, znači vazda je neko bio sa njim...najmar je bila su po trcjica...Nikola Marić..udar'o me s čim je god stig'o...šlaufima, mislim tu je bilo više da sam bio u besvjesnom starju nego svjesnom starju. Čim mi dođe, znači osvjesti me, vrati me tamo... kasnije je bilo električnom palicom...kad smo bili na spratu na ispitivarju...ta palica ima neke dvije struje. Tu bi palicu naslanj'o na vrat, na uho, na razne dijelove tjela i uključivalo bi struju.“*

584. Svjedok je izjavio i da ga je optuženi udarao: *„...nogama, šakama, čim je stiz'o...“*, a što je za posljedicu imalo nanošenje teških fizičkih i psihičkih bolova, koje

²⁴³ T-2- Zapisnik o saslušanju svjedoka Gorančić Mujo, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 15.09.2009. godine, Izvod iz MKU, općina Prozor-Rama, broj: 02/1-15-239/2013 od 04.10.2013. godine

²⁴⁴ Svjedok optužbe Šefik Munikoza je svjedočio na glavnom pretresu dana 13.11.2014. godine

svjedok i danas osjeti. Mjesec dana poslije mučenja, svjedok je imao jake bolove u lijevoj strani, koje i danas osjeća. Opisao je da je mučenje trajalo čitavu noć, u intervalima između deset i petnaest minuta, pa pola sata, pa sat, da ih je najčešće izvodio optuženi, ali da su pored njega bili i Goran Zečević i Dragan Pavković.

585. Da su i ostale njegove komšije, bile izložene mučenju od strane optuženog i ostalih pripadnika HVO-a, potvrdio je ovaj svjedok ističući da su svi vođeni iz prostorije, da su najviše zlostavljani u garažama, te da su „S-19“ i Ibro Lapo, kada se vrate govorili da ih je zlostavljao optuženi Marić. Muharem Šljivo je također, bio sa njima u prostoriji, ali kada su ga izveli na ispitivanje, nije se vratio, ali da su poslije saznali da je njega i Dževada Purgića optuženi pustio da idu kući.

586. Mučenje je nastavljeno u Vatrogasnom domu, što svjedok opisuje: *„...Nikola Marić... postavlja pitanja, razna pitanja, đe ti je ovo, ko ima pušku, ko ima ovo, ko ima ono, kud smo krenuli. U tom bi Goran Papković udar'o, a on bi postavlj'o pitanja...pitanja sam ja rjemu i odgovar'o kontra, on je pit'o za neke pištoje i ovo i ono, ja kažem Vi gospodine znate bo je šta ja imam u kući, onda bi on skočio da mi majku baljsku, pa on... Udar'o bi me...čim bi stiz'o. Znači najviše je bilo nogama i tom električnom palicom..“*

587. U Vatrogasnom domu je proveo jedan dan, nakon čega su prebačeni u prostorije MUP-a, gdje su proveli oko deset sati, nakon čega su sa kamionom transportovani na Uzdol, odakle su pješke otišli za Here, nakon čega se svjedok vraća u Skrobućane. Kada je vidio situaciju u Skrobućanima, da se odvođe Muslimani i ubijaju, uspio da dođe do slobodne teritorije koja je bila pod kontrolom Armije BiH.

588. Opisujući izgled Ibre Lapo, nakon mučenja od strane optuženog, svjedok je izjavio da je oštećeni Lapo imao modrice po glavi od udaraca, kao i da je optuženi kritične prilike bio u maskirnoj uniformi, koja je na dijelu nadlaktice imala amblem sa šahovnicom, dok je na glavi nosio maskirni šešir, te je imao brkove.

589. Da je optuženi, zaista bio na licu mjesta, potvrdio je i sam optuženi postavljajući pitanje svjedoku: *„...jeste li bili postrcjeni u, u tom Vatrogasnom domu i je li vam bilo rečeno da izvadite sve iz džepova, što imate od metala..“*, na šta je svjedok odgovorio da se ne sjeća, da su samo uvedeni unutra i izvođeni jedan po jedan, da bi optuženi konstatovao: *„...jeste, jeste, ja sam bio dežurni na recepciji i to je bilo moje zaduženje*

da vas postrcjam da vas pretresem...Jeste li imali nož u, u čizmama?..“, na što je svjedok, također, negativno odgovorio, da bi optuženi ponovo konstatovao: *„...e jesi. Ti i još dvjica. I nemam više šta pitati...“* svjedok se na konstataciju optuženog osvrnuo sa pitanjem: *„...kako ću imati u čizmama, kada sam bio u cipelama..svi civili“*.

590. Svoje iskustvo je opisao i oštećeni Ibro Lapo²⁴⁵, koji je izjavio da je u vrijeme izbijanja ratnih sukoba boravio u Čelebićima, opština Konjic, odakle je dana 29.11.1992. godine dobio nalog od svog komandira da odveze vojsku iz Jablanice preko Buturović polja preko Pajića u Šćipe, općina Prozor. Bio uniformisan, te je u automobilu imao pištolj „dugu devetku“, ali ga nije znao koristiti, niti je iko kritične prilike koristio oružje. Jedinu osobu koju je poznao da je kritične prilike bila sa njim je Šefik Munikoza. Saglasno iskazu svjedoka Munikoze, i ovaj svjedok je detaljno opisao tranutak zatočenja, te odvođenje u Vatrogasni dom. Kada su došli u Vatrogasni dom, ugledao ga je optuženi, rekavši: *„...e ti mi trebaš..“*.

591. Kada je u pitanju identitet optuženog, kod svjedoka nije bilo zabune, čak je izjavio: *„...100% znam da je on“*, jer ga je poznao od ranije, poznao mu je i oca koji nije imao ruku, te je optuženog prepoznao i u sudnici. Opisuje da je optuženi ranije dolazio kod njega u kuću, nosio je šešir sa velikim slovom U, na šta mu je svjedok rekao da zbog svoje bezbijednosti skinu šešir. Dolaskom u Vatrogasni dom, optuženi je svjedoka podsjetio u vezi sa situacijom sa šeširo, nakon čega ga je udario šakama u stomak, pa onda letvom u leđa od čije jačine udarca je svjedok pao na tlo. Svjedok nije mogao sam da ustane, pa su ga podigli, te mu je od jačine udarca pukla jakna.

592. Ovaj svjedok je potvrdio navode svjedoka Munikoze, o izvođenju na ispitivanje koje je trajalo oko sat vremena, opisuje da ga je ponovo optuženi udario nogom u lijevu nogu, a kako je imao na nogama vojničke čizme, to je, kako je svjedok tvrdio, bio „katastrofalan udarac“, da bi ga ponovo šakom udario u glavu, u čemu ga je potom od daljih udaraca spriječio komandir.

593. Mučenje koje je svjedok doživio od strane optuženog, za istog su imale teške fizičke i psihičke posljedice, zbog udarca u glavu je imao operaciju, te i danas nosi ožiljak. Kada su druge povrede u pitanju, svjedok se opredijelio: *„...sve je to ništa*

naspram glave..imao sam stalno bolove kad sam dirao..to je sve počelo nakon premlaćivanja...

594. Također navodi da je Šefik Munikoza, također tučen, bio sav krvav, kao i ostali muškarci koje su bili izloženi mučenju kritične prilike, od kojih je saznao da je i njih najviše tukao Nikola Marić. U prostorijama Vatrogasnog doma su ostali čitavu noć, da bi ujutro oko 09,00 sati bili odvedeni u prostorije Policijske stanice, gdje su također, izvođeni na ispitivanje i vraćani u policijsku stanicu, da bi konačno bili prebačeni u Here.

595. Da je radnjama optuženog, u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, oštećen i svjedok „S-19“²⁴⁶, potvrdio je i sam svjedok dajući iskaz na glavnom pretresu. Svjedok je izjavio da je dobro poznao optuženog Nikolu Marića zv. „Nidžo“, da ga je viđao kada su bili sukobi sa Srbima, išli su na liniju skupa, opisujući da je živio u Jeličićima, nosio maskirnu ili crnu uniformu, vojničke čizme, kao „američki komandos“.

596. Svjedok je izjavio da je krajem novembra mjeseca 1993. godine, zatočen zajedno sa Salihom Ruvicom, Enizom Gorančićem, Mujom Gorančićem, Ibrom Lapom, Šefikom Munikozom, Nijazom Grcićem, Emirom Marićem i Tahiom Hamšićem. U vrijeme zatočenja je bio u uniformi, ali da mu je oružje bilo u drugom automobilu, pa samim tim ga nije ni mogao da upotrijebi. Potvrdio je iskaze ranijih svjedoka u pogledu zatočenja i odvođenja do Vatrogasnog doma, kao i smještaja. Izjavio je i da su ih po dvojicu vodili na sprat na ispitivanje, gdje su ih premlaćivali. Njega su odvodili zajedno sa Tahiom Hamšićem.

597. Optuženi ih je ispitivao: „...gdje nam je PAM, gdje nam je, gdje je, ko ima oružje, ko nema.... ali uglavnom nije ni ček'o odgovor, nego je tuk'o...nogama, šakama, palicu, elektro šok je na meni is iskorišćav'o..“. Svjedok je na glavnom pretresu pokazao, gdje mu je optuženi na vrat stavljao elektro šok, od čije jačine mu je tijelo odskakalo. Nije ga tukao samo optuženi palicom, šlaufima i drugim predmetima, nego su to činili i drugi pripadnici HVO-a, s tim što je naglasio da ga je optuženi najviše tukao.

598. Dalju hronologiju događaja svjedok je opisao: „...i onda idu po pišto,j i naslonio mi ga je na glavu ... tu. I mislio, tad sam mislio da sam da sam ubjen. Ne znam zašto me

²⁴⁵ Svjedok optužbe Ibro Lapo je svjedočio na glavnom pretresu dana 11.12.2014. godine

n.je gospodin ubio. Ne znam kak kako je ost'o da me n.je ubio, mislim kako se suzdrž'o da me n.je ubio, ne znam. S obzirom da je činio zlocjela i to, da je već pokaz'o se“.

599. Svjedok je opisao da je optuženi bio u crnoj uniformi, da su ih tukli naizmjenično, po dvojicu bi izveli, dvije noći i dva dana, te da su i Šefik Munikoza, Ibro Lapo i Mujo Gorančić, imali istu sudbinu kao ion, te da su mu i oni potvrdili da ih je najviše tukao optuženi.

600. Radnjama optuženog i ovom svjedoku su nansene teške fizičke i psihičke povrede, te od silne udaraca, uočio da mu je i zub izbijen i rebro slomljeno. Poslije događaja u Vatrogasnom domu, svjedok i ostali oštećeni su odvedni u prostorije policijske stanice, u koloni, kojom prilikom je optuženi naredio da u slučaju da neko istupi iz kolone: *„...ubi, ub.jaj...“*. Tu je proveo dan, nakon čega je pušten i otišao u Here.

601. Svjedok je u svom iskazu u Tužilaštvu, potvrdio navode svjedoka saslušanih na glavnom pretresu da je u selu Pajići zatočen sa drugim kolegama. Potvrdio je i da je da su izvođeni na ispitivanje, da je optuženi došao do prostorije za ispitivanje sa olovkom i papirom, te je na njegov zahtjev svjedok morao da napiše izjavu ko je ostao u Skrobućanima, ko još uvijek ima naoružanje. Nakon toga opisuje: *„...Nikola udario me je jednom šamarom, nakon čega sam ustao sa stolice. On se zaletio, pribio me uza zid, tako me je drž'o dok me je Goran Pavković nekoliko puta udario nogom u leđa, dok ga je optuženi držao*. Opisuje da je mučenje trajalo oko petnaestak sati od lišenja slobode u intervalima. Nakon toga, odvedeni su u policijsku stanicu odakle su prebačeni na Here...”

602. Svjedok Muharem Šljivo²⁴⁷ je potvrdio da je i on bio lišen slobode, da je dolaskom u Vatrogasni dom, optuženi njega i Dževada Purgića smjetio u posebnu prostoriju, i su oni uživali povlašten položaj. Ostali zatočeni su odvođeni na sprat na ispitivanje, odakle su se čuli jauci i odakle su se vraćali sa vidnim povredama na glavni, te je potvrdio da su Šefik Munikoza, svjedok „S-19“, Mujo Gorančić vođeni na ispitivanje, tačnije da su svi vođeni osim njega i Dževada Purgića.

²⁴⁶ Svjedok optužbe „S-19“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 30.10.2014. godine

²⁴⁷ Svjedok optužbe Muharem Šljivo je svjedočio na glavnom pretresu dana 13.11.2014. godine

603. Tokom svjedočenja opisuje: „*Šefika Munikoza su dobro namlatili, došao je sav krvav, slomijeno mu rebro bilo. Svi su rekli da su Nikola Marić i Pavković najviše udarali..*“

604. Kada je izgled optuženog u pitanju, svjedok je izjavio da je optuženi bio u maskirnoj uniformi, nosio je šešir, imao značku vojne policije koja je bila u obliku šahovnice, te da su svi imali duge cijevi i kratke pištolje za pasom. Ujutro je optuženi na portirnici rekao da svjedok i Dževad idu u Gorni Lug.

605. I svjedok Eniz Gorančić²⁴⁸ je potvrdio da je kritične prilike zatočen, te da su se iz prostorije gdje su odvođeni na ispitivanje čuli užasni glasovi, krikovi, te iako je ispitivanje bilo na spratu, čulo se dobro. Izjavio je i da je Šefik Munikoza, po povratku sa ispitivanja, bio sav krvav, izudaran, te da mu je rekao da ga je optuženi zlostavljao.

606. Izjavio je da njega nije ispitivao optuženi, nego je samo sjedio i posmatrao njegovo ispitivanje, te nije lično vidio da je nekog udario. U Vatrogasnom domu su proveli noć, da bi ujutro otišli u policijsku stanicu, gdje je došao general Praljak, koji je naložio da se vrate kućama, pa su ih pripadnici HVO-a odveli prema Herama.

607. Dakle, Vijeće je ocjenom iskaza navedenih svjedoka na ovu okolnosti, kojim je poklonilo vjeru, van svake razumne sumnje izvelo zaključak da je optuženi, radnjama opisanim u izreci presude počinio progon mučenjem oštećenih Šefika Munikoze, svjedoka „S-19“ , Ibri Lape i Muje Gorančića. Naime, Vijeće je analiziralo iskaze svjedoka, dovodeći ih u međusobnu vezu, te zaključilo da su iskazi svjedoka saglasni u svim dijelovima u kojem su imali zajedničko iskustvo a to je trenutak zatočenja, odvođenje, dolazak do Vatrogasnog doma, te smještanje u istim. Svjedoci su detaljno opisali događaj koji se njima lično dogodio, te se izjasnili o saznanjima za mučenja ostalih navedenih zatočenika i o ličnim zapažanjima, tako da su svi svjedoci saglasno izjavili da su se oštećeni vraćali sa ispitivanja sa vidljivim tragovima nasilja. Činjenica da je svjedok „S-19“ izjavio da je optuženi kritične prilike bio u crnoj uniformi, dok su ostali svjedoci saglasno izjavili da je optuženi bio u šarenoj, te da su proveli dvije noći u Vatrogasnom domu, dok su ostali tvrdili da su proveli jednu, za Vijeće je očekivano, obzirom na vremenski protek od predmetne inkriminacije, traumatičnog događaja koji se

desio, te koji je ostavio trajne posljedice oštećenim, pa je i logično da je percepcija zapažanja u vrijeme inkriminacije bila različita, te je Vijeće poklonilo vjeru većini svjedoka koji su tvrdili da su proveli jednu noć u Vatrogasnom domu, te da je optuženi kritične prilike bio u maskirnoj uniformi. Kada je u pitanju identitet optuženog, ni kod jednog svjedoka, isti nije bio sporan, obzirom da je većina poznavala optuženog od ranije, a i sam optuženi je potvrdio svoje prisustvo na licu mjesta, za Vijeće, očekivano prezentiranje drugačije uloge od one koja mu se stavlja na teret.

608. Kada je u pitanju uloga optuženog, Vijeće nalazi da je u predmetnoj inkriminacije postupao kao saizvršilac, da je imao tačno određenu ulogu, podijeljenu sa drugim pripadcima HVO-a, a što je i zbog težine djela i broja oštećenih koji su u kratkom vremenskom periodu mučeni i bilo neophodno. Optuženi je poduzimao aktivno učešće u ispitivanju i mučenju oštećenih, te je dao odlučujući doprinos da dođe do počinjenja ovog krivičnog djela, kao i posljedica koje su nastupile.

609. Stoga, Vijeće je oglasilo optuženog krivim da je kao saizvršilac ostvario obilježje bića krivičnog djela progon mučenjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom f) KZ BiH, a sve u vezi sa članom 29. Istog zakona.

(iii) **Mučenje Semira Hanića, Mustafe Mustafića, Edina Begluka i Safeta Sarajlića – tačka 5. Izreke presude**

610. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je tačno neutvrđenog dana u mjesecu martu 1993. godine, najvjerojatnije 22.3.1993.godine, u prostorijama Vatrogasnog doma u gradu Prozoru, zajedno sa više pripadnika HVO sudjelovao u mučenju grupe zatvorenih Bošnjaka među kojima su bili Semir Hanić, Safet Sarajlić, Mustafa Mustafić i Edin Begluk na način što ih je, u više navrata, prilikom ispitivanja tukao i to Semira Hanića rukama, nogama, bezbol palicom po svim dijelovima tijela, a potom, kako nije bio zadovoljan izjavom koju je oštećeni pisao, istom svezao ruke za jedan željezni krevet, a potom palicom i tzv.osom (ručni bacač rakete) snažno udario u predjelu leđa, oštećenog Safeta Sarajlića tukao nogama, koljenom po svim dijelovima tijela, dabelim kablom u predjelu rebara, oštećenog Mustafu Mustafića bezbol i

²⁴⁸ Svjedok optužbe Eniz Gorančić je svjedočio na glavnom pretresu dana 20.11.2014. godine

policijskom palicom, kablom, rukama udarao po cijelom tijelu, oštećenog Edina Begluka tukao rukama, nogama, koljenom po svim dijelovima tijela od kojih udaraca je oštećeni pao na tlo, gdje ga je nastavio udarati po bubrezima i leđima tzv.osom (ručni bacač raketa), a što je sve za posljedicu imalo nanošenje snažne fizičke i psihičke boli oštećenima.

611. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izvelo ocjenom iskaza svjedoka Edina Begluka, Mustafe Mustafića, Safeta Sarajlića, Semira Hanića, Edina Šoljića, kao i svjedoka odbrane Marka Jukića.

612. Oštećeni, svjedok Edin Begluk²⁴⁹ je izjavio da je u vrijeme izbijanja ratnih sukoba imao 19 godina, te da je, kao pripadnik Armije BiH, lišen slobode krajem marta 1993. godine na Studenskoj planini u opštini Konjic, zajedno sa Safetom Sarajlićem, Mustafom Mustafićem i Semirom Hanićem. Trenutak lišenja slobode, svjedok je opisao da su bili u izviđanju terena, te da su uočili da im ide u susret grupa vojnika, koje je zatražila da se predaju, što su oni i učinili. Svjedok je izjavio da su imali naoružanje, ali ga nisu koristili u trenutku lišenja slobode, i da su ih ti pripadnici HVO-a razoružali. Tada je došao kamion sa vojnom policijom, te su ih odveli u fabriku u Prozoru, da bi na kraju bili odvedeni u prostorije u Vatrogasnom domu.

613. Opisujući dolazak u Vatrogasni dom, svjedok je izjavio da su odmah po dolasku, odvedeni na sprat, gdje se nalazila prostorija iz koje se ulazilo u drugu prostoriju. Odmah je tu udaren, nakon čega su ih odvodili jednog po jednog zapovjedniku koji ga je ispitivao: *„...Sjedim na stolicu, pita me kako se zovem, nisam ni odgovorio šamar sam dobio. Onda što će ti zolufi k'o u mene, nisam ni odgovorio šamar sam dobio. Tako neka glupa pitarja. Uglavnom nemaš kad odgovorit', pr.je toga šamar sljedi...“*. Izjavio je da te prilike nije zadobio nikakve teže povrede.

614. Svjedok je ponovo vraćen u prostriju, gdje nakon izvjesnog vremena dolazi grupa vojnika koji su ga izveli, kao i Semira Hanića i Mustafu Mustafića, dok su Safeta Sarajlića, koji je bio komadant, odveli na sprat: *„...i tu je počelo maltretiranje. Tu je počelo ponižavanje. Tu je počelo, ne znam kako da se izrazim, sve ono što nije dostojno čovjeka, eto tako..“*

615. Izjavljuje da nije poznavao nijednog od pripadnika HVO-a koji su ga kritične prilike mučili, ali je naknadno saznao da je jedan od njih , bio „Nidžo”: „...imao crni šešir i jaknu crnu, kcji me je udarao uza zid...prvo me je, potrgao mi je, naš'o mi je neki papirić u džepu, nešto bezveze, šta će ti ovo, pa baljsku majku, pa me na kojena nabijeni nekoliko puta...pa, za ramena uhvati, zahvati se pa kojenom tu u preajelu pluća, plekusa...obori me, pa digne, pa tako...”.

616. Svjedok se nije mogao opredijeliti koliko puta ga je optuženi udario, ali pojašnjava: „...znam tri puta da je tražio nož da me koje...bio sam na podu, oboren...on me je tada udarao...Poslije, kasnije je opet, kad bi se dizao bila je jedna vcjna, osa..ručni bacač granata...malo je...Nidžo taj... pitao bi me šta je to znaš li...Prvo sam prešutio, onda sam dobio udarac da odgovorim šta je to. Kad sam odgovorio šta je, e onda me ponovo ti udarci sljede, na kojeno, pa me obore na zemlju, onda tom osom udarao me je znači odozgo kako sam ležao preko leđa, po bubrezima, svukud. Nije samo on, bilo je tu još ljudi, ali njega sam zapamtio, njegov ime i njegov šešir, ustvari nadimak...”

617. Osvrćući se na dužinu trajanja mučenja, svjedok je izjavio da je bilo u više navrata, da je na spratu trajalo jedan do dva sata, što je na njega ostavilo trajne fizičke i psihičke povrede opisujući: „...a volio sam da me ubiju, već da mi to rade...a bubrezi, bubrege osjetim, jer sam bio crn od, od donjeg dijela tijela do po leđa sve mi je crno bilo, još sam preko stola su nas navlačili, dobivite dokle morete, neki dugi sto, onda kablovima nekim su nas udarali preko leđa, bejzbol palicama, svačim, svačim...”

618. Kada je mučenje koje su proživjeli oštećeni Mustafa Mustafić i Semir Hanić, svjedok je potvrdio da je i njih optuženi, zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a mučio i to na način da je Mustafu Mustafića: „...šakom u stomak, pa kad ga obori nogama u bubrege, u stomak.”, što se dešavalo i sa Semirom Hanićem, dok izjavljuje da nije vidio mučenje oštećenog Safeta Sarajlića. Svjedok se opredijelio da ih je sve najviše mučio pripadnik HVO-a, zvani „Nidžo” „...Samo nadimak sam zapamtio i nikad ga zaboraviti neću...”, a da su ih kritične prilike tukli i drugi pripadnici HVO-a.

²⁴⁹ Svjedok optužbe Edin Begluk je svjedočio na glavnom pretresu dana 11.12.2014. godine

619. Da se događaj odvio na način kako je to izjavio svjedok Edin Begluk, potvrdio je i svjedok Mustafa Mustafić²⁵⁰, koji je na identičan način opisao trenutak lišenja slobode, dovođenja u Vatrogasni dom, smještanje u prostoriju, te susret sa zapovjednikom, kao i da su u više navrata odvođeni u prostoriju na spratu na ispitivanje. Svjedok je potvrdio da su ih pripadnici HVO-a tukli, te psihički i fizički mučili: „... kad dođu...po vas...i onda nas...pođu udarati, odatle idemo...nekad gore, nekad...dole u oni spratu u jednu prostoriju, nekakve izjave davati...mučili bi me...pripadnici kcji su tu bili...obično trcjica, pet, šestorica, zavisi kako kada, đe bi nas premlaćivali, tukli, ali tukli i fizički i psihički đe bi nas mučili...“.

620. Svjedok je izjavio da je najizraženiji među pripadnicima HVO-a bio Nikola, zvani „Nidžo“, kojeg su sa tim imenom oslovljavali drugi pripadnici HVO-a, opisujući: „...najviše premlaćiv'o...i tuk'o, maltre, i udar'o... tukli su nas tada tude, imali su bejzbol palicu, imali su policijsku palicu, imali su neki kabal gumeni, ili poštanski ili električni, ne znam, od struje, sa njim su nas udarali...“. Izjavio je i da ga je Nidžo najviše tukao i mučio, da su mu pomagali drugi pripadnici HVO-a. Opisao je i da su udarci bili u predjelu leđa, bubrega, te da su rukama štitili glavu, pa su udarani po cijelom tijelu, osim glave.

621. Saglasno iskazu svjedoka Begluka, i ovaj svjedok je opisao da je „Nidžo“, kritične prilike bio obučen u crno odijelo, te da je nosio šešir: „...tada, zapamtio sam ga...i sjetiću ga se dok sam živ... jer je bio najgori, najbrutalniji i po uniformi, po šeširu kcji je nosio, bio je malo zapuštane brade i tako to...“

622. Konačno, ovaj svjedok je potvrdio da su sa njim kritične prilike bili Edin Šoljić, Mustafa Mustafić, Semir Hanić i Safet Sarajlić, te da je Nikola, Edina Begluka kada je udaren i oboren, dok se nalazi presavijen na jednom krevetu, udarao „osom“ po leđim i nogama po cijelom tijelu, a Safet Sarajlića je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a tukao bejzbol palicom, gumenim kablom i policijskom palicom i „osom“.

623. I kod ovog svjedoka proma njegovoj izjavi su radnje optuženog, kao saizvršioca, prouzrokovale teške fizičke i psihičke posljedice, te da se brutalanog odnosa optuženog

²⁵⁰ Svjedok optužbe Mustafa Mustafić je svjedočio na glavnom pretresu dana 27.11.2014. godine

prema njemu i njegovim kolegama tokom ispitivanja i danas sjeća kao da nije protekao vremenski period od preko 20 godina.

624. Svjedok Semir Hanić²⁵¹ je saglasno iskazima naprijed navedenih svjedoka opisao hronologiju događaja, tnavodeći da ga je po dolasku u Vatrogasni dom najviše tukao „Nidžo“ i „Šoša“, te opisuje: „...Nidžo je bio utjedljivo, znači utjedljivo najgora osoba po tom pitanju i u Vatrogasnom domu i u životu što sam ja vidio. Ne mogu vjerovati da takvo ljudsko biće može postojati...“.

625. Svoje iskustvo sa optuženim i pripadnikom HVO-a Šoše opisuje: „...tukli su me bejzbol palicom i ovom policijskom palicom su me udarali u preajelu leđa, do kojena... po meni to nije bilo udararje, to je bilo mučerje. Znači jednostavno oni kad se zamore stanu...i onda su me prebacili preko kreveta, pošto sam se...pokušav'o držati kol'ko mogu, kad mahinalno hoću da se odbranim rukom od udara onda me je Nidžo, baš Nidžo lično vezao za metalni krevet gore, ovako ono ruke da legnem, onda je uzeo bejzbol palicu pa me udarao bejzbol palicom, tukao me policijskim ovim pendrekom, kako se zove i onda je uzeo osu, im'o je čovjek toliki vajda napad bjesa, šta ja znam šta mu je bilo, uzeo je osu i osom me je udarao on...od vrata do kojena...osjećao sam se gadno...“

626. Opisujući posljedice koje su na njega ostavile radnje optuženog, kao saizvršioca, svjedok je istako: „...udarci, to je bilo ono da se nikad u životu ne može zaboraviti. Znači to sve možete u životu zaboraviti, ali preživio sam znači dole Heliodrom u Mostaru, kcji me ni na šta ne može podsjetiti kao ovo što je bilo u Prozoru sa Nidžom...“. Izjavio je i da je mučenje trajalo čitavu noć u intervalima, sat do dva sata, te da je uvijek neko od zatočenika bio van prostorije i mučen je dok je davao izjavu. Sa njim je bio i Mustafa Mustafić kojem je „Nidžo“, stavljao pištolj u usta, tukli ga bejzbol palicom, policijskim pendrekom, dok je Edina Begluka tukao i „osom“. Potvrđuje da su nakon provedene noći u Vatrogasnom domu, prebačeni na Heliodrom u Mostaru.

627. Svjedok Safet Sarajlić²⁵² se opredijelio da se inkriminacija desila 22.03.1993. godine, te da su zajedno sa njim kritične prilike lišeni slobode i Edin Beglug, Edin Šoljić,

²⁵¹ Svjedok Semir Hanić je svjedočio na glavnom pretresu dana 27.11.2014. godine

²⁵² Svjedok optužbe Safet Sarajlić je svjedočio na glavnom pretresu dana 27.11.2014. godine

Mustafa Mustafić i Semir Hanić. Dolaskom u Vatrogasni dom, smjestili su ih u donju ćeliju, a izjave su davali na spratu, dodajući: „...čudno je to,...taj njihov sistem ispitivanja, znate. Prvo me ubiju u ćeliji i onda me gore izvedu na sprat...ispregledaju...“.

628. Osvrćući se na osobe koje su njega i njegove kolege mučili, svjedok je izjavio da su to činili pripadnici HVO-a, te da su na spratu davali izjavu inspektoru vojne policije, te da je jedan od „batinaša“ bio Nikola Marić. Svjedok optuženog nije poznavao do rata, ali kako je radio kao ugostitelj, znao je da je Nikola Marić poznat kao opisujući: „...kaubcj Prozorski.. pravio se velik, imao je šešir crni na glavi, sačmaricu pušku kcju je vječito ono, nešto k'o, ono, pumparicu ustvari pušku, pa je onda u crnom onom odjelu bio...obična bitanga...pod šeširom je bio, bio je krezub...“. Odgovarajući na direktno pitanje tužiteljice kako je upamtio osobu Nikola Marića, svjedok je izjavio: „...to se ne zaboravlja...“.

629. Opisujući radnje optuženog prema svjedoku, isti je izjavio: „...slomio mi tri rebra, porjerio mi bubreg, udar'o me je palicom za bezbol, šamar'o me, nogama udar'o, kojennom, lomio me...“. Pojašnjava da se optuženi na ovakav način ophodio prema njemu prilikom i nakon ispitivanja.

630. Ovaj događaj je ostavio teške fizičke i psihičke posljedice na svjedoka, pa tako svjedok opisuje: „...to je tol'ko bol, toliko ružno, toliko podmuklo, toliko, ma ne znam, ne znam, ubitačno, ubitačno. Neko mene pita kaže Safete što je tebi sad 62 kile u tebi, pa dobro sam ikako živ...“.

631. Iako svjedok nije poznavao optuženog od ranije, prepoznao ga je u sudnici, te izjavio: „...ne može on ostariti da ga ja ne prepoznam. Ne može ostariti. Ne može. Pogledaj me. Slobodno me pogledaj. Imaš i sad one iste oči...“. Svjedok je i na fotografiji koju mu je prezentirala postupajuća tužiteljica u toku istrage, bez sumnje identifikovao optuženog kao počinioca predmetne inkriminacije.

632. Konačno da se događaj odvio na način kako su saglasno opisali ovi svjedoci, potvrdio je i svjedok Edin Šoljić²⁵³, koji je potvrdio mučenje, kako njega lično, tako i Mustafe Mustafića, Semira Hanića, Edina Begluka i Safeta Sarajlića, s tim da njega

²⁵³ Svjedok optužbe Edin Šoljić je svjedočio na glavnom pretresu dana 11.12.2014. godine

lično nije mučio optuženi Marić, nego izvjesni „Šoš“e“, a da se Nidžo u crnoj uniformi i sa šeširom na glavni, pojavio kasnije.

633. Odbrana je ovu tačku optužnice pokušala osporiti saslušanjem svjedoka M. J.²⁵⁴, koji je izjavio da je dana 18.03.1993. godine lišen slobode i odveden u zatvor u Vatrogasnom domu, jer se desilo ubistvo u njegovom selu Ometala, čiji je počinitelj bio nepoznat. Izjavio je da tu nije vidio optuženog, te je potvrdio da su tu bili smješteni i Muslimani, koji su se zajedno sa njim i drugim pripadnicima HVO-a hranili na spratu, te da niko nije mučen niti maltrahiran, a nisu mu poznata ni imena oštećenih.

634. Dakle, Vijeće je poklonilo vjeru iskazima svjedoka, cijeneći da su isti međusobno saglasni, dati objektivno, nepristrasno, te da su opisali događaj na podudaran i vjerodostojan način, ne dodajući optuženom na teret ništa više od onog što se doista i dogodilo, što se vidi i iz činjenice da niko od njih ne spominje da je optuženi mučio i Edina Šoljića, koji je lišen slobode zajedno sa drugim oštećenim. Analizom iskaza ovih svjedoka, Vijeće se uvjerilo i u identitet optuženog, jer su saglasno opisali kako je izgledao, šta je nosio, a što je u vremenskom intervalu optužnice, bilo svakako karakteristično za optuženog, jer je po načinu odijevanja bio prepoznatljiv.

635. Kada je u pitanju iskaz svjedoka odbrane, Vijeće nalazi da je isti paušalan, bez navođenja detalja, ili pak podataka na osnovu kojih bi se zaista steklo uvjerenje o odsustvu optuženog iz Vatrogasnog doma, kao i uvjerenje da se ništa neobično ne dešava. Prema tome Vijeće cijeni upitnim kredibilitet ovog svjedoka, tako da se na osnovu istog Vijeće nije moglo uvjeriti da se inkriminirani događaj odvio drugačije od onoga kako su to saglasno izjavili svjedoci optužbe.

636. Nadalje, Vijeće je ovom tačkom optužnice, istog oglasilo krivim da je sudjelovao u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, što je obzirom na složenost situacije i načina ispitivanja i jedino bilo moguće. Naime, svi pripadnici HVO-a su imali određenu ulogu, prilikom mučenja oštećenih, dok je optuženi direktno udarao oštećene i na taj način dao odlučujući doprinos da se od oštećenih iznude traženi odgovor.

²⁵⁴ Svjedok odbrane M. J. je svjedočio na glavnom pretresu dana 30.10.2015. godine

637. Stoga, Vijeće je optuženog oglasilo krivim da je radnjama opisanim u izreci ove tačke presude, kao saizvršilac, počinio progon mučenjem oštećenih Safeta Sarajlića, Mustafe Mustafića, Semira Hanića i Edina Begluka.

638. Dakle, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je događajima opisanim u tačkama na 6.2., 1. i 5. izreke presude, optuženi kao izvršilac, odnosno saizvršilac, postupao krajnje bezobzirno i okrutno prilikom zatočenja i ispitivanja oštećenih, čiji iskazi su bili potresni, detaljno i živopisno i saglasno opisani, što je Vijeće uvjerilo da su događaji ostavili trajne psihičke i fizičke posljedice na oštećene, te da je optuženi svojim radnjama, kao izvršilac i saizvršilac, ostvario obilježje bića krivičnog djela progon mučenjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom f) KZ BiH.

E. PRISILNI NESTANAK OSOBA

639. Optuženi Nikola Marić je radnjama opisanim u tački 24. izreke presude, kao saizvršilac, počinio progon prisilnim nestankom osoba.

640. Prije nego krene na obrazlaganje činjenica i razloga kojima se u tom pravcu rukovalo, Vijeće će dati kratki osvrt na međunarodnu i domaću pravnu regulativu ovog pitanja.

641. Navedeno djelo je u članu 172. stav 2. tačka h) KZ BiH opisano kao „*hapšenje, pritvaranje ili otimanje osoba, od strane ili s dopuštanjem, podrškom ili pristankom države ili političke organizacije, uz odbijanje da se prizna takvo lišenje slobode ili da se pruži informacija o sudbini ili o mjestu gdje se nalaze takve osobe, s namjerom da se uklone od zaštite zakona na duže vrijeme.*“

642. Aktuelni izvori međunarodnog prava daju definiciju prisilnog nestanka kao zločina protiv čovječnosti, a Generalna skupština UN je 1992. godine usvojila deklaraciju o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, u kojoj se, u trećem stavu preambule, navodi da „*prisilni nestanak ugrožava osnovne vrijednosti svakog društva koje je posvećeno*

*vladavini prava, ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te sistematska praksa takvih djela ima prirodu zločina protiv čovječnosti*²⁵⁵

643. Također, članom 2. Međunarodne konvencije o zabrani prisilnog nestanka osoba, čija je potpisnica i BiH²⁵⁶, propisano je da:

„prisilni nestanak znači hapšenje, pritvor, otmicu ili bilo koji drugi oblik lišenja slobode od strane predstavnika države ili od strane bilo kojih lica ili grupa lica koji rade po ovlaštenju države, uz podršku države ili uz njenu prećutnu saglasnost, odbijajući pri tome da priznaju da je lice lišeno slobode ili tajeći sudbinu ili mjesto boravka nestalog lica, čime se to lice stavlja izvan pravne zaštite“.

644. Navedeni stav je prihvaćen i u domaćem krivičnom zakonodavstvu, pa tako član 172. stav 1. tačka i) propisuje djelo „*prisilni nestanak osoba*“ u okviru zločina protiv čovječnosti, čiji elementi se ogledaju u sljedećem:

- da postoji radnja hapšenja/otimanja osoba;
- da je djelo počinjeno uz pristanak i podršku države ili političke organizacije;
- da je počinitelj odbio da pruži informaciju o sudbini ili o mjestu gdje se nalaze;
- da ima namjeru da takve osobe ukloni od zaštite zakona na duže vrijeme.

(i) **Prisilni nestanak oštećenih Haska Hrinića, Nume Imamovića, Ahmeta Hodžića, Bajre Pilava, Omera Purgića i Abdulaha Alibegovića – tačk 24. Izreke presude**

645. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog datuma, krajem mjeseca augusta ili početkom septembra 1993. godine, u kasnim popodnevnim satima, zajedno sa nekoliko neidentificiranih pripadnika HVO, iz logora SŠC Prozor gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, izveo šest civila Bošnjaka i to: Haska Hrinića, Numu Imamovića, Ahmeta Hodžića, Omera Purgića, Avdu Alibegovića i Bajru Pilava koji ga je molio da ponese jaknu na što mu je odgovorio „neće ti više ni trebati“, a oštećeni se više nikada nisu vratili i od tada im se gubi svaki trag a njihova tijela nikada, ni do danas nisu pronađena.

²⁵⁵ Rezolucija Generalne skupštine 47/133, Un doc. A/RES/47/133, 18.12.1992. godine.

²⁵⁶ Međunarodna konvencija o zaštiti svih osoba od prisilnih nestanaka potpisana je od strane BiH 6. februara 2007. godine, a ratifikovana 30.03.2012. godine.

646. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku optužnice izvelo ocjenom iskaza svjedoka Esada Beganovića, svjedoka „S-9“, Hazima Kuloglića, Elvedina Grcića, Mirze Bektaša, Hamde Bevaba, Remze Čolak, svjedoka „S-13“, Safije Hrinić, svjedoka „S-20“, Muje Perviza, Izeta Pilava, Ibrahima Husića, svjedoka „S-7“ i Šemse Bećirović.

647. Vijeće se u ovom dijelu presude neće baviti analiziranjem postojanja logora, te da su muškarci Bošnjaci, među kojima je bio i oštećeni, protuvpravno lišeni slobode, obzirom da je u okviru elaboriranja postojanja širokog i sistematičnog napada, kao opšteg elementa krivičnog djela Zločina protiv čovječnosti u vezi sa logorima obrazloženo, a optuženi je oglašen krivim i za teško oduzimanje fizičke slobode, gdje je utvrđeno da su lica lišavana bez postojanja pravnog osnova, te da su ta lišenja ispunjavala standard teškog oduzimanja fizičke slobode, te su odvođeni, između ostalog, i u logor SŠC.

648. Svjedok Esad Beganović²⁵⁷, zatočenik u SŠC, je izjavio da je nekoliko dana poslije ubistva oštećenog Muniba Grcića, koje se desilo 03.08.1993. godine, došao ponovo optuženi Nikola Marić u prostorije SŠCn navodeći: „...vidim Nikolu Marića gdje ulazi u hol od Srednjoškolskog centra...došao je zeleni „Tam-ić“, bivše zemljoradničke zadruge...“. Svjedok je izjavio da se sa sprata jasno mogli vidjeti šta se dešava ispred SŠC-a, kao i u prostorijama SŠC, te da kada je ugledao da je došao optuženi sa vozilom „Tamić“, ušao je u svoju sobu, ali je čuo kako optuženi čita imena: Ahmed Hodžić, Omer Purgić, Avdo Alibegović, Hasko Hidić..., uglavnom sedam imena zatočenika. Svjedok je čuo da se na spratu ispod razgovara o tome kako zatočenici koji su pročitani sa spiska idu na razmjenu. Svjedok je vidio kako su se na karoseriju kamiona popela lica, te da odlaze u nepoznatom pravcu, a kojim licima se od tada gubi trag, te ni danas nisu pronađeni.

649. Svjedok se posebno opredijelio da je siguran da je čuo glas optuženog Nikole Marića kako proziva sa spiska oštećene.

650. Da se događaj odvio na način kako je to svjedok Beganović opisao potvrdio je i svjedok „S-9“, na način da je izjavio da je poslije ubistva Muniba Grcića, 03.08.1993. godine, poslije 20-25 dana, u prostorije SŠC, ponovo došao optuženi koji je zajedno sa

drugim pripadnicima HVO-a odveo Avdu Alibegovića, Ahmeda Hodžića, Numu Imamovića, Bajru Pilava, Hasana Hrinića, te još još jednog zatočenika. Svjedok je na fotografiji²⁵⁸ pokazao mjesto gdje je stajao na stepenicama odakle je jasno mogao da vidi da je optuženi kritične prilike došao i da je bila prozivka, te da je čuo da oštećeni idu u Pogrđe, ali nije vidio kada su ih prozivali i ko ih proziva.

651. I Hazim Kuloglić je očevidac događaja, te opisuje: „...*Nikola..donio list papira i čit'o je sa spiska te jude, bilo je mislim 6, 7 judi...*“ među kojim su bili Avdo zv. „Paponja“, izvjesni Hrinić kao i Bajro Pilav koji se kritične prilike obratio optuženim sa upitom da li može da ponese svoj kaput, na šta mu je optuženi rekao da mu neće više ni trebati, da bi da potom uzeo za ruku i šutnuo nogom niz stepenice.

652. Svjedok i ostali zatočenici su nakon prozivanja oštećenih, otišli u učionicu odakle su jasno vidjeli da su se oštećeni popeli na kamion „tamić“, ostavljajući mogućnost da se radilo i o automobilu marke „džip“, da je tu jasno uočio da je oštećeni Hrinić među njima, jer je bio krupan i jasno uočljiv, te da misli da je optuženi vozio predmetno vozilo.

653. I ovaj svjedok je potvrdio da se od tog dana, za sudbinu oštećenih koji su odvedeni kritične prilike, ne zna.

654. Nadalje, svjedok „S-7“²⁵⁹ je izjavio da je oštećeni Hasko Hrinić imao ljezarsku potvrdu da zbog zdravstvenog stanja, treba da ide na slobodnu teritoriju, te da su kritične prilike sa oštećenim Hrinićem odvedeni i Bajro Pilav, Numo Imamović i drugi. Kada su odvedeni oštećeni, svjedok je vidio kako je optuženi nosio papir koji je dao čuvaru.

655. Svjedok je vidio kako Bajro Pilav i Hasko Hrinić, idu sa kesama, vidno raspoloženi jer su smatrali da idu na slobodnu teritoriju. Optuženi ih je „predao“ svojim kolegama i to je bio posljednji put da ih je svjedok vidio, jer im je sudbina nepoznata i danas.

²⁵⁷ Svjedok optužbe Esad Beganović je svjedočio na glavnom pretresu dana 08.05.2014. godine

²⁵⁸ T-100- Fotografija mjesta ubistva Muniba Grcića

²⁵⁹ Svjedok optužbe „S-7“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 10.07.2014. godine

656. Očevidac odvođenja Bajre Pilava i Haska Hrinića zajedno sa još oko 6 zatočenika, je i svjedok Mirza Bektaš. Potvrdio je da je i on vidio dolazak optuženog sa spiskom, te čitao imena i prezimena oštećenih, te je vidio kako je optuženi oštećenog Bajru Pilava udara, opisujući: „...napucao ga nogom, Bajro je tražio da ponese kaput i još neke stvari.. On mu je rekao da mu to neće trebati. Napucao ga je nogom i Bajro je poletio prema stepenicama..“.

657. Da je upravo optuženi sudjelovao u odvođenju ovih oštećenih lica sa kamionom „tamić“, svjedok je jasno izjavio: „...Nikola Marić je lično odveo to sam vidio očima svjcjima. Došao je do njih, prozvao i odveo. Sto posto...“.

658. Odvođenje od strane optuženog oštećenih Haska Hrinića, Bajre Pilava, Nume Imamovića i drugih, potvrdio je i svjedok Izet Pilav²⁶⁰, te potvrdio da su oštećeni dobili odobrenje zbog svoje starosne dobi i zdravstvenog stanja da mogu ići na teritoriju pod kontrolom Armije BiH. Izjavljuje da je vidio da je „Kobra“ došao po oštećene, znao je da im je sudbina neizvjesna, te je čuo kako optuženi govori da Bajri Pilavu neće trebati kaput. Ibrahim Husić je potvrdio da je optuženi odveo Omera Purgića i Bajru Pilava iz prostorija Atomskog skloništa. Svjedok je izjavio da je Omer Purgić poznavao optuženog od ranije, te mu je te prilike rekao da mu pomogne i izbavi ga, na šta je optuženi rekao da će doći naknadno po njega, što je i učinio, opisujući: „...I kasn je je došao on i odveo je Purgića i Pilav Bajru iz te prostor je, atomskog skloništa gaje smo mi. I ja te i jude više nisam vidio...“. Od brata je saznao da su odvedeni u SŠC, odakle su jedne prilike odvedeni na kamionu „tamiću“, te da im se do danas, ne zna sudbina. I svjedok Elvedin Grcić je svjedok odvođenja oštećenih iz SŠC, kada je optuženi došao zajedno sa Željkom Jukićem, da su svi smatrali da ih vode na razmjenu, ali, nažalost, ta se razmjena, nije nikad desila.

659. Svjedok Hamdo Bebab je izjavio da je vidio optuženog u prostorijama SŠC, dana 31.08.1993. godine, oko 20,30 sati, kada je došao zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, te prozvao Numu Imamovića, Bajru Pilava, Avdu Alibegovića, Haska Hrinića, te još dvojicu zatočenika. Prozivao ih je glasno, sa stepenica, te prozvani zatočenici kada

²⁶⁰ Svjedok optužbe Izet Pilav je svjedočio na glavnom pretresu dana 10.07.2014. godine

su došli do stepenica, izveo ih je u kamion „Tamić“, te je svjedok vidio kako odlaze prema „čaršiji“, odakle im se gubi svaki trag.

660. I svjedok „S-20“²⁶¹ je potvrdio da je jednu noć došao optuženi sa spiskom, te da je odveden Omer Purgić, zajedno sa još pet zatočenika. Kako su se svjedok i drugi zatočenici nalazili na hodniku, optuženi im je „naredio“ da uđu u učionice. Tada je prozvao oštećene: Omera Purgića, Haska Hrinića, Avdu Alibegovića, Numu Imamovića, Ahmeda Hodžića i Bajru Pilava, koji su onda izvedeni ispred SŠC, te je svjedok vidio da su se popeli na karoseriju kamiona „tamić“, te da ni danas nisu pronađeni.

661. Da se događaj odvio na način kako je to opisani u izreci, potvrdio je i svjedok Mujo Perviz, koji je izjavio da je jedno večer između 24,00 sati i 01,30 sati, došao optuženi sa drugim pripadnicima HVO-a, te je prozvao Omera Purgića, Avdu Alibegovića, Numu Imamovića, Haska Hrinića, Bajru Pilava i Hodžića rodom iz Kleka. Svjedok je očevdac da kada je oštećeni Bajro Pilav prišao optuženom sa upitom da uzme jaknu „iz Njemačke sa kapuljačom“, optuženi ga je udario, te mu rekao: „...neće ti trebati...“. Svjedok je vidio sa prozora kako optuženi ulazi u kamion, sjeda na mjesto iza vozača, te zajedno sa šest lica odlaze prema Prozoru. Do danas se ne zna sudbina tih ljudi. I svjedok „S-13“ je potvrdio da je jednu noć optuženi došao sa spiskom, te prozvao i odveo šest lica, među kojim su bili Ahmed Hodžić i Omer Purgić, a što je potvrdio i Remzo Čolak, čiji je iskaz²⁶² pročitala postupajuća tužiteljica.

662. Svjedokinja Safija Hrinić²⁶³ je potvrdila da je njen suprug, Hasko Hrinić, bio zatočen u SŠC, te da ga je posljednji put vidjela 15.08. ili 16.08.1993. godine, kada mu je odnijela hranu i odjeću. Izjavila je da je njen suprug bio bolestan, imao je sjenu na plućima, te je naknadno saznala da je doktor koji je dolazio u SŠC, preporučio da njen suprug ide na slobodnu teritoriju, ali da ga je optuženi odveo, te do danas nisu pronađeni njegovi posmrtni ostaci. Svjedokinja je dobro poznavala optuženog o djetinstva, te je opisala njihov susret 2008. godine kada ga je srela i pitala za sudbinu svog supruga, ali odgovor nije dobila. Optuženi je potvrdio da poznaje svjedokinju. Na

²⁶¹ Svjedok optužbe „S-20“ je svjedočio na glavnom pretersu dana 12.06.2014. godine

²⁶² T-5- Zapisnik o saslušanju svjedoka Remzo Čolak, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 09.06.2009. godine, Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3431/2013 od 05.11.2013., Prozor

kraju davanja svog svjedočkog iskaza, svjedokinja je izjavila: „*Molim časni Sud da zamolite gospodina da kaže gdje su kosti, ako se utvrdi ili ako on zna.*“. O posrednim saznanjima o predmetnoj inkriminaciji, svjedočila je i Šemsa Bećirović, koja je izjavila da informacije o kobnom događaju ima od Hamde Bevaba i svjedoka „S-9“.

663. Tužilaštvo je uložilo i materijalne dokaze, kojim se potkrepljuju iskazi svjedoka. Tako iz Zapovjesti²⁶⁴ HVO-a, Brigade Rama se vidi da je postojala naredba zapovjednika HVO-a, Brigade Rama da se Abdulah Alibegović, Ahmed Hodžić, Omer Purgić, Haso Hrinić i Numo Imamović, prebace do mjesta za odlazak u Konjic, a što je potvrđeno lječničkim pregledom²⁶⁵, a što ukazuje nespornim da su oštećeni zaista odvedeni.

664. Da se lica još uvijek vode kao nestala, potvrdio je i svjedok Amor Mašović²⁶⁶, odnosno da se oštećeni vode kao nestali iz SŠC-a od 31.08.1993. godine, a evidentirani su i u spisku²⁶⁷ nestalih lica u proteklom ratu.

665. Vijeće se ocijenom svih dokaza na ovu okolnost, van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, postupajući kao saizvršilac počinio progon prisilnim nestankom oštećenih. Kada je u pitanju identitet optuženog, ni kod jednog svjedoka nije bilo sumnje da se radilo o optuženom, bio je obučen u odjelo po kojem je bio prepoznatljiv, svjedoci su ga i od ranije poznavali, neki od prije ratnih sukoba, a neki su ga upoznali prilikom zatočenja u SŠC, te u vrijeme kada je ubio oštećenog Muniba Grcića, pa je Vijeće sa sigurnošću utvrdilo da je optuženi bio kritične prilike u SŠC i učestvovao u prisilnom nestanku oštećenih.

666. Manje razlike u iskazima svjedoka, za Vijeće su logična, obzirom na traumatično iskustvo koje su doživjeli, da im je zapažanje bilo i drugačije, s tim da su svi svjedoci u odlučujućem dijelu saglasno svjedočili o predmetnom događaju. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi postupao sa direktnim umišljajem i

²⁶³ Svjedokinja optužbe Safija Hrinić je svjedočila na glavnom pretresu dana 11.06.2015. godine

²⁶⁴ **T-82**- Zapovijed Brigade Rama Prozor broj:01-1720/93 od 31.08.1993. godine, haški broj 06043258

²⁶⁵ **T-114a**- Liječnički pregledi od broja 06043216

²⁶⁶ Svjedok optužbe Amor Mašović je svjedočio na glavnom pretresu dana 28.05.2015. godine

²⁶⁷ **T-102**- Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882
T-103- Spisak nestalih osoba na teritoriji BiH sa posebnim osvrtom na općinu Prozor, izdatu od strane Međunarodnog crvenog križa

diskriminacionom namjerom, te iako je znao da postoji naredba komadanta da se lica prevezu na slobodnu teritoriju, svjesno poduzeo aktivno učešće da lica prisilno nestanu. Optuženi je postupao u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, te ja poduzimao aktivnu ulogu donošenjem spisa i prozivanjem oštećenih, nakon čega ih je uputio prema drugim pripadnicima HVO-a, koji su ih smjestili na kamion, te na taj način dao odlučujući doprinos da prisilno nestanu oštećeni Hasko Hrinić, Numo Imamović, Ahmet Hodžić, Bajro Pilav, Omer Purgić i Abdulah (Avdo) Alibegović.

667. Vijeće je utvrđeno činjenično stanje navedeno u tački 24. izreke presude posmatralo sa aspekta navedenih elemenata djela *prisilnog nestanka osoba*. U tom smislu, Vijeće nalazi da su ispunjeni svi navedeni elementi da bi se radnje optuženog opisane u ovim tačkama izreke presude okarakterisale kao *prisilni nestanak osoba*, odnosno optuženi je u ovoj tački, postupajući kao saizvršilac, ostvario bića krivičnog djela progon prisilnim nestankom iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom i) KZ BiH.

F. DRUGA NEČOVJEČNA DJELA

668. Vijeće je na temelju provedenih dokaza zaključilo da je optuženi Nikola Marić svojim radnjama opisanim u tačkama 6.2., 8., 11.1, 12., 14., 15., 17., 19., 22.2. i 25. dispozitiva, a u tačkama 6.1. i 18., dispozitiva, koja su u vezi sa članom 29. KZBiH, ostvario sva obilježja bića djela druga nečovječna djela iz tačke k) stav 1. člana 172. KZ BiH.

669. Druga nečovječna djela slične prirode predstavljaju djela učinjena u namjeri nanošenja velike patnje ili ozbiljne fizičke ili psihičke povrede ili narušenja zdravlja kod kojih je potrebno dokazati postojanje radnji ili propusta slične težine kao i za druge zločine pobrojane u članu 172. stav 1. KZ BiH:

- radnju ili propust kojima je nanesena duševna ili tjelesna patnja ili povreda, odnosno koji predstavljaju ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo;
- radnju ili propust koje je namjerno izvršio optuženi i osoba odnosno osobe za čije radnje ili propuste optuženi snosi krivičnu odgovornost.

670. Primjeri nečovječnih djela iz člana 172. KZ BiH u praksi MKSJ su: sakaćenje ili nanošenje teških tjelesnih povreda²⁶⁸; premlaćivanje i druge nasilne radnje²⁶⁹; nanošenje povreda²⁷⁰; teške povrede tjelesnog ili duševnog integriteta²⁷¹; ozbiljan napad na ljudsko dostojanstvo²⁷²; prisilni rad koji je izazvao tešku duševnu ili tjelesnu patnju ili povredu, ili je radnja predstavljala ozbiljan nasrtaj na ljudsko dostojanstvo²⁷³; deportacija i prisilno premještanje grupa civila²⁷⁴; prisiljavanje na prostituciju²⁷⁵ i nestajanje ljudi pod prisilom²⁷⁶.

671. Kako bi se procijenila težina nekog djela, nužno je razmotriti sve činjenične okolnosti, a koje se mogu ogledati kroz npr. karakter radnje ili propusta, kontekst u kojem su se oni dogodili, lične prilike žrtve uključujući starost, pol i zdravstveno stanje, kao i fizičke, psihičke i moralne posljedice tog čina za žrtvu. Činjenica da djelo ima dugoročne posljedice može da bude od važnosti prilikom utvrđivanja težine djela²⁷⁷.

672. *Mens rea* za nečovječna djela iz ovog člana zadovoljen je kada je počinitelj u trenutku činenja ili nečinjenja imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve, ili ako je znao da će to njegovo činenje ili nečinjenje vjerovatno prouzrokovati tešku tjelesnu ili duševnu patnju ili teški napad na ljudsko dostojanstvo i ponio se sa bezobzирnom nepažnjom prema tome²⁷⁸.

673. Vijeće ukazuje da je odgovornost optuženog za ovo krivično djelo, u većini tačaka zasnovana isključivo na iskazu direktno oštećenih svjedoka, što je bilo i za očekivati, obzirom da u uslovima u kojim su se nalazili u vrijeme inkriminacije, oštećeni su jedini koji mogu i svjedočiti. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za svaku tačku izreke za ovo djelo izvelo na osnovu iskaza direktno oštećenih, iako su u pojedinim tačkama

²⁶⁸ Vidjeti predmet *Kvočka i dr.*, presuda Pretresnog vijeća MKSJ, paragraf 208.

²⁶⁹ Ibid, paragraf 208.

²⁷⁰ Vidjeti predmet *Kordić i Čerkez*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ, paragraf 117.

²⁷¹ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić*, paragraf 239. presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Krstić*, paragraf 523.

²⁷² MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Vasićević*, paragraf 239-240.

²⁷³ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Naletilić i Martinović*, paragrafi 271, 289, 303.

²⁷⁴ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Kupreškić i dr.*, paragraf 566.

²⁷⁵ Ibid, paragraf 566.

²⁷⁶ Ibid, paragraf 566.

²⁷⁷ MKSJ, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Vasićević*, paragraf 235, presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Blaškić*, paragraf 243.

²⁷⁸ Ibid, paragraf 132.

optužnice iskazi oštećenih potkrijepljeni iskazima svjedoka očevidaca, te je Vijeće donijelo odluku o krivici optuženog i na osnovu iskaza svjedoka koji je imao posredna saznanja o nečovječnom postupanju prema oštećenog Ajli Šabić. Vijeće je poklonilo vjeru iskazima oštećenih, kao i iskazima drugih svjedoka, cijeneći da su isti dali objektivno, nepristrasno, te da su događaj opisali na vjerodostojan način. S tim u vezi, Vijeće i u ovom dijelu naglašava da ne postoji nikakav pravni zahtjev da iskaz jedinog svjedoka o materijalnim činjenicama, u kontekstu njegovog prihvatanja kao dokaza, mora da bude potkrijepljen. Važna je pouzdanost i vjerodostojnost koja se tom iskazu pridaje. Osim toga, Vijeće primjećuje, a saglasno stavu Apelacionog vijeća ovog Suda da je za utvrđivanje relevantnosti činjenica kao kriterij opredjeljujući kvalitet svjedočenja a ne puki broj dokaza, odnosno: „*da je inherentno pravo suda da utvrđuje činjenice na osnovu principa slobodne ocjene dokaza i u skladu sa dubokim ličnim uvjerenjem svakog od sudija. Radi se o široko postavjenom diskrecionom pravu koje je podložno određenom broju ograničenja. Međutim, na princip unus testis nullus testis (jedan svjedok nije dovoljan)*²⁷⁹ koji zahtijeva potkrepljivanje svjedočenja jedinog svjedoka neke relevantne činjenice drugim svjedokom, više se ne poziva gotovo ni jedan moderni kontinentalni pravni sistem²⁸⁰. “Vijeće se i u ovom dijelu poziva na praksu u predmetu Miodrag Marković²⁸¹, koju ponovo neće citirati, kao i na pravilo 96. Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i MKSR-a zaključilo „*da vijeće može temeljiti svjedočke samo na jednom iskazu ukoliko je taj iskaz relevantan i vjerodostojan*²⁸²” .

²⁷⁹ V. predmet MKSJ Tužilac protiv *Duška Tadića zv. Dule* pred Pretresnim vijećem, Mišljenje i presuda od: 7 maja 1997., para. 537.

²⁸⁰ *Ibidem*, para. 536.: “Opći princip koji Pretresno vijeće mora da primjeni na osnovu Pravilnika je princip da se svaki relevantni dokazni materijal probativne vrijednosti može prihvatiti kao dokaz, osim ako potreba da se osigura pravično suđenje uveliko ne preteže nad njegovom probativnom vrijednošću (Potpravila 89(C) i (D)). Jedino se pravilo 96(i) bavi pitanjem potkrepljivanja dokaza, i to samo u slučajevima seksualnih napada za koje, kako stoji u pravilu, nije potrebno potkrepljivanje dokaza. Svrha ovog pravila ispravno je navedena u priručniku *An Insider's Guide to the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*, autora Morris i Scharf. Tu se objašnjava da navedeno potpravilo iskazu žrtve seksualnog napada daje istu presumpciju pouzdanosti kao i iskazima žrtava drugih zločina, što je *common law* dugo uskraćivao žrtvama seksualnog napada. Ovo poppravilo, dakle, zasigurno ne opravdava zaključak da se potkrepljivanje dokaza zahtijeva u slučajevima svih drugih zločina osim u slučajevima seksualnih napada. Ispravan zaključak je, zapravo, suprotan.”

²⁸¹ *Marković*, drugostepena presuda, para. 72, citirana drugostepena presuda Suda BiH u predmetu *Mejakić i dr.*, para 47

²⁸² Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*, para. 134. i 135.

(i) Nečovječno postupanje prema oštećenom Almiru Bevabu – tačka 6.2. izreke presude

674. Tužilaštvo ovom tačkom optužnice optuženom stavlja na teret da je mučio i nezakonito lišio slobode oštećene Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića, te da je prema oštećenom, tada mldb. Almiru Bevabu nečovječno postupao na način da je neutvrđenog dana u avgustu mjesecu 1993. godine, najvjerojatnije 27.08.1993. godine, zajedno sa dvojicom pripadnika HVO došao u selo Goricu, gdje je ispitivao i mučio oštećenog Hamdu Bevaba, *njegovom mldb. sinu Almiru Bevabu stavljao pod vrat pištolj „magnum“ i nož veličine oko 30 cm, a šakom u lice ga udario dva puta, te kada ih je zajedno sa Mujom Bećirovićem odveo u kuću u Lug, gdje je mučio Muju Bećirovića i Hamdu Bevaba s kojim je zajedno sa njegovim sinom Almirom Bevabom igrao tzv.ruski rulet, što je za oštećene imalo snažne psihičke i fizičke povrede.*

675. Vijeće je u ranijem dijelu presude obrazložilo mučenje oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirovića²⁸³, kao i njihovo nezakonito lišenje slobode²⁸⁴, dok će u ovom dijelu obrazložiti nečovječno postupanje prema oštećenom tada mldb. Almiru Bevabu.

676. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku, izvelo prvenstveno na iskazu oštećenog Almira Bevaba, a što su potvrdili i Hamdo Bevab i Mujo Bećirović.

677. Tako je svjedok Almir Bevab izjavio da je u vrijeme predmetne inkriminacije imao 16 godina, te je opisao susret sa optuženim. On se kritične prilike, krajem avgusta 1993. godine u večernjim satima, nalazio u kući svoje tetke, koja se nalazila u dupeksu sa kućom njegovog oca, odakle ga je otac, Hamdo Bevab, pozvao da izađe, nakon čega je ugledao oca sa vidljivim povredama, kao i optuženog Nikolu Marića. Optuženi je ušao u kući, pretražio je, te kada su izašli ispred, optuženi je odveo njegovog oca, dok njemu naređuje da se nigdje ne smije mrdnuti

²⁸³ Vidi dio – D. Mučenje iz člana 172. stav 1. Tačka f) KZ BiH – (i) – Mučenje Hamde Bevaba i Muje Bećirovića – tačka 6.2. izreke presude

²⁸⁴ Vidi – E. Zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode, suprotno osovinitim pravilima međunarodnog prava iz člana 172. stav 1. Tačka e) KZ BiH – Teško oduzimanje fizičke slobode oštećenim Hamdi Bevabu i Muji Bećiroviću – tačka 6.2. izreke presude

678. Dalju hronologiju događaja svjedok je opisao: „...nakon nekih možda 15 do 20 minuta, Nikola Marić se vraća, ide prema meni. Psuje mi baljsku majku, govori će ti je puška....udara me...prilazi, ide prema meni, vadi vadi svcj revolver, kolutaš revolver, to je ja mislim kako se sjećam da je to bio Magnum il' nešto tako. Prilazi mi, stavja mi pod vrat...vadi nož kcji je bio otprilike ... nekih 25 do 30 centimetara...stavja mi pod...vrat i kaže mi ho'sh sad da kažeš. Kad je izvadio nož ja sam rek'o spusti nož, ja ću ti reći. Ja znam će je puška...“

679. Svjedok je tada krenuo sa optuženim da mu pokaže gdje se nalazi puška: „...bilo možda udajeno kilometar od kuće. Išli smo, kiša je padala. Bilo je svaki put kada bi se okliznuo, psov'o mi je baljsku majku, rekao mi je ako ako pokušaš da pobježeš sve ću ti tamo poklati po kući. Tako mi je rekao. Došli smo na mjesto, otvorio sam, razgrn'o sam zemlju, izvadio sam pušku. I rekao sam mu evo ti puška, opsov'o mi je muslimansku baljsku majku, da sam sjedio na rjcj ne bi je naš'o...“

680. Svjedok je izjavio da i po povratku do mjesta gdje je bio parkiran automobil marke „Lada“, optuženi mu opet: „... psuje baljsku majku, udara me nogom i kaže ulazi i ti...“. U automobilu je zatekao oca, Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića, te ih je zajedno sa drugim pripadnikom HVO-a odvezao u kuću u Lugu, gdje je bila smještena porodica optuženog. Tu je gledao kako je, mučio i ispitivao njegovog oca i Muju Bećirovića, te opisuje da bi potom: „...uzeo pištoj i okrenuo je pištoj ovako i to je to pošto ja poznam da je to bio Ruski rulet, tako nešto...uzeo je i okren'o je na mene na oca na mene na oca...ispalio je hitac kroz prozor, tako da je očešao...“.

681. Radnje optuženog su ostavile teške fizičke i psihičke posljedice na oštećenog, koji je izjavio: „...šta mogu da osjećam...neko sa 15 godina, kad vidiš to sve neko da ti radi...tvome najbližnjem, naj...to su to su bile...to...gospođo tužite,jice, sude...ja sam tada im'o 15 godina. Sada imam 37, svaki dan 10 sekundi, svaki dan barem 10 sekundi ovaj čovjek Nikola Marić je u mcjcj glavi. Svaki dan 10 sekundi, nema dana znači 15, 37, 22 godine... dovaje...tako će biti sigurno do do kraja života...“.

682. Navode svjedoka su potvrdili i Hamdo Bevab i Mujo Bećirović. Hamdo Bevab je potvrdio da je optuženi lično odmah počeo da tuče njegovog sina, Almira, te je potvrdio i dešavanja u kući u Lugu, dok svjedok Mujo Bećirović nije očevidac nečovječnog

postupanja prema oštećenom Almiru, ali je opisao hronologiju događaja, koja je potpuno saglasna sa iskazom oštećenog.

683. Kako je to ranije utvrđeno, za oštećenog Almira Bevaba, nije postojala sumnja u identitet optuženog, kojeg je upoznao još u aprilu 1993. godine, kada mu je oca odveo, te dajući i opisno izgled optuženog, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi kritične prilike nečovječno postupao prema oštećenom.

684. Optuženi je koristeći fizičku silu, izazvao strah i nanio teške fizičke i psihičke posljedice oštećenom koji je u to vrijeme bio dijete, te bez obzira na tu činjenicu, pored toga što ga je tukao, stavljao pištolj i nož ispod vrata, psovao mu „balijsku majku“, te njegovog oca mučio pred njim. Optuženi se krajne bezobzirno i okrutno ponio prema oštećenom, iako je bio dijete, posebno zaštićena kategorija, koja su mnogo osjetljiviji od odraslih osoba. Optuženi je naročito nečovječno postupao prema oštećenom dok je igrao tzv. „ruski rulet“, sa oštećenim i njegovim ocem, Svjedok je igru „ruski rulet“ opisao detaljno, kao da se događaj nije desio prije više od 20 godina. Opisujući na glavnom pretresu kako je optuženi uperio pištolj prvo u njega pa u njegovog oca, pa opet u njega i sve tako dok konačno nije ispalio metak. Vijeće je steklo utisak da svjedok ponovo preživljava traume koje je kritične prilike doživio, te tako živopisno opisuje, kao da se u tom trenutku ponovo nalazi na tom mjestu. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi postupao sa direktnim umišljajem, znajući da će njegovi postupci prouzrokovat kod mladb osobe trajne i posljedice, čije nastupanje je i htio.

685. Stoga, Vijeće cijeni da je optuženi i u ovoj tački 6.2 izreke presude, ostvario obilježje bića krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem iz člana 172. stav 1. tačka k) KZ BiH

(ii) Nečovječno postupanje prema oštećenom Ćamilu Subašiću – tačka 8. Izreke presude

686. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 01.07.1993. godine ili približno toga datuma, zajedno sa grupom vojnika pripadnika HVO-a, došao u selo Gračanica sa namjerom nezakonitog oduzimanja fizičke slobode oko 40 muškaraca, Bošnjaka među kojim je bio i Ćamil Subašić, kojeg je istog dana kada ga je

i uhapsio, tukao rukama, nogama, kundakom puške po glavi i cijelom tijelu, nanijevši mu fizičku i psihičku bol.

687. Vijeće je krivicu optuženog za teško oduzimanje fizičke slobode oštećenih muškaraca, među kojim je bio i Ćamil Subašić, obrazložilo u dijelu presude koja se bavi tim krivičnim djelom²⁸⁵, dok će se u ovom dijelu presude baviti radnjama optuženog kada je u pitanju nečovječno postupanje prema oštećenom Ćamilu Subašiću.

688. Ćamil Subašić je izjavio da je stanovao u selu Gračanica do početka jula 1993. godine, kada ga je optuženi Nikola Marić lišio slobode. Svjedok je izjavio da je optuženi došao u njegovo selo, da se stanovništvo skupilo kod škole, da bi potom optuženi njega odvojio od žena i djece. Opisao je, saglasno svim iskazima svjedoka koji su svjedočili na okolnost teškog oduzimanje fizičke slobode stanovnicima sela Gračanica, da je optuženi kritičnog dana bio obučen u crnu uniformu, imao je maramu na glavi, bio je naoružan puškom i pištoljem. Svjedok je optuženog poznavao i od ranije, a i sa nadimkom „Kobra“ koji je u ratu imao, živio na udaljenosti od dva do tri km od njega, poznavao mu roditelje, bio je čuvar ribolova.

689. Optuženi je došao u automobilu, otvorio je vrata i pitao svjedoka koliko ima godina, te kada mu je svjedok odgovorio, optuženi ga je počeo, kako opisuje: *„...bubat', lemat'..šakama...kundakom, udri, udri, udri..Nemcj reko' Bog te pomog'o, nemcj, nemcj. Aha, udari i eto ti sad. Ja sam njemu rek'o...“* Opisujući mjesta po kojim ga je optuženi udarao, svjedok je izjavio: *„...svakuda, brate, al' najviše po glavi, najviše..“*

690. Izjašnjavajući se na razlog nečovječnog postupanja prema svjedoku od strane optuženog, svjedok se opredijelio da je jedini razlog zbog kojeg je optuženi poduzimao opisane radnje taj što je svjedok bio druge vjeroispovjesti nego optuženi, tačnije što je bio Musliman.

691. Odgovarajući na unakrsna pitanja, svjedok je izjavio da ga je samo optuženi tukao oko deset minuta, i niko drugi, te da zbog toga i danas ima i zbog čega je boravio u bolnici.

692. Prije završetka ispitivanja ovog svjedoka na glavnom pretresu, istom se obratio optuženi sa upitom: „...zašto mi nisi rek'o da sam te tuk'o kad smo pili..rak.ju kod tvjje kuće posl.je rata..“, na šta je svjedok odgovorio: „...rek'o sam ja tebi, mcj Nikola..“. Optuženi je nakon toga htio da kod Vijeća izazove sumnju da je svjedok zbog lične osvete lažno optužio optuženog, postavljajući mu pitanje: „...je li to sve radi one kazne od 200 maraka što ti je sud..“. Međutim, za Vijeće je uvjerljiva bila burna i emotivna reakcija svjedoka na postavljano pitanje: „...Nije. To je radi onog što si ti meni...Nemcj, j... te, jarac te j..., nemcj, jarac, znaš šta je....Vidio ti, eto te sad gori nego što si bio, boga ti, živ, a vidi kakav sam ja...“.

693. Dakle, Vijeće je poklonilo vjeru ovom svjedoku, cijeneći da je isti dao objektivno, na detaljan način opisao radnje optuženog. Komentar optuženog u smislu negiranja djela, je ostao bez dokazne vrijednosti, pa vijeće takav način odbrane optuženog cijeni neistinitim. Vijeće je zaključilo da se optuženi krajnje bezobzirno i okrutno ponašao prema svjedoku, cijeneći svoj položaj, te iako ga je poznavao od ranije, kao komšiju, svjesno je poduzimao radnje, iako je znao da će svojim postupcima kod svjedok izazvat teške fizičke i psihičke posljedice. Optuženom nije bilo dovoljno samo što je kritične prilike svjedoka odvojio od njegove porodice, nego je nečovječno postupao, da bi mu u konačnici teško oduzeo fizičku slobodu.

694. Stoga, Vijeće se van svake razmne sumnje uvjerilo da je optuženi, radnjama opisanim u dispozitivu, ostvario biće krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem iz člana 172. stav 1. tačka k) KZ BiH.

(iii) **Nečovječno postupanje prema oštećenom Bećiru Motiki – tačka 11.1 izreke presude**

695. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 01. jula 1993. godine, na autobuskoj stanici u mjestu Lug, općina Prozor na mjestu gdje je stajao oštećeni Bećir Motika, zajedno sa grupom Muslimana Bošnjaka kojim je prethodnog

²⁸⁵ Vidi E. Zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode, suprotno osovinitim pravilima međunarodnog prava iz člana 172. stav 1. Tačka e) KZ BiH – Teško oduzimanje fizičke slobode stanovnika sela Gračanica – tačka 8. izreke presude

dana naređeno da se moraju javiti u Prozor kako bi išli na prinudni rad, opsovao balijsku majku, a kada je iz straha za svoj život, oštećeni počeo bježati iz vatrenog oružja u njegovom pravcu ispalio nekoliko hitaca koji ga nisu pogodili jer se spasio bacajući se u jedan obližnji potok, što je za posljedicu imalo strah, šok i velike psihičke povrede.

696. Svjedok Bećir Motika²⁸⁶ je izjavio da su muškarci u selu Lug dobili nalog da se jave na autobusku stanicu u selu, što su sutradan, 01.07.1993. godine, njih oko 15 muškaraca Muslimana, i učinilo. Svjedok je išao posljednji u koloni, kada je u automobilu prošao optuženi Nikola Marić, kojeg je vozio Vlado Brizar, te mu se tada optuženi obratio: *„...šta ti glumiš ovda balijsku ti majku j....Ovi su momci potjegli..iza čoška. Tamo su dvije žene na stanici. Ja sam poš'o tamo da bježim on je tri metka za mnom ispalio..“*.

697. Svjedok je izjavio da smatra da je optuženi kritične prilike pucao iz vatrenog oružja marke „šorpion“, jer je bila pojedinačna pucnjava, ispalivši oko tri hica prema njemu. Uspio je pobjeći prema potoku, dodajući: *„...šta ću, moram, živ ili mrtav..“*.

698. Svoje stanje velikog straha i boli koje su radnje optuženog prozurokovale, svjedok je opisao *„...da sam imao automat isprašio bi' mu sve...“*, a da se psihički osjećao *„...jadno i bijedno...“*. Dodao je i da je sutradan, ponovo došao autobus, te su odvedeni na prinudni rad.

699. Vijeće je pažljivo cijeniło iskaz i ovog svjedoka, te istom u cjelosti poklonilo vjeru, cijeneći da je isti dao objektivno, iskreno i nepristrasno, i bez motiva da ga lažno inkriminiše. Iako je optuženi počinio radnje koje su kod svjedoka prouzrokovale veliki strah, te trajne psihičke i fizičke povrede svjedok je prilikom davanja svog iskaza, pokušao da umanjí odgovornost optuženog, odnosno opravda njegovo ponašanje, navodeći da se optuženi ugledao i povodio za Vladom Brizarom, nazivajući optuženog: *„...pokusnim kunićem“* Vlade Brizara. Isto tako jasno je opisao da ga je druge prilike brat optuženog tukao, ističući da ga optuženi nije tukao.

²⁸⁶ Svjedok optužbe Bećir Motika je svjedočio na glavnom pretresu dana 26.02.2015. godine

700. Kada je u pitanju motiv optuženog u trenutku pucanja u pravcu svjedoka, svjedok je pažljivo naveo da motiv optuženog, možda i nije bio da ga liši života, ublažavajući, da je optuženi možda htio samo da ga „zastraši“.

701. Stoga Vijeće je našlo da je optuženi ostvario sva obilježja bića krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem prema oštećenom Bećiru Motiku, jer kako svjedok tvrdio: „...napravio me je invalidom..“, te je kod ovog svjedoka prouzrokovalo veliki strah, te trajne i povrede.

(iv) Nečovječno postupanje prema oštećenoj Zulki Purgić i njenoj kćerki – tačka 12. Izreke presude

702. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 10. augusta 1993. godine, na seoskom putu koji povezuje selo Lug i Duge, prišao oštećenju Zulki Purgić, koja je nosila hranu u ručnim kolicima, opsovao joj balijsku majku i pobacao svu hranu koju je nosila, te u momentima kada je krenula niz put, okrenuta leđima, iz pištolja u njenoj blizini, ispalio nekoliko metaka, a potom sjeo u vozilo koje je, krećući se velikom brzinom, usmjerio prema mjestu gdje su se nalazile oštećena i njena kćerka, kojom prilikom su iste, bacajući se u obližnji potok, u djelićima sekunde, uspjele izbjeći neposredni udar vozila u njihovo tijelo pri brzini kojom se vozilo tada kretalo, što je sve za posljedicu imalo nanošenje velike psihičke boli oštećene Zulke Purgić i njene kćerke.

703. Svjedokinja Zulka Purgić²⁸⁷ je potvrđujući navode optužnice izjavila da je dana 09.08.1993. godine prisilno iseljena iz svog sela Lug, kada je optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u prisilnom preseljenju stanovništva, koje je iseljeno u selo Duge. Dan nakon što je iseljena u selo Duge, 10.08.1993. godine, svjedokinja je sa kćerkom otišla pješke prema svojoj kući u Lugu, a kako bi uzeli potrebne namirnice. Kada su uzele namirnice, svjedokinja i njena kćerka su svu hranu stavile na kolica, koja su vukla prema Dugama.

704. U povratku prema selu Duge, na putu između sela Duge i Lug, na dijelu kada se iz pravca sela ide prema cesti, optuženi i Vlado Brizar su sa automobilom iz suprotnog

²⁸⁷ Svjedokinja optužbe Zulka Purgić je svjedočila na glavnom pretresu dana 07.05.2014. godine

smjera došli prema svjedokinji i njenoj kćerki, te joj je optuženi opsovao „...majku baljsku, ko vam je rek'o da prilazite most i sve mi je pobac'o sa tih kolica gori u baštu više puta...bilo je hrane svakave...i brašna...i uja i šećera i kafe i masla i kafe ... i svega, ne znam više ni šta sam imala u kući to sam ... i natrpala da imamo jesti...“.

705. Nakon što joj je optuženi bacio svu hranu uopisuje: „...Ja sam se okrenula i mcja curica, ja prva, ona za mnom. Mi smo krenuli cestom lijevom stranom. I on je opalio dva, tri metka iza naših leđa. Ja sam se okrenula u strahu, vidim ja da mene nije pogodilo, rekoh jel' mi pogodilo kćerku. Vidim ja ona ide za mnom, nije pogodilo ni jednu. Kad sam se ja okrenula on stavja pištoj za pas....“.

706. Svjedokinja nije vidjela trenutak pucanja, ali je isključila mogućnost da je iz vatrenog oružja u njenom pravcu i u pravcu njene kćerke pucao Vlado Brizar, obzirom da je isti sjedio sve vrijeme u automobilu i obzirom da je vidjela kako je optuženi vratio pištolj za pojas.

707. Nakon toga, su krenule lijevom stranom ceste, što svjedokinja opisuje: „...ja sam išla prva, ona je za mnom. Njegova je bila desna strana da goni auto, on je ... kren'o lijevom stranom, Nikola za nama. Lijevom stranom je kren'o za nama..“.

708. Dalje opisuje da su ona i njena kćerka u tom trenutku skočile u obližnji potok kojeg je svjedokinja nazvala „jarkom“, te je optuženi sa automobilom „proletio gore, ima krivina i proširerje i vidimo on se okriće gore...“. Svjedokinja i njena kćerka su tada otrčale u šumu. Sa sigurnošću je tvrdila da u slučaju da nisu uskočile u obližnji potok, da bi ih optuženi ubio, obzirom na brzinu i jačinu kojom je autom krenuo na njih. Svjedokinja se nakon toga sa kćerkom vratila u selo Duge.

709. Pažljivo analizirajući ovaj iskaz, Vijeće je istom poklonilo vjeru, cijeneći da je svjedokinja vjerodostojno opisala događaj, te da se jasno sjeća svih detalja, obzirom na jačinu traume koju je proživjela, ne bojeći se samo za svoj život, nego i za život svoje malodobne kćerke.

710. Kod ove svjedokinje nije bilo sumnje da je upravo optuženi počinio predmetnu inkriminaciju, obzirom da ga je znala od ranije, da je živio u selu koje se nalazilo u blizini sela u kojem je svjedokinja stanovala: „...komšje bili. Poznam mu oca, poznam mu majku, poznam mu braću, sestre, svju poznam, i njega. Sjedio mi u kući prija možda na

dvi, tri godine, ne znam na kol'ko, pio kafu s mcjim čovikom i rakiju u mcjcj kući, on ga pozv'o kao, kao prijate,ja...“.

711. Dakle, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi, postupajući sa diskriminacijskom namjerom i direktnim umišljajem počinio predmetnu inkriminaciju. Naime, optuženi je na krajnje okrutan način iskoristio svoj položaj, te nemoć oštećenih, te iako mu nisu predstavljale nikakvu prijetnju, vidjevši kako žena i njena kćerka nose namirnice koje su im neophodne da bi preživjele, iskoristio, te na najbrutalniji način izazvao strah i patnju oštećenim, direktno ugrožavajući njihov život, prvo pucanjem u njihovom pravcu, da bi zatim kada su ustale i počele da se udaljavaju od optuženog, prema istim krenuo automobilom sa velikom brzinom, znajući da će to kod oštećenih prouzrokovat snažne psihičke i fizičke bolove. Optuženi je svjesno postupao, te analizirajući iskaz ove svjedokinje, Vijeće je zaključilo da je nečovječno postupanje prema ovim oštećenim kod optuženog izazvalo satisfakciju, iako je znao da oštećene nema niko da uzme u zaštitu, obzirom da je lično optuženi, dan ranije oduzeo slobodu njenom suprugu Omeru Purgiću.

712. Stoga, Vijeće cijeni da je optuženi radnjama opisanim u izreci, ostvario obilježja bića djela progona nečovječnim postupanjem iz člana 172. stav 1. tačka k) KZ BiH.

(v) **Nečovječno postupanje prema oštećenom Mustafi Demiroviću – tačka 14. Izreke presude**

713. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog dana u ljetu 1993. godine, došao u selo Gorica ispred kuće Mustafe Demirovića u namjeri pronalaska njegovog starijeg brata Mehe Demirovića, pa kada je oštećeni rekao da ne zna gdje se brat nalazi, iz vatrenog oružja ispalio jedan metak ispod njegovih nogu, a potom mu rekao: „ukoliko ga nađem, ubiću i tebe i njega“ što je sve za posljedicu imalo nanošenje ozbiljne psihičke povrede oštećenom Mustafi Demiroviću.

714. Svjedok Mustafa Demirović²⁸⁸ je izjavio da je bio vojno angažovan do pada Prozora tj. u desetom mjesecu 1992. godine, kada je predao naoružanje, te nastavio da

²⁸⁸ Svjedok optužbe Mustafa Demirović je svjedočio na glavnm pretresu dana 02.06.2014. godine

živi u svom selu Gorica, zajedno sa suprugom i djecom. U ljeto 1993. godine, optuženi, naoružan i uniformisan, je iznenada došao ispred njegove kuće u trenutku kada je izvodio kravu iz štale, te mu je tada optuženi rekao: „...nemcj..bježat, pucaću..“. Optuženi je onda postavio pitanje svjedoku gdje mu se nalazi brat, Meho Demirović, gdje se krije, pa nada je odgovorio da ne zna, optuženi je ispalio metak ispred njegovih nogu, te mu je tada rekao da u slučaju da pronađe njegovog brata u kući, prvo će ubiti njega, a onda i njegovog brata. Međutim, nakon što je optuženi pretražio svjedokovu kući i nije našao Mehu Demirovića, optuženi je otišao.

715. Identitet optuženog, za svjedoka on nije bio upitan obzirom da ga je poznavao od ranije, te je istakao da je optuženi kritične prilike došao sam, te da je bio u šarenoj uniformi. Svjedok je prepoznao optuženog u sudnici, te je jasno i neupitno naglasio da je upravo optuženi počinio predmetnu inkriminaciju, a u što se analizom iskaza ovog svjedoka Vijeće van svake razumne sumnje uvjerilo.

716. Izjašnjavajući se na psihičke posljedice koje su nastale radnjama optuženog, svjedok je izjavio: „...strah je bio, normalno da je strah vladao, jer kako je god taj metak opalio pored mene mog'o je i u mene, ista stvar je to...mislim strah te je bio...onda tu su mi i cjeća bila, mene je strah bilo radi ojece više. Da je meni čak bilo i sv'edno naprim:jer za mene...“

717. Vijeće je poklonilo vjeru iskazu ovog svjedoka, cijeneći da je isti dao objektivno i nepristrano, te je čak izjavio: „...da ti kažem još jedno...mog'o nas je pobit sviju...n:je kažem ti i to je tako bilo..“. Dakle, svjedok ni u jednom trenutku nije stavio na teret optuženom više od onog što se desilo, te je čak ublažio događaj koji mu se dogodio govoreći da ih je optuženi ipak poštedito, tačnije ostavio u životu.

718. Stoga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi u ovoj tački ostvario obilježje bića krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem prema oštećenom Mustafi Demiroviću.

(vi) **Nečovječno postupanje prema oštećenoj Ajli Šabić – tačka 15. Izreke presude**

719. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je dana 15./16.07.1993. godine, došao u Pograđe-Prozor u kuću Alije Šabića, tražeći naoružanje i sa namjerom

da uhapsi njega i njegovog sina Edina Šabića (ubijen), što je i uradio, pa kada je kćerka oštećenog, Ajla Šabić, rekla da nemaju skrivenog naoružanja, stavio joj pištolj u usta govoreći joj da će je ubiti, što je za posljedicu imalo nanošenje psihičke boli oštećene, a potom je oduzeo nezakonito slobodu Aliji Šabiću i njegovom sinu Edinu Šabiću, te ih zatvorio u prostorije SŠC gdje su bili nezakonito zatvoreni Bošnjaci, dok je Edina Šabića (ubijen) jedne prilike u navedenom periodu pretukao tako jako da je bio sav modar od udaraca.

720. Vijeće je teško oduzimanje fizičke slobode oštećenih Alije Šabića i Edina Šabića, obrazložilo u dijelu presude u kojem je obrazlagano teško oduzimanje fizičke slobode oštećenih Alije Šabića i Edina Šabića²⁸⁹, dok će se u ovom dijelu baviti nečovječnim postupanjem prema oštećenoj Ajli Šabić.

721. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog izvelo ocjenom iskaza oca oštećene, Alije Šabića, obzirom da Tužilaštvo nije predlagalo saslušanje ove oštećene obzirom da ima psihičke smetnje, te bi dolazak na Sud kod iste izazvalo nesrazmjerne posljedice.

722. Svjedok Alija Šabić je opisao da je od supruge Rahe i kćerke Ajle, koja je u vrijeme inkriminacije imala 19 godina, saznao da je optuženi Nikola Marić dolazio njihovoj kući u Pogrđu, te da nakon što je odveden njihov sin Edin u SŠC, optuženi je u njihovom domu pronašao nekoliko metaka, te je zahtijevao od njegove supruge i njegove kćerke Ajle da mu otkriju lokaciju puške kojoj su pripadali meci. Svjedok je izjavio da je optuženi te prilike rekao njegovoj supruzi: „...ili pištolj ili ću ubit Edina na tvoje oči...“. Raha Šabić je te prilike odgovorila da optuženi nju ubije, a da ostavi njenog sina Edina u životu, te se onesvijestila. Tada je optuženi našao njegove „papire“ za odlazak u Njemačku, te rekao da nikad neće otići u tu zemlju, da bi potom, njegovoj kćerki, Ajli Šabić optuženi stavio pištolj u usta i zaprijetio da da će je ubiti, nakon čega je ista donijela oružje koje je tražio optuženi.

²⁸⁹ Vidi E. Zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode, suprotno osovinitim pravilima međunarodnog prava iz člana 172. stav 1. tačka e) KZ BiH – Teško oduzimanje fizičke slobode oštećenim Aliji Šabiću i Edinu Šabiću – tačka 15. izreke presude

723. Radnjama optuženog nastupile su traume kod oštećene Ajle Šabić, što svjedok opisuje: „...bila je loše i bila je psihički onaj porem...onaj obojela al' evo sad je sad je ona boje, ali išla je na liječarje, išla je doktorima, liječila se...ali sad je...sad je opet....“.

724. Iako svjedok nije očevidac događaja, Vijeće je istom poklonilo vjeru, cijeneći da je isti događaj prenio vjerodostojno, obzirom da je saznanja o događaju imao direktno od oštećene, njegove kćerka Ajle Šabić, koja je detaljno opisala događaj, koji je slijedio nakon što je optuženi i drugi pripadnik HVO-a odveo njenog brata Edina Šabića, te kada joj se majka, Raha, onesvijestila. Kako je to već ranije utvrđeno, kada se svjedok sastao u prostorijama SŠC sa sinom Edinom Šabićem, isti mu je takođe potvrdio da ga je slobode lišio optuženi Marić.

725. Obzirom na način na koji se optuženi kritične prilike odnosio prema čitavoj porodici Šabić, te standardni obrazac ponašanja u inkriminisano vrijeme, Vijeće je van svake razumne sumnje utvrdilo da je optuženi, radnjama u dispozitivu, ostvario i obilježja bića krivičnog djela progona nečovječnim postupanjem prema oštećenoj Ajli Šabić, iskoristivši svoj položaj i ulogu, istoj nanio teške i trajne psihičke boli.

(vii) **Nečovječno postupanje prema oštećenom Esadu Beganoviću – tačka 17. Izreke presude**

726. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je tačno neutvrđenog dana u ljeto 1993. godine, najvjerojatnije u mjesecu julu 1993. godine u ugostiteljskom objektu „Trinaestka“ u Prozoru u kojem se nalazio oštećeni Esad Beganović, koji je nakon obavljanja prinudnog rada za potrebe HVO ušao i sjeo u objekat, pa kada je vidio da se u objektu nalazi oštećeni Esad Beganović rekao „Šta će balije ovdje“ te naredio da isti odmah napusti objekat što je ovaj i uradio, te u momentu kada je napuštao objekat, udario ga u glavu pištoljem iz kojeg je potom ispalio jedan metak u zrak, da bi potom, nakon nekoliko dana, poveo u prostorije Vatrogasnog doma, gdje ga je pištoljem udario nekoliko puta po cijelom tijelu, psovao mu balijsku majku, te zaprijetio jednom vojniku HVO koji se tu nalazio da ga ne smije pustiti, u protivnom ubiće i njega i oštećenog, što je sve za posljedicu imalo nanošenje teške fizičke i psihičke boli oštećenom Esadu Beganoviću.

727. Svjedok Esad Beganović je izjavio da je stanovao u Prozoru, sve do maja 1993. godine, kada su mu pripadnici HVO-a naložili da napusti svoj stan, obzirom da dolazi veći broj hrvatskih izbjeglica, koji moraju da se smjeste, između ostalog, i u svjedokov stan, tako da potom odlazi da živi u Ogoje, sve do 02.08.1993. godine.

728. Opisuje da je za vrijeme boravka u mjestu Ogoje išao na prinudni rad. U jednom od odlazaka, u ljetnom periodu on i njegove kolege su dobile naredbu pripadnika HVO-a, Da istovaraju šleper, pa kada su istovarili brašno, sreo ih je Stipe Vlajčić, te pozvao na piće u ugostiteljski objekat „Trinaeska“ u Prozoru, pa opisuje: „...*popili smo, ne znam piće, dva. Tad je ušao Nikola Marić i rekao, opsovao nam majku balijsku, što ćemo mi tu..*“. Njegove kolege koje je oslovio sa Brkić i Manov su u tom trenutku istrčali van objekta, dok je on, kako opisuje: „...*u svcjcj naivnosti..ostao sam za šankom da platim popijeno piće. Međutim, rek'o mi je (misleći na optuženog) šta ja čekam, izveo me pred vrata, izvuk'o je pištolj, udario me po glavi i čuo sam pucanj. Nakon toga ja sam počeo trčati od tog kafića prema svom stanu...*“. Svjedok je decidan da je to bio optuženi, te precizirao da ga je optuženi udario po glavi drškom pištolja.

729. Iako je svjedok bio okrenut leđima optuženom, kod njega nema sumnje da je kritične prilike pucao optuženi, jer se nalazio udaljen od optuženog 1 do 2 metra. Međutim, to nije jedini susret između svjedoka i optuženog. Svjedok je dalje kazivao da je kroz neko vrijeme ponovo imao blizak susret sa optuženim za vrijeme dok je bio zatočen u SŠC, gdje je također bio izvođen sa drugim zatočenicima na prinudni rad. Svjedok je opisao da u trenutku kada su Semir Manov i on „*skidali nešto s jednog vozila..neko me je kucnuo po ramenu. Ja sam se okren'o i vidio sam Marića..mi smo ga zvali Nidžo Fangla, posl'je mu je bio nadimak Nidžo Kobra. Pi't'o sam ga šta je, hodi kaže da ti nešto kažem. Pošto se preko puta te radione, odnosno kuće gdje smo mi skidali taj dio nalazi Vatrogasni dom, uveo me u Vatrogasni dom...*“.

730. Dalje opisuje, da ga je po ulasku u Vatrogasni dom, optuženi e pitao gdje mu se nalazi „optika“. Kako svjedok nije znao o čemu se radi, optuženi mu je tada opsovao „balijsku majku“, govoreći da mu je poznato da je dobio snajper na lovačkoj večeri, pa svjedok u tom pravcu opisuje: „...*ja ovcje izjavljujem i kažem ponovo, ja to nikad nisam dobio niti sam ikad imao. Nakon toga optuženi ga je počeo tući pištoljem, čizmama...*“.

731. To je je trajalo oko deset minuta. Tada mu je optuženi naredio da mu u roku od pola sata mora reći gdje mu se nalazi „optika“, u suprotnom će ga ubiti.

732. Optuženi ga je tada, kako svjedok dalje kazuje, odveo u ćeliju, zatvorio, te je otišao u drugu prostoriju. U tom trenutku jedna, njemu nepoznata osoba je došla. Čuo kako govori optuženom da ga pusti, na šta je toj osobi optuženi odgovorio: „... *pusti ga ti, ubiću i tebe i rjega...*“. Nakon nekog vremena je došao Franjo Brajko sa još jedinim nepoznatim vojnim policajcem, te nakon što im je svjedok prepričao događaj koji se desio, Franjo Brajko je otišao, da bi nakon izvjesnog vremena jedna njemu nepoznata osoba, otključala ćeliju i pustila da slobodno ode.

733. Svjedok je također izjavio da je naknadno saznao da je kritične prilike ubijen brat optuženog, komentarišući: „...*velika sreća pa ni Nikola nije znao tad u tom trenutku inače ja danas ne bih sjedio ovaj...*“. Radnjama optuženog kod svjedoka su prouzrokovane teške fizičke i psihičke posljedice, koje još uvijek, kako opisuje, traju.

734. Svjedok je poznavao optuženog od ranije, nazvao ga je zapovjednikom Kinder voda, te je poznavao i njegovu porodicu, te ni kod ovog svjedoka nije bilo sumnje u pogledu njegove identifikacije. Stoga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi i u ovoj tački ostvario obilježja krivičnog djela progona nečovječnim postupanjem prema oštećenom Esadu Beganoviću, obzirom da je u cjelosti poklonilo vjeru iskazu ovog svjedoka, koji je bio uvjerljiv.

735. Odbrana je na ovu okolnost saslušala svjedoka Darka Škarića²⁹⁰, koji je potvrdio da je optuženi, po njegovom mišljenju u šestom mjesecu 1993. godine, došao u objekat „Trinaeska“, gdje su se već ranije nalazili Esad Beganović i izvjesni Raša. Potvrdio je navode svjedoka optužbe da je optuženi Esada Beganovića i osobe koje su bile s njim „izbacio“ iz lokala, nakon čega se optuženi vratio u lokal, a Esad Beganović nije. Svjedok je negirao da se čula bilo kakva pucnjava, te je tvrdio da je optuženi već tada znao da mu je brat ubijen, obzirom da mu je izvjesni Raša prišao i izrazio saučešće.

736. Vijeće je pažljivo analizirajući iskaz ovog svjedoka i oštećenog, u potpunosti poklonilo vjeru oštećenom, cijeneći da je svjedok odbrane svjesno negirao da je

²⁹⁰ Svjedok odbrane Darko Škarić je svjedočio na glavnom pretresu dana 04.12.2015. godine

optuženi poduzeo ikakvu nečovječnu radnju prema oštećenom. Potvrdio je da je oštećeni izbačen iz lokala, ali šta se ispred dešavalo, po mišljenju Vijeća, svjedok nije morao, ali je mogao da vidi, ali da je morao čuti ispaljenje ukoliko nije bila prevelika buka u lokalu. To što svjedok odbrane tvrdi da nije čuo da je ispaljen metak, na umanjuje ocjenu Vijeća da se događaj desio na način kako je to opisao oštećeni, koj je bio veoma uvjerljiv i jasan, zbog čega mu je vijeće poklonilo vjeru, tim prije što ni svjedok odbrane u suštini nije ničim osporio tvrdnje oštećenog. Stoga, je Vijeće ocijenilo da je optuženi u potpunosti ostvario biće krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH.

(viii) **Nečovječno postupanje prema oštećenom Mirzi Bektašu – tačka 19. Izreke presude**

737. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je u junu mjesecu 1993. godine, ispred SŠC u Prozoru, u prostoriji za ugalj gdje se nalazio oštećeni Mirza Bektaš, istom nanio fizičke povrede, na način što ga je udario drvenim kolcem u predjelu ramena od kojeg udarca mu je polomljena hrskavica na ramenu što je za posljedicu imalo nanošenje psihičkih i fizičkih povreda oštećenom Mizi Bektašu.

738. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog i za ovu tačku izvelo ocjenom iskaza oštećenog, Mirze Bektaša.

739. Svjedok Mirza Bektaš je izjavio da je stanovao u selu Varvare do 15.07.1993. godine. Do tog datuma svjedok je obavljao dužnost vojnog policajca u SŠC, kada je u junu mjesecu 1993. godine doživio nečovječno postupanje od strane optuženog.

740. Svjedok je izjavio da je u to vrijeme u prostorijama SŠC bilo zarobljeno stanovništvo srpske nacionalnosti, koje su kritične prilike pretukli pripadnici HVO-a, te dodaje: *„...jedne prilike...ja sam ih čuo nešto su...radili čistili i tako da je. U tom momentu došao je Nikola Marić, ovaj tu kcji sjedi preko puta mene. Pošao je udarati te jude nogama. Kako su oni sjedili uza zid, sjedili su u tom momentu uza zid, on ih je udarao nogama u glavu, oni su glavom udarali od zid, tako da su krvarili. U tom momentu ja sam skočio i nisam dao da udara jude...“.*

741. Opisuje da su pored optuženog bili prisutni Dragan Bektarić i Branko Dijaković, također, pripadnici HVO-a, koje je također dobro poznao kao radne kolege, dok bi branio jednog zatočenika, za to vrijeme su tukli drugog, i tako naizmjenično, a onda su sva trojica počeli da ga tuku.

742. Svjedok je opisao da je od optuženog zadobio povrede drvenom palicom u predjelu ramena, od čije jačine udarca mu se slomila hrskavica, dok ga je Dragan Dijaković udarao pištoljem po glavi, a Dragan Bektarić nogom u predjelu ruku i stomaka.

743. Kako se optuženom stavlja na teret samo radnja koju je on poduzeo prema oštećenom svjedoku, a ne i radnje ostalih navedenih izvršilaca, to Vijeće nije cijenilo da je isti počinio predmetnu inkriminaciju u saizvršilaštvo sa navedenim pripadnicima HVO-a, nego kao izvršilac te pojedinačn, konkretno opisane radnje.

744. Kako je svjedok poznao optuženog još od 1991. godine, to kod svjedoka nije bilo sumnje u pogledu njegovog identiteta. Opisao je i da je optuženi kritične prilike bio u crnom odijelu, sa crnim šešikom i maramom povezanom preko šešira, te je bio naoružan, nosio je pištolj. Svjedok je izvjavio da je optuženi imao običaj da nekad nosi i maskirnu uniformu.

745. Radnjama optuženog, kod svjedoka su nastale teške fizičke i psihičke posljedice. Vijeće je poklonilo vjeru ovom svjedoku, te se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi radnjama opisanim u dispozitivu ostvario obilježja bića krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom f) KZ BiH.

(ix) **Nečovječno postupanje prema oštećenom svjedoku „S-1” – tačka 22.2 izreke presude**

746. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog datuma u julu mjesecu 1993. godine u prostoriji SŠC Prozor gdje su bili nezakonito lišeni slobode Bošnjaci među kojima je bio i mladb. zaštićeni svjedok S1, u dva navrata, nanio mu fizičke i psihičke povrede na način što ga je u vremenskom intervalu od 15-20 minuta udarao šakama, nogama obuvenim u vojničke čizme po cijelom tijelu od kojih udaraca

je bio sav modar, a potom ga zamahnutom nogom udario u leđa takvom snagom da je od tog udarca proletio na suprotnu stranu učionice i pao na tlo.

747. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izvelo ocjenom iskaza svjedoka „S-1“, a čijem iskazu je Vijeće poklonilo vjeru cijeneći da je isti dao nepristrasno i objektivno, te je Vijeće posebno cijeno da je oštećeni u vrijeme počinjenja predmetne inkriminacije bio maloljetan.

748. Svjedok „S-1“ je izjavio da je u julu mjesecu 1993. godine, boravio u selu Varvare, gdje je sa majkom i bliskim srođnicima i ostalim mještanima izbjegao iz svog sela. Stanovištvo se tada skupilo na jednom mjestu. Jedan pripadnik HVO-a, mu je naložio da se popne na kamion, nakon čega je odveden te zatočen u prostorije fabrike UNIS, tačnije u atomsko sklonište, a nakon toga je prebačen u prostorije logora SŠC. U trenutku odvođenja, njegova majka je regovala, te rekla vojniku HVO-a da je on maloljetan, što je ovaj ignorisao. Opisuje da je dva puta „dobio...degenek..“ i to oba puta od strane optuženog. Svjedok je pojasnio da je prvi put pretučen u hodniku, u trenutku kada je izlazio iz kupatila, a optuženi izvodio zatočenike na prinudni rad,opisujući: „...udar'o...me svačim, udar'o je me tad kundakom, udar'o je me čizmama, udar'o me šakama..“.

749. Svjedok je izjavio da ga je taj prvi put optuženi tukao nekoliko minuta, nakon čega je svjedok otišao na spavanje u tzv. penzionersku sobu, gdje je te iste noći došao optuženi opisujući *Nidžo..mene je nabio nogom, ja sam odletio sa dna sobe na vrh sobe pod sto 'đe je bio h.jeb, paket sa lepinama, ispod stola leg'o na čovjeka..“.*

750. Dodaje da se optuženi tada nečovječno ponio prema još jednom zatočeniku koji je boravio u toj učiniocu, nakon čega je sa stola pokupio zlato, novac i sve ostalo što je imalo veću vrijednost. Svjedok je kroz dva dana pušten, kao maloljetno lice.

751. Opisujući posljedice koje su bile od tih udarca, svjedok je izjavio da je po izlasku iz logora išao na pregled, gdje je ustanovljeno da su mu leđa „modra“, sa dva podljeva na lijevoj strani, ispod grudi.

752. Ni kod ovog svjedoka nije bilo sumnje u identitet optuženog, te se Vijeće van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi radnjama opisanim u dispozitivu ostvario

obilježja bića krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH.

(x) **Nečovječno postupanje prema oštećenom Izetu Pilavu – tačka 25. Izreke presude**

753. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog datuma u mjesecu septembru 1993. godine, iz prostorija SŠC gdje je nezakonito bio zatvoren oštećeni Izet Pilav, istog izveo, zajedno sa još nekoliko civila Bošnjaka i odveo na obavljanje prinudnih poslova- kopanje grobnice u blizini Zemljirodničke zadruge u gradu Prozoru gdje ih je, sve redom, kao i oštećenog Izeta Pilava, tukao šakama, nogama, lopatom, krampom po svim dijelovima tijela a kada su završili sa kopanjem, natjerao ih da trče dva do tri kilometra, nazad do SŠC Prozor, gdje su, prolaskom kroz grad Prozor, psovani, vrijeđani i udarani od strane hrvatskog stanovništva, što je sve za posljedicu imalo nanošenje teške fizičke i psihičke boli oštećenom Izetu Pilavu.

754. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog izvelo ocjenom iskaza oštećenog Izeta Pilava, kojem je u potpunosti poklonilo vjeru.

755. Svjedok, oštećeni Izet Pilav je izjavio da je za vrijeme zatočeništva u SŠC odvođen na prinudne radove. U septembru mjesecu 1993. godine, optuženi je došao po njih 10 do 15 zatočenika, te ih je odveo da kopaju grobnice na katoličkom groblju kod Zemljirodničke zadruge u Prozoru, obzirom da su se mašine, koje su inače kopale grobnice, pokvarile.

756. Opisuje da ih je na putu prema groblju, optuženi tukao: „...puškom, nogom, svačim..prilikom kopanja, bila je vrućina, Ivo Krajević trgovac kod nas, im'o je trgovačku radnju preko puta crkve, pokušao nam je dati vode...Nikola je i njega udario i prosuo tu vodu“. Odgovarajući na direktna pitanja postupajuće tužiteljice, svjedok se odredio da je njega lično optuženi tukao puškom, krampom, lipatom, nogom, svačim...Po završetku kopanja, svjedok dalje opisujeda je optuženi zajedno sa još dva pripadnika HVO-a sjeo u vozilo „džip“ na prikolicu, a da su on i ostali zatočeni Bošnjaci, išli pješke u koloni od groblja prema Nenića sevisu, pa do Ponira, te da su kroz čitav grad morali da trče oko tri kilometra za vozilom u kojem je bio optuženi, te se izričito odredio da im je to naredio optuženi „Nidžo“. Prolazeći kroz Prozor, susreli su se sa velikim brojem ljudi, koji su

izbjegli iz Konjica, Hrvati iz Bugojna, koji su šetali po gradu, koji su ih udarali i psovali. Iako je optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a odveo oštećenog i druge zatočenike na prinudni rad, jedino je on poduzimao nečovječne radnje prema istima. Naime, svjedok se jasno odredio da je optuženi, u crnom odijelu i šeširu, kritične prilike tokom odlaska na prinudni rad, istog tukao, te da je njega, zajedno sa drugim zatočenicima natjerao da trče nazad prema SŠC iako je bio svjestan da će biti izloženi uvredama i poniženju od strane tadašnjih stanovnika u Prozoru, obzirom na cjelokupnu situaciju koja je vlada u kritično vrijeme.

757. Stoga, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi i u ovoj tački ostvario biće krivičnog djela progona nečovječnim postupanjem iz člana 172. Stav 1. Tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH.

(xi) **Nečovječno postupanje prema oštećenom Hamdi Bevabu – tačka 6.1. izreke presude**

758. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je neutvrđenog datuma u mjesecu aprilu 1993. godine u prostorijama Vatrogasnog doma u Prozoru gdje je nezakonito bio lišen slobode oštećeni Hamdo Bevab, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO, najmanje pola sata tukao oštećenog zamahnutim nogama obuvenim u vojničke čizme u predjelu leđa i rebara od kojih udaraca je pao na tlo, gdje ga je nastavio udarati, a od težine i bola udaraca je gubio svijest, a što je za posljedicu imalo prijelom šest rebara.

759. Vijeće je uvjerenje o krivici optuženog za ovu tačku izvelo ocjenom iskaza oštećenog Hamde Bevaba, kojem je poklonilo vjeru cijeneći da je isti dao objektivno, nepristrasno, te detalje o kojim je svjedok svjedočio, vjerodostojno opisao. Svjedokov sin Almir Bevab, potvrdio da je oštećeni Hamdo Bevab, odveden i lišen slobode u aprilu 1993. godine, te da je odveden u prostorije Vatrogasnog doma.

760. Oštećeni Hamdo Bevab je izjavio da je još u oktobru 1992. godine, optuženi dolazio u njegovu kuću, te je odveo u prostorije MUP-a da da izjavu, gdje je proveo noć, te su nakon toga odvedeni na Zvijernjaču na prinudne radove, gdje su se nakon sedam dana vratili kući.

761. Svjedok je dobro poznao optuženog od ranije, kao i njegovog brata „Celu“, te ga je prepoznao i u sudnici.

762. Dalje svjedok kazuje da je u aprilu 1993. godine lišen slobode, kada je na putu susreo vojnike HVO-a koji su ga odveli u Vatrogasni dom. Ubrzo po dolasku u Vatrogasni dom, došao je optuženi zajedno sa još jednim vojnikom HVO-a. Tada su ga njih dvojica odmah počela tući rukama, nogama, te opisuje: „...*nisam mog'o više...pao sam unesvjest...udarali su me svačim, s čim mogu...gazili su me...*“, od čije jačine udaraca je pao na tlo, što je za posljedicu imalo prijelom šest rebara i ključnu kost. To je trajalo oko sat vremena.

763. Optuženi je u ovoj tački oglašen krivim da je postupajući kao saizvršilac poduzeo radnje koje su nanijele teške fizičke i psihičke bolove oštećenom. Naime, on je zajedno sa drugim pripadnikom HVO-a oštećenog tukao, te aktivnim poduzimanjem radnji, dao odlučujući doprinos u počinjenju ove protuvpravne radnje.

764. Osvrćući se na razlog nanošenja teškim fizičkih i psihičkih povreda, svjedok se opredijelio da razlog leži isključivo u nacionalnoj pripadnosti svjedoka, tačnije zbog činjenice da je bio Musliman.

765. Ovu tačku optužnice, odbrana je pokušala osporiti saslušanjem svjedoka Branka Dijakovića²⁹¹, koji je u kritično vrijeme, također kao i oštećeni, bio pripadnik policije HVO. Svjedok je izjavio da nije nikad čuo da je neko nečovječno postupao prema oštećenom Hamdi Bevabu, međutim odgovarajući na unakrsno pitanje postupajuće tužiteljice, svjedok je izjavio da on nije ni poznao oštećenog, pa je Vijeće zaključilo da svjedok nije ni mogao da zna da li je optuženi ili bilo koje drugo lice nečovječno postupalo prema oštećenom.

766. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi radnjama opisanim u ovoj tački ostvario obilježja bića krivičnog djela progon nečovječnim postupanjem iz člana 172. Stav 1. Tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH, a sve u vezi sa članom 29. Istog zakona. Optuženom nije bilo dovoljno samo da što je ove prilike nečovječno postupao prema oštećenom, nego je poslije nekoliko mjeseci, oštećenog teško lišio

²⁹¹ Svjedok odbrane Branko Dijaković je svjedočio na glavnom pretresu dana 23.10.2015. godine

slobode, te ga mučio, a što je obrazloženo u sklopu tačke 6.2. izreke presude u dijelu teško oduzimanje fizičke slobode i mučenje.

(xii) **Nečovječno postupanje prema oštećenim Ibrahimu Husiću i „S-22” – tačka 18.**

Izreke presude

767. Tužilaštvo ovom tačkom optuženom stavlja na teret da je tačno neutvrđenog dana u ljeto, najvjerojatnije u avgustu 1993. godine, u prostorijama Atomskog skloništu u Prozoru, gdje su bili nezakonito lišeni slobode i zatvoreni Bošnjaci, zajedno sa još jednim pripadnikom HVO, u više navrata, tukao Ibrahima Husića i „S-22”, na način što je oštećenog Ibrahima Husića tukao drškom pištolja po glavi, a oštećenog „S-22” zamahnutom otvorenom šakom u predjelu lica, što je sve za posljedicu imalo nanošenje fizičke i psihičke boli oštećenim.

768. Oštećeni „S-22”, je dana 25.09.2014. godine, pred početak davanja svjedočkog iskaza, zatražio mjere zaštite, što mu je Sud i dodijelio, iz kojih razloga je u činjeničnom opisu ove tačke presude, ime i prezime oštećenog, zamijenjeno sa pseudonimom „S-22”.

769. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za ovu tačku izvelo ocjenom iskaza svjedoka „S-22”⁴²⁹² i Ibrahima Husića.

770. Svjedok „S-22” je izjavio da je 08.08.1993. godine priveden u atomsko sklonište koje se nalazilo u sklopu tvornice „Unis”. Opisuje da je jedne prilike došao optuženi i njegov brat „Cela”, i postrojili sve zatočenike, krećući se sa lijeva na desno „kao inspektori”, te su nekog ošamarili, nekog udarili šakom. Svjedoka je optuženi udario šakom, a dobio je i dva šamara od „Cele”. Svjedok je vidio da je optuženi udario ručkom od pištolja u glavu Ibrahima Husića.

771. Da se događaj odvio na ovakav način, potvrdio je i svjedok Ibrahim Husić. Svjedok je izjavio da je boravio u selu Papci do zarobljavanja, kada je odveden u Atomsko sklonište fabrike „Unis”, gdje su se, pored njega, nalazila još četrnaestorica zatočenika, među kojim je bio i svjedoka „S-22”. Smatra da je lišen slobode jer je

Musliman, ali da je iako je bio običan civil, okarakretisan kao „diverzant. U prostorijama Atomskog skloništa, pripadnici HVO-a su maltretirali zatočenike, opisujući: *„...jednostavno uđe i postrcji nas..ne smijete gledati gore, gledajte preda se, čim oni udare na vrata, krene, to su bila metalna vrata, čim zaškripe, mi smo znali šta nas čeka. Morali smo ih čekat' u strcju, jedan do drugog, glavu preda se oborit'...onda znaš šta te čeka..“.*

772. Svjedok se opredijelio da su njega u više navrata tukli pripadnici HVO-a među kojima bio i optuženi Nikola Marić, ali se svjedok nije mogao da opredijeli za tačan datum kad se to desilo, referišići se da je to bilo dan do dva dana nakon lišenja slobode i zatočenja u sklonište.

773. O uslovima u kojim su se nalazili zatočenici u tom objektu, svjedok je izjavio da su izvođeni na ispitivanje, te zlostavljani.

774. Svjedočeći o ulozi optuženog u tom trenutku, svjedok se opredijelio da ih je optuženi postrojio u stroju, te da su mu se pridružili brat „Cela“ i izvjesni Zoran Brlić, koji su se nečovječno odnosili prema zatočenicima. Optuženi je postupajući sa direktnim umišljajem, kao saizvršilac dao odlučujući doprinos prilikom nečovječnog postupanja prema oštećenim „S-22“ i Ibrahima Husić, tako što je poduzeo radnje, koje su opisane u dispozitivu izreke.

775. Kako navodi svjedok pored optuženog, njega je tukao i njegov brat „Cela“, opisujući da je optuženi: *„...došao...na vrata... i 'vako nam je rekao, dođe vama crni petak, ovim rječima. Tako nam je rekao i onda je pošo svcju priču, mada mi nismo smjeli ni ono razgledat ovo-ono, obori glavu preda se..“.*

776. Svjedok je opisao i način na koji je optuženi tukao Ibrahima Husića, tačnije da je optuženi Ibrahima Husića udarao pištoljem pretežno po glavi. Uvjeravajući Vijeće da je baš optuženi počinio ovu inkriminaciju, svjedok je bi jasan: *„...Nikola Marić sto posto...“*, a čemu je Vijeće poklonilo vjeru, cijeneći cjelokupan iskaz svjedoka, te način na koji je iznosio činjenice i detalje, te uzimajući u obzir i svjedočenje oštećenog „S-22“, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi počinio predmetnu inkriminaciju, te

²⁹² Svjedok optužbe „S-22“ je svjedočio na glavnom pretresu dana 25.09.2014. godine

da ni kod ovih svjedoka nije bilo sumnje u identitet optuženog, obzirom da su ga poznavali od ranije, tačnije da su se susretali sa optuženim i u drugim ratnim prilikama. Radnjama optuženog kod svjedoka su nastupile teške fizičke i psihičke posljedice, opisujući da od straha tada nije ni osjetio udarce po glavi: „...jednostavno sam mislio da će okrenut...da će me ubiti..jer sam pretučen...“.

777. Nečovječno ophođenje prema navedenim svjedocima, te ostalim oštećenim su činili pripadnici HVO-a u saizvršilaštvu, među kojim je bio i optuženi. Svjedoci su saglasno i uvjerljivo opisali odvođenje na ispitivanje, nečovječno postupanje prema njima, te se Vijeće van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi poduzimanjem radnji opisanim u dispozitivu, dao odlučujući doprinos da se ostvari obilježje bića krivičnog djela progona nečovječnim postupanje iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom k) KZ BiH.

778. Vijeće je na osnovu izvedenih dokaza, koji su detaljno analizirani i opisani u nastavku obrazloženja, utvrdilo činjenično stanje opisano u tačkama 6.2., 8., 11.1, 12., 14., 15., 17., 19., 22.2. i 25. dispozitiva, a u tačkama 6.1. i 18., dispozitiva, koja su u vezi sa članom 29. KZBiH, izreke presude, te u svjetlu navedenih elemenata *drugih nečovječnih djela* iz tačke k) člana 172. stav 1. KZ BiH, izvelo nedvojbeni zaključak da su se radnjama za koje je optuženi Nikola Marić oglašen krivim po navedenim tačkama izreke presude, stekli svi bitni elementi temeljem kojih se njegova djela kvalifikuju kao *druga nečovječna djela*.

G. IDENTITET OPTUŽENOG I NJEGOVO PRISUSTVO U MJESTIMA PREDUZIMANJA RADNJI IZVRŠENJA

779. Svijest optuženog o postojanju širokog i sistematičnog napada i da njegove radnje čine dio toga napada, Vijeće je razmatralo i sa aspekta njegovog prisustva u inkriminisanom periodu na području općine Prozor, odnosno u mjestima u kojima su preduzete radnje izvršenja navedene u izreci osuđujućeg dijela presude.

780. U ovom kontekstu, Vijeće je razmotrilo i analiziralo navode odbrane optuženog iznesene tokom postupka, odnosno prilikom saslušanja u svojstvu svjedoka. Dakle svjedočeću u svoju korist, optuženi Nikola Marić je izjavio da je bio „obični“ pripadnik

voda vojne policije Brigade Rama, te da nikada nije pripadao bilo kakvoj „ozloglašenoj“ jedinici pod nazivom „Kinder vod“.

781. Također, odbrana je osporavala tvrdnje svjedoka optužbe da je optuženi u to vrijeme nosio crnu uniformu i crnu maramu ili šešir, te da je imao bilo kakvu rukovodnu ulogu u vojnoj policiji.

782. S tim u vezi, kao činjenicu od odlučujućeg značaja odbrana je postavila pitanje identifikacije počinioca pojedinačnih inkriminacija u osnovi zločina, ističući da kvalitet iskaza svjedoka optužbe, nije takav da se na njihovim iskazima mogu uspostaviti pouzdani osnovi za identifikaciju optuženog.

783. Vijeće nalazi potrebnim istaknuti da sistem krivičnog prava mnogih zemalja uvažava potrebu za krajnjim oprezom prije nego što se optuženi osudi na osnovu iskaza svjedoka koji ga je identifikovao u otežanim okolnostima.

784. U drugostepenoj odluci MKSJ, žalbeno vijeće u predmetu *Zoran Kupreškić i dr.* je navelo faktore koje sudovi mnogih zemalja uzimaju kao relevantne za ocjenu u žalbenom postupku, da li je odluka presuditelja o činjenicama da se osloni na svjedočenje o identifikaciji bila nerazložna ili da zbog takve odluke osuđujuća presuda ne počiva na čvrstim temeljima. *“Sudovi u mnogim zemljama izdvajaju sjedeće faktore: npr. identifikacija optuženog od strane svjedoka kcji su optuženog samo letimično vicjeli ili kcji ga nisu dobro vicjeli zbog prepreka: identifikacija u tami ili nakon traumatičnog događaja kcji je svjedok doživio; nepodudarnosti ili netačnosti u iskazu o fizičkim karakteristikama optuženog u vrijeme događaja; davanje pogrešne identifikacije ili slučaj kad svjedok prvo izjavljuje da ne prepoznaje optuženog da bi ga potom ipak prepoznao; nespjivi iskazi više svjedoka; te naknadna izjava svjedoka da se sjeća optuženog u okolnostima kcje upućuju na očiglednu mogućnost da je svjedok bio pod uticajem sugestije drugih”.*²⁹³

785. Imajući u vidu navedeno, pažljivom ocjenom svih provedenih dokaza, kako pojedinačno, tako i u njihovoj međusobnoj povezanosti, Vijeće je ovo sporno i veoma

²⁹³ MKSJ, presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Zoran Kupreškić i dr.*, paragraf 40.

važno pitanja identiteta izvršioca krivičnog djela, analiziralo i ocjenilo kroz sljedeće aspekte:

- a) fizički izgled počinioca krivičnog djela,
- b) prepoznavanje optuženog od strane svjedoka i izgled uniforme i naoružanje koje je nosio, te
- c) prisustvo optuženog u vrijeme i na mjestu preduzimanja inkriminiranih djela.

786. Vijeće je navedene elemente imalo u vidu svaki put prilikom utvrđivanja identiteta počinioca inkriminacija, odnosno prilikom ocjene iskaza svjedoka koji su kao počinioca zločina koje opisuju indetificirali upravo optuženog Nikolu Marića. Razloge na kojima zasniva svoje uvjerenje u tom pravcu Vijeće je dalo u odnosu na svaku tačku presude ponaosob, te će u ovom dijelu samo ukratko elaborirati navode svjedoka o identifikaciji optuženog Nikole Marića, dok je uvjerenje o njegovom učešću u počinjenju pojedinačnih inkriminacija u osnovi zločina elaboriralo u okviru pojedinačnih tačaka izreke osuđujućeg dijela presude, za koje je u konačnici oglašen krivim.

787. U pogledu opisa koji daju svjedoci optužbe, Vijeće će navesti nekolicinu, među kojima svjedoka Esada Beganovića, koji je opisao situaciju susreta s optuženim u jednom ugostiteljskom objektu, kojom prilikom se optuženi obratio svjedoku i drugim licima bošnjačke nacionalnosti, psujući im balijsku mater i pitajući ih šta rade tu, nakon čega su dva lica sa kojima je svjedok Beganović bio u društvu napustila objekat, dok je on ostao da sjedi, da bi mu optuženi Nikola Marić prišao i pitao ga šta čeka, te ga je „izvukao“ ispred vrata i udario pištoljem. Svjedok se decidno izjašnjava da je to bio upravo optuženi Nikola Marić, te nema sumnje u njegovu identifikaciju, označavajući ga kao komanidra tzv. „Kinder voda“ ustvari voda vojne policije i identificirajući ga kao osobu koja je prisutna u sudnici, što je konstatovano na Zapisniku sa ovog pretresa.

788. Optuženog je u sudnici prepoznala i svjedokinja Šemsa Bećirović, dodajući da je optuženi bio njen komšija nastanjen u Jeličićima, da je imao sestru Vlatku i tri brata po imenu Dragan, Cele i Robo (Robert), otac se zvao Ivan, a majka Mira. Svjedokinja je pojasnila da su Jeličići veoma blizu Luga, udaljeni svega 300 m i povezani livadama pa su zbog toga mještani Luga jako dobro poznavali optuženog.

789. U pogledu identificiranja optuženog Nikole Marića, svjedok Hazim Kuloglić se izjasnio da se radi o osobi koju je dobro poznao prije napada, istaknuvši da je

optuženi sa njim zajedno išao u školu, kao i njegov brat, dok sestra Vlatka i danas radi u socijalnom. Na optuženog je pokazao u sudnici te za njega rekao „*On je bio jedan hladnokrvan momak kcjem je svejedno šta će biti, ne znam odakle mu tolika mržnja da se tako ponaša prema judima.*“

790. Svjedok optužbe Zejnil Grcić također navodi da je prilikom spomenutog napada od strane HVO-a, prepoznao neke od pripadnika „Kinder voda“, među kojima su bili optuženi Nikola Marić, zatim Željko Jukić, Goran Papak, Vinko Papak, i još mnogi drugi koji su išli sa njim u školu. Opisujući optuženog Nikolu Marića svjedok je izjavio „*Nikolu sam znao prije rata jako dobro, radio je jednom kod nas u selu bio je majstor, znao sam mu oca, čovjek nema ruke i sestru sam mu poznavao. Brat mu je nastradao u ratu negdje u akciji prema Gorrjem Vakufu i sjećam se da je tada Nikola imao bradu i brkove.*“ Svjedok je nakon toga pokazao na optuženog i mjesto gdje sjedi u sudnici.

791. Na upit braniteljice da pojasni šta misli pod pojmom „Kinder vod“ svjedok je odgovorio da je to bio uvriježeni naziv za jednu manju jedinicu koja je bila u sastavu formacija HVO-a. U tom pravcu navodi „*Oni su sebe smatrali jačima, kao elitna jedinica su bili. Optuženi je nosio crnu uniformu, traku preko glave i značku HVO-a. Bio je naoružan i imao sam priliku vidjeti cijeli taj vod postrčen.*“

792. Svjedok Muharem Šljivo je u pogledu identifikacije optuženog izjavio da ga je prepoznao po dolasku u Vatrogasni dom, te ističe da je te prilike bio prisutan i Goran Pavković koji je sa svjedokom išao u školu kao i brat optuženog, Robert Marić. Na upit braniteljice kako je znao identitet optuženog svjedok je odgovorio „*Kružila je priča da je to mangup...naoružan...kcji ne usteže ni od čega...da puca...da ubija. Malo je to mjesto skoro svako svakog zna.*“ Svjedok je istovremeno i pokazao na optuženog u sudnici.

793. U sudnici je optuženog prepoznao i svjedok Ibro Lapo, koji je izjavio da optuženog poznaje od ranije kao i njegovog oca koji je hendikepiran, odnosno nema jednu ruku.

794. Svjedok Ibro Selimović također opisuje optuženog kao stanovnika naselja Lug, te pojašnjava da su ga u inkriminisano vrijeme zvali „Nidžo“ i „Kobra“, da je nosio crnu uniformu i maramu oko glave, uvijek naoružan.

795. Na isti način optuženog je opisao svjedok Safet Sarajlić koji je za fizički izgled optuženog izjavio *„On je bio nešto kao kaubcj prozorski, imao je crni šešir na glavi, pumparicu..., bio je u crnom odjelu...to je bila obična bitanga...n.je ličio ni na šta, bio je krezub glumio je nekog kaubcja. Dobro sam ga upamtio jer me pretukao tako da mi je slomio 3 rebra i porjerio bubreg, udarao me palicama, rukama i na razne načine, to su bili bolni...ubitačni udarci...dobro da sam ikako živ.“* Svjedok je nakon toga pokazao na optuženog u sudnici dodajući da se promijenio i da je sada sijed. Na upit braniteljice kako se nakon proteka 20 godina tako jasno sjeća izgleda optuženog svjedok je pojasnio da bi bilo ko u njegovoj poziciji zapamtio osobu koja ga je tukla. Sjeća se da je zapamtio da optuženi ima plave oči i jasno ga je prepoznao na zapisniku iz istrage kada mu je prezentirana fotodokumentacija.

796. Svjedok Edin Begluk je u svom svjedočenju optuženog opisao kao lice koje je nosilo crnu uniformu i crni šešir i koje su oslovljavali nadimkom „Nidžo“ u tom pravcu je izjavio *„Ja sam njega i taj njegov šešir i nadimak zapamtio, nikad ga zaboravit neću jer to nosim čitav život, evo ni sad se ne osjećam fino.“*

797. Svjedoci optužbe su u svojim izjavama svrstavali optuženog u sastav tzv. „Kinder voda“ u kojem su prema kazivanju svjedoka bili mlađi momci, koji su iskazivali naročitu brutalnost i okrutnost u postupanju prema stanovništvu muslimanske nacionalnosti opštine Prozor. Radilo se o grupi pripadnika vojne policije HVO-a koja je bila naročito ažurna u hapšenju i odvođenju zarobljenika u zatočeničke objekte, koja je učestvovala u njihovom odvođenju na prinudni rad, ispitivanja i sl. Naročitu aktivnost su ispoljavali i prilikom protjerivanja stanovnika iz sela nastanjenih isključivo ili pretežno muslimanskim stanovništvom.

798. Svjedoci su dalje pojašnjavali da su u sastav „Kinder voda“ ulazili uglavnom mladići između 18-20 godina, ali se niti jedan od svjedoka nije mogao decidno odrediti u čijem konketno sastavu je bila navedena jedinica, dok istovremeno opredjeljuju da su na optuženom viđali samo oznake HVO-a bez oznake konkretnog voda kojem je pripadao.

799. Većina svjedoka je na osnovu bijelog opasača koji je nosio optuženi zaključila da je pripadao vojnoj policiji, što isti u svom iskazu i ne spori, dok svjedok odbrane

Žarko Zelenika u tom pravcu pojašnjava da je i sam bio u vojnoj policiji HVO-a čiji zapovjednik je u to vrijeme bio izvjesni Ilija Franjić.

800. Dakle, osim kolokvijalnog termina „Kinder vod“ koji su koristili stanovnici Prozora muslimanske nacionalnosti, Vijeće nije imalo drugih konkretnih, materijalnih dokaza, da je takva specijalna jedinica ikad bila oformljena u okviru vojne policije HVO-a, da su koristili specifične oznake ili ambleme po kojima bi se evidentno razlikovali od ostalih, pa se u tom dijelu nije detaljnije bavilo formiranjem ili aktivnostima „Kinder voda“ prvenstveno imajući u vidu da je za postojanje opštih elemenata djela za koje je optuženi oglašen krivim dostatno njegovo znanje od širokom i sistematičnom napadu i njegova pripadnost vojnim formacijama koje su učestvovala u tim aktivnostima.

801. Pojašnjenje različitosti u svjedočenjima u pogledu uniforme koju je optuženi nosio i uopšte njegovog fizičkog izgleda možda je najbolje opisao svjedok S-19 koji je izjavio *„Jedno vrijeme dok smo bili na linjama zajedno sa pripadnicima HVO-a, poznao sam dosta njihovih pripadnika među njima i Nikolu Marića zv. Nidžo, vidao sam ga i prije, ali više kad su počeli sukobi sa Srbima...siguran sam da i on mene poznaje“*. Svjedok je nakon toga pokazao na optuženog u sudnici dodavši da je u to vrijeme *„bio obučen u maskirnu uniformu, ali češće u crncj, sa sobom je imao pištolj malokalibarski, a povremeno i kolutaš.“*

802. Svjedok Mujo Bećiović potvrđuje da je optuženi dolazio u muslimanska sela obučen u crnu uniformu sa trakom oko glave, te u tom pravcu izjavljuje *„Nikola je živio na Lugu, znam mu oca i majku...godinama sam radio u Prozoru...on je iz naseja Jeličići. Otac mu se zvao Ivan čovjek je bio bez ruke, a brata su zvali Cele, poginuo je u Prozoru.“* Svjedok je također pojasnio da zbog protoka vremena ne bi mogao prepoznati optuženog u sudnici.

803. Svjedok optužbe S-23 tvrdi da je imao priliku vidjeti optuženog u maskirnom odijelu na kojem je bio amblem sa nacrtanom zmijom, pojašnjavajući da su optuženog zvali nadimkom „Kobra“ dok je svjedok Mujo Kukić imao priliku vidjeti da je na vozilu koje je vozio optuženi pisalo „Kobra“ s tim da nije imao prilike vidjeti amblem jer kako tvrdi *„Nisam ja zagledao čovjeka, mje je bilo da oborim glavu, on ima sva prava ja nemam nikakva.“*

804. Odbrana je u toku postupka prezentirala fotografiju²⁹⁴ pojedinim svjedocima, te je istu uložila u spis kao materijalni dokaz, uz tvrdnju da je optuženi u vrijeme inkriminacije nosio šareno odijelo, te e imao dužu kosu, a suprotno navodima svjedoka optužbe. Međutim, za Vijeće ova fotografija nije relevantna, obzirom da na istoj ne stoji datum kada je sačinjena. Naime, Vijeće je uzelo u obzir činjenicu da je optuženi počinio predmetne inkriminacije u vremenskom rasponu od skoro godinu dana, da je fotografija mogla biti sačinjena kako prije oktobra mjeseca 1992. godine, tako i nakon počinjenja predmetnih inkriminacija, te da su svjedoci opisali da je optuženi u većini slučajeva nosio crno odjelo, a nekad i šareno, pogotovo na početku, te da dužina kose, također, varira obzirom na različit i dug vremenski period inkriminacija.

Stoga, Vijeće nalazi da je prema izvedenim dokazima optuženi u to vrijeme koristio nadimak „Nidžo“ i da su ga stanovnici Prozora poznavali i po nadimku „Kobra“, međutim u pravcu postojanja amblema ili oznaka „Kobre“, Vijeće nije našlo dovoljno nespornih dokaza, dok sa druge strane nalazi dokazanim da je optuženi u inkriminisano vrijeme nosio i maskrinu i crnu uniformu, da je uvijek bio naoružan i da je sa sobom imao pištolj, koji je upotrijebljen u izvršenju nekih od pojedinačnih inkriminacija za koje je oglašen krivim. Također, na temelju svih drugih odrednica, fizičkog izgleda, karakteristika iz privatnog i porodičnog života optuženog, koje svjedoci saglasno navode u svojim iskazima Vijeće je van svake sumnje zaključilo da su svjedoci nesporno identificirali upravo optuženog Nikolu Marića kao počiniooca svih inkriminacija za koje je oglašen krivim.

IV. ZAKLJUČAK O ODGOVORNOSTI OPTUŽENOG

A. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

805. Vijeće je na osnovu provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi u vrijeme i na način pobliže opisan u osuđujućem dijelu presude, inkriminisane radnje preduzimao samostalno, te kao saizvršilac zajedno sa drugim licima u tačkama 20., 11.4., 11.5., 13.2., 16., 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3.,13.1., 1., 5., 24., 6.1. i 18. izreke presude.

²⁹⁴ O-158 Kolor fotografija iz privatne zbirke optuženog (original)

(a) Individulana krivična odgovornost (član 180. stav 1 KZ BiH)

806. Član 180. stav 1 KZ BiH propisuje sljedeće:

'Osoba koja planira, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili izvršenju krivičnih djela iz člana 172 (zločin protiv čovječnosti), ovog zakona kriva je za to krivično djelo.'

807. Vijeće podsjeća da je član 180. stav 1. KZ BiH izveden iz člana 7. stav 1. Statuta MKSJ i identičan mu je. Žalbeno vijeće MKSJ zaključuje da član 7. stav 1. "...*pr je svega pokriva fizičko počinjenje krivičnog djela od strane samog prekršioca, ili kažnjivi propust da se učini djelo obavezno po pravilima krivičnog prava*".

808. *Actus reus* koji je potreban za počinjenje krivičnog djela jeste da "...*optuženi, bilo fizički, bilo na neki drugi neposredan, odnosno posredan način, svojim aktivnim radnjama, odnosno – ako postoji obaveza cjelovaranja – propustima, učestvuje individualno ili zajedno s drugim u materijalnim elementima krivičnog djela za koje se tereti. Sam optuženi ne mora učestvovati u svim aspektima inkriminisanog ponašanja.*"²⁹⁵ Može postojati nekoliko počinitelja u vezi s istim krivičnim djelom, gdje ponašanje svakog od njih ispunjava nužne elemente definicije materijalnog krivičnog djela.²⁹⁶

809. Potrebni *Mens rea*, jeste da je optuženi djelovao s namjerom da počinji krivično djelo..."²⁹⁷ ili, kao u slučaju drugih oblika učestvovanja u krivičnim djelima iz člana 7. stav 1., on mora biti "*svjestan vjerovatnoće, u smislu velikih izgleda, da će kao posljedica njegovog ponašanja biti izvršeno krivično djelo.*"²⁹⁸

(b) saizvršilaštvo (član 29. KZ BiH)

810. Vijeće je na temelju provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi u radnjama opisanim pod tačkama 20., 11.4., 11.5., 13.2., 16., 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3., 13.1., 1., 5., 24., 6.1. i 18. Izreke presude, djelovao kao saizvršilac u počinjenju pojedinačnih inkriminacija u osnovi zločina protiv čovječnosti-

²⁹⁵ Stakić, prvostepena presuda MKSJ-a, paragraf 439;

²⁹⁶ Tužilac protiv *Kunarca* i dr., IT-96-23-T & IT-96-23/1, presuda od 22.02.2001.godine

²⁹⁷ *Limaj*, prvostepena presuda MKSJ-a, paragraf 509;

²⁹⁸ *Kvočka*, prvostepena presuda MKSJ-a paragraf 251; *Limaj*, prvostepena presuda MKSJ-a paragraf 509;

Član 29. KZ BiH navodi:

'Ako više osoba, učestvovanjem u čirjenju krivičnog djela ili preduzimajući što drugo čime se na odlučujući način doprinosi učirjenju krivičnog djela, zajednički učine krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to djelo'.

811. Ako je optuženi zajedno sa drugim licima učestvovao u samom krivičnom djelu, pod uslovom da postoji potrebni *mens rea*, to je dovoljno prema članu 29. KZ BiH da se on smatra saizvršiocem i bude kažnjen kao glavni počinitelj.

812. Optuženom se stavlja na teret da je u počinjenju pojedinih inkriminiranih radnji djelovao u svojstvu saizvršioca, što je obuhvaćeno odredbom člana 29. KZ BiH, koji propisuje *"Ako više osoba, učestvovanjem u učirjenju krivičnog djela ili preduzimajući šta drugo, čime se na odlučujući način doprinosi učirjenju krivičnog djela, zajednički učini krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično djelo"*.

813. Preciznije, saizvršilaštvo je oblik izvršilaštva koji postoji kada više lica, koja ispunjavaju sve uslove koji se zahtijevaju za izvršioca, na osnovu zajedničke odluke, svjesno i voljno, učine određeno krivično djelo, tako da svaki od saizvršilaca u tome daje svoj doprinos, koji je bitan i bez kojeg krivično djelo ne bi bilo ostvareno ili ne bi bilo ostvareno na zamišljen način. Prema tome, pored zajedničkog djelovanja više lica u ostvarenju datog djela, potrebno je da kod njih postoji i svijest o tome da izvršeno djelo predstavlja zajednički rezultat njihovih radnji.

814. Ovaj vid odgovornosti ustanovljen je u odnosu na optuženog Nikolu Marića za radnje činjenično opisane u tačkama 20., 11.4., 11.5., 13.2., 16., 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3., 13.1., 1., 5., 24., 6.1. i 18. izreke presude, s tim da je Vijeće svoj zaključak u tom pravcu detaljnije elaboriralo u dijelu presude koji govori o krivici optuženog u odnosu na svaku tačku ponaosob.

815. Nakon ocjene provedenih dokaza kako optužbe, tako i odbrane, koji su cijenjeni pojedinačno, u međusobnoj povezanosti i u kontekstu opisanih događaja na području općine Prozor u kojima optuženi kao pripadnik HVO Brigade „Rama“ uzima aktivnu ulogu, Vijeće nalazi dokazanim da je optuženi Nikola Marić počinio krivično djelo progona radnjama ubistva, prisilnog preseljenja civilnog bošnjačkog stanovništva, prisilnog nestanka i drugim nečovječnim djelima sa namjerom nanošenja velike patnje i ozbiljne fizičke i psihičke povrede oštećenima.

816. Prilikom preduzimanja zabranjenih radnji, bilo da ih je poduzimao sam ili zajedno sa drugim pripadnicima HVO, kako je to opisao u činjeničnom sadržaju izreke presude, optuženi je postupao sa direktnim umišljajem, jer je bio svjestan da transportovanjem muškaraca bošnjačke nacionalnosti u logore i preostalog civilnog stanovništva na područje pod kontrolom ARBiH, vrši prisilno odvođenje i preseljenje stanovništva sa teritorije koju se legitimno naseljavali, da opisanim radnjama premlaćivanja muškaraca bošnjačke nacionalnosti, šakama, nogama, kundakom puške, upotrebom palice i na druge načine i drugim predmetima, različitim oblicima vrijeđanja, te pucanjem iz oružja oko i pored civila, radnjama izvođenja iz logora civila i njihovog odvođenja u nepoznato, bez dvojbe može prouzrokovati zabranjene posljedice, pa je očito da je optuženi htio njihovo nastupanje, tako da su civili bošnjačke nacionalnosti u vremenskom periodu kada optuženi poduzima zabranjene radnje, usljed tih radnji napustili teritoriju opštine Prozor na kojoj su legitimno boravili i imali svoj dom, trpili velike fizičke i psihičke povrede, imali osjećaj potčinjenosti, ugroženosti, beznađa, trpili poniženja, strah za vlastiti život i živote najbližih. Pored navedenog, neke radnje optuženog su u konačnici imale za posljedicu smrt ili nestanak određenog broja civila, u smislu da se od trenutka odvođenja od strane optuženog istima gubi svaki trag.

817. Ove radnje, počinjene u osnovi djela progona, optuženi Nikola Marić je učinio postupajući sa diskriminatorском namjerom i sviješću da zabranjene radnje poduzima na nacionalnoj i vjerskoj osnovi, samo prema civilnom bošnjačkom stanovništvu. Svoju svijest i namjeru optuženi je demonstrirao kroz brojnost zabranjenih radnji i ponašanja koje je prema njima preduzimao, te sa sviješću i znanjem da se radi o civilima druge nacionalnosti i druge vjeroispovjesti, vrijeđajući civile na vjerskoj i nacionalnoj osnovi znajući da je sve što čini nedozvoljeno i protivpravno.

818. Ako se uz sve navedeno ima u vidu da je optuženi imao znanje o rasprostranjenom i sistematskom napadu vojnih snaga HVO i HV, da je taj napad bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva kako grada Prozora, tako i sela opštine Prozor, te da je optuženi znao i bio svjestan da njegove radnje predstavljaju dio tog napada, pa te radnje htio, poduzeo i doprinio da njegova djela budu dijelom tog napada, onda je sasvim jasno da su se u radnjama optuženog pobliže opisanim i kvalifikovanim u izreci osuđujućeg dijela presude, stekla sva bitna obilježja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama

a), d), e), f), i) i k) istog zakona, sve u vezi sa članom 180. stav 1. i članom 29. KZ BiH, pa ga je Vijeće za ovo djelo oglasilo krivim i osudilo po zakonu.

819. Dakle, imajući u vidu sve provedene dokaze, Vijeće je nesporno utvrdilo, da je optuženi u inkriminisanom periodu, zajedno sa drugim saizvršiocima djelovao u skladu sa zajedničkim planom koji je imao cilj zločinačku namjeru, i to ubistvo, mučenje, protjerivanje, prisilni nestanak i nečovječno postupanje. Optuženi je bio pripadnik snaga koje su učestvovala u napadu, način na koji je djelovao i sistematičnost u postupanju (odlazak od sela do sela, prvo odvođenje muškaraca, vraćanje po Bošnjake koji nisu odvedeni, pa onda protjerivanje žena, djece, starih i iznemoglih, ostavljanje lica za koja je mislio da ne ugrožavaju zajednički plan), njegovo dvostruko ponašanje (s jedne strane mučenje i nečovječno ponašanje prema tim licima, a s druge strane u rijerkim slučajevima pomaganje), odlučivanje o sudbini ljudi (lišavanjem života lica po vlastitom izboru, kao i lica koja je poštudio), činjenica da je cjelokupno ponašanja optuženog trajalo skoro godinu dana, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi imao svijest o nezakonitom djelovanju, da je djelovao sa direktnim umišljajem i da je bio bitna karika bez koje se ne bi mogao efikasno provesti plan širokog i sistematičnog napada na općinu Prozor, kao i etnička homogenizacija stanovnika na području opštine Prozor.

V. ZAKLJUČAK

820. Na temelju svih provedenih dokaza, Vijeće se nesumnjivo uvjerilo da je u periodu od novembra 1992. godine do kraja oktobra 1993. godine, na području općine Prozor, izvršen širok i sistematičan napad, koji je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, a koji je uključivao zatvaranja u logore i teška oduzimanja slobode, nečovječna djela, pljačkanja imovine stanovništva, namjerna i teška uskraćivanja osnovnih prava zbog pripadnosti određenoj skupini ljudi, a sve s ciljem progona bošnjačkog stanovništva sa područja općine Prozor pod kontrolom HVO-a, koji napad je izvršen od strane formacija HVO-a i HV-a. U navedeno vrijeme, optuženi je djelovao kao pripadnik navedene vojske, pri čemu je bio potpuno svjestan da njegove radnje predstavljaju dio napada, te je poduzimanjem radnji opisanih u izreci presude, izvršio progon bošnjačkog civilnog stanovništva, na etničkoj, nacionalnoj, kulturnoj i vjerskoj osnovi i to **ubistvima**: Zulfe Bećirovića, Džuzela Bećirovića, Šabana Munikoze, Muje Selimovića, Selima Selimovića, Omera Selimovića, Muniba Grcića, **prisilnim**

preseljenjem stanovništva sela Lug, Duge, Višnjani i Družinovići, **zatvaranjem i drugim teškim oduzimanjem slobode** stanovnika sela Skrobučani, Paroš, Gračanice, Varvare, Duge, Lug, Višnjani, civila: Hamde Bevaba, Muje Bećirovića sin Arifa, Nusreta Nuspahića, Adema Katlaka, Alije Šabića, Edina Šabića (ubijen), Sulje Kmetaša, Ahme Kmetaša, Omera Kmetaša, Ibri Selimovića, **mučenjem** civila: Šefika Munikoze, zaštićenog svjedoka „S19“, Ibri Lapo, Muje Gorančića, Semira Hanića, Mustafe Mustafića, Edina Begluka, Safeta Sarajlića, Hamde Bevaba, Muje Bećirovića sina Arifa, **prisilnim nestankom**: Haska Hričića, Nume Imamovića, Ahmeta Hodžića, Bajre Pilava, Omera Purgića i Abdulaha Alibegovića, sin Avde, te **drugim nečovječnim djelima** prema Hamdi Bevabu i njegovom mlđb sinu Almiru Bevabu, Ćamilu Subašiću, Bećiru Motiki, Zulki Purgić i njenoj kćerki, Mustafi Demiroviću, Ajli Šabić, Esadu Beganoviću, Ibrahimu Husiću, zaštićenim svjedocima „S-22“ i „S1“ i Izetu Pilavu.

821. Obzirom na pravnu kvalifikaciju Zločina protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće je tokom postupka ispitalo postojanje opštih elemenata navedenog djela, te je našlo da je optužba iste dokazala van svake razumne sumnje u odnosu na područje opštine Prozor.

822. Tako, cijeneći iskaze svih svjedoka koji su svjedočili na naprijed navedene okolnosti, Nalaze i mišljenja vještaka i uložene materijalne dokaze, Vijeće nalazi dokazanim da je u vrijeme obuhvaćeno ovom presudom, na području opštine Prozor, postojao **širok i sistematičan napad**, poduzet od strane vojnih formacija HVO-a i HV-a, koji je bio usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva ove opštine.

823. Odbrana je u toku postupka osporavala postojanje širokog i sistematičnog napada, ističući tezu da je vojska HVO-a napadnuta od strane Armije BiH. Međutim, Vijeće ne nalazi da je odbrana svojim dokazima dovela u pitanje zaključak Vijeća o postojanju širokog i sistematičnog napada, koji je bio usmjeren protiv civilnog stanovništva opštine Prozor.

824. Nadalje, slijedeći element postojanja predmetnog krivičnog djela zahtijeva postojanje veze između radnji optuženog i širokog i sistematičnog napada koji se odvijao na području Prozora, što podrazumijeva da je optuženi u relevantno vrijeme bio dio struktura koje su vršile napad. S obzirom na vrstu krivičnog djela za koje je optuženi Nikola Marić ovom presudom oglašen krivim, o čemu će Vijeće dati detaljnije

obrazloženje uz svaku pojedinu radnju optuženog u osnovi progona, jasno proizilazi da je optuženi Nikola Marić, kao pripadnik Brigade „Rama“ HVO, odnosno kao pripadnik voda vojne policije (koji je bio poznat i po nazivu „Kinder vod“) i stanovnik opštine Prozor, u periodu od novembra 1992. godine pa do kraja oktobra 1993. godine, u vrijeme širokog i sistematičnog napada, bio prisutan i viđan na širem području općine Prozor.

825. Također, isti je i sam pripadao vojnim formacijama koje su vršile napad, pa je u pojedinim situacijama i sam lično učestvovao u prikupljanju stanovništva općine Prozor i njihovom deportovanju na teritoriju pod kontrolom AR BiH, u hapšenju i zatvaranju muškaraca u logore koji su na području iste općine formirani u tu svrhu, te učestvovao u prisilnom nestanku, fizičkom zlostavljanju i vršenju drugih nečovječnih krivičnih djela prema bošnjačkom stanovništvu. Uzevši u obzir utvrđeno činjenično stanje, te navedene kriterijume, Vijeće je zaključilo da nema sumnje da je optuženi Nikola Marić znao za postojanje niza rasprostranjenih i sistematskih zločina usmjerenih protiv civilnog bošnjačkog stanovništva općine Prozor, te nema sumnje da je znao i htio da i njegova djela budu dijelom napada i da doprinese takvom napadu protiv civilnog stanovništva. Konačno, Vijeće je zaključilo i da je optuženi obzirom na svojstvo koje je imao u to vrijeme, bio u potpunosti upoznat sa svim elementima napada, te je svjesno poduzimao sve radnje za koje je oglašen krivim, svjestan da su njegove radnje sastavni dio takvog napada.

826. Nadalje, opšti element ovog djela podrazumijeva i civilni status oštećenih odnosno žrtava protiv kojih je bio usmjeren napad, ali i pojedinačne radnje optuženog. U konkretnom slučaju, nesporno je utvrđeno da su oštećeni u vrijeme počinjenja djela, uživale zaštitu u skladu sa zajedničkim članom 3. Ženevskih konvencija, odnosno uživale su status zaštićene „civilne“ kategorije lica.

827. Posljednji uslov da bi optuženi bio oglašen krivim za krivično djelo Zločini protiv čovječnosti, jeste da postoji dovoljno dokaza da je počinio i pojedinačne inkriminacije navedene u izreci presude, odnosno progon, ubistva, prisilno preseljenje, zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode, mučenje, prisilni nestanak i druga nečovječna djela prema nehrvatskom, odnosno bošnjačkom civilnom stanovništvu.

828. Progon jeste namjerno i teško, međunarodnom pravu, suprotno, uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici. Dakle, kod ovog djela počinitelj na grub način i suprotno međunarodnom pravu jednoj ili više osoba oduzima temeljna ljudska prava pri čemu je odabir takvih osoba ili osobe izvršen na osnovu identiteta skupine ili kolektiviteta ili je baš ciljano na tu skupinu ili kolektivitet.

829. Da je u počinjenju svih naprijed opisanih inkriminacija optuženi postupao sa diskriminatorskom namjerom jasno prozilazi iz iskaza svih svjedoka, te je Vijeće nesumnjivo utvrdilo i da je optuženi sve inkriminisane radnje poduzimao isključivo prema oštećenim licima koja su bila bošnjačke nacionalnosti, odnosno njegov motiv je bio isključivo diskriminatorske prirode.

830. Vijeće je nakon provedenih dokaza nesporno utvrdilo da je optuženi Nikola Marić, radnjama opisanim u tačkama 4., 21., 22.1. i 23. dispozitiva, a u tački 20. dispozitiva, koja je u vezi sa članom 29. KZBiH ostvario sva bitna obilježja djela ubistvo iz tačke a) stav 1. član 172. KZ BiH.

831. Na okolnosti tačke 4. izreke presude, Vijeće je saslušalo svjedoke Ramu Bećirovića, zaštićenog svjedoka "S-23", kao i svjedoka Hazima Hodžića, a iz kojih iskaza je Vijeće izvelo zaključak da je optuženi najvjerovatnije dana 17.04.1993. godine, prilikom hapšenja muškaraca bošnjačke nacionalnosti u selu Paroš, došao pred kuću civila Zulfe Bećirovića i kad su pripadnici HVO-a počeli da odvaljuju vrata na kući oštećenog, isti se usprotivio i nije dozvoljavao, na šta je optuženi rekao: „šta čekate, ubijte ga majku mu“, što je jedan pripadnik HVO-a i učinio. Da je nastupila nasilna smrt oštećenog, potvrdio je i vještak Vedo dr. Tuco, koji je svjedočio na glavnom pretresu kada je iznio svoj nalaz i mišljenje.

832. Kada je u pitanju ubistvo Šabana Munikoze iz tačke 21. izreke Presude, Vijeće je zaključak o krivici optuženog donijelo nakon saslušanja svjedoka Mirsada Munikoze, zaštićenog svjedoka „S19“, Hazima Hodžića, Ibne Selimovića i Ibrahima Husića. Tako očevidac događaja Hazim Hodžić opisuje da je dana 19.07.1993. godine u mjestu Tolovac, gdje su se krili Muslimani, optuženi iz puške upucao oštećenog, koji je nosio jedan kasetofon, i to prvo mu je pucao u nogu, zatim ga je pogodio u glavu, nakon čega je oštećeni pao u žito. Svjedok „S-19“ je izjavio da je vidio kako oštećeni bježi, čula se pucnjava i vidi kako oštećeni pada u žito. Također, svjedok odbrane Žarko

Zelenika, opisuje da je na Tolovcu bio sa optuženim krajem jula, a navedeno ubistvo se desilo 19.07.1993. godine, iz čega Vijeće nije moglo izvesti zaključak da je u vrijeme počinjenja inkriminacije iz ove tačke optužnice, svjedok bio sa optuženim. Također, optuženi svjedočeći u svoju korist istakao je da je čuo da je neko drugo lice ubilo oštećenog, bez izvođenja ijednog dokaza na ovu okolnost, iz čega je Vijeće izvelo zaključak da je izjava optuženog data u svrhu izbjegavanja krivične odgovornosti.

833. Nadalje, Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za ubistvo Muje Selimovića, Selima Selimovića i Omera Selimovića iz tačka 22.1. izreke Presude. Zaključak o krivici optuženog i za ovu tačku optužnice Vijeće je izvelo nakon analize iskaza zaštićenog svjedoka: „S1“, Ibri Selimovića, Mehe Selimovića, Senada Selimovića, Ekrema Selimovića i Zlate Selimović. Zaštićeni svjedok „S1“, je vidio ubistva ova tri lica, detaljno opisao na koji način ih je optuženi lišio života, obzirom da je cijeli događaj posmatrao iz grma sa udaljenosti od 60-70 m. Svjedok Ibro Selimović je izjavio da mu je optuženi lično potvrdio da mu je ubio oca, kod koga je našao i oduzeo 100 DM, te ubio Omera Selimovića rekavši da će ih ubiti pet za svog brata Roberta. Vijeće je cijeneći iskaze svih svjedoka na ovu okolnost, kao i nalaz i mišljenje vještaka Vede dr. Tuće, došlo do zaključka da je optuženi van razumne sumnje počinio predmetna ubistva, na način opisan u izreci tačke 22.1 presude, postupajući sa direktnim umišljajem i diskriminatorskom namjerom.

834. Vijeće je zaključak o krivici optuženog za ubistvo Muniba Grcića iz tačke 23. izreke presude, izvelo na osnovu iskaza svjedoka Esada Beganovića, Hazima Kulogića, zaštićenog svjedoka „S9“, Elvedina Grcića, zaštićenog svjedoka „S18“, zaštićenog svjedoka „S7“ i Remze Čolaka. Način izvršenja ubistva oštećenog, opisao je svjedok Hazim Kulagić, koji je bio očevidac, opisao je detaljno kako optuženi desnom rukom vadi pištolj koji mu je bio zakačen sa lijeve strane i objeručke puca. Dramatično svjedoči ovaj svjedok, opisujući da je pucao u oštećenog, ispod rebara, da je metak prošao kroz džep, kroz ličnu kartu. Vidio je to svjedok jer je pao naprijed, krv je bila po stepenicama, svi su bili u strahu od optuženog. Iskaz ovog svjedoka potkrijepljen je i iskazima ostalih navedenih svjedoka. Svjedoci odbrane Stipo Petrović i Mate Zadro, kao i optuženi koji je svjedočio u svoju korist, nisu mogli dovesti do drukčije odluke Vijeća.

835. Konačno, Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za ubistvo Đuzela Bećirovića, za kojeg je utvrdilo da je u istog pucao optuženi sa još jednim vojnikom. U svojim iskazima

svjedoci Mirsad Bećirović, Mujo Bećirović, sin Arifa, Bevab Hamdo, Almir Bevab i Suad Bećirović su na detaljan način opisali radnje optuženog i drugog vojnika koje su prouzrokovale smrtnu posljedicu oštećenog, dok je vještak Vedo Tuco utvrdio da je smrt Đuzela Bećirovića nasilna i neposredno nastupila usljed razorenja moždanog tkiva uz povrijeđivanje drugih dijelova tijela. Svjedok Mujo (Arifa) Bećirović opisuje kako čuje da Đuzel viče: „aj majko moja“, nakon čega počinje bježati, na šta je optuženi počeo da puca za njim kao i drugi vojnik, te kada se optuženi vratio sa lica mjesta, izjavio je: ...“neka ga sad vrane pojedu..“

836. Dakle, iskazi ovih svjedoka za svaku od tačaka iz izreke presude su detaljno cijenjeni u svjetlu ostalih provedenih dokaza, kako optužbe, tako i odbrane, te isti prema ocjeni Vijeća nesumnjivo dokazuju krivicu optuženog. Vijeće nalazi da je u svim inkriminacijama koje se odnose na ovo djelo, optuženi postupao sa direktnim umišljajem, jer je postupao potpuno svojevolumno i svjestan izvjesnosti nastupanja smrti oštećenih. Dakle, optuženi, kao pripadnik HVO-a, u okviru širokog i sistematičnog napada protiv civilnog stanovništva, znajući za takav napad i kao dio tog napada, poduzeo aktivno učešće u počinjenju krivičnog djela ubistva oštećenih.

837. Radnjama opisanim u tačkama 11.4., 11.5., 13.2. i 16., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBIH, izreke presude, optuženi Nikola Marić je kao saizvršilac zajedno sa drugim pripadnicima HVO počinio progon prisilnim preseljenjem bošnjačkog stanovništva sa teritorija opštine Prozor.

838. Na osnovu izvedenih dokaza, nedvojbeno je utvrđeno da su, pored općih uslova krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti i djela progona, ispunjeni svi elementi *prisilnog presejerja stanovništva*, odnosno daje bošnjačko stanovništvo zatečeno ili dovedeno u sela Duge, Klek, Parcani, Lapusnj i dr. na području opštine Prozor, koje nije imalo pravo na slobodu izbora, da idu ili da ostanu na tom području, čega je optuženi u potpunosti bio svjestan te je svojim radnjama, zajedno sa drugim pripadnicima HVO davao značajan doprinos trajnom iseljavanju Bošnjaka sa prostora opštine Prozor.

839. Tako su na okolnosti tačke 11.4, 11.5, 13.2 i 16. Izreke presude, saslušani brojni svjedoci koji su detaljno opisali učešće i doprinos optuženog da se civili Bošnjaci iz svojih domova iz sela Lug, Duge, Višnjani i Družinovići, prinudno uz prijetnju naoružanjem presele na teritoriju Armije BiH. Iz svih iskaza proizilazi da je optuženi uz

prijetnju oružjem, primoravao stanovnike navedenih sela da se penju na pripremljene kamione, govoreći im: „selite se odavde.“, „idite svojima.“, ..“penjite se balije, ovdje više ne možete živjeti idite u pakao ili ćemo vas pobiti ili ćete ići kod Alije da umrete od gladi...”

840. Nakon svih provedenih dokaza na okolnosti prisilnog preseljenja stanovništva, Vijeće je izvelo zaključak da je optuženi bio svjestan da se iseljavanjem Muslimana sa ovog područja stvara etnički homogeni prostor, što je jedan od segmenata širokog i sistematičnog napada, a u kojem je optuženi učestvovao, te je svjesno htio takve posljedice. Postupajući sa direktnim umišljajem, optuženi je zajedno sa drugim pripadnicima HVO Brigade „Rama“, dao odlučujući doprinos njegovom izvršenju čime je kao saizvršilac poduzetim radnjama ostvario bitna obilježja bića krivičnog djela tačke d) stav 1. Člana 172. KZ BiH u vezi sa članom 29. Istog zakona.

841. Vijeće je nakon provedenih dokaza zaključio da je optuženi Nikola Marić radnjama opisanim u tačkama 6.2, 7, 15., 16., 22.1. dispozitiva presude kao izvršilac, a u radnjama opisanim u 2., 3., 8., 9., 10., 11.2., 11.3.,13.1., dispozitiva koje su u vezi sa članom 29. KZBIH, kao saizvršilac ostvario i sva bitna obilježja djela zatvaranje ili drugo teško oduzimanje fizičke slobode iz člana 172. stav 1. tačka e) KZBIH.

842. U inkriminacijama iz tačke 2. i 3. izreke presude optuženom se stavlja na teret da je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, postupajući kao saizvršilac, nezakonito lišio slobode oko 20 muškaraca iz sela Skrobućani, te Rame Bećirovića i Ibrahima Ramića iz sela Paroš. Zaključak o krivici optuženog za ove tačke optužnice, Vijeće je izvelo nakon ocjene iskaza zaštićenog svjedoka „S-1“, Muharema Šljive, Ahmeta Motike, Ibri Selimovića, Smaje Motike i Rame Bećirovića za tačku 2. izreke, te iskaza Mirsada Bećirovića, Suada Bećirovića, Rame Bećirovića, zaštićenog svjedoka „S23“, Muje Kukića i Muharema Šljive.

843. Nakon analize svih provedenih dokaza na okolnosti ove dvije tačke, Vijeće je izvelo zaključak da je najvjerojatnije dana 17.04.1993. godine optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u teškom lišenju slobode Bošnjaka iz sela Skrobućani, te nakon što su lica stavljena na kamion, otišao za selo Paroš (koje se nalazi u neposrednoj blizini), i nezakonito lišio slobode Ramu Bećirovića i Ibrahima Ramića, nakon čega se na kamionu gdje su se ranije nalazili civili iz Skrobućana i iz

Paroša, obratio vojniku HVO rekavši: „ako se bilo ko pomjeri, počne bježati, sve ih odmah ubijte“, a što ukazuje da se ne radi o jednom korektnom i zakonitom lišenju slobode.

844. Nadalje, zaključak o krivici optuženog za tačku 6.2 izreke, Vijeće je izvelo nakon saslušanja direktno oštećenih Hamde Bevaba, Almira Bevaba, Muje Bećirovića.. Ponašanje optuženog, njegov direktni umišljaj i proizvoljnost se ogleda u činjenici da je u ovoj tački izreke, optuženi nečovječno postupao prema oštećenim, te ih prvo odveo u privatnu kuću u Lugu, gdje ih je mučio sa drugim pripadnicima HVO-a, kako je to opisano u izreci ove presude, ostavljajući ih preko noći vezane za stepenice, te sutradan tek odveo u Vatrogasni dom, kao mjesto zatočenja.

845. Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za nezakonito zatvaranje Nusreta Nuspahića i Adema Katlaka iz tačka 7. izreke, a čiji je zaključak Vijeće izvelo analizom iskaza oštećenog Nuspahića kojeg je optuženi zajedno sa Ademom Katlakom lišio slobode, govoreći da postoji nalog za njihovo privođenje u policijsku stanicu, a za šta je oštećeni Nuspahić došavši u policijsku stanicu saznao da taj nalog ne postoji, i smješten je bez ikakvog zakonskog osnova u jednu od ćelija.

846. Vijeće je, također, nakon svih izvedenih dokaza, na okolnosti tačkaka 8., 9., 10., 11.2, 11.3, 13.1, izreke presude optuženog oglasilo krivim da je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u teškom oduzimanju fizičke slobode stanovnika sela Gračanice, Varave, Duge, Lug i Višnjani. Da je u selu Gračanica, optuženi direktno učestvovao u teškom lišenju slobode, proizilazi iz iskaza svjedoka Hazima Hodžića, koji opisuje da je optuženi naredio ostalim pripadnicima HVO-a: „puške na gotovs, ako neko krene bježati, počni pucati“. Taj dan je uhapšeno 40 ljudi. Da je u prilikom sistematičnog lišenja slobode civila sela Varvare, optuženi prouzrokovao strah i da su ga se svi bojali, govore brojni svjedoci, pa tako Ismet Bašinac, to potvrđuje, opisujući: „...bio je strah i trepet.. svi su ga se bojali...odvodio je ljude..neki su se vraćali..neki nisu..bolje da dobiješ metak u čelo nego da te Nidžo odvede..“ Da je optuženi zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, učestvovao u teškom lišenju slobode stanovnika Višnjani, opisali su svjedoci, oštećeni, koji su se predali iz razloga što im je optuženi zaprijetio da ukoliko se ne predaju, ubit će im žene i djecu. Za tačke 11.2, 11.3, pored svjedoka optužbe, svjedočili su i svjedoci odbrane, Mehmed Dautbegović, zaštićeno svjedok „A“ i zaštićeni svjedok „B“, čiji iskazi nisu doveli do suprotnog zaključka, da optuženi nije počinio

predmetne inkriminacije. Također, Vijeće ukazuje da je optuženi sam priznao da je odveo Šefika Čiču, prilikom unkrasnog ispitivanja Adisa Čiče, sina oštećenog.

847. Konačno, kad je u pitanju ova tačka krivičnog djela Zločin protiv čovječnosti, Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za zatvaranje ili teško oduzimanje fizičke slobode oštećenih Alije Šabića i njegovog sina Edina Šabića (ubijen), Sulje Kmetaša, Ahme Kmetaša, Omera Kmetaša i Ibri Selimovića iz tačke 15., 16. i 22.1 izreke presude. Uvjerjenje o krivici optuženog i za ove inkriminacije Vijeće je izvelo iz analize iskaza svjedoka i cjelokupno provedenog dokaznog postupka.

848. Dakle, Vijeće je zaključilo da je opisano postupanje optuženog, bez odgovarajućeg pravnog postupka, u sklopu širokog i sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog stanovništva, suprotan osnovnim pravilima međunarodnog prava. Sistematičnost zatvaranja ili teškog oduzimanja slobode lica sela Skrobučani, Paroš, Duge, Gračanice, Varvara Luga, Višnjana, Družinovića, kao i načini lišenja slobode koji zadovoljavaju standard teškog oduzimanja fizičke slobode, od strane optuženog samog ili u saizvršilaštvu sa drugim pripadnicima HVO-a, na nesumnjiv način je pokazao svijest o zajedničkom djelovanju, njegov direktni umišljaj i htjenje da sudjeluje u nezakonitom postupanju, te je nakon analize svih dokaza za ovu tačku krivičnog djela zločin protiv čovječnosti, Vijeće izvelo zaključak da je optuženi kao saizvršilac poduzetim radnjama ostvario bitna obilježja bića krivičnog djela iz tačke e) stav 1. člana 172. KZ BiH.

849. Pri navedenom, Vijeće je imalo u vidu da licima lišenim slobode nisu saopšteni razlozi lišenja slobode, niti osnovi sumnje, niti su isti ikad i izvedeni pred nadležan sud kako bi bila ispitana zakonska osnova lišenja njihove slobode, slijedom čega nikad nije ni postojalo rješenje suda o lišenju slobode oštećenih. Stoga je Vijeće zaključilo da su ovakvim postupanjem optuženog ostvarena zakonska obilježja krivičnog djela oduzimanja fizičke slobode suprotno osnovnim pravilima međunarodnog prava. Nadalje, da je opisano postupanje optuženog bilo ne samo prozovoljno, već i da se radilo o teškom oduzimanju fizičke slobode oštećenih, te je utvrdilo da je optuženi ostvario i bitna obilježja teškog oduzimanja fizičke slobode oštećenim.

850. Vijeće je na temelju provedenih dokaza zaključilo da je optuženi Nikola Marić svojim radnjama opisanim u tački 6.2., dispozitiva, a u tačkama 1.i 5., dispozitiva

presude, koja je u vezi sa članom 29. KZBIH, ostvario sva obilježja bića djela mučenja, iz tačke f) stav 1. člana 172. KZ BiH.

851. Vijeće se tačke 6.2., izreke dotaklo prilikom obrazlaganja krivice optuženog za teško lišenje slobode oštećenih Hamde Bevaba i Muje Bećirovića. Međutim, Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za mučenje navedenih oštećenih. Optuženi je dolaskom u Goricu prilikom ispitivanja oštećenog Hamde Bevaba, a što je oštećeni opisao, kao i njegov sin mldb Almir Bevab, oštećenog Hamdu tukao, mučio na gnusan način gaseći cigarete na njegovom licu, udarao i stavljao pištolj ispod vrata njegovom mldb sinu Almiru, staricu Muntu Čorbadžić koja je bila invalid sa štakama, udario nogom usljed čega je pala, te usljed uskraćivanja odgovora od strane oštećenog Hamde Bevaba, njega zajedno sa Mujom Bećirovićem i mldb Almirom Bevabom, odveo u kuću u Lug, gdje je Hamdu i Muju nastavio da muči prilikom ispitivanja o oružju, Hamdi čupao kliještima nokte, sa njim i njegovim sinom „igrao ruski rulet“, pucao oštećenom Hamdi pored glave, da mu je barut opržio lice, udarao nožem po glavi oštećenog Muju i polako zarivao sječivo u lijevo stopalo, te Hamdu i Muju ostavio preko noći vezane za stepenice, što je za oštećene imalo teške fizičke i psihičke posljedice. Oštećeni Hamdo Bevab, Mujo Bećirović i Almir Bevab, su u potresnom svjedočenju detaljno opisali navedene inkriminacije, te je njihovim iskazima Vijeće u potpunosti poklonilo vjeru, tako da svjedočenje šurjaka optuženog, svjedoka odbrane Zdravka Sičaje, nije moglo ishoditi drukčijom odlukom Vijeća.

852. Kada je u pitanju tačka 1. Izreke presude, Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi Marić, sa drugim pripadnicima HVO-a, prilikom ispitivanja mučio oštećene i to zaštićenog svjedoka „S1“, stavljajući mu pištolj na čelo, lbru Lapo udarajući drvenim predmetom u leđa od koje siline udarca mu je pukla jakna, šakom dva puta u stomak, a nogom na kojoj je nosio vojničku čizmu udario u lijevu potkoljnicu, zatim Muju Gorančića, zamahnutom šakom u predjelu lica, te snažno držao pritisnug uz zid dok ga je drugi vojnik tukao, što je za posljedicu imalo nanošenje teške fizičke i psihičke boli. Vijeće je poklonilo vjeru saglasnim iskazima oštećenih koji su svjedočili na ove okolnosti, te koji su potvrdili navode i oštećenog Muje Gorančića čiji je iskaz pročitao obzirom da je isti preminuo.

853. Vijeće se van svake razumne sumnje uvjerilo u krivicu optuženog i za mučenje Semira Hanića, Mustafe Mustafica, Edina Begluka i Safeta Sarajlića iz tačke 5. Izreke

presude. Tako je Semir Hanić detaljno opisao da ga je optuženi prilikom ispitivanja tukao rukama, nogama, bejzbol palicom po svim dijelovima tijela, te kada nije bio zadovoljan izjavom koju je oštećeni pisao, istom svezao ruke za jedan željezni krevet i palicom i tzv. osom snažno udario u predjelu leđa. Safet Sarajlić je opisao svoje mučenje prilikom ispitivanja od strane optuženog, da ga je isti tukao nogama, koljenom po svim dijelovima tijela i debelim kablom u predjelu rebara. Mustafa Mustafić je opisao da ga je optuženi prilikom ispitivanja mučio na način da ga je tukao bejzbol i policijskom palicom, rukama po cijelom tijelu, dok je svjedok Edin Begluk opisao da ga je optuženi prilikom ispitivanja tukao rukama, nogama, koljenom po svim dijelovima tijela od kojih je udaraca pao na pod, gdje ga je nastavio udarati po bubrezima i leđima tzv osom. Navedene radnje optuženog i drugih pripadnika HVO-a prema ovim oštećenim, imale su za posljedicu nanošenje snažne i psihičke boli. Vijeće ukazuje da su svjedočenja ovih oštećenih, bila jako potresna, prikazali su bezobriznost i okrutnost optuženog prilikom ispitivanja.

854. Nema sumnje da je u odnosu na sve tačke iz ovog dijela izreke presude, optuženi postupao sa umišljajem, jer je svjestan ozbiljnosti i težine svojih radnji, htio da premlaćivanje i zlostavljanje oštećenih rezultira ozbiljnim posljedicama, što je vidljivo iz brutalnosti koju je ispoljavao prilikom premlaćivanja, te učestalosti radnji zlostavljanja.

855. U radnji opisanoj u tački 24. dispozitiva koja je u vezi sa članom 29. KZBiH, Vijeće je oglasilo krivim za prisilnim nestankom osoba i to Haska Hrinića, Nume Imamovića, Ahmeta Hodžića, Bajre Pilava, Omera Purgića i Abdulaha Alibegovića sina Avde. Na ovu okolnost su svjedočili svjedoci Esad Beganović, zaštićeni svjedok „S9“, Hazim Kulogić, Elvedin Grcić, Mirza Bektaš, Hamdo Bevab, Remza Čolak, zaštićeni svjedok „S13“, zaštićeni svjedok „S18“, Safija Hrinić, zaštićeni svjedok „S20“, Mujo Perviz, Izet Pilav, Ibrahim Husić, zaštićeni svjedok „S7“ i Šemsa Bećirović. Vijeće je van svake razume sumnje, utvrdilo da je optuženi došao u Srednjoškolski centar, pročitao spisak lica koja su naprijed navedena, te koja su penjanjem na Tam-ić posljednji put viđena i od tada im se gubi svaki trag, njihova tijela, nikad nisu pronađena, te nije utvrđeno šta se desilo nakon njihovog odvođenja iz centra.

856. Dakle, Vijeće je utvrđeno činjenično stanje navedeno u ovoj tački izreke presude posmatralo sa aspekta navedenih elemenata djela *prisilnog nestanka osoba*. U tom

smislu, Vijeće nalazi da su ispunjeni svi navedeni elementi da bi se radnje optuženog opisane u ovim tačkama izreke presude okarakterisale kao *prisilni nestanak osoba*.

857. Konačno, Vijeće je oglasilo krivim optuženog i za radnje opisane u tački 6.2., 8., 11.1, 12., 14., 15., 17., 19., 22.2. i 25. dispozitiva, a u tačkama 6.1. i 18., dispozitiva, koja je u vezi sa članom 29. KZBIH, za krivično djelo nečovječna djela tačke k) stav 1. člana 172. KZ BiH.

858. *Mens rea* za nečovječna djela iz ovog člana za naprijed navedene tačke izreke presude je da je optuženi imao namjeru da nanese tešku tjelesnu ili duševnu patnju oštećenim ili da izvrši težak napad na ljudsko dostojanstvo žrtve. Patnje koje se nanose žrtvi ne moraju biti trajne, dovoljno je da su ozbiljne i stvarne. Ni po ovim tačkama umišljaj optuženog, također, nije bio upitan.

859. Optuženi je zajedno sa drugim pripadnicima HVO-a, nečovječno postupao prema oštećenom Hamdi Bevabu u Vatrogasnom domu u aprilu 1993. godine, gdje ga je tukao nogama na kojim je imao vojničke čizme u predjelu leđa, te kada je od jačine udarca pao na tlo, nastavio ga je tući, nakon čega je oštećeni pao u nesvijest što je za posljedicu imalo i prijelom šest rebara. Nakon toga, u augustu 1993. godine, kada je mučio Hamdu Bevaba i Muju Bećirovića, nečovječno je postupao i prema tada mlđb. Almiru Bevabu stavljajući mu pištolj ispod vrata, dok je mučio njegovog oca, te potom igrao ruski rulet sa njim i njegovim ocem, te pucao pored glave Hamde Bevaba, činio da mlđb dijete gleda mučenje oca, što je zasigurno za posljedicu imalo snažne psihičke i fizičke povrede. Vijeće je utvrdilo nečovječno postupanje optuženog i prema Ćamilu Subašiću kojeg je prilikom nezakonitog lišenja slobode tukao rukama, nogama, kundakom puške po glavi i cijelom tijelu, nanoseću mu teške fizičke i psihičke posljedice. Nečovječno ponašanje je optuženi iskazao i prema Bećiru Motika kada je pucao u njegovom pravcu, koji je bojeći se za svoj život počeo bježati, što je za posljedicu imalo teške psihičke povrede. Također, Zulka Purgić i njena kćerka su žrtve nečovječnog postupanja od strane optuženog na način što im je pobacao hranu koju je je Zulka imala u kolicima, psovao im balijsku majku, pucao u njihovom pravcu, velikom brzinom automobilom krenuo na njih, da su morale da se bace u obližnji potok, što je za posljedice imalo teške psihičke bolove oštećene Zulke i njene kćerke. Sličan obrazac ponašanja, optuženi je iskazao i prema oštećenom Mustafi Demiroviću, pucajući ispred njegovih nogu jer nije optuženom znao odgovoriti gdje mu se brat nalazi, te govoreći:

„ukoliko ga nađem ubit ću i tebe i njega..“, što je također, za posljedicu imalo nanošenje teške psihičke povrede oštećenom. Nečovječno se optuženi ponašao prema Ajli Šabić stavljajući joj pištolj u usta, što je također za posljedicu imalo nanošenje teške psihičke povrede. Esad Beganović je doživio nečovječno postupanje od strane optuženog na način da ga je udario pištoljem po tijelu, psovao mu balijsku majku, te mu na taj način nanio teške psihičke povrede. Optuženi je nastavio sa svojim obrascem nečovječnog ponašanja i prema oštećenom Mirzi Bektašu od čijeg udarca drvenim kolcem u predjelu ramena, slomljena je hrskavica na ramenu i posljedica je bila nanošenje teške fizičke i psihičke boli. Udarce od strane optuženog je doživio i zaštićeni svjedok „S1“, koji je u to vrijeme bio maloljetan, na način da mu je u vremenskom intervalu od 15-20 minuta optuženi nanio psihičke i fizičke bolove tako što ga je udario šakama, nogama obuvenim u vojničke čizme po cijelom tijelu od čega je bio modar, te ga je zamahnutom nogom udario u leđa takvom snagom da je od tog udarca „odletio“ na drugu stranu učionice. I Izeta Pilava je optuženi udario nogama, lopatom, krampom po cijelom tijelu dok je kopao, nakon čega je natjerao da svi trče dva do tri kilometra do SŠC, te je na taj način nečovječno postupao nanoseći mu teške fizičke i psihičke bolove. Konačno, optuženi je zajedno sa još jednim pripadnikom HVO-a, nečovječno postupao i prema oštećenim Ibrahimu Husiću i „S-22“ koje je u više navrata, tukao i to Ibrahima Husića drškom pištolja po glavi, a „S-22“ zahamnutom otvorenom šakom u predjelu lica, nanoseći im fizičke i psihičke bolove.

860. Vijeće je na osnovu izvedenih dokaza, te u svjetlu navedenih elemenata *drugih nečovječnih djela* iz tačke k) člana 172. stav 1. KZ BiH, izvelo nedvojbeni zaključak da su se radnjama za koje je optuženi Nikola Marić oglašen krivim po navedenim tačkama izreke presude, stekli svi bitni elementi temeljem kojih se njegova djela kvalifikuju kao *druga nečovječna djela*.

861. Kada je u pitanju identitet optuženog, Vijeće nalazi da je prema izvedenim dokazima optuženi u to vrijeme koristio nadimak „Nidžo“ i da su ga stanovnici Prozora poznavali i po nadimku „Kobra“, Vijeće nalazi dokazanim da je optuženi u inkriminisano vrijeme nosio i maskrinu i crnu uniformu, često i šešir i maramu i uvijek je bio naoružan, uvijek je imao pištolj, koji je upotrijebljen u izvršenju nekih od pojedinačnih inkriminacija za koje je oglašen krivim. Također, na temelju svih drugih odrednica, fizičkog izgleda, činjenica iz privatnog i porodičnog života optuženog, koje svjedoci saglasno navode i

opisuju u svojim iskazima Vijeće je van svake sumnje zaključilo da su svjedoci nesporno identificirali upravo optuženog Nikolu Marića kao počinioca svih inkriminacija za koje je oglašen krivim.

862. Dakle, imajući u vidu sve provedene dokaze, Vijeće je nesporno utvrdilo, da je optuženi u inkriminisanom periodu, zajedno sa drugim saizvršiocima djelovao u skladu sa zajedničkim planom koji je imao cilj zločinačku namjeru, i to ubistvo, mučenje, protjerivanje, prisilni nestanak i nečovječno postupanje. Optuženi je bio pripadnik snaga koje su učestvovala u napadu, način na koji je djelovao i sistematičnost u postupanju (odlazak od sela do sela, prvo odvođenje muškaraca, vraćanje po Bošnjake koji nisu odvedeni, pa onda protjerivanje žena, djece, starih i iznemoglih, ostavljanje lica za koja je mislio da ne ugrožavaju zajednički plan), odlučivanje o sudbini ljudi (lišavanjem života lica po vlastitom izboru, kao i lica koja je poštedio), učestalost, brojnost i dužina trajanja inkriminiranih krivičnihopravnih radnji (skoro godinu dana), Vijeće je van svake razumne sumnje uvjerilo da je optuženi imao svijest o nezakonitom djelovanju, da je djelovao sa direktnim umišljajem i da je bio bitna karika bez koje se ne bi mogao efikasno provesti plan širokog i sistematičnog napada na općinu Prozor, kao i homogenizacija stanovnika na području opštine Prozor.

VI. ODLUKA O KAZNI

863. Član 2. KZ BiH u stavu 2. određuje da se "propisivanje krivičnih djela, i vrste i raspona krivičnihopravnih sankcija zasniva na neophodnosti primjene krivičnihopravne prinude i njenoj srazmjernosti, jačini opasnosti za lične slobode i prava čovjeka, te druge osnovne vrijednosti."

864. Odredbom člana 39. KZ BiH propisana je opća i posebna svrha kažnjavanja, koja se osim preodgoja učinioca sastoji i u društvenoj osudi učinjenog krivičnog djela, na način da se utječe na svijest građana o pogibeljnosti krivičnih djela, ali i o pravednosti kažnjavanja učinioca. Adekvatno kažnjavanje počinioca za učinjeno krivično djelo ima za cilj i prevenciju protivpravnih ponašanja kojima se povrijeđuju ili ugrožavaju temeljne opće ili individualne vrijednosti.

865. U konkretnom slučaju, Vijeće se kretalo u okviru opšteg minimuma i maksimuma predviđenog odredbom člana 172. KZ BiH, koji za ovo krivično djelo predviđa kaznu od najmanje 10 godina ili kaznu dugotrajnog zatvora zatvor u trajanju od 45 godina, te je našlo da je izrečena kazna zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina, adekvatna ocjeni sveukupnih olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani optuženog.

866. Pri odmjeravanju kazne, Vijeće se rukovalo pravilima za odmjeravanje kazne iz člana 48. KZBiH, što znači da je imalo u vidu sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća, a naročito: stepen krivice, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njihove lične prilike i držanje nakon učinjenog djela, kao i druge okolnosti koje su od uticaja za odmjeravanje kazne.

867. Vijeće je cijeno sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti koje egzistiraju na strani optuženog Nikole Marića, pa je tako od olakšavajućih okolnosti cijunjeno da je do sada neosuđivan, da je porodičan, oženjen, otac sedmero djece, od kojih je dvoje malodobnih.

868. Kada su u pitanju otežavajuće okolnosti, Vijeće je cijeno da slijedom izvedenih dokaza, optuženog je karakterisao specifičan i autentičan obrazac ponašanja, koji se ogleda u naročito prepoznatljivoj, dominantnoj i nesvakidašnjoj kriminalnoj količini koja je menifestovana beskrupuloznošću i brutalnošću prema civilima na diskriminatorskoj osnovi. Vijeće je, također, cijeno i upornost optuženog koji je pokazivao pri činjenju zabranjenih radnji koje je poduzimao u vremenskom kontinuitetu od godinu dana, te način poduzimanja pojedinih radnji koje je poduzimao uz odsustvo empatije prema bilo kome, posebno prema izuzetno ranjivoj i bespomoćnoj kategoriji civilnog stanovništva – ženama, djeci, starim, bolesnim, iznemoglim, prema njegovim komšijama, poznanicima i školskim kolegama. Radnjama optuženog nastupila je smrtna posljedica za sedam lica, prisilno su preseljeni Bošnjaci iz četiri sela, zatvoreni su i teško su lišeni slobode stanovnici sedam sela, mučeno je deset lica, a prema trinaest lica je nečovječno postupao, među kojim su bila i djeca, te je nestalo šest Bošnjaka, čija sudbina ni danas nije poznata.

869. Patnje i posljedice preživjelih žrtve usljed radnji optuženog su aktuelne i konstantne, a o čemu su nam pojedinačno žrtve-oštećeni i govorile, iz čega jasno

proizilazi da su radnje optuženog prema istim prouzrukovale dalekosežne posljedice sa kojim se i danas susreću, što se odrazilo na njihov sveukupan način života. Traumatično iskustvo koje su preživjele ostavilo je trajne i dalekosežne posljedice na njihovo psihičko i fizičko zdravlje, te ima posebnu težinu sa psihološkog, moralnog, običajnog i drugih aspekata kako života samih žrtava, tako i njihovih porodica.

870. Također, Vijeće nalazi da je izrečena kazna adekvatan odraz osude krivičnog djela od strane šire društvene zajednice, te da će kao takva poslati jasnu poruku svim budućim potencijalnim izvršiocima da i u slučaju ratnih okolnosti, neće proći nekažnjeno i da nisu izvan zakona i pravde obzirom da je poštivanje zakona i općeprihvaćenih pravila i uzusa ponašanja obaveza svakog pojedinca, ne samo u mirnodopskim uslovima, već i za vrijeme neprijateljstava.

871. Obzirom na sve naprijed navedeno, Vijeće nalazi da će se izricanjem kazne zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina, u konkretnom slučaju postići svrha kažnjavanja.

VII. ODLUKA O TROŠKOVIMA POSTUPKA

872. Vijeće je primjenom odredbi člana 188. stav 4. ZKP BiH, oslobodilo optuženog obaveze naknade troškova postupka, obzirom da je isti prema ličnim podacima u spisu lošeg materijalnog stanja, pa imajući u vidu da je ovom presudom nepravosnažno osuđen na višegodišnju kaznu zatvora, što znači da će u narednom periodu optuženi biti objektivno spriječen da ostvaruje zaradu, te imajući u vidu da su u dosadašnjem toku postupka i troškovi zastupanja putem branioca po službenoj dužnosti, plaćani iz budžetskih sredstava Suda, to Sud cijeni da bi dosuđivanjem obaveze naknade troškova bila bi dovedena u pitanje egzistencija optuženog i članova njegove porodice.

VIII. ODLUKA O IMOVINSKOPRAVNIM ZAHTJEVIMA

873. Primjenom odredbi člana 198. stav 2 ZKP-a BiH, Sud radi ostvarivanja imovinskopravnog zahtjeva oštećeni: Elvedin Grcić, Mustafa Demirović, Hamdo Bebab, Almir Bebab, Mirza Bektaš, Izet Pilav, Mujo Bećirević sin Arifa, zaštićeni svjedok „S-1“, Ibro Selimović, Senad Selimović, Ekrem Selimović, Hazim Hodžić, zaštićeni svjedok „S-19“, Mirsad Munikoza, Šefik Munikoza, Safet Sarajlić, Semir Hanić, Mustafa Mustafić, Ibro Lapo, Edin Begluk, Ćamil Subašić, zaštićeni svjedok „S-11“, M. Š., M. Č., Zulka

Purgić i Safija Hrinčić, upućuju na parnicu, obzirom da podaci prikupljeni u toku ovog postupka nisu Vijeću pružili pouzdan osnov ni za potpuno, ni za djelimično dosuđenje, pa bi utvrđivanje visine imovinsko pravnog zahtjeva predstavljalo nepotrebno odugovlačenje predmetnog postupka.

ZAPISNIČAR:

Stručni saradnik

Dženana Sipović

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Mediha Pašić

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude stranke i branioci mogu izjaviti žalbu vijeću Apelacionog odjeljenja ovog Suda u roku od 15 (petnaest) dana od dana prijema pismenog otpravka presude.

U skladu sa odredbom člana 293. stav 4. ZKP BiH oštećeni presudu mogu pobijati žalbom, samo u dijelu koji se odnosi na odluku Suda o troškovima krivičnog postupka i odluku o imovinsko pravnom zahtjevu.

*Žalba se podnosi Sudu u dovoljnom broju primjeraka.

IX. ANEKS A PROCESNE ODLUKE

(a) Zaštita svjedoka i isključenje javnosti

(i) Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-1“ do „S-14“

874. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je 02.02.2012. godine, ovom Sudu podnijelo zahtjev za određivanje zaštitnih mjera za četrnaest svjedoka. U obrazloženju istog se navodi da se radi o ugoženim svjedocima, od kojih su neki i svjedoci pod prijetnjom, te su za svakog svjedoka bile navedene okolnosti koje potkrepljuju ove navode, a koje su proizilazile iz izjava ovih svjedoka, dostavljenih u povjerljivom prilogu.

875. U skladu sa zakonskim odredbama člana 12. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka, branilac osumnjičenog je bio blagovremeno obaviješten o Zahtjevu za određivanje zaštitnih mjera, dok se osumnjičeni u to vrijeme nalazio u bjekstvu i nije bio dostupan organima gonjenja.

876. Nakon izvršenog uvida u izjave svjedoka sud je našao da je prijedlog Tužilaštva osnovan te je rješenjem broj X-KRN-07/365 od 03.02.2012.godine odlučeno da se svi lični podaci svjedoka za koje su tražene zaštitne mjere Zahtjevom Tužilaštva BiH broj: T20 0 KTRZ 0002789 12 od 02.02.2012. godine, a čiji su lični podaci navedeni u *ex parte*- povjerljivom prilogu navedenog zahtjeva, proglašavaju povjerljivim u istrazi i nakon podizanja optužnice, a najduže trideset godina.

877. Istim rješenjem je određeno da će predloženi svjedoci tokom ovog postupka koristiti pseudonime: "S1", "S2", "S3", "S4", "S5", "S6", "S7", "S8", "S9", "S10", "S11", "S12", "S13", "S14". Također je određeno da će povjerljivi podaci o ovim svjedocima ostati tajni u skladu sa članom 24. Zakona o zaštiti svjedoka i osobe na službenoj dužnosti te je određeno da osobe koje na bilo koji način saznaju ili dođu u posjed povjerljivih informacija o ovim svjedocima imaju obavezu iste čuvati i smatrati povjerljivim. Neovlašteno korištenje, otkrivanje ili drugo postupanje sa ciljem otkrivanja identiteta predstavlja krivično djelo u skladu sa članom 240. KZ BiH;

878. Tačkom IV Rješenja je bilo određeno da će nakon potvrđivanja optužnice, odbrani biti dostupne redigovane verzije izjava ovih svjedoka radi pripremanja odbrane, međutim naglašeno je da iste neće sadržavati niti jednu informaciju na temelju koje bi se ovi svjedoci mogli identifikovati.

879. Također je bilo određeno da će povjerljivi podaci o svjedocima u skladu sa članom 12. stav 8. Zakona o zaštiti svjedoka biti objelodanjeni odbrani od strane Tužilaštva BiH deset dana prije nego svjedok da svoj iskaz na glavnom pretresu, te će odbrani biti dostavljene potpune verzije izjava zaštićenih svjedoka, ali neće sadržavati bilo kakvu informaciju u vezi sa trenutnim mjestom boravka svjedoka, brojem telefona ili mjestom na kojem rade.

880. Prema navodima rješenja donesenog u fazi istrage, osnovanost određivanja mjera poktrepljena je razlozima navedenim u zahtjevu, kao i u prilogu istog. Naime, činjenice navedene u *ex parte* povjerljivom prilogu ukazivale su da se radi o ugroženim svjedocima, koji su ozbiljno psihički traumatizovani okolnostima pod kojima se krivično djelo dogodilo. Ovi svjedoci su ujedno ocijenjeni i kao svjedoci pod prijetnjom, obzirom da su zbog specifičnih okolnosti slučaja vjeruju da postoji razumna osnova za bojazan da bi otkrivanjem njihovog identiteta ozbiljno bila ugrožena njegova sigurnost, kao i sigurnost njihovih porodica.

881. Naime, tražene mjere odnosile su se na zaštitu identiteta i svih ličnih podataka svjedoka, a što je predviđeno članom 12. Zakona o zaštiti svjedoka, pa je Sud u skladu s tim i razmatrao opravdanost izricanja traženih mjera. O ostalim mjerama zaštite koje se predviđene navedenim zakonom, kao i o konačnom trajanju mjera određenih ovim rješenjem, u skladu sa odredbama člana 13. Zakona o zaštiti svjedoka, bilo je određeno da će odlučivati pretresno vijeće po prijedlogu Tužioca, ukoliko se postupak nađe u toj fazi.

882. Također istim rješenjem je određeno da je Tužilaštvo dužno obavijestiti pretresno vijeće o svim mjerama zaštite pod kojima je u postupku pred MKSJ br. IT-04-74-R75H.1. svjedočio svjedok S1 obzirom da u skladu sa obavezom propisanom pravilom 75. (F) (i) *Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ* "mjere zaštite određene od strane MKSJ ostaju na snazi *mutatis mutandis* u svakom drugom postupku pred MKSJ ili nekoj drugoj jurisdikciji, sve dok ne budu ukinute, izmijenjene ili pojačane, u skladu sa procedurom propisanom tim pravilom".

883. Imajući u vidu sve izneseno, sudija za prethodni postupak je našao osnovanim svjedocima čiji lični podaci su se nalazili u *ex parte* povjerljivom prilogu prijedloga, a koji su pod pseudonimom navedeni u dispozitivu navedenog rješenja, odrediti zaštitne mjere

na osnovu člana 91. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine i članova 3. i 12. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka.

(ii) Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-15“, „S-16“ i „S-17“

884. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je 15.04.2013. godine ovom Sudu BiH podnijelo prijedlog za određivanje zaštitnih mjera za svjedoke „S 15“, „S 16“, „S 17“. U obrazloženju prijedloga se navodilo da je tokom daljeg provođenja istrage Tužilaštvo BiH saslušalo svjedoke koji su izjavili da su spremni svjedočiti pred Sudom BiH u krivičnom postupku protiv Nikole Marića, ali da zbog svoje sigurnosti traže mjere zaštite.

885. U obrazloženju se dalje isticalo da zaštita odnosila na 3 svjedoka za koja se predlagao pseudonim „S 15“, „S 16“ i „S 17“. Navedene izjave su prema navodima prijedloga potkrepljivale postojanje osnovane sumnje da je tada osumnjičeni Marić Nikola počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH i Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. KZ BiH u vezi sa članom 180. stav 1. i 2. KZ BiH, odnosno svi navedeni svjedoci su prema stavu Tužilaštva pružili direktne dokaze da je osumnjičeni Nikola Marić izvršio različita krivična djela iz poglavlja XVII KZ BiH.

886. Dalje se u obrazloženju prijedloga navodilo da su ovi svjedoci bili direktne žrtve i očevici zločina za koje se tada sumnjičio Nikola Marić, zbog čega su bili označeni kao ugroženi svjedoci, odnosno svjedoci koji podliježu odredbi člana 3. Zakona o zaštiti svjedoka, koja propisuje da je ugroženi svjedok onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim.

887. Također, sva tri pomenuta svjedoka su u toku saslušanja u Tužilaštvu BiH eksplicitno zahtijevali zaštitne mjere obzirom da su prošli kroz velike patnje, te su traumatizirani svjedočenjem na iste okolnosti, obzirom da su iskaze davali i u krivičnom predmetu koji se pred ovim Sudom vodio pod brojem S1 1 K 008728 12 Kri protiv optuženog Željka Jukića.

888. Svi svjedoci koji su zatražili zaštitne mjere izrazili su ozbiljnu zabrinutost za vlastitu sigurnost i sigurnost svojih porodica, pa tako svjedoci „S 16“ i „S 17“ žive u istom selu ili u blizini optuženog Nikole Marića, dok je svjedok „S 15“ izrazio zabrinutost za svoju i sigurnost svoje porodice. U prijedlogu se navodilo da navedeni svjedoci žive

u stalnom strahu da bi im osumnjičeni mogao nauditi čak i ako oni ne svjedoče protiv njega, a sve obzirom na užasno i nehumano postupanje kojem su bili podvrgnuti od strane pripadnika vojne policije kojoj je prema njihovim iskazima pripadao i sam optuženi.

889. Nakon izvršenog uvida u izjave svjedoka Sud je našao da je prijedlog Tužilaštva BiH osnovan, odnosno da se radi o svjedocima pod prijetnjom, odnosno ugroženim svjedocima u smislu člana 3. stav 1. i 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, te je donio rješenje S1 1 K 012819 13 Krn od 17.04.2013. godine, kojim su svi lični podaci svjedoka navedeni u *ex parte* povjerljivom prilogu prijedloga proglašeni povjerljivim, na način da su svjedocima dodjeljeni pseudonimi „S 15“, „S 16“ i „S 17“ onim redom kako su njihova imena bila navedena u povjerljivom prilogu. Istim rješenjem je određeno da će prava imena i prezimena, kao i ostali lični podaci svjedoka pod pseudonimima ostati povjerljivi do drugačije odluke ovog Suda, a najduže 30 (trideset) godina nakon što odluka postane pravosnažna.

890. Rješenje je osim pravne pouke o obavezi čuvanja informacija o svjedocima pod mjerama zaštite u tački IV propisivalo da će nakon potvrđivanja optužnice, odbrani biti dostupne redigovane verzije izjava ovih svjedoka radi pripremanja odbrane, međutim neće sadržavati ni jednu informaciju na temelju koje bi se ovi svjedoci mogli identifikovati. Tačka V pomenutog rješenja određuje da će povjerljivi podaci o svjedocima temeljem odredbe člana 12. stav 8. Zakona o zaštiti svjedoka biti objelodanjeni odbrani od strane Tužilaštva BiH deset dana prije nego svjedok da svoj iskaz na glavnom pretresu, te će se odbrani dostaviti potpune verzije izjava zaštićenih svjedoka, ali neće sadržavati bilo kakvu informaciju u vezi sa trenutnim mjestom boravka svjedoka, brojem telefona ili mjestom na kojem rade.

891. U obrazloženju rješenja od 17.04.2013. godine stoji da činjenice navedene u *ex parte* povjerljivom prilogu ukazuju da su svjedoci „S 15“, „S 16“ i „S17“ ugroženi svjedoci, jer su ozbiljno psihički traumatizovani događajem na čije okolnosti trebaju svjedočiti, kao i da se radi o svjedocima pod prijetnjom obzirom da postoji razumna osnova za bojazan da bi otkrivanjem njihovog identiteta ozbiljno bila ugrožena njihova sigurnost kao i sigurnost njihovih porodica. Naime, svjedoci su u svojim izjavama u istrazi naveli da su zabrinuti za svoju i sigurnost svoje porodice, obzirom na nehumano

postupanje kojem su bili podvrgnuti od strane pripadnika vojne jedinice na čijem čelu se nalazio Nikola Marić, odnosno kojeg su oni u inkriminisanom periodu doživljavali kao nadređenog ostalim pripadnicima vojne policije HVO-a, zbog čega su bili u stalnom strahu da bi im mogao nauditi i u slučaju da čak i ne dadnu iskaz protiv optuženog.

892. Imajući u vidu sve navedeno, Sud je našao opravdanim svjedocima odrediti mjere zaštite ličnih podataka i pseudonima na osnovu člana 91. ZKP BiH i članova 3. stav 1. i 2.. te člana 12. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ostavivši na dispoziciju pretresnog vijeća mogućnost dodjeljivanja dodatnih mjera zaštita.

(iii) Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-18“ i „S-19“

893. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je 11.10.2013. godine ovom Sudu BiH podnijelo prijedlog za određivanje zaštitnih mjera za svjedoke „S 18“ i „S 19“. U obrazloženju prijedloga je navedeno da je tokom provođenja istrage Tužilaštvo BiH saslušalo svjedoke koji su izjavili da su spremni svjedočiti pred Sudom BiH u krivičnom postupku protiv Nikole Marića, ali da zbog svoje sigurnosti traže mjere zaštite.

894. U obrazloženju se dalje isticalo da se navedenim prijedlogom tražila zaštita za 2 svjedoka za koje su bili predloženi pseudonimi „S 18“ i „S 19“. Prijedlog je dalje isticao i da navedene izjave potkrepljuju postojanje osnovane sumnje da je tada osumnjičeni Nikola Marić počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH i Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. KZ BiH u vezi sa članom 180. stav 1. i 2. KZ BiH, odnosno navedeni svjedoci su prema navodima Tužilaštva pružali direktne dokaze da je osumnjičeni Nikola Marić izvršio različita krivična djela iz poglavlja XVII KZ BiH.

895. Dalje se u obrazloženju prijedloga navodilo da su ovi svjedoci bili direktne žrtve i očevici zločina koje je počinio Nikola Marić, zbog čega su bili označeni kao ugroženi svjedoci, odnosno svjedoci koji podliježu odredbi člana 3. stav 2. Zakona o zaštiti svjedoka, koja propisuje da je ugroženi svjedok onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim.

896. Također, oba pomenuta svjedoka su u toku saslušanja u Tužilaštvu BiH eksplicitno zahtijevali zaštitne mjere obzirom da su prošli kroz velike patnje i da pate od teških trauma. Svjedoci koji su zatražili zaštitne mjere izrazili su ozbiljnu zabrinutost za vlastitu sigurnost i sigurnost svojih porodica, pa tako se navodi da svjedok „S 18“ živi u istom selu ili u blizini Nikole Marića, dok je svjedok „S 19“ tražio zaštitu zbog vlastite sigurnosti.

897. Nadalje se navodilo da obzirom na nehumano postupanje kojem su svjedoci bili podvrgnuti od strane pripadnika vojne jedinice kojoj je pripadao i sam optuženi, ovi svjedoci su istakli da su živjeli u stalnom strahu da bi im optuženi mogao nauditi čak i ako oni ne svjedoče protiv njega. Pa tako Tužilaštvo BiH navodi da je svjedok „S 18“ nastanjen u istom mjestu kao i optuženi, dok su pripadnici jedinice kojoj je optuženi pripadao u inkriminisanom periodu ovom svjedoku ubili oba roditelja, to je u istrazi ocijenjeno da bi otkrivanje identiteta u mnogome moglo ugroziti svjedokovu sigurnost.

898. U odnosu na svjedoka „S 19“ Tužilaštvo BiH je navelo da ga je lično tukao optuženi Nikola Marić, pa je također ocijenjeno da bi otkrivanje identiteta i ovog svjedoka u mnogome moglo ugroziti njegovu sigurnost.

899. Nakon izvršenog uvida u izjave svjedoka Sud je našao da je prijedlog Tužilaštva BiH osnovan, odnosno da se radi o svjedocima pod prijetnjom, odnosno ugroženim svjedocima u smislu člana 3. stav 1. i 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, te je rješenjem S1 1 K 012819 13 Krn od 14.10.2013. godine odlučeno da se ovim svjedocima u predmetnom postupku dodjeljuju pseudonimi: „S 18“ i „S 19“ onim redom kako su njihova imena navedena u povjerljivom prilogu Tužilaštva BiH.

900. Istim rješenjem je propisano da će prava imena i prezimana i ostali lični podaci svjedoka pod pseudonimima ostati povjerljivi do drugačije odluke ovog suda, a najduže 30 godina nakon što odluka postane pravosnažna. Također, povjerljivi podaci o ovim svjedocima su okarakterisani kao tajni u skladu sa članom 24. Zakona o zaštiti svjedoka.

901. Tačkom IV rješenja je određeno da se tajnost podataka određuje i za period nakon potvrđivanja optužnice, s tim da će odbrani biti dostupne redigovane verzije izjava ovih svjedoka radi pripremanja odbrane, koje neće sadržavati ni jednu informaciju

na temelju koje bi se ovi svjedoci mogli identifikovati. Tačkom V je određeno da će povjerljivi podaci o svjedocima u skladu sa članom 12. stav 8. Zakona o zaštiti svjedoka biti objelodanjeni odbrani od strane Tužilaštva BiH deset dana prije nego svjedok da svoj iskaz na glavnom pretresu, te će se odbrani dostaviti potpune verzije izjava zaštićenih svjedoka, ali neće sadržavati bilo kakvu informaciju u vezi sa trenutnim mjestom boravka svjedoka, brojem telefona ili mjestom na kojem rade.

902. Naime, činjenice navedene u *ex parte* povjerljivom prilogu su ukazivale da su svjedoci „S 18“ i „S 19“ bili okarakterisani kao ugroženi svjedoci, jer su ozbiljno psihički traumatizovani događajem na čije okolnosti trebaju svjedočiti, kao i da se radi o svjedocima pod prijetnjom obzirom da postoji razumna osnova za bojazan da bi otkrivanjem njihovog identiteta ozbiljno bila ugrožena njihova sigurnost kao i sigurnost njihovih porodica.

903. Iz obrazloženja pomenutog rješenja proizilazi da su ovi svjedoci izrazili zabrinutost za svoju i sigurnost svoje porodice, obzirom da su u inkriminisanom periodu bili podvrgnuti nehumanom postupanju upravo od strane Nikole Marića i pripadnika vojne jedinice na čijem čelu se nalazio optuženi, kao i da su isti bili očevici ubistava, zbog čega su se nalazili u stalnom strahu da bi im on mogao nauditi čak i ako ne svjedoče protiv njega.

904. Imajući u vidu sve navedeno, Sud je našao opravdanim svjedocima odrediti mjere zaštite ličnih podataka i pseudonima na osnovu člana 91. ZKP BiH i članova 3. stav 1. i 2., te člana 12. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ostavivši na dispoziciju pretresnog vijeća mogućnost dodjeljivanja dodatnih mjera zaštita.

(iv) Zaštita svjedoka u istrazi dodjeljivanjem pseudonima „S-20“ i „S-21“

905. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je 04.11.2013. godine ovom Sudu BiH podnijelo prijedlog za određivanje zaštitnih mjera za svjedoke „S 20“ i „S 21“. U obrazloženju prijedloga je navedeno da je Sud BiH u ovom predmetu već određenom broju svjedoka dodijelio mjere zaštite identiteta, te je istovremeno naznačeno da je tokom daljeg provođenja istrage Tužilaštvo BiH saslušalo nove svjedoke koji su izjavili da su spremni svjedočiti pred Sudom BiH u krivičnom postupku protiv Nikole Marića, ali da su zbog svoje sigurnosti tražili mjere zaštite.

906. Navedenim prijedlogom se tražila zaštita ličnih podataka i dodjeljivanje pseudonima „S 20“ i „S 21“ svjedocima koje je u toku istrage saslušalo Tužilaštvo BiH i čije su izjave trebale biti uključene kao prilog optužnici koju je Tužilaštvo najavilo u odnosu na tada osumnjičenog Nikolu Marića. Navedene izjave su prema navodima prijedloga potkrijepljivale postojanje osnovane sumnje da je osumnjičeni Nikola Marić počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH i Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. KZ BiH u vezi sa članom 180. stav 1. i 2. KZ BiH, odnosno navedeni svjedoci su prema stavu Tužilaštva pružali direktne dokaze da je osumnjičeni Nikola Marić izvršio različita krivična djela iz poglavlja XVII KZ BiH.

907. Dalje se u obrazloženju prijedloga navodilo da su ovi svjedoci bili direktne žrtve i očevici zločina za koje se sumnjičio Nikola Marić, zbog čega ih je Tužilaštvo označilo kao ugrožene svjedoke koji podliježu odredbi člana 3. Zakona o zaštiti svjedoka, koja propisuje da je ugroženi svjedok onaj svjedok koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično djelo ili koji pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine izuzetno osjetljivim.

908. Također, prijedlog je navodio da su oba pomenuta svjedoka u toku saslušanja u Tužilaštvo BiH eksplicitno zahtijevali zaštitne mjere obzirom da su prošli kroz velike patnje i traume. Svjedoci koji su zatražili zaštitne mjere izrazili su ozbiljnu zabrinutost za vlastitu sigurnost i sigurnost svojih porodica, pa je tako u prijedlogu navodeno da svjedok „S 20“ živi i radi u Prozoru, ima svoju trgovinu i svakodnevno se susreće sa svim stanovništvom, kako Muslimanima tako i Hrvatima, te je naveo da mu nije jednostavno svjedočiti i da je čak imao i određenu vrstu prijatnji od ljudi iz Prozora koji su prijatelji sa optuženim. Svjedok „S 21“ je prema navodima prijedloga tražio zaštitu iz razloga što ne bi želio da svjedočenjem na Sudu BiH ugrozi članove svoje porodice od kojih su se neki vratili u mjesto ranijeg prebivališta.

909. Nakon izvršenog uvida u izjave svjedoka, Sud je našao da je prijedlog Tužilaštva BiH osnovan, odnosno da se radi o svjedocima pod prijatnjom, odnosno ugroženim svjedocima u smislu člana 3. stav 1. i 2. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijatnjom i ugroženih svjedoka te je rješenjem S1 1 K 012819 13 Krn od 06.11.2013. godine odlučeno da se svi podaci navedenih svjedoka proglašavaju povjerljivim i da će tokom predmetnog postupka koristiti pseudonime „S 20“ i „S 21“ onim redom kako su njihova imena navedena u povjerljivom prilogu Tužilaštva BiH.

910. Tačkom III rješenja je određeno da će prava imena i prezimana i ostali lični podaci svjedoka pod pseudonimima „S 20“ i „S 21“ ostati povjerljivi do drugačije odluke ovog Suda, a najduže 30 godina nakon što odluka postane pravosnažna. Također, podaci o ovim svjedocima su proglašeni tajnim u skladu sa članom 24. Zakona o zaštiti svjedoka.

911. Rješenjem je propisano da će nakon potvrđivanja optužnice, odbrani biti dostupne redigovane verzije izjava ovih svjedoka radi pripremanja odbrane, međutim neće sadržavati ni jednu informaciju na temelju koje bi se ovi svjedoci mogli identifikovati. Također, bilo je određeno i da će povjerljivi podaci o svjedocima u skladu sa članom 12. stav 8. Zakona o zaštiti svjedoka biti objelodanjeni odbrani od strane Tužilaštva BiH deset dana prije nego svjedok da svoj iskaz na glavnom pretresu, te će se odbrani dostaviti potpune verzije izjava zaštićenih svjedoka, ali neće sadržavati bilo kakvu informaciju u vezi sa trenutnim mjestom boravka svjedoka, brojem telefona ili mjestom na kojem rade.

912. U obrazloženju pomenutog rješenja se navodilo da činjenice navedene u *ex parte* povjerljivom prilogu ukazuju da su svjedoci „S 20“ i „S 21“ ugroženi svjedoci, jer su ozbiljno psihički traumatizovani događajem na čije okolnosti trebaju svjedočiti, kao i da se radi o svjedocima pod prijetnjom obzirom da postoji razumna osnova za bojazan da bi otkrivanjem njihovog identiteta ozbiljno bila ugrožena njihova sigurnost kao i sigurnost njihovih porodica. Svjedoci su naveli da su zabrinuti za svoju i sigurnost svoje porodice, obzirom da je jedan svjedok već imao prijetnje u mjestu u kojem živi, dok se drugi svjedok, ukoliko bi svjedočio pred Sudom BiH, plašio za sigurnost svoje porodice.

913. Imajući u vidu sve navedeno, Sud je našao opravdanim svjedocima odrediti mjere zaštite ličnih podataka i pseudonima na osnovu člana 91. ZKP BiH i članova 3. stav 1. i 2., te člana 12. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, ostavivši na dispoziciju pretresnog vijeća mogućnost dodjeljivanja dodatnih mjera zaštita.

(v) Dodatne mjere zaštite dodijeljene svjedocima na glavnom pretresu

914. Dana 04.06. i 12.06.2014.godine zaprimljen je dopis tužiteljice u kojem se navodilo da zaštićeni svjedoci S-18 i S-20 zatražili dodatne mjere svjedočenje iz druge prostorije i distorziju slike i glasa, i to svjedok S-18 zbog činjenice zbog činjenice da živi

u istom mjestu sa optuženim, te održava kontakte sa licima koja su u stalnom kontaktu sa optuženim, ali i zbog specifičnosti posla kojim se bavi osjeća bojazan za vlastitu i sigurnost članova porodice, dok je svjedok S-20 zatražio mjere zabrane zbog „ozbiljnih prijetnji“ koje je dobio od svog poslovnog partnera i to nakon svjedočenja u predmetu Željko Jukić, koji obuhvata isti vremenski period i prostor kao i optužnica protiv Nikole Marića, sa čijom porodicom je poslovni partner u srodničkim vezama. Također, ovaj svjedok je kao razlog za mjere zaštite identiteta istakao da gotovo svakodnevno prolazi pored porodične kuće Nikole Marića čija su djeca „na zlu glasu“ te se plaši za svoju i sigurnost svoje porodice.

915. Kako se na ročištu za nastavak glavnog pretresa odbrana nije protivila dodatnim mjerama zaštite, to su oba svjedoka svjedočila iz druge prostorije, uz izmjenu lika i glasa, dok je sadržaj njihovog svjedočenja ostao dostupan javnosti.

916. Na glavnom pretresu održanom dana 16.06.2014.godine tužiteljica je prije svjedočenja svjedoka optužbe Hamde Bevaba i Almira Bebapa, saopštila Sudu da navedeni svjedoci mole da se njihova fotografija sa svjedočenja ne objavljuje u medijima, obzirom da su se vratili u prijeratno mjesto prebivališta, te ne žele da neko to zloupotrijebi na način da ugrozi njihovu bezbjednost. Kako se odbrana nije protivila navedenim dodatnim mjerama zaštite identiteta, Sud je odlučio da u medijima neće biti objelodanjena njihova slika, ali će sadržaj njihovog svjedočenja biti dostupan javnosti.

917. Na glavnom pretresu održanom 10.07.2014. godine, zaštićenom svjedoku S-7 pored mjera zaštite odobrenih rješenjem Suda, dodijeljena je dodatna mjera na način da je zabranjeno objelodanjivanje fotografija sa svjedočenja u medijima, dok je istovremeno određeno da će sadržaj svjedočenja ostati dostupan javnosti. Na istom ročištu po saslušanju odbrane kratko isključena javnost za vrijeme dok je svjedok iznio podatak o selu u kojem je bio nastanjen u inkriminisanom periodu, Vijeće je javnost isključilo u cilju zaštite ličnog života svjedoka sa mjerama zaštite identiteta.

918. Javnost je sa glavnog pretresa bila isključena i dana 04.09.2014.godine, upravo u interesu zaštite identiteta svjedoka pod pseudonimom S-1. Odbrana se saglasila sa isključenjem javnosti u cilju postavljanja par pitanja svjedoku kojima se objelodanio njegov identitet.

919. Prije svjedočenja svjedoka pod rednim brojm 84. u optužnici, na pretresu održanom dana 25.09.2014.godine, tužiteljica je upoznala Vijeće sa teškim zdravstvenim stanjem ovog svjedoka, koji i danas nosi traumatična iskustva iz ratnog perioda i koji je Odjelu za podršku svjedocima istakao da bi ponovni susret sa optuženim u istoj sudnici za njega predstavljao dodatnu traumu. Tužiteljica je predložila da se svjedok sasluša u sjednici zatvorenoj za javnost te bez prisustva optuženog u sudnici kako bi iznio razloge na kojima zasniva traženje dodanih mjera zaštite.

920. Kako se odbrana nije protivila navedenom prijedlogu, to je Vijeće udaljilo optuženog iz sudnice te isključilo javnost za vrijeme dok je svjedok saslušan na navedene okolnosti.

921. Braniteljica je nakon iznošenja razloga od strane svjedoka istakla da se odbrana ne protivi isključenju javnosti, niti svjedočenju iz druge prostorije, ali se protivi izmjeni slike i glasa, smatrajući da je dovoljno to što svjedok ima zaštitu identiteta i što optuženi neće biti prisutan sa njim u istoj sudnici, pa je Vijeće uvažavajući sve navedeno odlučilo da će ovaj svjedok dobiti pseudonim S-22, te će davati iskaz iz druge prostorije, dok je istovremeno zabranjeno objavljivanje njegove slike u medijima.

922. Javnost je kratko isključena i sa ročišta za nastavak glavnog pretresa održanog dana 06.11.2014.godine, za vrijeme dok je svjedok naveden pod r.br. 12 optužnice iznio razloge zbog kojih traži mjere zaštite identiteta. Na ročištu zatvorenom za javnost svjedok je pojasnio da mjere traži zbog specifičnosti svog zanimanja u opštini Prozor, odnosno da zbog svog zanimanja često dolazi u kontakt sa kolegama raznih nacionalnosti, pa ne bi želio da zbog svjedočenja u ovom predmetu ima neugodnosti ili da ugrozi sigurnost svoje djece koja idu u školu u gradu Prozoru. Svjedok je tražio da mu se dodijeli pseudonim i da se u medijima ne objavljuje njegov lik, pa kako se odbrana navedenom prijedlogu nije protivila, to je Vijeće svjedoku dodijelilo pseudonim S-23 i zabranilo objavljivanje lika svjedoka u sredstvima javnog informisanja.

923. Slijedeći svjedok čije saslušanje je bilo planirano isti dan je također tražio mjere zaštite, pa je Vijeće na prijedlog tužioca, te uz saglasnost odbrane, isključilo javnost sa dijela ročišta na kojem je svjedok iznosio razloge na kojima zasniva svoje traženje. Međutim, nakon što je Vijeće pojasnilo prirodu i karakter mjera zaštite svjedoku, isti je odustao od traženja te u nastavku glavnog pretresa svjedočio pod punim imenom i

prezimenom. Isti je slučaj i sa svjedokom S-16 koji je prije planiranog svjedočenja na nastavku glavnog pretresa od 16.04.2014.godine odustao od mjera zaštite identiteta i svjedočio pod punim imenom i prezimenom.

924. Za vrijeme svjedočenja svjedoka S-10 dana 26.02.2015.godine je dijelom bila isključena javnost, kako bi svjedok iznio razloge zbog kojih je tražio dodatne mjere zaštite svjedočenja iz druge prostorije. Naime svjedok je izrazio strah za vlastitu i sigurnost članova svoje porodice, obzirom da je već imao neugodnosti zbog svjedočenja pred Sudom BiH. Braniteljica se načelno nije protivila dodatnim mjerama zaštite identiteta, ali je naglasila da ovakvo traženje svjedoka nije argumentovano.

925. Nakon što je saslušalo razloge koje je svjedok iznio a na kojima zasniva traženje dodatnih mjera zaštite, Vijeće je ipak odlučilo da nema potrebe za istima, odnosno svjedok nije iznio konkretne razloge za to, s tim da je u cilju zaštite njegovih ličnih interesa isključena javnost za vrijeme njegovog svjedočenja.

(b) Izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza

926. Na nastavku glavnog pretresa održanom dana 16.10.2014.godine, na prijedlog tužiteljice koji je prihvatila i odbrana u skladu sa članom 273.stav 2. ZKP BiH pročitani su iskazi preminutih svjedoka i to: Zlate Selimović, Muje Gorančića, Sulje Konjarića, Avde Šabića i Remze Čolaka, nakon čega su u spis uvršteni zapisnici o njihovom saslušanju iz istrage, te je odbrani dopušteno da poslije čitanja zapisnika postave pitanja koja bi postavili ovim svjedocima u unakrsnom ispitivanju. Vijeće je sva pitanja imalo u vidu prilikom konačne ocjene ovih dokaza, te je iste prihvatilo samo kao potkrepljujuće dokaze, u onom dijelu u kojem su saglasni sa drugim provedenim dokazima.

927. Međutim, odbrana se na pretresu održanom 16.04.2015. godine usprotivila čitanju iskaza svjedoka S-12, jer se sadržaj njegovog svjedočenja ticao veoma teških inkriminacija iz optužnice koje se stavljaju na teret optuženom Nikoli Mariću, koji je prema tvrdnjama braniteljice na ovaj način onemogućen da iskaz svjedoka provjeri ili pobije kroz njegovo unakrsno ispitivanje. Vijeće je ipak odlučilo da su ispunjeni uslovi za čitanje iskaza svjedoka koji je preminuo, u skladu sa ranije citiranom odredbom ZKP BiH, te je istovremeno omogućeno odbrani da postavi pitanja koja bi postavila u unakrsnom ispitivanju da je svjedok neposredno i usmeno svjedočio pred Vijećem.

Navedena pitanja Vijeće je imalo u vidu prilikom konačne ocjene dokazne snage iskaza ovog svjedoka.

(c) Probijanje roka za održavanje glavnog pretresa

928. Pretresno vijeće je tokom cijelog postupka postupalo u neizmjenjenom sastavu, međutim, odredba člana 251.stav 2. ZKP BiH predviđa da „*glavni pretres kcji je odgođen mora ponovo početi ako se izmjenio sastav vjeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vjeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranjem glavnom pretresu.*“

929. Kako je postojala saglasnost odbrane tokom cijelog postupka, da se u slučaju probijanja navedenog roka neće ponovo izvoditi ranije izvedeni dokazi, to je Vijeće na dane 02.04.2015.godine, 20.08.2015.godine i 04.12.2015.godine ponovo otvorilo glavni pretres, te konstatovalo da se uz saglasnost stranaka i branioca neće ponovo izvoditi već izvedeni dokazi.

(d) Ostale procesne odluke koje se tiču toka dokaznog postupka

930. Dana 15.04.2015. godine, postupajuća tužiteljica je dopisom obavijestila Sud da odustaje od saslušanja svjedoka Muje Purgića, navedenog pod r.br. 57 optužnice, dok je na glavnom pretresu održanom dana 23.04.2015.godine tužiteljica odustala od 14 svjedoka obuhvaćenih u podnesku od istog datuma u kojem se navodi da se radi o svjedocima Avdo Husić (r.br.7. u optužnici), Đulaga Šljivo (r.br.8. u optužnici), svjedok pod pseudonimom S-8 (r.br.22. u optužnici), Mustafa Manjušak (r.br.34. u optužnici), Nisim Dautbegović (r.br.44. u optužnici), svjedok pod pseudonimom S-17 (r.br.65. u optužnici), Esad Brkić (r.br.82 u optužnici), Senada Grcić (r.br.87. u optužnici), Džafer Kaltak (r.br.97. u optužnici), Fahrudin Zaimović (r.br.101. u optužnici), Nedžad Bektaš (r.br.102 u optužnici), Sadat Gračić (r.br.106 u optužnici) i Suad Grcić (r.br.101. u optužnici). Tužiteljica je u istom podnesku ukazala na činjenicu da se svjedok Mujo Perviz greškom nalazi u optužnici navodi pod dva redna broja (66. i 105.) čime je korigovan ukupan broj predloženih svjedoka optužbe sa 113 na ukupno 112.

931. Na statusnoj konferenciji održanoj 20.08.2015. godine braniteljica je pismenim putem Sudu uručila podnesak sa prijedlogom i dinamikom izvođenja dokaza odbrane. Braniteljica je u svom podnesku predložila i da Sud izda naredbu vještaku vojne struke

da na temelju uvida u materijalne dokaze odbrane i optužbe sa stanovništva vojne struke odgovori na pitanja općih ambijentalnih uslova na prostoru opštine Prozor u periodu od septembra 1992.godine do kraja 1993.godine, raspored jedinica sukobljenih strana za navedeni period i raspored aktivnosti Armije BiH i TO BiH.

932. Braniteljica optuženog je istog dana Sudu podnijela prijedlog za određivanje mjera zaštite za svjedoka za kojeg odbrana predlagala pseudonim „A“, međutim, Sud o navedenom prijedlogu nije mogao odlučivati prije pristupanja navedenog svjedoka na Sud obzirom da braniteljica u prilogu nije dostavila bilo kakvu izjavu svjedoka iz koje bi nesumnjivo proizlazilo da su ispunjeni uslovi iz člana 5a Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, odnosno nije evidentno da je svjedok saglasan sa određivanjem mjera koje braniteljica predlaže u podnesku. Navedeni svjedok je pristupio na Sud dana 08.01.2016. godine, te je izjavio da stanuje u dijelu Prozora gdje su pripadnici njegove nacionalnosti manjima, te da zbog straha za vlastiti život i život svoje porodice, te mladb djeteta, je u strahu da daje iskaz bez ikakvih mjera zaštite. Vijeće je prilikom iznošenja navoda ovog svjedoka o razlozima zbog kojih traži mjere zaštite, nakratko isključilo javnost. Vijeće je udovoljilo navodima svjedoka, te je istom dodijelio mjere zaštite, te je svjedoku dodijeljen pseudonim „C“, te je odlučeno da se lik svjedoka ne objavljuje u sredstvima informisanja.

933. Na glavni pretres održan dana 11.12.2015. godine, pristupio je svjedok Mehmed Dautbegović, te još dvije svjedokinje, za koje je braniteljica optuženog rekla da potražuju mjere zaštite pseudonim, iz razloga što se boje za svoju sigurnost i sigurnost svoje porodice. Predsjednica vijeća je donijela odluku da će glavni pretres biti isključen u dijelu kada svaki od svjedoka pristupi u sudnicu, te dok bude izlagao svoje razloge zbog kojih traži da mu se dodijele mjere zaštite, te je javnost u tri navrata nakratko bila isključena.

934. Prvi svjedok koji je pristupio je Mehmed Dautbegović, koji je izjavio da je starije dobi i da živi u jednonacionalnoj sredini, a da se ne boji posljedica niti ima strah. Svjedok je izjavio da ne postoji nijedan konkretan razlog zbog kojeg bi se istom dodijelile mjere zaštite. Braniteljica je navela da je saglasna da se istom ne dodjeljuju mjere zaštite, te je predsjednica Vijeća objavila da nema razloga zbog kojih bi se istom dodijelile mjere zaštite, te je svjedok svjedočio javno.

935. Na istom ročištu, pristupile su dvije svjedokinje, koje su izjavile da žive u sredini u kojem su nastanjeni stanovnici različitih nacija, te je jedna od svjedokinja izjavila da je u mješovitom braku, dok druga svjedokinja je izjavila da zbog sigurnosti sebe i svoje porodice, te da su to razlozi zbog kojih se boje za svoju budućnost. Tužiteljica se nije protivila da se ovim svjedocima dodijele mjere zaštite. Vijeće je cijeneći navode svjedokinja, iste uvažilo, te svjedokinjama dodijelilo mjeru zaštite pseudonim, te im je dodijeljen pseudonim „A“ i „B“, uz zabranu da se lik svjedoka objavljuje u sredstvima informisanja.

936. Na glavnom pretresu održanom dana 15.01.2016. godine, braniteljica je obavijestila Sud da svjedok zahtjeva mjere zaštite, te je predsjednica vijeća objavila da je svjedok u predmetu Suda BiH protiv Marka Radić, imao dodijeljene mjere zaštite pseudonim i to: svjedok 154. Svjedok je izjavio da želi da mjeru pseudonima koju je dobio u navedenom predmetu, želi da ima i u predmetu protiv optuženog Nikole Marića, te je predsjednica Vijeća objavila da su svjedoku dodjeljenje mjere zaštite pseudonim i to pseudonim „D“, te da ni lik svjedoka neće biti objavljen u javnosti.

937. Na nastavku glavnog pretresa održanom dana 17.09.2015.godine, braniteljica je predložila da se u svojstvu svjedoka odbrane sasluša Mate Zadro, koji se nije nalazio na prvobitnom prijedlogu svjedoka odbrane, ali je braniteljica usmeno na ročištu pojasnila da je imao smrtni slučaj u porodici pa ga prvobitno nije stavila na prijedlog svjedoka odbrane. Ipak, cijeneći sve okolnosti predmeta, odbrana je našla svrsishodnim istog predložiti na okolnost iz tačke 23. optužnice.

938. Kako je u okviru dokaznih prijedloga odbrane bilo predloženo provođenje dokaza vještačenjem po vještaku vojne struke Milana Gorjanca, nastanjenog u R Sloveniji, koji je predložen da na temelju dokaza odbrane i Tužilaštva u ovom predmetu sačini nalaz i mišljenje, na određeni broj pitanja, decidno navedenih u podnesku odbrane od 20.08.2015.godine, to je Sud dana 17.12.2015. godine pismenim putem pozvao braniteljicu da se konkretno opredijeli u pogledu načina izvođenja ovog dokaza odbrane, uputivši je da navedeni prijedlog uredi na način da odredi manji, sažetiji i koncizniji broj pitanja (tema) na koja će vještak sačiniti nalaz i mišljenje, jer su ista bila preopširno postavljena, a samim tim i neadekvatna za navođenje u dispozitivu naredbe. Sud je uputio braniteljicu da sva druga pitanja koja su relevantna za odbranu može predočiti vještaku u okviru direktnog ispitivanja.

939. Sud je braniteljicu pozvao da u pravcu realizacije i izvođenja ovog predloženog dokaza, pismenim putem obavijesti Sud i tačno naznači na koje tematske cjeline se predlaže navedeno vještačenje, pri čemu je naglašeno da predmetom vještačenja ne mogu biti pitanja pravne prirode, koja će biti cijenjena od strane ovog vijeća. Također, Sud je uputio braniteljicu na obavezu blagovremenog dostavljanja materijalnih dokaza (dokumentacije) vještaku, za potrebe vještačenja.

940. Također, cijeneći činjenicu da je predloženi vještak državljanin R Slovenije, i da se dostavljanje vrši putem međunarodne pravne pomoći, odnosno posredstvom Ministarstva pravde, Sud je od braniteljice zatražio informaciju o eventualnoj mogućnosti neposrednog kontaktiranja ili ličnog dostavljanja naredbe i priloga izabranom vještaku, kako bi se ubrzala procedura realizacije samog vještačenja.

941. Efikasnost u postupanju je u konkretnom slučaju bila obaveza svih učesnika u postupku, obzirom da se optuženi Nikola Marić nalazio u pritvoru. U tom kontekstu odbrani je ostavljena mogućnost da preispita opravdanost angažovanja vještaka iz druge države, imajući u vidu i veliki broj vještaka iste struke na prostoru BiH.

942. Braniteljica optuženog je u ostavljenom roku pismenim putem izvijestila Sud dana 24.12.2015. godine obavijestila Sud o okolnostima koje treba da vještači vještak, te da odbrana preuzmima obavezu dostavljanja naredbe Suda sa pratećom dokumentacijom imenovanom vještaku. Nakon toga, Sud je dana 25.12.2015. godine izdao naredbu za vještačenje po izabranom vještaku od strane odbrane Milanu Gorjancu.

943. Odbrana je u toku postupka odustala od svjedoka od rednim brojevima 2., 4., 10., 14., 19. i 20., te je nakon saslušanja optuženog u svojstvu svjedoka dana 12.02.2016. godine, odbrana predložila saslušanje svjedoka Ive Bilića i Zije Jelovca. Kako odbrana u trenutku predlaganja ovih svjedoka na okolnosti ubistva oštećenog Muniba Grcića, nije imala podatke o adresi stanovanja ovih svjedoka, Vijeće se ostavilo rok do 11.03.2016. godine da odbrana pokuša locirati svjedoke koji bi svjedočili na ovu okolnost. Odbrana u ostavljenom roku od skoro mjesec dana, nije obavijestila Sud na koju adresu može pozvati svjedoke, to je predsjednica Vijeća na pretresu dana 11.03.2016. godine konstatovala da je okončan dokazni postupak. U toku postupka odbrana je odustala i od svjedoka pod rednim brojevima 2,4,10,14, 19 i 20 iz podneska.

X. ANEX B

A. IZVEDENI DOKAZI TUŽILAŠTVA BiH

1. Lista saslušanjih svjedoka Tužilaštva

*	Datum	Svjedok
1.	08.05.2014.	Esad Beganović
2.	22.05.2014.	Hazim Kuloglič
3.	22.05.2014.	S9
4.	02.06.2014.	Elvedin Grcić
5.	02.06.2014.	Mustafa Demirović
6.	02.06.2014.	Alija Šabić
7.	12.06.2014.	S-18
8.	12.06.2014.	S-20
9.	16.06.2014.	Hamdo Bevab
10.	16.06.2014.	Almir Bevab
11.	03.07.2014.	Mirsad Bećirović
12.	03.07.2014.	Suad Bećirović
13.	10.07.2014.	S7
14.	10.07.2014.	Mirza Bektaš
15.	10.07.2014.	Izet Pilav
16.	21.08.2014.	Mujo Perviz
17.	21.08.2014.	Mujo Bećirević sin Arifa
18.	04.09.2014.	S-1
19.	04.09.2014.	Ibro Selimović
20.	18.09.2014.	Senad Selimović
21.	18.09.2014.	Meho Selimović
22.	18.09.2014.	Ekrem Selimović
23.	25.09.2014.	S-22
24.	25.09.2014.	Husić Ibrahim
25.	16.10.2014.	Pročitani iskazi svjedoka koji je umro -

		Zlata Selimović
26.	16.10.2014.	Pročitani iskazi svjedoka koji je umro - Mujo Gorančić
27.	16.10.2014.	Pročitani iskazi svjedoka koji je umro - Suljo Konjarić
28.	16.10.2014.	Pročitani iskazi svjedoka koji je umro - Avdo Šabić
29.	16.10.2014.	Pročitani iskazi svjedoka koji je umro - Remzo Čolak
30.	30.10.2014.	Hazim Hodžić
31.	30.10.2014.	S 19
32.	30.10.2014.	Mirsad Munikoza
33.	06.11.2014.	Ramo Bećirović
34.	06.11.2014.	S-23
35.	06.11.2014.	Mujo Kukić
36.	13.11.2014.	Muharem Šljivo
37.	13.11.2014.	Šefik Munikoza
38.	20.11.2014.	Ahmet Motika
39.	20.11.2014.	Smajo Motika
40.	20.11.2014.	Eniz Gorančić
41.	27.11.2014.	Safet Sarajlić
42.	27.11.2014.	Semir Hanić
43.	27.11.2014.	Mustafa Mustafić
44.	11.12.2014.	Ibro Lapo
45.	11.12.2014.	Edin Begluk
46.	11.12.2014.	Edin Šoljić
47.	18.12.2014.	Ćamil Subašić
48.	18.12.2014.	S-4
49.	18.12.2014.	Nusret Nuspahić
50.	08.01.2015.	S-13
51.	08.01.2015.	Mujo Lulić
52.	08.01.2015.	Muharem Malanović
53.	15.01.2015.	Šaban Ahmetović

54.	15.01.2015.	S-2
55.	15.01.2015.	S-6
56.	22.01.2015.	Halil Manjušak
57.	22.01.2015.	Semir Ugarak
58.	22.01.2015.	Smajo Ugarak
59.	29.01.2015.	Zejnir Grcić
60.	29.01.2015.	Galib Sabitović
61.	29.01.2015.	Ismet Bašinac
62.	05.02.2015.	Adisa Grcić
63.	05.02.2015.	Muriz Mustajbegović
64.	05.02.2015.	Salih Čorbadžić
65.	26.02.2015.	Nijaz Hasanbegović
66.	26.02.2015.	Bećir Motika
67.	26.02.2015.	S-10
68.	02.04.2015.	Šemsa Bećirović
69.	02.04.2015.	Ekrem Bećirović
70.	02.04.2015.	Salko Bećirović
71.	09.04.2015.	S-11
72.	09.04.2015.	M. Š.
73.	09.04.2015.	M. Č.
74.	16.04.2015.	S-16, na nastavku glavnog pretresa svjedok izjavio da ne želi da ima mjere zaštite, pa je svjedočio bez pseudonima Adis Čiča
75.	16.04.2015.	Čitanje iskaza svjedoka S-12
76.	23.04.2015.	Hanka Šljivo
77.	07.05.2015.	Zulka Purgić
78.	07.05.2015.	Vahida Purgić
79.	07.05.2015.	Fatima Osmić
80.	14.05.2015.	Muharem Konjarić
81.	14.05.2015.	Sabiha Konjarić
82.	14.05.2015.	Himzo Konjarić

83.	21.05.2015.	Halil Konjarić
84.	21.05.2015.	Ibrahim Lulić
85.	21.05.2015.	Amir Konjarić
86.	28.05.2015.	Amor Mašović
87.	28.05.2015.	Omer Kmetaš
88.	28.05.2015.	Vahida Kmetaš
89.	11.06.2015.	Osman Šabić
90.	11.06.2015.	Safija Hrinić
91.	02.07.2015.	Tarik Zaimović
92.	02.07.2015.	Suljo Kmetaš
93.	09.07.2015.	Mesud Hero

2. Lista saslušanih vještaka Tužilaštva BiH

*	Datum	Vještak
1.	11.06.2015.	Prim.Dr. Dragomir Keserović
2.	02.07.2015.	Dr. Vedo Tuco

3. Lista uloženi dokaza Tužilaštva BiH

T-1- Zapisnik o saslušanju svjedoka Selimović Zlate, Mostar od 16.05.1996. godine, Izvod iz MKU, broj: 10-13-3-4398/02 od 28.juni 2002. godine, Konjic

T-2- Zapisnik o saslušanju svjedoka Gorančić Mujo, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 15.09.2009. godine, Izvod iz MKU, općina Prozor-Rama, broj: 02/1-15-239/2013 od 04.10.2013. godine

T-3- Zapisnik o saslušanju svjedoka Konjarić Sulje, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 13.08.2009. godine, Izvod iz MKU, broj: 04/1-II-15-4-1439/2013 od 09.09.2013., Mostar

T-4- Zapisnik o saslušanju svjedoka Šabić Avde, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 09.06.2009. godine, Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3434/2013 od 05.11.2013. godine, Prozor

T-5- Zapisnik o saslušanju svjedoka Remzo Čolak, TBiH, broj: KT-RZ 100/05 od 09.06.2009. godine, Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3431/2013 od 05.11.2013., Prozor

T-6- Izvod iz MKU za lice Ramić Ibrahim, općina Prozor/Rama, broj: 02/1-15-253/2013 od 18.10.2013. godine

T-7- Zapisnik o saslušanju svjedoka Č. M., broj Ki-9/02 od 14.04.2003., Županijski sud u Mostaru i Zapisnik o saslušanju svjedoka Č. M., TBiH; broj: T20 0 KTRZ0004424 05 od 02.10.2013.godine uz pripadajući fotoalbum od 06.09.2013. godine

T-8- Zapisnik o saslušanju svjedoka S-12, broj: KT-RZ 100/05 od 05.05.2009.godine, TBiH i Izvod iz MKR, broj: 02/1-15-3512/2013 od 08.11.2013.godine

T-9- Odgovor na Akt Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: T20 0 KTRZ 0004424 05 od 06.09.2013. godine, Instituta za nestale osobe, broj: 0211-40-1-2113/13 od 18.10.2013. godine sa prilogom Tabelarnog spiska lokacija ekshumacija žrtava na području općine Prozor, Spiskom ekshumiranih osoba sa grafičkim prikazom po polu, starosnoj strukturi i nacionalnoj strukturi, kao i Spiskom nestalih osoba sa grafičkm prikazom po polu, starosnoj strukturi i nacionalnoj strukturi

T-10- Nalaz i mišljenje vještaka vojne i bezbjednosne struke u odnosu na osumnjičenog Nikolu Marića, Prof. Dr. Dragomira Keserovića iz oktobra 2013. godine

T-11- Nalaz i mišljenje vještaka medicinske struke, dr.med.sc Vedo Tuco, docent, specijalista sudske medicine od 26.09.2013. godine sa prilogom Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Klek, broj: Kri:55-IX-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Lapsun, broj: Kri:55-I-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Pranj, broj: Kri:55-XVI-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Paljike, broj: Kri:55-XIX-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Tolovac, broj: Kri:55-XVII-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Čelice, broj: Kri:55-XV-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Varvara, broj: Kri:55-XIV-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet D.Kraivčići, broj: Kri:55-XIII-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Orašac, broj: Kri:55-XII-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Heljdovi, broj: Kri:55-X-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za

lokalitet Parcani, broj: Kri:55-XI-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Klek, broj: Kri:55-VIII-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet PAroš, broj: Kri:55-VI-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Skrobučani, broj: Kri:55-V-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Bunarići, broj: Kri:55-IV-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Zaklopča, broj: Kri:55-XVIII-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Mahala, broj: Kri:55-III-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Lapsun i Bunarić, broj: Kri:55-I-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Lapsunj, broj: Kri:55-I-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Lapsunj Dolac Muratovka, broj: Kri:55-II-/98 od 30.12.1998. godine, Zapisnika o saslušanju svjedoka-vještaka Dr. Ilijasa Dobrače za lokalitet Gornja Slatina, broj: Kri:55-XX-/98 od 30.12.1998. godine

T-12- Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti objavljena u „Službenom listu R BiH“ broj 1. od 09. aprila 1992. godine

T-13- Uredba sa zakonskom snagom o oružanim snagama Bosne i Hercegovine objavljena u „Službenom glasniku R BiH“ broj 4/92 od 20. maja 1992. godine

T-14- Odluka o proglašenju ratnog stanja objavljena u „Službenom listu R BiH“ broj 7/92 od 20. juna 1992.godine

T-15- Odluka o uspostavi Hrvatske zajednice Herceg Bosna, objavljen u Narodnom listu HZ HB od 18.11.1991. godine

T-16- Odluka o formiranju Hrvatskog vijeća obrane objavljena u „Narodni list HZ Herceg-Bosna“ broj 1/92 od septembra 1992.godine

T-17- Odluka o ukidanju ratnog stanja objavljena Službenom listu R BiH broj: 50, od 28.12.1995. godine

T-18- Zahtjev SIS-a Općinskog stožera Prozor, broj: 02-43/92 od 20.10.1992. godine, preuzeto iz državnog arhiva RH

T-19- Izvješće SIS-a Općinskog stožera Prozor, broj: 02-44/92 od 20.10.1992. godine, haški broj 01525590 ovjeren i preuzet od strane Državnog arhiva RH

T-20- HZ HB Hrvatsko vijeće obrane općina Prozor, broj 01-23/92 od 23.10.1992. godine upućen Vojnom i civilnom predstavništvu Muslimana općine Prozor sa predmetom:

Prijedlozi za prevladavanje novo-nastale političko sigurnosne situacije, haški br: 01527602 – ovjeren

T-21- Spisak objekata u gradu Prozoru, vlasništvo muslimanske nacionalnosti, koji su spaljeni od napada HVO-a i HV-a, od 23.10.1992. god., br: RR 282575 – 76

T-22- Spisak otuđenih vozila sa područja općine Prozor od agresije HVO-a i HV-a, tj od 23.10.1992. god. RR 282596 – 97

T-23- Izvješće HZ HB općina Rama – Prozor, brigada Rama od 24.10.1992. god. o situaciji na terenu haški broj: 01515592

T-24- Obavještajno izvješće br.89/92 od 26.10.1992. god. sačinjeno od HVO, haški broj: 01513855 – 01513856

T-25- Zahtjev SIS-a broj:02-52/92 od 01.11.1992., preuzet iz Državnog arhiva RH

T-26- Zapovjedništvo Stožera Zenica br.540/92 od 26.11.1992. god., haški broj, 00402371

T-27- Zapovjedništvo Općinskog stožera Mostar 3. brigade HVO-a broj: br: 02-01-11/92, od 09.12.1992., haški broj: 00405563 i 00405564

T-28- Odluka HVO br: 01-I-32/93, od 15.01.1993. god. haški broj: 01094172 – ovjeren, sa kartom BiH – haški broj 0604-6942

T-29- Zapovjed HVO – zapovjedništvo brigade Rama, Br: 01-22 3-13/93, od 27.01.1993. god., haški broj 01525455

T-30- Zapovjed oružanih snaga S/Z Hercegovina br: 05/6-276, od 12.04.1993. god., haški broj 00398827

T-31- Izvješće Vojne policije Rama – Prozor od 17.04.1993. god. za dan 16.04.1993. godine, haški broj: 01548989

T-32- Zahtjev SIS-a brigade Rama Prozor, broj:03-03-182/93 od 09.05.1993. godine, haški broj 01525273 preuzet iz državnog arhiva RH

T-33- Zapovjed HVO-a za napad, br:01-459, od 11.05.1993. god. haški broj: 03641778, 79, 80

T-34- Izvješće SIS-a brigade Rama broj:03-02-39/93 od 25.05.1993. god., haški broj: od 01514141 do 01514142, preuzet iz Državnog arhiva RH

T-35- Zapovjed zapovjedništva sjeverozapadna Hercegovina klasa 9-13/93, Ur br: 278/93 od 28.05.1993. god., dokumente preuzet iz Državnog arhiva RH

T-36- Službena zabilješka brigade Rama Prozor, br: 03-01-179/93, od 28.05.1993. god., dokument preuzet iz Državnog arhiva RH

- T-37-** Izvješće o zbivanjima u selu Klek i D. Krančići, brigade Rama Prozor br: 03-02-40/93, od 01.06.1993. godine, dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-38-** Izvješće SIS-a brigada Rama broj:03-02-42/93 od 03.06.1993. god., preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-39-** Zapovijed SIS brigade Rama broj:03-03-248/93 od 09.06.1993., preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-40-** Zapovjedništvo OZ S/Z Hercegovina, Informacija o stanju u Prozoru br: 352/93, od 14.06.1993. godine
- T-41-** Nalog brigade Rama Prozor za privođenje i pretres stanova, br: 03-03-263/93, od 22.06.1993. god., dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-42-** Izvješće brigade Rama -Prozor br: 03-02-66/93, od 27.06.1993. god. haški broj 01514134
- T-43-** Izvješće brigade Rama - Prozor br: 03-02-65/93, od 27.06.1993. god., dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-44-** Izvješće brigade Rama - Prozor br. 03-02-68/93, od 30.06.1993. god., dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-45-** SIS brigade Rama, Izvješće, br: 03-02-72/93, od 04.07.1993. godine, dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-46-** Zapovijed HVO br: 01-1489/93, od 06.07.1993. godine, haški broj 01553825
- T-47-** Zapovijed HVO brigada Rama - Prozor br: 03-1263, od 07.07.1993. godine, haški broj 01514112
- T-48-** SIS brigada Rama, Izvješće, br: 03-02-74/93, od 08.07.1993. godine, haški broj 01514132 i preuzet dokument iz Državnog arhiva RH
- T-49-** Sprovedbeni list Brigade Rama Prozor broj:02/115/93 od 11.07.1993. godine
- T-50-** Izvješće SIS brigada Rama broj: 03-02-79/93 od 14.07.1993. godine, haški broj 0420-0097
- T-51-** SIS S/Z Hercegovina, Izvješće klasa 1-76/93, Ur. Broj 443/93 od 15.07.1993. godine, haški broj 01515379 –dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-52-** VP Rama - Prozor od 17.07.1993. godine, Izvješće za dan 16.07.1993. godine, haški broj 01548971
- T-53-** Potvrda VP Rama – Prozor br:81-91/93, od 19.07.1993. godine, haški broj 01561211
- T-54-** Obavijest VP Rama Prozor br:22-18/93, od 21.07.1993. godine, dokument preuzet iz Državnog arhiva RH

- T-55-** Zapovijed brigade Rama br:01-1381/93, od 21.07.1993. godine, haški broj 01525447
- T-56-** Izvješće VP Rama Prozor od 22.07.1993. godine za dan 21.07.1993. godine, haški broj 01548967
- T-57-** Zamolba za pomoć postrojbama HVO-a br: 02-2/1-01-1537/93, od 24.07.1993. godine 0420 – 0777
- T-58-** Zapovijed Brigade Rama Prozor broj:01-1410/93 od 26.07.1993. godine
- T-59-** Zapovjed VP Rama Prozor br: 01-35, od 28.07.1993. godine, haški broj 01505695
- T-60-** Izvješće SIS brigade Rama, broj: 03-02-83/93 od 31.07.1993. godine, haški broj od 01525297 do 01525298, dokument je preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-61-** SIS brigada Rama broj 03-02-84/93 od 31.07.1993. godine, haški broj od 01525293 do 01525296
- T-62-** Izvješće Upravnika zatvora brigade Rama - Prozor br: 03-02-89/93, od 02.08.1993. godine, haški broj 01505717, 18 i dokument preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-63-** Ovlaštenje za slobodno kretanje VP Rama Prozor br: 01-38/93, od 02.08.1993. godine, haški broj 01561208
- T-64-** Izvješće brigade Rama – Prozor - Upravnika zatvora, br: 03-02-90/93, od 04.08.1993. godine, haški broj 01505698
- T-65-** Izvješće SIS Brigada Rama –Prozor broj: 03-02-87/93 od 05.08.1993. godine, haški broj: 01514111
- T-66-** Izvješće brigade Rama – Prozor - Upravnika zatvora, br: 03-02-91/93, od 06.08.1993. godine, 01505699
- T-67-** Zahtjev SIS brigade Rama–Prozor broj:03-03-414/93 od 06.08.1993. godine, haški broj 01514110
- T-68-** Izvješće SIS brigada Rama Prozor broj:02-88/93 od 10.08.1993. godine, preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-69-** Službena zabilješka HVO, br: 02-4-1-1109/93, od 13.08.1993. godine, haški broj 01505907, 08
- T-70-** Zapovijed Brigade Rama Prozor, broj: 01-1533/93 od 14.08.1993. godine
- T-71-** Izvješće SIS Brigada Rama broj: 03-02-99/93 od 14.08.1993. godine, preuzet iz Državnog arhiva RH
- T-72-** Informacija o položaju muslimanskog naroda broj:1-01-114/93 od 14.08.1993. godine

- T-73-** Izvješće Brigade Rama br:03-02-99/93 od 14.08.1993. godine
- T-74-** Zahtjev za spas muslimanskog stanovništva Prozor br: 1-01-99-4/93, od 17.08.1993. godine, spisak ubijenih civila na teritoriji općine Prozor od 23.10.1992. do 17.08.1993. godine, spisak zapaljenih kuća, haški broj 01034320, 21, 22, 23 – ovjeren
- T-75-** Potvrda o stambenom osiguranju HVO VP Rama - Prozor br: 21-220/93, od 19.08.1993. godine, haški broj 01561197
- T-76-** Izvješće HVO brigada Rama o aktivnostima promatrača EZ-a na području općine Rama, br: 03-02-94/93, od 21.08.1993. godine, haški broj 01514130, 31
- T-77-** Spisak zatvorenih muslimana iz Prozora, od 22.08.1993. godine, haški broj 00919889, 90, 91, 92
- T-78-** DTP Makljen Prozor od 26.08.1993. godine, haški broj 06043294
- T-79-** Odobrenje Brigade Rama Prozor od 29.08.1993. godine, haški broj 06043204
- T-80-** Potvrda o slobodnom kretanju VP Rama Prozor br: 21-140/93, od 30.08.1993. godine, haški broj 01561190
- T-81-** HVO Brigada Rama Prozor broj:02-6-1861/93 od 30.08.1993. godine, haški broj 06043257
- T-82-** Zapovijed Brigade Rama Prozor broj:01-1720/93 od 31.08.1993. godine, haški broj 06043258
- T-83-** Dokument od 01.09.1993. godine, haški broj 06043249
- T-84-** Izvještaj od 01.09.1993. godine, haški broj 06043278
- T-85-** HVO uprava Vojne policije Mostar broj 02-4/I-01-2530/93 od 15.10.1993. godine
- T-86-** Zahtjev od 28.10.1993. godine, haški broj 06043253
- T-87-** Informacija SIS HVO Rama Prozor broj: 02-4/2-7-61/93 od 10.11.1993.godine, haški broj 01514074 do 75
- T-88-** Izvješće HVO Brigada Rama SIS broj: 03-02-116/93 od 14.11.1993. godine, haški broj 01514122, preuzet iz državnog arhiva RH
- T-89-** Službena zabilješka SIS-a, operativna grupa Rama br: 02-4/2-7 128/93, od 26.11.1993. godine, haški broj 01511300 – 01
- T-90-** Informacija „A“ HVO Centar SIS Rama – Prozor broj:02-4/2-7-149/93 od 02.12.1993. godine, haški broj 01511239 do 01511241
- T-91-** Informacija „A“ HVO Centar SIS Rama Prozor, broj 02-4/2-7/177/93 od 12.12.1993. godine, haški broj od 01511207 do 01511227
- T-92-** Službena zabilješka, SIS Rama br:02-4/2-7-49/94, od 10.01.1994. godine, Haški broj 01570221

- T-93-** Informacija „A“ Pod Centar SIS Rama Prozor, broj:02-4/2-7-60794 od 12.01.1994. godine, preuzet iz Državnog arhiva RH, haški broj 01545878
- T-94-** Službena bilješka Pod centra SIS Rama Prozor, broj:02-4/2-7-102/94 od 22.01.1994. godine, dokument preuzet iz Državnog arhiva RH, haški broj 01570224
- T-95-** Podcentar SIS Rama broj:02-4/2-7-152/94 os 31.01.1994. – ne zakopani Leševi pripadnika muslimanske nacionalnosti, preuzet iz Državnog arhiva RH, haški broj 01567797
- T-96-** Opštinski centar za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Ratno predsjedništvo Prozor– Kratki pregled zbivanja i stanja u Prozorskoj opštini, br: 1-09-09/94, od 10.04.1994. godine
- T-97-** Informacija o situaciji u opštini Prozor prije i poslije agreseije HVO i HV od 23./24.10.1992. godine i položaj muslimanskog naroda u vezi s događajima, br: 1-09-13/94, od 20.04.1994. godine, Ratnog predsjedništva Prozor, Opštinskog centra za istraživanje zločina protiv čovječnosti
- T-98-** Logori HVO u Hercegovini, haški broj 02064768 – 790
- T-99-** Dosije mjesta Prozor, geografski i demografski podaci prije rata, haški broj 02915257 – 265
- T-100-** Fotografija mjesta ubistva Muniba Grcić
- T-101-** Spisak evidentiranih žrtava iz općine Prozor broj:926 sačinjen od strane Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima Sarajevo 25.04.1995. godine
- T-102-** Spisak ubijenih i nestalih civila sa područja općine Prozor od 23.10.1992. do kraja rata, haški broj RR 276882
- T-103-** Spisak nestalih osoba na teritoriji BiH sa posebnim osvrtom na općinu Prozor, izdatu od strane Međunarodnog crvenog križa
- T-104-** Foto-dokumentacija Sektora kriminalističke policije Mostar selo Tošćanica – groblja Tošćanica od 05.11.1995. godine, haški broj: RR 372956 do 372960
- T-105-** Foto-dokumentacija Sektora kriminalističke policije Mostar selo Grevići od 05.11.1995. godine, haški broj: RR 373023
- T-106-** Foto-dokumentacija Sektora kriminalističke policije Mostar selo Lizoperci od 04.11.1995. godine, haški broj: PR 372961
- T-107-** Zapisnik o uviđaju CSB Mostar broj KU:16/95 od 04.12.1995.godine
- T-108-** Spisak napadnutih objekata iz općine Prozor prikupljeno od Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnih zločinima od 27.04.1995. godine
- T-109-** Spisak civila iz Prozora zatvorenih u logorima HVO, sačinjen od strane Armije BiH

T-110- Spisak civila iz Prozora zatvorenih u logorima HVO, sačinjen od strane Armije BiH

T-111- Dopis Agencije za statistiku broj:10-13-1-1497-1/13 od 19.09.2013.godine

T-112- Video zapis - progon Bošnjaka Varvara 1993.godine

T-113- Izvod iz matične knjige umrlih za Bajrić Osman, Općine Prozor –Rama, broj: 10/1-202-25/02 od 15.10.2002. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Berić Vahid, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-91/2011 od 05.04.2011. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Pilav Ibro, Općine Prozor-Rama, broj: 10/1-202-23/02 od 15.10.2002. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Omanović Edis, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-89/2011 od 05.04.2011. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Bećirović Zulfo, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-338/2013 od 21.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Ramić Ibrahim, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-253/2013 od 18.10.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Sabitović Alija, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-321/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Meho Ščukulj, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-322/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Bećirović Omer, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-332/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Čiča Šefik, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-333/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Purgić Omer, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-335/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Osmić Dervo, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-336/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Konjarić Elevedin, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-337/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Šabić Edin, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-323/2013 od 20.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Munikoza Šaban, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-339/2013 od 21.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Selimović Mujo, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-341/2013 od 21.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Selimović Omer, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-344/2013 od 21.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Selimović Selim, Općine Prozor-Rama, broj: 03/11-15-13/08 od 05.02.2008. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Kukić Zlatija (Selimović udato), Općine Jablanica, broj: 03/I-15-14—1042/2013 od 10.09.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Grcić Munib, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-346/2013 od 21.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Pilav Bajro, Općine Prozor-Rama, broj: 02/1-15-348/2013 od 21.11.2013. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Alibegović Abdulah, općine Prozor, broj: 1/10-202-68/98 od 31.12.1998. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Hrinić Haso, Općine Prozor, broj: 1/10-202-67/98 od 30.12.1998. godine,

Izvod iz matične knjige umrlih za Purgić Omer, Općine Prozor, broj: 1/10-202-65/98 od 31.12.1998. godine, Izvod iz matične knjige umrlih za Imamović Numo, Općine Prozor, broj: 1/10-202-64/98 od 31.12.1998. godine

T-114- Dio knjige upravnika zatvora od Haškog broja 0604321 do 03252428

T-114a- Liječnički pregledi od broja 06043216

T-114b- Skica Vatrogasnog doma, skica zgrade MUP-a i skica ŠSC

T-114c- Dio knjige upravnika zatvora od haškog broja 0325217 do 03252201

T-115- Karton Vojnog obveznika na ime Marić Nikola

T-116- Karta općine Rama – svjedok Hodžić Hazim od 30.10.2014. godine

T-116a- Karta općine Rama – svjedok Husić Ibrahim od 25.09.2014. godine

T-117- Skica mjesta zločina svjedok "S1" od 04.09.2014. godine

T-117a- Skica mjesta zločina svjedok Selimović Ekrem od 18.09.2014. godine

T-118- Zapisnik o saslušanju svjedoka Stipe Petrovića, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: T20 0 KTRZ 0004424 05 od 13.11.2013. godine

B. IZVEDENI DOKAZI ODBRANE

1. Lista saslušanih svjedoka odbrane

*	Datum	Svjedok
1.	17.09.2015.	Nenad Meter
2.	17.09.2015.	Stipo Petrović
3.	17.09.2015.	Zdravko Sičaja
4.	25.09.2015.	Jozo Meštorivć
5.	25.09.2015.	Žarko Zelenika
6.	25.09.2015.	Mate Zadro
5.	23.10.2015.	Miroslav Dolić
6.	23.10.2015.	Branko Dijaković
7.	30.10.2015.	M. D.
8.	30.10.2015.	M. J.
9.	04.12.2015.	Stipo Bilić

10.	04.12.2015.	Darko Škarica
11.	11.12.2015.	Mehmed Dautbegović
12.	11.12.2015.	Svjedoka „A“
13.	11.12.2015.	Svjedok „B“
14.	08.01.2016.	Slobodanka Milović
15.	08.01.2016.	Svjedok „C“
16.	15.01.2016.	Svjedok Emir Dervišbegović Svjedok „D“
18.	12.02.2016.	Optuženi Nikola Marić u svojstvu svjedoka

2. Lista saslušanih vještaka odbrane

*	Datum	Vještak
1.	05.02.2016.	Vještak Milan Gorjanc

3. Lista uloženi dokaza odbrane

O-1- Zapisnik o saslušanju svjedoka Fatime Osmić, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: KT-RZ-100/05 od 02.04.2015. godine

O-2- Zapisnik o saslušanju svjedoka Omera Kmetaša, Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: KT-RZ-100/05 od 18.06.2009. godine

O-3- Dopis Odjeka krivične odbrane sa prilogom Dokumenta „Alfa“ i Dokumenta „Beta“, ovjereni od strane Haškog Tribunala

O-4 - Odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti, Službeni list R BiH br. 1 od 09.04.1992. godine, haški broj 00507522

O-5 – Odluka o uspostavi hrvatske zajednice Herceg-Bosna – Narodni list HZ Herceg-Bosna broj 1 iz rujna 1992. godine, haški broj 00561308

O-6 – Odluka o formiranju Hrvatskog vijeća obrane – Narodni list HZ Herceg-Bosna broj 1 od rujna 1992. godine, haški broj 01328793

- O-7** – Uredba sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine – Službeni list RBiH broj 4 od 20.05.1992. godine, haški broj 00607030
- O-8** – Naređenje Op. br. 2 Republike BiH, komandiru čete opštinskog štaba odbrane Gornji Vakuf, izdat po Glavnom štabu VK OS RBiH, IKM Konjic, od 24.10.1992. godine, haški broj 00953893
- O-9** – Naređenje Op. br. 3 Republike BiH, komandatima Op Šo Konjic, Jablanica, G. Vakuf i Prozor izdat po Štabu VK OS RBiH, tg-1 broj 02/243-131 od 27.10.1992. godine, haški broj 00953907
- O-10** – Odluka HVO-a br. 01-I-32/93 od 15.01.1993. godine, haški broj 01094172
- O-11** – HZHB HVO, Brigada „Rama“ Prozor, Sigurnosno-informativna služba, Izvješće upravnika zatvora br. 03-02-96/93 od 04.08.1993. godine, haški broj 01505698
- O-12** – Obavještajno izvješće br. 89/92 Glavni stožer HVO-a broj 02-49/92 od 26.10.1992. godine, haški broj 01513855
- O-13** – Izvješće Odjela obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-50/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 01514065
- O-14** – Izvješće Odjela obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-48/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 01514066
- O-15** – Zahtjev br.03-03-414/93 od 06.08.1993. godine, haški broj 01514110
- O-16** – Izvješće br. 03-02-74/93 od 08.07.1993. godine, haški broj 01514132
- O-17** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor br. 03-02-65/93 od 27.06.1993. godine, haški broj 01514135
- O-18** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-29/93 od 04.04.1993. godine, haški broj 01525228
- O-19** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-84/93 od 31.07.1993. godine, haški broj 01525293
- O-20** – Izvješće HVO, općinski stožer Prozor, SIS br. 02-48/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 01525585
- O-21** – Izvješće HVO, općinski stožer Prozor, SIS br. 02-50/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 01525588
- O-22** - Izvješće HVO, općinski stožer Prozor, SIS br. 02-51/92 od 28.10.1992. godine, haški broj 01525589
- O-23** - Izvješće HVO, općinski stožer Prozor, SIS br. 02-44/92 od 20.10.1992. godine, haški broj 01525590

- O-24** – Izvješće odjela odbrane, Sigurnosno informativne službe br. 02-45/92 od 21.10.1992. godine – 3 strane, haški broj 01525591
- O-25** – Izvješće o stanju međunacionalnih odnosa Hrvata i Muslimana odjela obrane, Sigurnosno informativne službe br. 02-21/92 od 20.09.1992. godine, haški broj 01525599
- O-26** – Izvješće o aktualnim zbivanjima na području općine, djel obrane, Sigurnosno informativne službe br. 02-31/92 od 16.10.1992. godine – 2 strane, haški broj 01525808
- O-27** – Izvješće o stanju međunacionalnih odnosa Odjel obrane, Sigurnosno informativne službe br. 02-20/92 od 15.09.1992. godine, haški broj 01525815
- O-28** – Izvješće Odjela obrane, Sigurnosno informativne službe br. 02-45/92 od 21.10.1992. godine, haški broj 01525816
- O-29** – Dopis HVO-a, općina Prozor br. 01-23/92 od 23.10.1992. godine vojnom i civilnom predstavništvu Muslimana Prozor, haški broj 01527602
- O-30** – Privremeno uputstvo za rad postrojbi vojne policije HVO HZHB, haški broj 01550537
- O-31** – Dopis komande 5. korpusa KM Bihać broj 02-2/1427-2 od 23.12.1995. godine, haški broj 01852510, uz Odluku o ukidanju ratnog stanja od 22.12.1995. godine, haški broj 01852511
- O-32** – Informacija o aktuelnoj vojnopoličkoj situaciji u RBiH i opštini Prozor sačinjena po Stranci demokratske akcije Prozor, haški broj 02296525, 02296526, 02296527, 02296528, 02296529, 02296530, 02296531
- O-33** – Dopis Odbora Islamske zajednice Zapovjedništvu HVO Prozor broj 7/93 od 23.03.1993. godine, haški broj 02296635
- O-34** – Izvješće HZHB – HVO, Odjel obrane, Sigurnosno informativne službe br. 02-19/92 od 15.09.1992. godine, haški broj 02296657
- O-35** – Izvješće o stanju međunacionalnih odnosa Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-21/92 od 20.09.1992. godine, haški broj 02296659
- O-36** – Izvješće o aktuelnim zbivanjima na području općine, Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba br. 02-27/92 od 01.10.1992. godine, haški broj 02296664
- O-37** – Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba, izvješće o aktuelnim zbivanjima na području općine broj 02-31/92 od 16.10.1992. godine, haški broj 02296678
- O-38** – Izvješće Odjela obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-45/92 od 21.10.1992. godine, haški broj 02296672
- O-39** – HVO SIS Izvješće broj 02-50/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 02296678
- O-40** – Dosje mjesta Prozor, haški broj 02915257

- O-41** – Zapisnik sa 64. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 03.04.1992. godine
- O-42** - Zapisnik sa 66. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 09.04.1992. godine broj 02-011-304/92, haški broj 04615218
- O-43** – Zapisnik sa 68. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 12.04.1992. godine broj 02-011-355/92, haški broj 04615228
- O-44** – Zapisnik sa 69. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 13. i 14.04.1992. godine broj 02-011-312/92, haški broj 04615231
- O-45** – Zapisnik sa 70. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 14.04.1992. godine broj 02-011-621/92, haški broj 04615238
- O-46** – Zapisnik sa 71. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 15.04.1992. godine broj 02-011-318/92, haški broj 04615241
- O-47** – Zapisnik sa 74. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 20.04.1992. godine broj 02-011-325/92, haški broj 04615252
- O-48** – Zapisnik sa 75. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 21.04.1992. godine broj 02-011-638/92, haški broj 04615256
- O-49** – Zapisnik sa 76. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 22.04.1992. godine broj 02-011-639/92, haški broj 04615259
- O-50** – Zapisnik sa 77. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 24.04.1992. godine broj 02-011-326/92, haški broj 04615262
- O-51** – Zapisnik sa 78. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 25.04.1992. godine broj 02-011-622/92, haški broj 04615265
- O-52** – Zapisnik sa 79. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 27.04.1992. godine broj 02-011-327/92, haški broj 04615268
- O-53** – Zapisnik sa 80. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 28.04.1992. godine broj 02-011-329/92, haški broj 04615271
- O-54** – Zapisnik sa 81. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 04.05.1992. godine broj 02-011-343/92, haški broj 04615276
- O-55** – Zapisnik sa 82. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 07.05.1992. godine broj 02-011-623/92, haški broj 04615280
- O-56** – Zapisnik sa 65. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 04., 05., 06. i 08.04.1992. godine broj 02-011-354/92, haški broj 04615212
- O-57** – Zapisnik sa 73. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 17.04.1992. godine broj 02-011-323/92, haški broj 04615248

- O-58** – Zapisnik sa 83. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 08.05.1992. godine broj 02-011-344/92, haški broj 04615283
- O-59** – Zapisnik sa 84. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 08.05.1992. godine broj 02-011-345/92, haški broj 04615286
- O-60** – Zapisnik sa 85. sjednice Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine održane 09.05.1992. godine broj 02-011-640/92, haški broj 04615289
- O-61** – HVO SIS Operativna grupa Rama, Službena bilješka broj: 02-4/2-7 128/93 od 26.11.1993. godine, haški broj 01511300
- O-62** – HVO, Odjel obrane, sektor sigurnosti, Službena zabilješka broj 02-4-1-1109/93 od 13.08.1993. godine, haški broj 01505907
- O-63** – HVO, Brigada „Rama“ Sigurnosno informativna služba, Izvješće broj 03-02-79/93 od 14.07.1993. godine, haški broj 0420-0097
- O-64** – Plan odbrane opštine Prozor, Štaba teritorijalne odbrane broj 1-01-3/92 od 01.06.1992. godine sa prilogom dokument „Beta“ i dokument „Alfa“
- O-65** – Izvještaj Delalić Zajke komandantu OSRBH od 13. do 15.08.1992. godine
- O-66** – Naređenje Delalić Zejnila opštinskom štabu OSBIH Prozor broj 02/349-59 od 28.08.1992. godine
- O-67** – Izvješće o broju prognanih Hrvata Podureda za rad, socijalnu skrb i obitelj, općina Rama broj 75/93 od 31.08.1993. godine
- O-68** – Zaključci i zadaci Opštinskog štaba odbrane Prozor broj 1-01-117/92 od 01.09.1992. godine
- O-69** – Zahtjev za pomoć u naoružanju muslimanskih boraca Opštinskog štaba odbrane Prozor broj 1-01-120/92 od 02.09.1992. godine upućen Kuvajtskoj Igasi u Splitu
- O-70** – Dopis glavnog imama odbroa IZ-e, Prozor, Elkaz Hidajeta ef. od 04.09.1992. godine Kuvajtskoj Igasa predsjedništvu Split
- O-71** – Poziv za sastanak broj 01-2065/93 od 12.10.1993. godine
- O-72** – Zaključci i zadaci Armije R BiH, Opštinski štab obrane Prozor broj 1-01-117/92 od 01.09.1992. godine, Odluka Glavnog štaba oružanih snaga Sarajevo broj 02/7002 od 26.07.1992. godine, naredba Armije R BiH, TG-1 Konjic broj 02/349-23 od 04.08.1992. godine, Plan odbrane opštine Prozor broj 1-01-1/92 od 01.06.1992. godine, naredba Štaba Vrhovne komande oružanih snaga Sarajevo, taktička grupa – 1 broj 02/349-59 od 28.08.1992. godine – izvor Ramski zbornik 2000
- O-73** – Dopis HZHB – HVO – općina Prozor broj 01/023-6/92 od 03.09.1992. godine Stranci demokratske akcije Prozor

- O-74** – Izvješće HVO-a, Općinski stožer Prozor, SIS broj 02-16/92 od 08.09.1992. godine
- O-75** – Izvještaj štaba teritorijalne odbrane Prozor komandantu OpŠO Prozor o boravku jedinice formacije dva voda na ratištu u rejonu Ravašnica – Kicelj – Zahum od 09.09.1992. godine – 2 strane
- O-76** – Izvješće HVO-a broj 02-19/92 od 15.09.1992. godine, haški broj 02296657
- O-77** – Izvješće HVO-a oćinski stožer Prozor, SIS broj 2-44/92 od 20.10.1992. godine n/r pukovnika Željka Šiljega, haški broj 01525590
- O-78** – Izvješće o stanju međunacionalnih odnosa Hrvata i Muslimana HZHB HVO, Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-20/92 od 15.09.1992. godine
- O-79** – Izvješće o aktuelnim zbivanjima na području općine, Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-27/92 od 01.10.1992. godine, haški broj 02296664
- O-80** – Izvješće o aktuelnim zbivanjima na području općine, Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba broj 02-31/92 od 16.10.1992. godine, haški broj 01525808
- O-81** – Izvješće HZHB HVO, Općina Rama-Prozor, brigada „Rama“ 20.10.1992. godine
- O-82** – Prijedlozi za prevladavanje novonastale političko sigurnosne situacije HVO-a broj 01-23/92 od 23.10.1992. godine, haški broj 01527602
- O-83** – Obavještajno izvješće broj 89/92 HVO-a od 26.10.1992. godine, haški broj 01513855
- O-84** – Izvješće HVO-a broj 02-51/92 od 28.10.1992. godine, haški broj 01514062
- O-85** – Službena zabilješka HVO, općinski stožer Prozor, SIS, broj 01-71/92 od 28.10.1992. godine
- O-86** – Odluka HVO-a broj 01-I-32/93 od 15.01.1993. godine, haški broj 01094172
- O-87** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-74/93 od 08.07.1993. godine, haški broj 01514132
- O-88** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-84/93 od 31.07.1993. godine, haški broj 01525293
- O-89** – Zahtjev broj 03-03-414/93 od 06.08.1993. godine, haški broj 01514110
- O-90** – Redovito borbeno izvješće R BiH HZ HB HVO, OZ S/Z H IZM PROZOR, beoj 01-2283 od 13.08.1993. godine
- O-91** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-87/93 od 05.08.1993. godine
- O-92** – Priopćenje za javnost brigade „Rama“ Prozor broj 02-127/93 od 03.08.1993. godine

- O-93** – Obavijest o nestanku vojnika brigade „Rama“ Prozor broj 1447/93 od 08.01.1993. godine
- O-94** – Potvrda brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-03-271/93 od 28.06.1993. godine
- O-95** – Zahtjev za privođenje i ispitivanje vojnika brigade „Rama“ Prozor II bojna broj 03-03-289/93 od 25.06.1993. godine
- O-96** – Izvješće brigade „Rama“ Prozor Sigurnosno informativna služba broj 03-02-59/93 od 14.06.1993. godine
- O-97** – Analitičko izvješće brigade „Rama“ Saznajna služba broj 04-274/93 od 06.06.1993. godine
- O-98** – Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 23,00 sati RBIH HZ HB HVO, IZM OZ S/Z H broj 01-3641/93 od 24.08.1993. godine
- O-99** – Redovno borbeno izvješće sa stanjem u 23,00 sati RBIH HZ HB HVO, OZ S/Z H IZM PROZOR broj 01-1759/93 od 18.07.1993. godine
- O-100** – Redovno borbeno izvješće RBIH HZ HB HVO, OZ S/Z H IZM PROZOR broj 01-1629/93 od 13.07.1993. godine
- O-101** – HZHB HVO, vojna policija, Rama-Prozor, Obavijest broj 22-18/93 od 21.07.1993. godine
- O-102** – HVO, općina Prozor – Naši prijedlozi za prevladavanje novonastale političko sigurnosne situacije broj: 01-23/93 od 23.10.1993. godine, haški broj 01527602
- O-103** – HVO, općina stožer Prozor – SIS-izvješće broj 02-50/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 01527602
- O-104** – HVO, općina stožer Prozor – SIS-izvješće broj 02-48/92 od 22.10.1992. godine, haški broj 01527602
- O-105** – Brigada Rama Prozor – SIS-odgovor broj 03-01/92 od 31.01.1993. godine, haški broj 01543019
- O-106** – HVO glavni stožer Mostar – zapovjed broj 01-2496/92 od 06.11.1992. godine, haški broj 01015395
- O-107** – Sigurnosno informativna služba – zahtjev za suzbijanje aktivnosti Rasima Pilava broj 02-29/92 od 07.10.1992. godine, haški broj 02296666
- O-108** – Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba – izvješće broj 02-22/92 od 20.09.1992. godine, haški broj 02296660

- O-109** – Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba – izvješće o stanju međunacionalnih odnosa Hrvata i Muslimana broj 02-21/92 od 20.09.1992. godine, haški broj 02296659
- O-110** – HVO zapovjedništvo OZ SZ Hercegovina – Izvješće o stanju u OZ-u broj 12/92 od 18.09.1992. godine, haški broj 01542634
- O-111** – HVO Odjel obrane, Sigurnosno informativna služba – izvješće broj 02-19/92 od 15.09.1992. godine, haški broj 02296657
- O-112** – HVO, općinski stožer Prozor, Sigurnosno informativna služba – izvješće broj 02-12/92 od 01.09.1992. godine, haški broj 02296656
- O-113** – HVO, općinski stožer Prozor, Sigurnosno informativna služba – izvješće broj 02-07/92 od 19.08.1992. godine, haški broj 02296653
- O-114** – HVO, općinski stožer Prozor, Sigurnosno informativna služba – zahtjev broj 02-09/92 od 30.08.1992. godine, haški broj 02296655
- O-115** – HZ HB HVO, vojna policija Rama-Prozor, potvrde broj: 21-148/93 od 30.08.1993. godine, potvrda od 01.09.1993. godine, broj 21-163/93 od 03.09.1993. godine, broj 21-197/93 od 05.11.1993. godine, broj 21-223/93 od 19.08.1993. godine, broj 81-91/93 od 19.07.1993. godine
- O-116** – HR HB HVO, brigada Rama, Zapovijed broj 01-4285/93 od 21.12.1993. godine, haški broj 01525431
- O-117** – HR HB HVO, podcentar SIS-a Rama – informacija „A“ broj 02-4/2-7-229/93 od 29.12.1992. godine, haški broj 01511190
- O-118** – HR HB HVO, podcentar SIS-a Rama – informacija „A“ broj 02-4/2-7-169/93 od 06.12.1992. godine, haški broj 01511231
- O-119** – HR HB HVO brigada Rama zapovijed broj: 01-2004/93 od 04.10.1993. godine, haški broj 01525438
- O-120** – HR HB HVO brigada Rama - Sigurnosno informativna služba - izvješće broj: 03-02-95/93 od 15.09.1993. godine, haški broj: 01514128
- O-121** – HVO - redovno borbeno izvješće broj: 01-3974/93 od 14.09.1993. godine, haški broj 01507726
- O-122** – HVO Brigada Rama - zapovijed broj 01-1720/93 od 31.08.1993. godine, haški broj 01525442
- O-123** – HVO Brigada Rama - zapovijed broj 01-1533/93 od 14.08.1993. godine, haški broj 01525444

- O-124** – HVO, zapovjedništvo OZ S/Z - odnosi prema civilima i zarobljenicima broj: 01/5-162 od 23.04.1993. godine, haški broj 01515329
- O-125** – HVO, općina Prozor- zapisnik broj 426/93 od 05.08.1993.godine, haški broj 01569697
- O-126** – Vojna policija, Rama-Prozor - Zahtjev od 04.08.1993.godine, haški broj 01561207
- O-127** – Redovno borbeno izvješće broj 01-1145/93 od 03.08.1993. godine
- O-128** – Vojna policija Rama-Prozor - ovlaštenje za slobodno kretanje broj 01-38/93 od 02.08.1993.godine, haški broj 01561208
- O-129** – HVO Brigada Rama – Prozor, Sigurnosno informativna služba-Izvješće broj 03-03-83/93 od 31.07.1993.godine, haški broj 01525297
- O-130** – Posljednji apel za spas ranjenika iz Bugojna od 22.07.1993.godine, haški broj 01565119
- O-131** – Izvadak iz matične knjige umrlih za Zadro Franju broj 02/1-15-104/2013 od 20.03.2013. godine
- O-132** Obavještajno izvješće Glavnog stožera HVO, Vojno obavještajna služba broj 82/92 od 30. 9.1992.godine
- O-133** – Dnevni izvještaj TG-1 Konjic od 21.10.1992.godine
- O-134** – Štab Vrhovne komande oružanih snaga Sarajevo broj 02/1010-390 od 09.11.1992. godine
- O-135** – Upotreba snaga - obavještenje, str.pov.broj 02/33-167 od 18.01.1993. godine
- O-136** – naređenje komande 4. Korpusa-preformiranje artiljerijskih jedinica, naređenja broj 01-1618/93 od 05.03.1993. godine
- O-137** – Komanda 3. Korpusa OS broj 02/181-1 od 14.12.1992. godine
- O-138** – Naređenje komande 3.Korpusa-pripravnost jedinica za upotrebu, st.pov.br. 02/33-144 od 15.01.1993.godine
- O-139** – Dnevno obavještajno izvješće broj 188/93 izdano po Glavnom stožeru HVO-a, VOS broj 03-264/93 od 03.03.1993. godine
- O-140** – Ured nacionalne sigurnosti HVO-a broj 03-1-1969/93 od 09.04.1993. godine
- O-141** – Glavni stožer HVO-a, VOS Dnevno obavještajno izvješće br. 211/93, str.pov.br.03-304/93 od 24.03.1993.godine
- O-142** – Zapovjedništvo OZ S/ZH, SIS, klasa 1-29/93, Ur.br. 152/93 od 25.03.1993. godine
- O-143** – Glavni stožer HVO-a, VOS, Dnevno obavještajno izvješće br. 209/93, str.pov.br. 03-297/93 od 22.03.1993. godine

- O-144** – Komanda 44. brdske brigade Jablanica, naređenje broj 02/68-1-25/93 od 14.04.1993. godine
- O-145** – HVO Konjic, Brigada "Herceg Stjepan" Konjic od 14.04.1993. godine
- O-146** – Komanda 3.Korpusa, odluka br. 01/1049-1 od 04.04.1993. godine
- O-147** – Sporazum između strana o prestanku sukoba u Bosni i Hercegovini, Kiseljak ,10.06.1993. godine
- O-148** – Brigada "Herceg Stjepan" Konjic, Izvješće od 13.05.1993. godine (fusnota br. 55)
- O-149** – Zapovjedništvo OZ S/Z H , Redovno izvješće za 12.06.1993. godine broj 02/2-1853 od 12.06.1993.godine
- O-150** – Zapovjedništvo OZ S/Z H, Situacija na terenu i problemi, broj 01/5-240 od 01.06.1993. godine
- O-151** – Glavni stožer HVO-a, VOS, Dnevno obavještajno izvješće br. 276/93, str.pov.br. 03-475/93 od 03.06.1993.godine
- O-152** – Glavni stožer HVO-a, VOS, Dnevno obavještajno izvješće br. 288/93, str.pov.br. 03-491/93 od 15.06.1993. godine
- O-153** – Štab Vrhovne komande OS R BiH, Borbeno naređenje op.br. 14, Str.pov.br. 02/777-1 od 21.06.1993. godine
- O-154** – Hrvatsko vijeće obrane, OZ S/Z H IZM Prozor, presjek situacije na bojišnici G.Vakufa i Prozora, broj 01-4008/93 od 16.09.1993. godine
- O-155** – Komanda 3.Korpusa, odluka Komandanta 3.Korpusa za izvođenje odbrane i logorovanja jedinica, broj: 01/1049-1 od 04.04.1993. godine
- O-156** – Glavni stožer HVO-a, VOS, Dnevno obavještajno izvješće br. 234/93, str.pov.br. 03-364/93 od 18.04.1993. godine
- O-157** – Glavni stožer HVO-a, VOS, obavještajno izvješće br. 89/92/I , str.pov.br. 07-49/92 od 26.10.1992..godine
- O-158** Kolor fotografija iz privatne zbirke optuženog (original)
- O-159** Nalaz i mišljenje specijaliste Džudža dr. Mulija broj 543/93 od 25.05.1993. godine na ime Nikola Marić (u ovjerenj kopiji)
- O-160** - Nalaz i mišljenje specijaliste dr. Z.Ostojić broj 5977/93 od 20.04.1993.godine i od 18.09.1994.godine na ime Nikola Marić (u ovjerenj kopiji)
- O-161** – Uvjerenje Ministarstva obrane, Uprave za obranu Mostar, odjel za obranu Mostar broj 17-22-08-41-1-283/07-3 od 20.06.2007. godine na ime Nikola Marić (u ovjerenj kopiji)
- O-161a** – ovjerenj izjava Ane Marić – kućna lista od 05.08.2015.godine

- O-162** – uvjerenje Službe za zapošljavanje HNŽ-a, podružnica Prozor- Rama broj 014-3-05-1-4-361/15 od 05.08.2015. godine na ime Ana Marić – supruga optuženog (original)
- O-163** – Uvjerenje Službe za zapošljavanje HNŽ-a, podružnica Prozor- Rama broj 014-3-05-1-4-362/15 od 05.08.2015. godine na ime Nikola Marić (original)
- O-164** – Izvadak iz matične knjige rođenih za Marić Križana broj 02/1-15-4826/2015 od 05.08.2015.godine (ovjerena kopija)
- O-165** – Izvadak iz matične knjige rođenih za Marić Celu broj 02/1-15-4825/2015 od 05.08.2015. godine (ovjerena kopija)
- O-166** – Izvadak iz matične knjige rođenih za Marić Božanu broj 02/1-15-1237/2014 od 07.03.2014. godine (ovjerena kopija)
- O-167** – Izvadak iz matične knjige rođenih za Marić Danijela broj 02/1-15-1226/2015 od 09.03.2015. godine (ovjerena kopija)
- O-168** – Izvadak iz matične knjige rođenih za Papak Žanu broj 02/1-15-4828/2015 od 05.08.2015.godine (ovjerena kopija)
- O-169** – Izvadak iz matične knjige rođenih za Marić Miu broj 02/1-IV-15-1-2325/2014 od 21.1.2014. godine (ovjerena kopija)
- O-170** – Izvadak iz matične knjige umrlih za Marić Vladu broj 02/1-15-3-65 /2016 od 28.01.2016. godine (original)
- O-171** – Izvadak iz matične knjige umrlih za Marić Roberta broj 02/1-15-3-64/2016 od 28.01.2016. godine (original)
- O-172** – Izvadak iz matične knjige umrlih za Raič Šimu broj 02/1-15-3-67/2016 od 28.01.2016. godine (original)
- O-173** – Izvadak iz matične knjige umrlih za Raič Maru broj 02/1-15-3-68/2016 od 28.01.2016. godine (original)
- O-174** – Izvadak iz matične knjige umrlih za Marić Ivicu broj 02/1-15-3-66/2016 od 28.01.2016. godine (original)
- O-175** – Nalaz i mišljenje vještaka vojne struke dr. Milan Gorjanc, januar 2016